# איכה רבה

מדרש רבה

geulaquiz.com

# פתיחתא

א רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פָּתַח (ישעיה י, ל): צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים, אָמַר יְשַׁעְיָהוּ לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירִים וּמְזַמּוֹרִים לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, צַהֲלִי קוֹלֵךְ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, צַהֲלִי קוֹלֵךְ בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת. בַּת גַּלִּים, מַה גַּלִּים הַלָּלוּ מְסַיָּמִין בַּיָּם, כָּךְ אֲבוֹתֵיהֶם מְסַיָּמִין בָּעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, בַּת גַּלִּים, בַּת גּוֹלִים, בְּרִתְּהוֹן דְּגַלְוָאֵי, בְּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, אוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בראשית יב, י): וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה. בְּתוֹ שֶׁל יִצְחָק שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בראשית כו, א): וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה. בְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בראשית כח, ה): וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם. (ישעיה י, ל): הַקְשִׁיבִי, הַקְשִׁיבִי לְמִצְוֹתָי, הַקְשִׁיבִי לְדִבְרֵי תוֹרָה, הַקְשִׁיבִי לְדִבְרֵי נְבוּאָה, הַקְשִׁיבִי לִצְדָקוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. (ישעיה י, ל): לַיְשָׁה, וְאִם לָאו, לַיְשָׁה, הָא אַרְיֵה סָלֵיק עֲלָךְ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע, דִּכְתִיב בֵּיהּ (ירמיה ד, ז): עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ. (ישעיה י, ל): עֲנִיָּה, עֲנִיָּה מִן הַצַּדִּיקִים. עֲנִיָּה מִדִּבְרֵי נְבוּאָה. עֲנִיָּה מִמְּצָוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. (ישעיה י,ל): עֲנָתוֹת, וְאִם לָאו, עֲנָתוֹת, הָא עַנְתוֹתָא אָתֵי וּמִתְנַבֵּא עֲלִיךְ, דִּכְתִיב (ירמיה א, א): דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן חִלְקִיָּהוּ מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וגו׳, כֵּיוָן שֶׁבָּא הַפֶּרֶעָנוּת, קוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

ב רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פָּתַח (ירמיה ט, יא): מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֶת זֹאת וגו׳, תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, אִם רָאִיתָ עֲיָרוֹת נִתְלָשׁוֹת מִמְּקוֹמָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דַּע שֶׁלֹּא הֶחֱזִיקוּ בְּשִׁכַּר סוֹפְרִים וּבְשָׂכַר מַשְׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ט, יא): עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר ה׳ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי. רַבִּי הֲוָה מְשַׁלַּח לְרַבִּי אַסִּי וּלְרַבִּי אַמֵּי דְּיִפְקוּן וְיִתְקְנוּן קְרְיָתָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, וַהֲווֹן עָלִין לְקְרְיָתָא וְאָמְרִין לְהוֹן אַיְיתוּ לָן נְטוֹרֵי קַרְתָּא, וַהֲווֹן מַיְיתוּ לְהוֹן רֵישׁ מַשְׁרְתָּא וְסַנְטֵרָא, וַהֲווֹן אָמְרִין לְהוֹן אִלֵּין נְטוֹרֵי קַרְתָּא, אִלֵּין חֲרוֹבֵי קַרְתָּא, אָמְרוּ לְהוֹן וּמַאן אִנּוּן נְטוֹרֵי קַרְתָּא אָמְרוּ לָהֶם אִלּוּ סוֹפְרִים וּמַשְׁנִים, שֶׁהֵם הוֹגִים וּמַשְׁנִים וּמְשַׁמְּרִין אֶת הַתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, ח): וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קכז, א): אִם ה׳ לֹא יִבְנֶה בַיִת וגו׳. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק אָמְרִי, מָצִינוּ שֶׁזִּתֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְלֹא זִתֵּר עַל מָאָסָה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ, עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמְרִי, כְּתִיב (ירמיה טז, יא): וְאֹתִי עָזְבוּ וְאֶת תּוֹרָתִי לֹא שָׁמָרוּ, הַלַּוַאי אוֹתִי עָזְבוּ וְתוֹרָתִי שָׁמָרוּ, מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ מִתְעַסְּקִין בָּהּ הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ הָיָה מַחֲזִירָן לְמוּטָב. רַב הוּנָא אָמַר לִמֵּד תּוֹרָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה. שְׁמוּאֵל תָּנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַמֵּי, אֵימָתַי הַמַּלְכוּת גּוֹזֶרֶת גְּזֵרָה וּגְזֵרָתָהּ מַצְלַחַת, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַשְׁלִיכִין דִּבְרֵי תוֹרָה לָאָרֶץ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ח, יב): וְצָבָא תִּנָּתֵן עַל הַתָּמִיד בְּפָשַׁע, אֵין צָבָא אֶלָּא מַלְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, כא): יִפְקֹד ה׳ עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם וגו׳, הַתָּמִיד, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (יהושע א, ח): וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. בְּפָשַׁע, בְּפִשְׁעָהּ שֶׁל תּוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַשְׁלִיכִין דִּבְרֵי תוֹרָה לָאָרֶץ, הַמַּלְכוּת הִיא גּוֹזֶרֶת וּמַצְלַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ח, יב): וְתַשְׁלֵךְ אֱמֶת אַרְצָה וגו׳, וְאֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, כג): אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר, אִם הִשְׁלַכְתָּ דִּבְרֵי תוֹרָה לָאָרֶץ מִיָּד הִצְלַחְתָּ הַמַּלְכוּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ח, יב): וְעָשְׂתָה וְהִצְלִיחָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פַּזִּי (הושע ח, ג): זָנַח יִשְׂרָאֵל טוֹב וגו׳, וְאֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, ב): כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם וגו׳. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לֹא עָמְדוּ פִּילוֹסוֹפִין לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּבִלְעָם בֶּן בְּעוֹר וּכְאֶבְנִימוֹס הַגַּרְדִּי, אָמְרוּ לָהֶם יְכוֹלִין אָנוּ לְהִזְדַּוֵּג לְאֻמָּה זוֹ, אָמְרוּ לָהֶם לְכוּ וְחִזְרוּ עַל בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁלָּהֶם, אִם הַתִּינוֹקוֹת מְצַפְצְפִין בְּקוֹלָן, אִי אַתֶּם יְכוֹלִין לָהֶם, וְאִם לָאו אַתֶּם יְכוֹלִין לָהֶם, שֶׁכֵּן הִבְטִיחָם אֲבִיהֶם וְאָמַר לָהֶם (בראשית כז, כב): הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו, כָּל זְמַן שֶׁקּוֹלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אֵין הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו, וְכָל זְמַן שֶׁאֵין קוֹלוֹ מְצַפְצֵף בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ה, כד): לָכֵן כֶּאֱכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ וגו׳, וְכִי יֵשׁ קַשׁ אוֹכֵל אֵשׁ, וַהֲלֹא דַּרְכָּהּ שֶׁל אֵשׁ אוֹכֶלֶת קַשׁ, וַאֲתָּה אוֹמֵר לָכֵן כֶּאֱכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ, אֶלָּא, קַשׁ זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, יח): וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ. לְשׁוֹן אֵשׁ, זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וַחֲשַׁשׁ לָהֶבָה יִרְפֶּה, זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁרְשָׁם כַּפֵּק יִהְיֶה, אֵלּוּ הָאָבוֹת שֶׁהֵם שָׁרְשֵׁיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּפִרְחָם כָּאָבָק יַעֲלֶה, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים שֶׁהֵם פְּרִחֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי מָה (ישעיה ה, כד): כִּי מָאֲסוּ אֶת תּוֹרַת ה׳ צְבָאוֹת וגו׳, אָמַר רַבִּי יוּדָן כִּי מָאֲסוּ אֶת תּוֹרַת ה׳ צְבָאוֹת, זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְאֶת אִמְרַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נִאֲצוּ, זוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וְכֵיוָן שֶׁהִשְׁלִיכוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לָאָרֶץ, הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה (ירמיה ט, טז): כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ וְרַבָּנָן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, כָּעַס עַל הָרִאשׁוֹן נָטַל אֶת הַמַּקֵּל וַחֲבָטוֹ וְהִגְלָהוּ, אָמַר אוֹי לָזֶה מֵאִיזוֹ שַׁלְוָה נִגְלָה. כָּעַס עַל הַשֵּׁנִי וְנָטַל אֶת הַמַּקֵּל וַחֲבָטוֹ וְהִגְלָהוּ, אָמַר אֲנָא הוּא דְּתַרְבּוּתִי בִּישָׁא. כָּךְ, גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְהִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם אֶת הַפְּסוּק הַזֶּה (הושע ז, יג): אוֹי לָהֶם כִּי נָדְדוּ מִמֶּנִּי. וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, כִּבְיָכוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ירמיה י, יט): אוֹי לִי עַל שִׁבְרִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי בָנִים כָּעַס עַל הָרִאשׁוֹן וְנָטַל אֶת הַמַּקֵּל וַחֲבָטוֹ וּפִרְפֵּר וָמֵת, אָמַר מֵעַתָּה אֵין בִּי כֹּחַ לְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֶלָּא קִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וְיקוֹנְנוּ עֲלֵיהֶם. כָּךְ, גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְהִתְחִיל מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם (עמוס ה, א): שִׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִינָה בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, כִּבְיָכוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵעַתָּה אֵין בִּי כֹּחַ לְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ט, טז יז): קִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וגו׳ וּתְמַהֵרְנָה

וְתִשָּׁנֶה עָלֵינוּ נֶהִי, עֲלֵיהֶם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא עָלֵינוּ, דִּידִי וְדִידְהוֹן. וְתִרְדֶּנָה עֵינֵיהֶם דִּמְעָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא עֵינֵינוּ, דִּידִי וְדִידְהוֹן. וְעַפְעַפֵּיהֶם יִזְלוּ מָיִם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וְעַפְעַפֵּינוּ, דִּידִי וְדִידְהוֹן. רַבָּנָן אָמְרִין לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵים עָשָׂר בָּנִים, וּמֵתוּ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מִתְנַחֵם בָּעֲשָׂרָה. מֵתוּ עוֹד שְׁנַיִם, וְהִתְחִיל מִתְנַחֵם בִּשְׁמוֹנָה. מֵתוּ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מִתְנַחֵם בְּשִׁשָּׁה. מֵתוּ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מִתְנַחֵם בְּאַרְבָּעָה. מֵתוּ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מִתְנַחֵם בִּשְׁנַיִם. וְכֵיוָן שֶׁמֵּתוּ כֻּלָּם, הִתְחִיל מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**ג** רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פָּתַח (ירמיה טו, יז): לֹא יָשַׁבְתִּי בְסוֹד מְשַׂחֲקִים וָאֶעְלֹז. אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹן הָעוֹלָמִים מִיָּמַי לֹא נִכְנַסְתִּי בְּבָתֵּי תִּיאַטְרָאוֹת וּבָתֵּי קִרְקָסָאוֹת שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְשָׂחַקְתִּי עִמָּהֶם וָאֶעְלֹז. (ירמיה טו, יז): מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי, נָגְעָה בִּי יָדוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, וְלֹא יָשַׁבְתִּי בָּדָד, נָגְעָה בִּי יָדוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב, וְלֹא יָשַׁבְתִּי בָּדָד, וְכֵיוָן שֶׁנָּגְעָה בִּי יָדְךָ, בָּדָד יָשַׁבְתִּי. אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**ד** רַבִּי אַבָּהוּ פָּתַח (הושע ו, ז): וְהֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן הִכְנַסְתִּי אוֹתוֹ לְגַן עֵדֶן וְצִוִּיתִיו וְעָבַר עַל צִוּוּיַי, וְנָתַתִּי אוֹתוֹ בְּגֵרוּשִׁין וּבְשִׁלּוּחִין, וְקוֹנַנְתִּי עָלָיו אֵיכָה. הִכְנַסְתִּי אוֹתוֹ לְגַן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, טו): וַיִּקַּח ה׳ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן, וְצִוִּיתִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, טז): וַיְצַו ה׳ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר וגו׳. וְעָבַר עַל צִוּוּיַי, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, יא): הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וגו׳, וְנָתַתִּי אוֹתוֹ בְּגֵרוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, כד): וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם, וְנָתַתִּי אוֹתוֹ בְּשִׁלּוּחִין, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, כג): וַיְשַׁלְּחֵהוּ ה׳ מִגַּן עֵדֶן, וְקוֹנַנְתִּי עָלָיו אֵיכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, ט): וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה, אֵיכָה כְּתִיב. אַף בָּנָיו הִכְנַסְתִּי אוֹתָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ז): וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכַּרְמֶל, וְצִוִּיתִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, ב): צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעָבְרוּ עַל צִוּוּיַי, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ט, יא): וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרָתֶךָ, וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּגֵירוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ט, טו): מִבֵּיתִי אֲגָרְשֵׁם, וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּשִׁלּוּחִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה טו, א): שַׁלַּח מֵעַל פָּנַי וְיֵצֵאוּ, וְקוֹנַנְתִּי עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**ה** רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּתַח (יחזקאל כד, ו): לָכֵן כֹּה אָמַר ה׳ אוֹי עִיר הַדָּמִים, אוֹי מִן קַמֵּי דְּקַרְתָּא דִּשְׁפַכוּ דָמִים בְּגַוֵּוהּ. סִיר אֲשֶׁר חֶלְאָתָה בָהּ, דְּחַפְּשׁוּשִׁיתָהּ בְּגַוֵּוהּ, וְחֶלְאָתָהּ לֹא יָצְאָה מִמֶּנָּה, וְחַפְּשׁוּשִׁיתָהּ לָא נָפְקַת מִן גַּוֵּוהּ. לְנָתָחֶיהָ לְנָתָחֶיהָ הוֹצִיאָהּ, מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת הָיוּ גוֹלִים. כִּיצַד גָּלוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד גָּלוּ תְּחִלָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אוֹמֵר שֵׁבֶט זְבוּלֻן וְשֵׁבֶט נַפְתָּלִי גָּלוּ תְּחִלָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה ח, כג): כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי. וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי אֶלְעָזָר קְרֵיָה דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אֶלָּא כָּעֵת שֶׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד, כָּךְ גָּלוּ שֵׁבֶט זְבוּלוּן וְשֵׁבֶט נַפְתָּלִי. (ישעיה ט, א): וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר הֲמָמָם כִּבְמַכְבִּיד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה יד, כג): וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד. לֹא נָפַל עָלֶיהָ גּוֹרָל, רַבִּי נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר מַהוּ לֹא נָפַל עָלֶיהָ גּוֹרָל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשָׁעָה שֶׁהִפַּלְתִּי קְלָסִים עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהִגָּלוֹתָם, לֹא גָלוּ, וְאַתֶּם לָמָּה גְּלִיתֶם, כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה, כָּל כָּךְ לָמָּה, לְהַעֲלוֹת חֲמָה, רַבִּי יוּדָן שָׁאַל לְרַבִּי אַחָא אָמַר לוֹ הֵיכָן הָרְגוּ יִשְׂרָאֵל אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים אֶלָּא בְּעֶזְרַת הַכֹּהֲנִים, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם אַיָּל וְלֹא כְּדַם צְבִי, שְׁבְּדַם צְבִי וּבְדַם אַיָּל כְּתִיב (ויקרא יז, יג): וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, בְּרַם הָכָא כְּתִיב (יחזקאל כד, ז): כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צְחִיחַ סֶלַע שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל הָאָרֶץ לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר. דָּבָר אַחֵר, לָכֵן כֹּה אָמַר ה׳ אוֹי עִיר הַדָּמִים, אוֹי מִן קַמֵּי דְּקַרְתָּא דְּשָׁפְכִי דָמָהּ לְגַוֵּוהּ. גַּם אֲנִי אַגְדִּיל הַמְּדוּרָה, אַרְבֵּה בְּפַרְעָנוּת. הַרְבֵּה הָעֵצִים, אֵלּוּ הַלְּגְיוֹנוֹת. הַדְלֵק הָאֵשׁ, אֵלּוּ הַמַּלְכִים. הָתֵם הַבָּשָׂר, זֶה הַצִּבּוּר. וְהַרְקַח הַמִּרְקָחָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַב אַחָא אָמְרֵי לְפִי שֶׁהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים נְבוּכַדְנֶצַּר כָּנַס כָּל מָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְלַמָּמוֹן שֶׁלָּנוּ הוּא צָרִיךְ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַיֵּיכֶם שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה מָמוֹנְכֶם חָבִיב עָלָיו כְּמוֹ בְּשָׂמִים הַלָּלוּ שֶׁהֵן עוֹלִין בַּסְּעוּדָה. וְהָעֲצָמוֹת יֵחָרוּ, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה גּוּפָן תּוֹסֵס כַּהֲדָא מְרַקַּחְתָּא. וְהַעֲמִידֶהָ עַל גֶּחָלֶיהָ רֵקָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אִלּוּ נֶאֱמַר שְׁבוּרָה לֹא הָיָה לָהּ תַּקָּנָה לְעוֹלָם, וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר רֵיקָה כָּל כְּלִי שֶׁהוּא רֵיקָן סוֹפוֹ לְהִתְמַלְאוֹת, כָּל כָּךְ לָמָּה, לְמַעַן תֵּחַם וְתָרָה נְחֹשְׁתָּהּ וְנִתְּכָה בְתוֹכָהּ וגו׳. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**ו** רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּתַח (הושע ה, ט): אֶפְרַיִם לְשַׁמָּה תִּהְיֶה, אֵימָתַי בְּיוֹם תּוֹכָחָה, יוֹם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְהִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם בַּדִּין. אַתָּה מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים לֹא גָלוּ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, וְהָיוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אוֹמְרִים מִפְּנֵי מָה הִגְלָה אוֹתָנוּ וְהֵם לֹא הִגְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּנֵי פָלְטִין שֶׁלּוֹ, דִּלְמָא מַשּׁוֹא פָּנִים יֵשׁ כָּאן, חַס וְשָׁלוֹם, אֵין כָּאן מַשּׁוֹא פָּנִים, אֶלָּא עֲדַיִן לֹא חָטְאוּ, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ הִגְלָה אוֹתָם. אָמְרוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הָא אֱלֹהֵינוּ הָא אֱלֹהֵינוּ, הָא תַּקִּיף הָא תַּקִּיף, הָא קָשׁוֹט הָא קָשׁוֹט, דַּאֲפִלּוּ לִבְנֵי בֵיתֵיהּ לָא נָסִיב אַפִּין. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

**ז** רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּתַח (ישעיה ג, כו): וְאָנוּ וְאָבְלוּ פְּתָחֶיהָ, אֲנִינָה מִבִּפְנִים וַאֲבִילָה מִבַּחוּץ. פְּתָחֶיהָ, חֲרָבָן רִאשׁוֹן וְחָרְבָּן שֵׁנִי. וְנִקְּתָה, נְקִיָּה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, נְקִיָּה מִדִּבְרֵי נְבוּאָה, נְקִיָּה מִמִּצְווֹת וּמִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, לְפִיכָךְ לָאָרֶץ תֵּשֵׁב, (איכה ב, י): יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי וגו׳.

**ח** רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (ירמיה ט, יח): כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ. וְכִי יֵשׁ עֲצִים בּוֹכִים וְיֵשׁ אֲבָנִים בּוֹכוֹת, שֶׁאַתָּה אוֹמֵר כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן, אֶלָּא מִמִּי שֶׁהוּא מַשְׂרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּצִיּוֹן. אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ, אֵיךְ חֲנוֹת לָן מְבַזּוֹנִים. (ירמיה ט, יח): בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי עָזָבְנוּ אָרֶץ, זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (דברים יא, יב): אֶרֶץ אֲשֶׁר

ה׳ אֱלֹהֶיךָ דָּרֹשׁ אֹתָהּ. (ירמיה ט, יח): וְכִי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ, אֶלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. דָּבָר אַחֵר, בִּשְׁנוּ מְאֹד כִּי עָזְבְנוּ אָרֶץ, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (איוב יא, ט): אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ. וְכִי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ, אֶלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. דָּבָר אַחֵר, בִּשְׁנוּ מְאֹד כִּי עָזְבְנוּ אָרֶץ, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל מג, יד): וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה. וְכִי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ, חֻרְבַּן בַּיִת רִאשׁוֹן וְחֻרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי, כֵּינָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵינָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

ט רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (ירמיה נא, נא): בּוֹשְׁנוּ כִּי שָׁמַעְנוּ חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ כִּי בָאוּ זָרִים עַל מִקְדְּשֵׁי בֵּית ה׳, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוֹנְאִים לִירוּשָׁלַיִם, נִכְנְסוּ עִמָּהֶם עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה א, י): יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ כִּי רָאֲתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ. נִכְנְסוּ לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּמָצְאוּ שָׁם שְׁנֵי כְּרוּבִים, נָטְלוּ אוֹתָן וְנָתְנוּ אוֹתָן בְּכְלִיבָה וְהָיוּ מַחֲזִירִין אוֹתָן בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְאוֹמְרִים, לֹא יִהְיֶה אוֹמְרִים שֶׁאֵין הָאֱמֶת הַזֹּאת עוֹבֶדֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, רְאוּ מַה מָּצִינוּ לָהֶם וּמָה הָיוּ עוֹבְדִים, הָא כָּל אַפַּיִן שָׁוִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כה, ח): יַעַן אֲמֹר מוֹאָב וְשֵׂעִיר הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מְקַעֲקֵעַ בֵּיצָתָן מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (צפניה ב, ט): לָכֵן חַי אֲנִי נְאֻם ה׳ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מוֹאָב כִּסְדֹם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כַּעֲמֹרָה, כֵּינָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵינָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה. דָּבָר אַחֵר, (ירמיה נא, נא): בּוֹשְׁנוּ כִּי שָׁמַעְנוּ חֶרְפָּה, אֶלּוּ שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז. כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ, אֶלּוּ תִּשְׁעָה בְּאָב. כִּי בָאוּ זָרִים עַל מִקְדְּשֵׁי בֵּית ה׳, חֻרְבָּן רִאשׁוֹן וְחֻרְבָּן שֵׁנִי, כֵּינָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵינָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

י רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (ישעיה מג, כב): וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל, רַבִּי יוֹחָנָן שְׁמַע לָהּ מֵהֲדִין קְרָיֶיה (ישעיה יז, א ב): מַשָּׂא דַּמֶּשֶׂק הִנֵּה דַמֶּשֶׂק מוּסָר מֵעִיר וְהָיְתָה מְעִי מַפָּלָה, עֲזֻבוֹת עָרֵי עַרְעֵר, עוֹמֵד בְּדַמֶּשֶׂק וּמַזְכִּיר עֲרוֹעֵר, וַהֲלֹא אֵין עֲרוֹעֵר אֶלָּא בִּתְחוּם מוֹאָב, אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה בָּתֵּי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיוּ בְּדַמֶּשֶׂק, וְכָל אַחַת וְאַחַת הָיוּ עוֹבְדִין אוֹתָהּ יוֹם אֶחָד, וְהָיָה לָהֶם יוֹם אֶחָד וְהָיוּ כֻּלָּן עוֹבְדִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְכֻלָּן עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל הֶגְמוֹנְיָא וְעָבְדוּ אוֹתָן, דִּכְתִיב (שופטים י, ו): וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה׳ וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָעַשְׁתָּרוֹת וְאֶת אֱלֹהֵי אֲרָם וְאֶת אֱלֹהֵי צִידוֹן וְאֵת אֱלֹהֵי מוֹאָב וְאֵת אֱלֹהֵי בְנֵי עַמּוֹן וְאֵת אֱלֹהֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעַזְבוּ אֶת ה׳ וְלֹא עָבָדוּהוּ, אָמַר רַבִּי בְּשֶׁתָּפוּת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, הַלְוַאי עָשׂוּ אוֹתִי בָּנַי כַּגַּרְזִימִי הַזּוֹ שֶׁהִיא בָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן מָשָׁל לְעַבְדּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְהִזְמִין כָּל בְּנֵי כְנֵסְיוֹתָיו, וְלֹא הִזְמִין רַבּוֹ. אָמַר הַמֶּלֶךְ הַלְוַאי הִשְׁוָה אוֹתִי עַבְדִּי לִבְנֵי כְנֵסְיוֹתָיו. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַלְוַאי הִשְׁוּוּ אוֹתִי בָּנַי כַּגַּרְזִימִי הַזּוֹ שֶׁהִיא בָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה, אֶלָּא, וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב, קָאֵים טָרוֹן כָּל יוֹמָא וְלָא לָעֵי, וְצַלּוּיֵי קָמוֹי אַתְּ לָעֵי. קָאֵים טָרוֹן כָּל יוֹמָא וְלָא בָּעֵי, וַאֲמַר לֵיהּ חַבְרֵיהּ אֲתֵי וְצַלֵּי וְהוּא אָמַר לֵית אֲנָא יָכֵיל. אֲצָל הַבַּעַל מַה כְּתִיב (מלכים א יח, כו): וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה, הֱוֵי וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב, הַלְוַאי לֹא הִפְרַעְתִּיךָ יַעֲקֹב, לָמָּה, כִּי יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל. לֹא הֵבֵיאתָ לִי שֶׂה עֹלֹתֶיךָ, שְׁנֵי תְמִידִין שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח, ד): אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם. וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי, אֶלּוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה, זֶה קֶמַח הַמִּנְחָה. וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה, זֶה קֹמֶץ הַלְּבוֹנָה. לֹא קָנִיתָ לִי בַכֶּסֶף קָנֶה, רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף אָמַר קִנָּמוֹן הָיָה גָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עִזִּים וּצְבָאִים אוֹכְלִין מִמֶּנּוּ. וְחֵלֶב זִבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי, אֶלּוּ אֻמּוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים. אַף הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנוֹתֶיךָ, רְאוּ מַה גָּרְמוּ לִי עֲוֹנוֹתֵיכֶם לְשָׁרֵף אֶת בֵּיתִי וְלַחֲרֹב אֶת עִירִי וּלְהַגְלוֹת אֶת בָּנַי בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְלִישֵׁב לִי לְבַדִּי, אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

יא רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (דברים כח, מז מח): תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל, וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ וגו׳. אֶלּוּ זְכִיּוֹתֵיכֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (שמות טו, יז): תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: תָּבֹא כָל רָעָתָם לְפָנֶיךָ: אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (שמות טו, יד): שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (שמות ג, ז): רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: רְאֵה ה׳ כִּי צַר לִי מֵעַי חֳמַרְמָרוּ. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא כג, כא): וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: קָרָאתִי לְמְאַהֲבַי. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (דברים טז, כ): צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: צַדִּיק הוּא ה׳ כִּי פִיהוּ מָרִיתִי. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (דברים טו, יא): פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: פָּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא כג, ד): אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָה. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (במדבר כ, יט): בַּמְסִלָּה נֵלֵכָה, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: סְלָה כָל אַבִּירֵי ה׳, אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא כו, יג): וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: נִשְׁקַד עֹל פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא ו, ו): אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: מִמְּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (דברים א, לא): בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְתֶּם, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: לוֹא אֲלֵיכֶם כָּל עֹבְרֵי דָּרֶךְ. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא כו, ה): וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים מְבַקְּשִׁים לֶחֶם. אֶלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (שמות לד, כד): לֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצֶךָ, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא

זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: יָדוֹ פָּרְשׂ צָר עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא טז, ל): כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא טז, ל): מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה׳ תִּטְהָרוּ, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַיִם. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (במדבר י, ט): וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם, וַעֲכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: זָכְרָה יְרוּשָׁלַיִם יְמֵי עָנְיָהּ. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא כו, יב): וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכָכֶם, וַעֲכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: וַיֵּצֵא מִן בַּת צִיּוֹן כָּל הֲדָרָהּ. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (דברים כח, יג): וּנְתָנְךָ ה׳ לְרֹאשׁ, וַעֲכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (דברים כח, יג): שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, וַעֲכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (ויקרא כו, ה): וישַׂבְתֶּם לָבֶטַח, וַעֲכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (שמות יב, מב): לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה׳, וַעֲכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: בָּכֹה תִבְכֶּה בַּלָּיְלָה. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה (דברים א, יב): אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי, וַעֲכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים: אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**יב** רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא פָּתַח (משלי כה, כ): מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה חֹמֶץ עַל נָתֶר וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֵב רָע, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹנָתָן תַּרְוַיְיהוֹן אָמְרִין לָמָּה הָיוּ עֲשָׂרֶת הַשְׁבָטִים וְשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין דּוֹמִין, לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּים בְּשִׂמְלָה חֲדָשָׁה בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְהָיָה זֶה בּוֹגֵד מִכָּאן וְזֶה בּוֹגֵד מִכָּאן, עַד שֶׁקָּרְעוּ אוֹתָהּ. כָּךְ לֹא זָזוּ עֲשֶׂרֶת הַשְׁבָטִים עוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּשׁוֹמְרוֹן וְשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין עוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁגָּרְמוּ לִירוּשָׁלַיִם לֵחָרֵב. דָּבָר אַחֵר, מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא וְרַבִּי סִימוֹן, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא אָמַר יוֹם שֶׁנִּזְדַּוֵּג נְבוּכַדְנֶצַּר לְיִשְׂרָאֵל הֶעֱדָה מֵהֶם שְׁנֵי לְבוּשִׁין, בִּגְדֵי כְהֻנָּה וּבִגְדֵי מַלְכוּת. בְּיוֹם קָרָה, עַל שֵׁם שֶׁקָּרְאוּ לָעֵגֶל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. חֹמֶץ עַל נָתֶר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן, בָּדַק חָבִית רִאשׁוֹנָה וּמְצָאָהּ חֹמֶץ. שְׁנִיָּה, וּמְצָאָהּ חֹמֶץ. שְׁלִישִׁית, וּמְצָאָהּ חֹמֶץ, אָמַר הָא מִסְתְּיָא דְּכֹלָּא בִּישָׁא. וְשָׁר בַּשִּׁירִים עַל לֵב רָע, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כָּל דְּזַמַּר זִימְרָא לָא עָיֵיל בְּאַרְנֵיהּ דְּרַקָּדָא, כָּל דְּזַמַּר זְמַר בִּרְא דְּטִפְּשָׁא לָא שָׁמַע. דָּבָר אַחֵר, מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה, אָמַר רַבִּי סִימוֹן יוֹם שֶׁנִּזְדַּוֵּג נְבוּכַדְנֶצַּר לְיִשְׂרָאֵל הֶעֱדָה מֵהֶן שְׁנֵי לְבוּשִׁין, בִּגְדֵי כְהֻנָּה וּבִגְדֵי מַלְכוּת. בְּיוֹם קָרָה, כַּהֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה ז, יג): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ. חֹמֶץ עַל נָתֶר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נְחֶמְיָה כָּזֶה שֶׁהוּא נוֹתֵן חֹמֶץ עַל נָתֶר וְסוֹתְרוֹ, כָּךְ הָיוּ סוֹתְרִים דִּבְרֵי תוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב לו, טז): וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר כְּפָרָה זוֹ שֶׁהִיא מְלַחֶכֶת בְּפִיהָ. וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֵב רָע, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, לְפִי שֶׁהָיוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר מְמַלְּלִים בְּפִיהֶם, וּמְרַמְּזִין בְּעֵינֵיהֶן, וּמוֹרִין בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, וְאוֹמְרִים (יחזקאל יב, כז): הֶחָזוֹן אֲשֶׁר הוּא חֹזֶה לְיָמִים רַבִּים וּלְעִתִּים רְחוֹקוֹת הוּא נִבָּא. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֵכֶם כִּי בְיֹמֵיכֶם בֵּית הַמֶּרִי, מֵיָד (דברי הימים ב לו, יז): וַיַּעַל עֲלֵיהֶם אֶת מֶלֶךְ כַּשְׂדִּים וַיַּהֲרֹג בַּחוּרֵיהֶם בַּחֶרֶב וגו׳. וּכְתִיב (מלכים ב כה, ט): וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה׳, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ, זֶה פָּלָטִין שֶׁל צִדְקִיָּהוּ. וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלַיִם, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם חוּץ מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַנַּיִן (ישעיה א, כא): מְלֵאתִי, בְּגִימַטְרִיָא הָכֵי הֲוֵי, וְכָל אַחַת וְאַחַת הָיָה לָהּ בֵּית סֵפֶר לְמִקְרָא וּבֵית הַתַּלְמוּד לְמִשְׁנָה, וְכֻלָּן עָלָה אַסְפַּסְיָנוּס וְהֶחֱרִיבָן. וְאֶת כָּל בַּיִת גָּדוֹל, זֶה בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ בַּיִת גָּדוֹל, שֶׁשָּׁם מִתְנִין שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

**יג** רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא פָּתַח (משלי כה, יח): מֵפִיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן וגו׳, מֵפִיץ, עַל שֵׁם (דברים כח, סד): וֶהֱפִיצְךָ ה׳ בְּכָל הָעַמִּים. וְחֶרֶב, עַל שֵׁם (ויקרא כו, לג): וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב. וְחֵץ שָׁנוּן, עַל שֵׁם (יחזקאל ה, טז): בְּשַׁלְּחִי אֶת חִצֵּי הָרָעָב, הַכֹּל לְמִי, לְאִישׁ עֹנָה בְרֵעֵהוּ עַד שָׁקֵר, אִלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵשִׁיבוּ וְאָמְרוּ (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. (משלי כה, יט): שֵׁן רֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת וגו׳, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּשֶׁבָּאתָ לִרְעוֹת אוֹתָנוּ הַשֵּׁן אָכְלָה וּמַדְקָה אֲחֹרִים, וְלָמָּה שֵׁן רוֹעָה אוֹכֶלֶת אוֹתָנוּ, וֶרֶגֶל רוֹפֶסֶת אוֹתָנוּ, מִפְּנֵי בִּטְחוֹנָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַל שֶׁבָּגְדָנוּ בְּצוּרֵנוּ, (משלי כה, יט): מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה, (זכריה ז, יג): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ. דָּבָר אַחֵר, שֵׁן רֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת, שֵׁן מְעָרְעָרָה וְרֶגֶל מְמַטְמָטָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי לְיִשְׂרָאֵל בִּגְדוּ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּבִטְחוּ בִי, וְהֵן לֹא עָשׂוּ כֵן אֶלָּא בָּגְדוּ בִי וּבָטְחוּ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ב, כז): אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

**יד** רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא פָּתַח (משלי כט, ט): אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט אֶת אִישׁ אֱוִיל וְרָגַז וְשָׂחַק וְאֵין נָחַת. אָמַר רַבִּי סִימוֹן כָּל מִי שֶׁהוּא דָן אֶת טַפָּשׁ, הוּא עַצְמוֹ נִדּוֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: חָכָם נִשְׁפָּט, שָׁפַט אֵין כְּתִיב, אֶלָּא נִשְׁפָּט. דָּבָר אַחֵר, אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, ד): חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ. אֶת אִישׁ אֱוִיל, אִלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד, כב): כִּי אֱוִיל עַמִּי. וְרָגַז וְשָׂחַק, רָגַזְתִּי וְאֵין נָחַת, שָׂחַקְתִּי וְאֵין נָחַת. רָגַזְתִּי עֲלֵיכֶם בִּימֵי פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כח, ו): וַיַּהֲרֹג פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ וגו׳, שָׂחַקְתִּי עֲלֵיכֶם בִּימֵי אֲמַצְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כה, יא): וַאֲמַצְיָהוּ הִתְחַזֵּק וַיִּנְהַג אֶת עַמּוֹ וַיֵּלֶךְ גֵּיא הַמֶּלַח, מַהוּ גֵּיא הַמֶּלַח, תַּחַת כַּפֵּי הַמֶּלַח, תַּחַת כְּפוּיֵי מִלְחָמָה. וַעֲשָׂרֶת אֲלָפִים חַיִּים שָׁבוּ בְּנֵי יְהוּדָה וַיְבִיאוּם לְרֹאשׁ הַסֶּלַע וַיַּשְׁלִיכוּם וגו׳, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא גָּזַרְתִּי מִיתָה לִבְנֵי נֹחַ אֶלָּא בַּחֶרֶב, וְאֵלּוּ: וַיְבִיאוּם לְרֹאשׁ הַסֶּלַע וַיַּשְׁלִיכוּם וְכֻלָּם נִבְקָעוּ. וְאֵין נָחַת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָה אֵלּוּ עוֹשִׁין כָּאן, יִגְלוּ. כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

**טו** רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא פָּתַח (משלי ט, ז): יֹסֵר לֵץ לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הַמַּעֲמִיד תַּלְמִיד רָשָׁע סוֹפוֹ לְהִתְבַּזּוֹת מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: יֹסֵר לֵץ לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן. הוּא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הַמַּעֲמִיד תַּלְמִיד רָשָׁע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ מַעֲמִיד לִסְטִים, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מַעֲמִיד עֶבֶד. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּתִיב (משלי כ, ג): כָּבוֹד לָאִישׁ שֶׁבֶת מֵרִיב, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּבוֹד הָיָה לִי אִלּוּ לֹא נִזְדַּוַּגְתִּי לְאֻמָּה זוֹ. אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַזֵּר עַל פִּתְחֵיהֶן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם לִשְׁמֹעַ מָה הֵם אוֹמְרִים, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֻמָּה זוֹ נִפְרַע הוּא מִפַּרְעֹה וּמִסִּיסְרָא וּמִסַּנְחֵרִיב וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, וְחוֹזְרִין וְאוֹמְרִין וּלְעוֹלָם נַעַר הוּא, כְּבָיְכוֹל הִזְקִינוּ הַדְּבָרִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל לו, כ): וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי, לָא חֲוָה צָרִיךְ קְרָיָא לוֹמַר אֶלָּא וַיָּבוֹאוּ, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ וַיָּבוֹא, אֶלָּא כְּבָיְכוֹל הוּא עֲצָמוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם. וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים: אִם עַם ה׳ אֵלֶּה לָמָּה מֵאַרְצוֹ יָצָאוּ. דָּבָר אַחֵר, יֹסֵר זֶה יִרְמְיָה, לֵץ זֶה דּוֹרוֹ, שֶׁהָיוּ לֵיצָנִים, לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן, שֶׁהָיוּ מְקַלְלִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב (ירמיה טו, י): לֹא נָשִׁיתִי וְלֹא נָשׁוּ בִי כֻּלֹּה מְקַלְלֻנִי. וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוּמוֹ, שֶׁהָיָה מוֹכִיחַ לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם אֵיכָה.

**טז** רַבִּי אַבָּהוּ פָּתַח (ירמיה ד, יח): דַּרְכֵּךְ וּמַעַלְלַיִךְ עָשׂוֹ אֵלֶּה לָךְ וגו׳. אֵימָתַי שִׁבְחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לְהַזְקֵק לְלִגְיוֹנוֹתָיו בַּמִּדְבָּר אוֹ בַּיִּשּׁוּב, לֹא בַּיִּשּׁוּב, בַּמִּדְבָּר כְּתִיב (שמות טז, ד): הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם, וְהָכָא כְּתִיב (איכה ד, ד): עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם וגו׳, בַּמִּדְבָּר כְּתִיב (תהלים עח, כ): הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם, וְהָכָא כְּתִיב (איכה ד, ד): דָּבֵק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל חִכּוֹ בַּצָּמָא. בַּמִּדְבָּר כְּתִיב (תהלים קה, לט): פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ, וְהָכָא כְּתִיב (איכה ד ח ט): צָפַד עוֹרָם עַל עַצְמָם. וּמִי עָשָׂה לָךְ, דַּרְכֵּךְ וּמַעַלָלַיִךְ, אוֹרְחֵתִיךְ בִּישָׁאתָא וְעוֹבָדַיִךְ מְרִידָאתָא. (ירמיה ד, יח): זֹאת רָעָתֵךְ כִּי מָר כִּי נָגַע עַד לִבֵּךְ, זוֹ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁהֵן קְרוּיִין לִבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (שופטים ה, ט): לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל, וְכֵיוָן שֶׁהֵן מַכְעִיסִין אוֹתִי, לֵית לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כִּי נָגַע עַד לִבִּי, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברי הימים ב ז, טז): וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים. דָּבָר אַחֵר, כִּי נָגַע עַד לִבִּי, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר רַבִּי חִיָּא הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁנִּקְרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִן הֶדִין קְרָיָא (תהלים עג, כו): צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי אֱלֹהִים לְעוֹלָם.

**יז** רַבִּי אַבָּהוּ פָּתַח (תהלים סט, יג): יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר, אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין בְּבָתֵּי תַּרְטִיאוֹת וּבְבָתֵּי קַרְקְסִיאוֹת. וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר, מֵאַחַר שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמִשְׁתַּכְּרִין הֵן יוֹשְׁבִין וּמְשִׂיחִין בִּי וּמַלְעִיגִים בִּי, וְאוֹמְרִים: בְּגִין דְּלָא נִצְרוֹךְ לְחָרוֹבָא כִּיהוּדָאי. וְהֵן אוֹמְרִין אֵלּוּ לְאֵלּוּ: כַּמָּה שָׁנִים אַתְּ בָּעֵי מְחֵי, וְהֵן אוֹמְרִים כַּחֲלוּקָא דִּיהוּדָאי דְּשַׁבַּתָּא, וּמַכְנִיסִין אֶת הַגַּמָּל לַסַּרְטִיאוֹת שֶׁלָּהֶם וְהַחֲלוּקִים שֶׁלּוֹ עָלָיו, וְהֵן אוֹמְרִין אֵלּוּ לְאֵלּוּ: עַל מָה זֶה מִתְאַבֵּל, וְהֵן אוֹמְרִים: הַיְהוּדִים הַלָּלוּ שׁוֹמְרֵי שְׁבִיעִית הֵן וְאֵין לָהֶם יָרָק וְאָכְלוּ הַחוֹחִים שֶׁל זֶה וְהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם. וּמַכְנִיסִים אֶת הַמֵּתִים לְתַיְטְרוֹן שֶׁלָּהֶם וְרֹאשׁוֹ מְגֻלָּח, וְהֵן אוֹמְרִין אֵלּוּ לְאֵלּוּ: עַל מָה רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מְגֻלָּח, וְהוּא אוֹמֵר: הַיְהוּדִים הַלָּלוּ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּתוֹת הֵן, וְכָל מַה שֶּׁהֵן יְגִעִין כָּל יְמוֹת הַשַּׁבָּת אוֹכְלִין בְּשַׁבָּת, וְאֵין לָהֶם עֵצִים לְבַשֵּׁל בָּהֶן וְהֵן שׁוֹבְרִין מִטּוֹתֵיהֶן וּמְבַשְּׁלִין בָּהֶן, וְהֵם יְשֵׁנִים בָּאָרֶץ וּמִתְעַפְּרִים בֶּעָפָר, וְסָכִין בְּשֶׁמֶן, לְפִיכָךְ הַשֶּׁמֶן בְּיֹקֶר. דָּבָר אַחֵר, יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר, מֵאַחַר שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמִשְׁתַּכְּרִין בְּסְעוּדַת תִּשְׁעָה בְּאָב, יוֹשְׁבִין וְקוֹרְאִין קִינִין וּנְהִי וְאֵיכָה.

**יח** רַבִּי אָבִין פָּתַח: הִשְׁבִּיעַנִי בַּמְּרוֹרִים, בְּלֵילֵי הַפֶּסַח שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, הִרְוַנִי לַעֲנָה, בְּתִשְׁעָה בְּאָב, מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁבִּיעַנִי בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, הִרְוַנִי בְּלֵילֵי תִּשְׁעָה בְּאָב לַעֲנָה, הֲוֵי בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח הוּא לֵילֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, וְעַל זֶה הָיָה מְקוֹנֵן יִרְמְיָה אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**יט** רַבִּי אָבִין פָּתַח (דניאל ב, כא): וְהוּא מְהַשְׁנֵא עִדָּנַיָּא וְזִמְנַיָּא, אָמַר יִרְמְיָה לְיִשְׂרָאֵל אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם יוֹשְׁבִין בִּירוּשָׁלַיִם וְשׁוֹתִין מֵי הַשִּׁלּוֹחַ שֶׁמֵּימָיו נְקִיִּים וּמְתוּקִים, עַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם גּוֹלִים לְבָבֶל וְשׁוֹתִין מֵי פְּרָת שֶׁמֵּימָיו עֲכוּרִין וּסְרוּחִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ב, יח): וְעַתָּה מַה לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר. אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם יוֹשְׁבִים בִּירוּשָׁלַיִם וְאוֹמְרִים שִׁירִים וּמִזְמוֹרִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי אַתֶּם גּוֹלִין לְבָבֶל וְקוֹרְאִים קִינִים וָנֶהִי, הֲוֵי (תהלים קלז, א): עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל. אֵיכָה.

**כ** רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי פָּתַח (תהלים קב, ח): שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל גָּג, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁקַדְתִּי לְהַכְנִיס בָּנַי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיָּד, וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל גָּג, מָה הַצִּפּוֹר מִתְבּוֹדֵד מִגַּג לְגַג, וּמִגָּדֵר לְגָדֵר, וּמֵאִילָן לְאִילָן, וּמִשּׁוֹכָה לְשׁוֹכָה, כָּךְ כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, הָיוּ נוֹסְעִים בְּמַחְלֹקֶת וְחוֹנִים בְּמַחְלֹקֶת, וַיִּסְעוּ וַיַּחֲנוּ, וְכֵיוָן שֶׁבָּאוּ לְהַר סִינַי נַעֲשׂוּ כֻּלָּם הוֹמוֹנְיָא. וַיַּחֲנוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא (שמות יט, ב): וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי הַשָּׁעָה שֶׁאַתֶּן תּוֹרָה לִבָּנַי. דָּבָר אַחֵר, שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה [כצפור], אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שָׁקַדְתִּי אֲנִי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם, וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר, מָה הַצִּפּוֹר הַזֹּאת בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה נוֹטֵל גּוֹזָלֶיהָ הִיא יוֹשֶׁבֶת בָּדָד, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂרַפְתִּי אֶת בֵּיתִי, וְהֶחֱרַבְתִּי אֶת עִירִי, וְהִגְלֵיתִי אֶת בָּנַי לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְיָשַׁבְתִּי לִי לְבַדִּי, אֵיכָה.

**כא** רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי פָּתַח (ויקרא יג, מה): וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וגו׳. וְהַצָּרוּעַ זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁהִיא מְטַמְּאָה כְּנֶגַע, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיַחֲלְלוּ אֶת מִקְדָּשִׁי וַיְטַמְּאוּהָ. בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים, אֵלּוּ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה. (ויקרא יג, מה): וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כב, ח): וַיְגַל אֶת מָסַךְ יְהוּדָה, גַּלֵּי דְכַסְיָא. וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה, כֵּינִן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְהוֹצִיא דְּבַר תּוֹרָה מִפִּיו. וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא, חֻרְבָּן רִאשׁוֹן וְחֻרְבָּן שֵׁנִי. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חַלַפְתָּא כָּל מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ כַּמָּה שָׁנִים עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הוּא יוֹדֵעַ אֵימָתַי בֶּן דָּוִד בָּא, וְאֵית לָן תְּלָתָא קְרָאֵי מְסַיְּיע לֵיהּ, חָדָא (הושע ב, טו): וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר לָהֶם, כְּיְמֵי הַבְּעָלִים. תִּנְיָנָא (זכריה ז, יג): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ כֵּן יִקְרְאוּ וְלֹא אֶשְׁמָע. תְּלִיתָאָה (ירמיה ה, יט): וְהָיָה כִּי תֹאמְרוּ תַּחַת מֶה עָשָׂה ה׳ וגו׳. רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַויְיהוּ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר יַעַן וּבְיַעַן, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר (ישעיה א, ז): אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ, כְּנֶגְדְּכֶם זָרִים אוֹכְלִים אוֹתָהּ. רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי שָׁמַע לָהּ מֵהָדֵין קְרָא (ויקרא יג, מו): כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא. אֵיכָה.

**כב** רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי פָּתַח (ישעיה ה, ח): הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת, רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת, מַלְוֶהוּ עַל בֵּיתוֹ מַלְוֶהוּ עַל שָׂדֵהוּ לְטָלָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָה אַתֶּם סְבוּרִין שֶׁאֲתֶם יוֹרְשִׁים אֶת הָאָרֶץ, (ישעיה ה, ח): וְהוּשַׁבְתֶּם לְבַדְּכֶם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, בְּאָזְנָי ה׳ צְבָאוֹת אִם לֹא בָּתִּים רַבִּים לְשַׁמָּה יִהְיוּ גְּדֹלִים וְטוֹבִים מֵאֵין יוֹשֵׁב. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר כָּזֶה שֶׁהוּא צוֹוֵחַ בְּאָזְנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לֹא בְאַחַת אֶלָּא בִּשְׁתַּיִם, כָּךְ בְּאָזְנָי ה׳ צְבָאוֹת. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת. הִגִּיעָתֶם חֻרְבָּן רִאשׁוֹן לְחֻרְבָּן שֵׁנִי, מַה חֻרְבָּן רִאשׁוֹן צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ, אַף חֻרְבָּן שֵׁנִי צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ. עַד אֶפֶס מָקוֹם, מִי גָּרַם לַמָּקוֹם לֵחָרֵב עַל שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ מָקוֹם שֶׁלֹּא עָבְדוּ בוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, בַּתְּחִלָּה הָיוּ עוֹבְדִין אוֹתוֹ בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ח, יב): וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶּן אָדָם וגו׳ עֹשִׂים בַּחשֶׁךְ וגו׳, וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָם חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין אַחַר הַדֶּלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז, ח): וְאַחַר הַדֶּלֶת וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתָּ זִכְרוֹנֶךָ, וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין עַל הַגַּגּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (צפניה א, ה): וְאֶת הַמִּשְׁתַּחֲוִים עַל הַגַּגּוֹת לִצְבָא הַשָּׁמָיִם. וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בַּגַּנּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה, ג): זֹבְחִים בַּגַּנּוֹת. וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בְּרֹאשֵׁי הֶהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, יג): עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים יְזַבֵּחוּ וְעַל הַגְּבָעוֹת יְקַטֵּרוּ. וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בַּשָּׂדוֹת, דִּכְתִיב (הושע יב, יב): גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי אַיְבוּ וְרַבִּי טֶבִי בְּשֵׁם רַבִּי יֹאשִׁיָה אָמְרֵי עַל כָּל תֵּלֶם וְתֵלֶם הָיוּ מַעֲמִידִין צֶלֶם. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמְרֵי הָיָה אֶחָד מֵהֶן חוֹרֵשׁ שָׂדֵהוּ לוֹכְסוֹן מַעֲמִיד צֶלֶם בָּאֶמְצַע, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רָאשֵׁי תְלָמִים מַרְאִין לָהּ. וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בְּרֹאשֵׁי הַדְּרָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, כה): אֶל כָּל רֹאשׁ דֶּרֶךְ בָּנִית רָמָתֵךְ. וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן הִתְחִילוּ [חזרו] לִהְיוֹת עוֹשִׂין בָּרְחוֹבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל, כד): וַתִּבְנִי לָךְ גֹּב וַתַּעֲשִׂי לָךְ רָמָה בְּכָל רְחוֹב. וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בָּעֲיָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, כח) (ירמיה יא, יג): כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה וגו׳. וְכֵינִן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בַּחוּצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יא, יג): וּמִסְפַּר חֲצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת. עַד אֵימָתַי, עַד שֶׁהִכְנִיסוּהָ לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ח, ה): סְמֶל הַקִּנְאָה הַזֶּה בַּבֹּאָה, מַהוּ בַּבֹּאָה, אָמַר רַבִּי אַחָא הָא בְיֶיה תּוֹתָבָא מְפַּנֵּי מָארֵי בֵּיתָא. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה (ישעיה כח, כ): כִּי קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׂתָּרֵעַ, מַהוּ מֵהִשְׂתָּרֵעַ, שֶׁתְּרִיעֵי לְקַבֵּל אִשָּׁה וּבַעְלָהּ וְרֵעָהּ. וְהַמַּסֵּכָה צָרָה כְּהִתְכַּנֵּס, עֲשִׂיתֶם מַסֵּכָה צָרָה לְאוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ (תהלים לג, ז): כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם. כֵּינִן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵינִן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

**כג** רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי פָּתַח (קהלת יב, א): וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְחוּרֹתֶיךָ, אָמַר שְׁלֹמֹה לְיִשְׂרָאֵל, זְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ, זִכְרוּ אֶת בּוֹרַאֲכֶם עַד שֶׁבְּחוּרוֹתֵיכֶם קַיָּמוֹת, עַד שֶׁבְּרִית כְּהֻנָּה קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כח): וּבָחֹר אֹתוֹ מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכֹהֵן. עַד שֶׁבְּרִית לֵוִיָּה קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, ה): כִּי בוֹ בָּחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבָטֶיךָ. עַד שֶׁבְּרִית מַלְכוּת בֵּית דָּוִד קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ע): וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ. עַד שֶׁבְּרִית יְרוּשָׁלַיִם קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא, לב): וְהָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי בָהּ. עַד שֶׁבְּרִית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ז, טז): וְעַתָּה בָּחַרְתִּי וְהִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה. עַד שֶׁאֵשׁ קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ו): כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה׳ אֱלֹהֶיךָ. (קהלת יב, א): עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה, אֵלּוּ יְמֵי הַגָּלוּת (קהלת יב, א): וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֵפֶץ, לֹא טוֹבָה וְלֹא רָעָה (קהלת יב, א): עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ, לְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, דִּכְתִיב בֵּיהּ (תהלים פט, לז): וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי. וְהָאוֹר, זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁכָּתוּב בָּהּ (משלי ו, כג): כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. וְהַיָּרֵחַ זוֹ סַנְהֶדְרִין, דְּתַנְיָא סַנְהֶדְרִין הָיְתָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגֻלָּה. וְהַכּוֹכָבִים, אֵלּוּ הָרַבָּנִים, דִּכְתִיב (דניאל יב, ג): וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד. (קהלת יב, ב): וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם, אַתְּ מוֹצֵא שֶׁכָּל הַנְּבוּאוֹת הַקָּשׁוֹת וְהָרָעוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ לֹא בָאוּ עֲלֵיהֶם אֶלָּא לְאַחַר חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. (קהלת יב, ב): בַּיּוֹם שָׁיָזֲעוּ שֹׁמְרֵי הַבַּיִת, אֵלּוּ מִשְׁמָרוֹת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה. וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל, אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף לְוִיִּם הֵנִיף אַהֲרֹן בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ח, כא): וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה׳. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הַמַּרְאָה הַזּוֹ דָּבָר קַל הוּא, וְהָיָה הַכֹּהֵן זוֹרְקָהּ עַל הַכֶּבֶשׁ שִׁלְשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה לַאֲחוֹרֵי יָדָיו. וּבְטָלוּ הַשְּׁחָנוֹת, אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אוֹשַׁעְיָא וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל בַּר קַפָּרָא. כִּי מְעַטוּ, זוֹ הַתַּלְמוּד שֶׁהוּא כָּלוּל בָּהֶם. וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת, אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִזְכֹּר אֶת תַּלְמוּדוֹ. וְסָגְרוּ דְלָתַיִם בַּשּׁוּק, אֵלּוּ דַּלְתוֹת נְחוּשְׁתָּא בַּר אֶלְנָתָן, שֶׁהָיוּ פְּתוּחִין לִרְוָחָה. בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא נִתְעַסְּקוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה. אָמַר רַבִּי

שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כְּטוֹחֲנוֹת, מָה הַטּוֹחֲנוֹת אֵינָן בְּטֵלוֹת לְעוֹלָם, אַף יִשְׂרָאֵל אֵינָן בְּטֵלִין מִן הַתּוֹרָה לֹא בַיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, ח): וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע, אָמַר רַבִּי שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיְתָה בַּת קוֹל יוֹצֵאת בְּפָלְטִין שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר וְאוֹמֶרֶת עַבְדָּא בִישָׁא זִיל חָרוֹב בֵּיתָה דְּמָרָךְ, דִּבְנֵיהּ לָא שָׁמְעִין לֵיהּ. וְיִשַּׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, שֶׁעָלָה וּבִטֵּל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה כד, ט): בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן. גַּם מְגֻבֹּהַּ יִירָאוּ, מִגְּבוֹהוֹ שֶׁל עוֹלָם נִתְיָרֵא וְלָא בָּעֵי, אָמַר בָּעֵי מְצִמְצְמָא יָתֵי לְמֶעֱבַד לִי כִּדְעָבַד לְסָבֵי, וְחַתְחַתִּים בַּדֶּרֶךְ, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר חִתִּיתָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ נָפְלָה עָלָיו. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר הִתְחִיל מַחֲבֵי חֲבָיִים בַּדֶּרֶךְ. (יחזקאל כא, כו): כִּי עָמַד מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל אֵם הַדֶּרֶךְ, עַל אִמָּא דְבָצַלְיָה, בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים, שֶׁהִיא מְתַוֶּכֶת בֵּין שְׁנֵי הַדְּרָכִים, אַחַת הוֹלֶכֶת לַמִּדְבָּר וְאַחַת הוֹלֶכֶת לִירוּשָׁלַיִם. לִקְסָם קָסֶם, הִתְחִיל קוֹסֵם קְסָמִים. קִלְקֵל בַּחִצִּים, הִתְחִיל לְקַלְקֵל בַּחִצִּים, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא עָלְתָה, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֶלֶכְסַנְדְּרִיָא וְלֹא עָלְתָה, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלְתָה לוֹ. זָרַע זְרִיעוֹת וְנָטַע נְטִיעוֹת, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא עָלְתָה לוֹ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֶלֶכְסַנְדְּרִיָא וְלֹא עָלְתָה לוֹ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלְתָה לוֹ, וְצָמְחוּ. הִדְלִיק נֵרוֹת וּפָנָסִים, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא הֵאִירוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֶלֶכְסַנְדְּרִיָא וְלֹא עָלְתָה לוֹ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלְתָה לוֹ, וְהֵאִירוּ. שָׁאַל בַּתְּרָפִים, בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹ, הֲאֵיךְ דְּאַתְּ אָמַר (שמואל א טו, כג): וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר, רָאָה בַּכָּבֵד, אָמַר רַבִּי כְּהֲדִין עֲרָבָאָה דַּהֲוָה נָכֵיס אִימְרָא וְחָמֵי בְּכַבְדָּא. בִּימִינוֹ הָיָה הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלַיִם, נִרְאִין הֲווֹ קְסָמֶיהָ עַל יְרוּשָׁלַיִם בִּימִינוֹ. לָשׁוֹם כָּרִים, פּוֹלִימַרְכוֹס. לִפְתֹּחַ פֶּה בְּרֶצַח, סְפַקְלָטוֹרִים. לְהָרִים קוֹל בִּתְרוּעָה, סַרְפִּינוֹס. לָשׂוּם כָּרִים עַל שְׁעָרִים, טִירוֹנִין. לִשְׁפֹּךְ סֹלְלָה, אַבְנֵי בַּלִיסְטְרוֹס. לִבְנוֹת דָּיֵק, כְּבָשִׁים. וְכֻלָּם וְהָיָה לָהֶם כְּקֶסֶם שָׁוְא בְּעֵינֵיהֶם (יחזקאל כא, כח): שִׁבְעֵי שִׁבְעוֹת לָהֶם, אָמַר יְחֶזְקֵאל לְיִשְׂרָאֵל אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִין בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא נִדְרֶשֶׁת שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה, וַעֲכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם חֲרֵי נְבוּכַדְנֶצַּר בָּא וּמְקַפֵּם עֲלֵיכֶם שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב שִׁבְעֵי שִׁבְעוֹת לָהֶם. וְהוּא מַזְכִּיר עָוֹן לְהִתָּפֵשׂ, זֶה עֲוֹנוֹ שֶׁל זְכַרְיָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב כד, כ): וְרוּחַ אֱלֹהִים לָבְשָׁה אֶת זְכַרְיָה בֶן יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיַּעֲמֹד מֵעַל לָעָם, וְכִי מֵעַל רָאשֵׁי הָעָם הָיָה, דְּאַתְּ אָמַר מֵעַל לָעָם, אֶלָּא שֶׁרָאָה עַצְמוֹ גָּבוֹהַּ מִכָּל הָעָם, חֲתַן הַמֶּלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל וְנָבִיא וְדַיָּן. הִתְחִיל מְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב כד, כ): וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר הָאֱלֹהִים לָמָּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת מִצְוֹת ה׳ וְלֹא תַצְלִיחוּ כִּי עֲזַבְתֶּם אֶת ה׳ וַיַּעֲזֹב אֶתְכֶם, וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיִּרְגְּמ�ֻהוּ אֶבֶן וגו׳, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם הַצְּבִי וְלֹא כְּדַם הָאַיָּל, דִּכְתִיב (ויקרא יז, יג): וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, בְּרֹם הָכָא (יחזקאל כד, ז): כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה. וְכָל כָּךְ לָמָּה (יחזקאל כד, ח): לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם. רַבִּי יוּדָן שָׁאַל לְרַבִּי אַחָא הֵיכָן הָרְגוּ יִשְׂרָאֵל אֶת זְכַרְיָה, בְּעֶזְרַת נָשִׁים אוֹ בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, אָמַר לֵיהּ לֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים וְלֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם הַצְּבִי וְלֹא כְּדַם הָאַיָּל דִּכְתִיב בֵּיהּ: וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, וּבְרֹם הָכָא עַל צְחִיחַ סֶלַע וגו׳, כָּל כָּךְ לָמָּה, לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם. נָתַתִּי אֶת דָּמָהּ עַל צְחִיחַ סֶלַע וגו׳, שֶׁבַע עֲבֵרוֹת עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כֹּהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דַּם נָקִי, וְחִלְּלוּ אֶת הַשֵּׁם, וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה. וְכֵיוָן שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן הִתְחִיל הַדָּם תּוֹסֵס, אָמַר לָהֶם מַה טִּיבוֹ שֶׁל דָּם זֶה, אָמְרוּ לוֹ דַּם פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים שֶׁהֵיינוּ שׁוֹחֲטִין, מִיָּד שָׁלַח וְאַיְיתֵי דְּמֵי זְבָחִים, וְלָא אִדְּמוּ לֵיהּ. אָמַר לָהֶם אֵין אַמְרִיתוּ מוּטָב וְאִם לָאו סָרִיקְנָא לְבִשָּׂרֵיהוּ דְּהַנְהוּ אִינְשֵׁי בְּמִסְרְקֵי דְּסַרְזְלָא, אָמְרִי לֵיהּ מָאי נֵימָא לָךְ נָבִיא הֲוָה דַּהֲוָה מוֹכֵחַ לָן קָמֵינָן עֲלֵיהּ וּקְטָלִינֵיהּ, וְהָא כַּמָּה שְׁנֵי דְּלָא נַייח דְּמֵיהּ. אָמַר לְהוֹ אֲנָא מְפַיְּסְנָא לֵיהּ, אַיְיתֵי קוֹמֵיהּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה וְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה וּקְטָלִינְהוֹן, עַד שֶׁהִגִּיעַ דָּמָם לְדָמָן שֶׁל זְכַרְיָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (הושע ד, ב): פָּרָצוּ וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ, וַעֲדַיִן הַדָּם תּוֹסֵס. אִיְיתֵי בַּחוּרִים וּבְתוּלוֹת וּקְטָל עִילָוֵיהּ וְלָא נָח, אַיְיתֵי תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן וּקְטָל עִילָוֵיהּ וְלָא נָח, אַיְיתֵי שְׁמוֹנִים אֶלֶף פְּרָחֵי כְּהֲנָּה וּקְטָל יַתְהוֹן עַד שֶׁהִגִּיעַ דָּמָם לְדָמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה וַעֲדַיִן הָיָה הַדָּם תּוֹסֵס, אָמַר: זְכַרְיָה זְכַרְיָה, כָּל טוֹבִים שֶׁבָּהֶם אִבַּדְתִּי, נֵיחָא לָךְ דְּלֵיכְלִינְהוּ לְכֻלְּהוּ, כְּדַאֲמַר לֵיהּ הֲכִי מִיָּד נָח, בְּהַהִיא שַׁעְתָּא הִרְהֵר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּנַפְשֵׁיהּ, וְאָמַר: וּמָה אִם עַל נֶפֶשׁ אַחַת כָּךְ, הַהוּא גַּבְרָה דִּקְטַל כָּל הַנְהוּ נַפְשָׁתָא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, עָרַק וּשְׁדַר פַּרְדַּסְנָא לְבֵיתֵיהּ וְאִגַּיֵּיר. (קהלת יב, ה): וְיָנֵאץ הַשָּׂקֵד, זוֹ נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה א, יא): וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מַה סִּימָנוֹ שֶׁל שָׁקֵד זֶה, מִשָּׁעָה שֶׁהוּא מֵצִיץ עַד שָׁעָה שֶׁהוּא גּוֹמֵר עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, כָּךְ מִשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז עַד תִּשְׁעָה בְּאָב עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם. (קהלת יב, ה): וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב, זֶה צַלְמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, דִּכְתִיב (דניאל ג, א): נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא עֲבַד צֶלֶם דִּי דְהַב רוּמֵהּ אַמִּין שִׁתִּין פְּתֵיהּ אַמִּין שֵׁת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל דְּרוּמֵיהּ אַמִּין שִׁתִּין וּפְתֵיהּ שֵׁית מִי יָכִיל קָאֵים, אִם אֵין עָבְיוֹ שְׁלִישׁ רוּמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד, וְאַתְּ אָמַר (דניאל ג, א): אֲקִימֵהּ בְּבִקְעַת דּוּרָא. אָמַר רַבִּי לֵוִי כְּקָנֶה הָיוּ מַעֲמִידִין לֵיהּ וְהוּא נוֹפֵל, מַעֲמִידִין אוֹתוֹ וְהוּא נוֹפֵל, עַד הֵיכָן, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר עַד שֶׁהֵבִיאוּ כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהוֹצִיאוּ מִירוּשָׁלַיִם וְשָׁפְכוּ דִימוֹס עַל רַגְלָיו, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ז, יט): כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ וּזְהָבָם לְנִדָּה יִהְיֶה. (קהלת יב, ה): וְתָפֵר הָאֲבִיוֹנָה, זוֹ זְכוּת אָבוֹת. כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם לְבֵית עוֹלָמוֹ, מִבָּבֶל הָיוּ וְשָׁם חָזְרוּ. וְסָבְבוּ בַּשּׁוּק הַסּוֹפְדִים, זֶה גָּלוּת יְכָנְיָה. אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַיִם וְגָלוּתוֹ שֶׁל צִדְקִיָּה בְּיָדוֹ, יָצְתָה גָּלוּתוֹ שֶׁל יְכָנְיָה לְקָרָאתוֹ מְכֻסִּים שְׂחוֹרִים מִבִּפְנִים וּלְבוּשִׁים לְבָנִים מִבַּחוּץ, וְהָיוּ מְקַלְסִין לְקָרָאתוֹ, נָקְטָה בַּרְבָרְיָה, וַהֲווֹן שָׁאֲלִין מָה עֲבִיד בְּאַבָּא, מָה עֲבִיד בְּאַחָא, מָה עֲבַד בִּבְרִי, וְאִינוּן אָמְרִין לֵיהּ (ירמיה טו, ב): אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב, וַהֲווֹן מְקַלְסִין בְּחָדָא יָדָא וּמְסַפְּדִין בְּחָדָא יָדָא, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כד, כג): וּפְאֵרְכֶם עַל רָאשֵׁיכֶם וגו׳. (קהלת יב, ו): עַד אֲשֶׁר לֹא יֵרָתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף, זוֹ שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחֲסִין (קהלת יב, ו): וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפָּז רָב. וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמַּבּוּעַ, תֵּרִין אָמוֹרָאִין, חַד אָמַר כַּדּוֹ שֶׁל בָּרוּךְ עַל מַבּוּעוֹ שֶׁל יִרְמְיָה,

וְחַד אָמַר כַּדּוֹ שֶׁל יִרְמְיָה עַל מַבּוּעוֹ שֶׁל בָּרוּךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לו, יח): מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי. וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל הַבּוֹר, זוֹ בָּבֶל שֶׁהִיא זוֹטָא שֶׁל עוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (ישעיה מד, כז): הָאֹמֵר לַצּוּלָה חָרֵבִי, זוֹ בָּבֶל, לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ צוּלָה, שֶׁשָּׁם צָלְלוּ מֵי מַבּוּל, דִּכְתִיב (ירמיה נא, מט): גַּם בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל גַּם לְבָבֶל נָפְלוּ חַלְלֵי כָל הָאָרֶץ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כְּתִיב (בראשית יא, ב): וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם, לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ שִׁנְעָר, שֶׁשָּׁם נִנְעַר דּוֹר הַמַּבּוּל. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֵן מְנֹעָרִין מִכָּל הַמִּצְוֹות, מִצְוַת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֵן מֵתִין בְּתַשְׁנַק בְּלֹא נֵר וּבְלֹא מָרְחָץ. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֵן מֵתִין נְעָרִים. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, עִיר שֶׁשָּׁרֶיהָ נְעָרִים מְבַעֲטִים בַּתּוֹרָה. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֶעֱמִידָה שׁוֹנֵא וְעֵר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. (קהלת יב, ז): וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, מִבָּבֶל הָיוּ וְשָׁם חָזְרוּ. (קהלת יב, ז): וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים וגו׳, זֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּיָון שֶׁנִּסְתַּלֵּק רוּחַ הַקֹּדֶשׁ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הָיָה יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**כד** רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַח (ישעיה כב, א): מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן, גֵּיא שֶׁכָּל הַחוֹזִים מִתְנַבְּאִים עָלֶיהָ, גֵּיא שֶׁכָּל הַחוֹזִים עוֹמְדִים מִמֶּנָּה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל נְבִיא שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ שֵׁם עִירוֹ יְרוּשַׁלְמִי הָיָה. גֵּיא חִזָּיוֹן, שֶׁהִשְׁלִיכוּ דִּבְרֵי חוֹזִים לָאָרֶץ, (ישעיה כב, א): מַה לָּךְ אֲפוֹא כִּי עָלִית כֻּלָּךְ לַגַּגוֹת, וּלְאִיגֶּרָא סָלְקִין לוֹ, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵלּוּ גַּסֵּי הָרוּחַ. תְּשֵׁאוֹת מְלֵאָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב הַלָּשׁוֹן הַזֶּה מְשַׁמֵּשׁ שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת: צָרוֹת, מְרַגְּשׁוֹת, אֲפֵלָה. צָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לט, ז): תְּשֵׁאוֹת נוֹגֵשׂ לֹא יִשְׁמָע. מְרַגְּשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כב, ב): תְּשֵׁאוֹת מְלֵאָה. אֲפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ל, ג): אֱמֶשׁ שׁוֹאָה וּמְשֹׁאָה. (ישעיה כב, ב): עִיר הוֹמִיָּה, קִרְיָה מְעֻרְעֶבֶתָא. קְרֻיָה עֲלִיזָה, קִרְיָה דְּחַיָּיתָא. (ישעיה כב, ב): חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי חֶרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה, וּמָה הֵן (דברים לב, כד): מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף. (ישעיה כב, ב): כָּל קְצִינַיִךְ נָדְדוּ יַחַד מִקֶּשֶׁת אֻסָּרוּ, מִקֶּשְׁיוּתָם נִמְסְרוּ לַמַּלְכֻיּוֹת. דָּבָר אַחֵר, כָּל קְצִינַיִךְ נָדְדוּ יַחַד מִקֶּשֶׁת אֻסָּרוּ, שֶׁהָיוּ מַתִּירִין גִּידֵי קְשָׁתוֹתָם וְאוֹסְרִין בָּהֶן, כָּל נִמְצָאַיִךְ אֻסָּרוּ יַחְדָּו מֵרָחוֹק בָּרָחוּ. מֵרָחִיקִים מִלְּשָׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה לא, ב): מֵרָחוֹק ה׳ נִרְאָה לִי. (ישעיה כב, ד): עַל כֵּן אָמַרְתִּי שְׁעוּ מִנִּי אֲמָרֵר בַּבְּכִי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת בִּקֵּשׁ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא הִנִּיחָן, וְאֵלּוּ הֵן: בְּדוֹר הַמַּבּוּל, וּבְיָם, וּבְחָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. בְּדוֹר הַמַּבּוּל מָה כְּתִיב (בראשית ו, ג): וַיֹּאמֶר ה׳ לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם. בַּיָּם כְּתִיב (שמות יד, כ): וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלָּיְלָה. וּבְחָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב (ישעיה כב, ד): עַל כֵּן אָמַרְתִּי שְׁעוּ מִנִּי אֲמָרֵר בַּבְּכִי אַל תָּאִיצוּ לְנַחֲמֵנִי. אַל תֹּאסִפוּ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא אַל תָּאִיצוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, נְחוּמִין אֵלּוּ שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים לְפָנַי, נְאוּצִין הֵן לִי, לָמָּה (ישעיה כב, ה): כִּי יוֹם מְהוּמָה וּמְבוּסָה וּמְבוּכָה לַה׳ אֱלֹהִים צְבָאוֹת. יוֹם מְעֻרְעָבָב יוֹם דְּבִזָּה יוֹם דִּבְכְיָה. בְּגֵי חִזָּיוֹן, גֵּי שֶׁכָּל הַחוֹזִים מִתְנַבְּאִים עָלֶיהָ. מְקַרְקֵר קַר וְשׁוֹעֵט אֶל הָהָר, שֶׁהָיוּ מְקַרְקְרִים קִירוֹת בָּתֵּיהֶם וְעוֹשִׁין אוֹתָם מָגִנִּים, וּמַעֲמִידִים אוֹתָן עַל שׁוֹעֵיהֶם. וְעֵילָם נָשָׂא אַשְׁפָּה, רַב אָמַר הֲדָא קִבּוּץ דְּיִרֵי, בְּרֵכָב אָדָם פָּרָשִׁים וְקִיר עֵרָה מָגֵן, שֶׁהָיוּ מְקַרְקְרִים קִירוֹת בָּתֵּיהֶם וְעוֹשִׁים אוֹתָם מָגִנִּים. וַיְהִי מִבְחַר עֲמָקַיִךְ מָלְאוּ רָכֶב. רַב אָמַר כִּמְלֹא עֻמְקָהּ שֶׁל מֵי יָם. וְהַפָּרָשִׁים שׂת שָׁתוּ הַשָּׁעָרָה, מְשִׁתְּיֵי אָזְלִין וּמִשְׁתְּיֵי אָתְיָין וּמִתְחַמְּאִין סָגְיָן. וַיְגַל אֶת מָסַךְ יְהוּדָה, גַּלֵּי דְכַסְיָא. וַתַּבֵּט בַּיּוֹם הַהוּא אֶל נֶשֶׁק בֵּית הַיָּעַר, תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי כְּלֵי זַיִן הָיָה לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינַי וְהָיָה שָׁם הַמִּפְרָשׂ חָקוּק עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ נִמְחָה מֵהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לג, ו): וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב. כֵּיצַד נִמְחָה מֵהֶן, רַבִּי אַיְבוּ וְרַבָּנָן, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מַלְאָךְ הָיָה יוֹרֵד וּמְקַלְּפוֹ. וְאֶת בְּקִיעֵי עִיר דָּוִד רְאִיתֶם כִּי רָבוּ וגו׳ וְאֶת בָּתֵּי יְרוּשָׁלַיִם סְפַרְתֶּם וַתִּתְצוּ הַבָּתִּים לְבַצֵּר הַחוֹמָה, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ נוֹתְצִין בָּתֵּיהֶם וּמוֹסִיפִין עַל הַחוֹמָה, וְלֹא כְבָר עָשָׂה חִזְקִיָּהוּ כֵּן, הֲלֹא כְתִיב (דברי הימים ב לב, ה): וַיִּתְחַזֵּק וַיִּבֶן אֶת כָּל הַחוֹמָה הַפְרוּצָה וגו׳, אֶלָּא, חִזְקִיָּה בַּה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּטַח, אֲבָל אַתֶּם לֹא הִבְטַחְתֶּם, הֵינוּ הוּא דְּאָמַר (ישעיה כב, יא): וְלֹא הִבַּטְתֶּם אֶל עֹשֶׂיהָ וְיֹצְרָהּ מֵרָחוֹק לֹא רְאִיתֶם. וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד, כְּתִיב (תהלים צו, ו): הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו, וְאַתָּה אוֹמֵר כְּדֵין. אָמַר לְהוֹן אֲנָא מַלִּיךְ לְכוֹן, הֵיינוּ הוּא דַּאֲמַר (ישעיה לב, יא): פְּשֹׁטָה וְעָרָה וַחֲגוֹרָה עַל חֲלָצָיִם, כָּךְ תִּהְיוּ מַסְפִּידִין עַל שָׁדַיִם סֹפְדִים, עַל חֲרָבָן רִאשׁוֹן וְעַל חֲרָבָן שֵׁנִי. עַל שְׁדֵי חֶמֶד, עַל בֵּית חֶמְדָּתִי שֶׁעָשִׂיתִי אוֹתוֹ כְּשָׂדֶה, הֵינוּ הוּא דְּאָמַר (מיכה ג, יב): צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ. עַל גֶּפֶן פֹּרִיָּה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים פ, ט): גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ. דָּבָר אַחֵר, וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא וגו׳, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי בְּנֵי קֹרַח (תהלים מב, ה): אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי וגו׳, כְּנֶגֶד מִי אֲמָרוּהוּ בְּנֵי קֹרַח לַמִּקְרָא הַזֶּה, לֹא אֲמָרוּהוּ אֶלָּא כְּנֶגֶד כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוּרָה אֲנִי בְּטָחוֹן וְשַׁאֲנָן וְשַׁלְוָה שֶׁהָיִיתִי שְׁרוּיָה בּוֹ וְעַכְשָׁו נִתְרַחֵק מִמֶּנִּי, וַאֲנִי בּוֹכִיָּה וּמִתְאַנַּחַת וְאוֹמֶרֶת מִי יְשִׂימֵנִי כַּשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיָה מִקְדָּשׁ בָּנוּי, וּבְתוֹכוֹ אַתָּה יוֹרֵד מִשְׁמֵי מָרוֹם וּמַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עָלַי, וְאֵמוֹת הָעוֹלָם מְקַלְסִין אוֹתִי, וּכְשֶׁהָיִיתִי מְבַקֶּשֶׁת רַחֲמִים עַל עֲוֹנַי אַתָּה עוֹנֶה אוֹתִי, וְעַכְשָׁו אֲנִי בְּבוּשָׁה וּכְלִמָּה. וְעוֹד אָמְרָה לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שָׁמְמָה עָלַי נַפְשִׁי כְּשֶׁאֲנִי עוֹבֶרֶת עַל בֵּיתְךָ וְהוּא חָרֵב וְקוֹל דְּמָמָה בְּתוֹכוֹ, וְאָמַר מָקוֹם שֶׁזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הִקְרִיבוּ קָרְבָּן לְפָנֶיךָ וְהַכֹּהֲנִים עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן, וְהַלְוִיִּם מְקַלְסִים בְּכִנּוֹרוֹת, יְהִיוּ שׁוֹעֲלִים מְרַקְּדִים בּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איכה ה, יח): עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הָלְכוּ בוֹ. אֶלָּא מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁעֲוֹנוֹתַי גָּרְמוּ לִי, וּנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר שֶׁהָיוּ בְּתוֹכִי שֶׁהִתְעוּ אוֹתִי מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ הַמָּוֶת, לְכָךְ נֶאֱמַר: אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי וגו׳. דָּבָר אַחֵר, וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וגו׳, בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲרִיב אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי בְּתוֹכוֹ אֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם נוֹגְעִין בּוֹ, אֶלָּא אֶכְבֹּשׁ אֶת עֵינַי מִמֶּנּוּ, וֶאֱשָׁבֵע שֶׁלֹּא אֶזָּקֵק לוֹ עַד עֵת קֵץ, וְיָבוֹאוּ הָאוֹיְבִים וְיַחֲרִיבוּ אוֹתוֹ, מִיָּד נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּימִינוֹ

וְהֶחֱזִירָהּ אֲחוֹרָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איכה ב, ג): הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִכְנְסוּ אוֹיְבִים לַהֵיכָל וּשְׁרָפוּהוּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּשְׁרַף אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוּב אֵין לִי מוֹשַׁב בָּאָרֶץ, אֲסַלֵּק שְׁכִינָתִי מִמֶּנָּה וְאֵעֶלֶה לִמְכוֹנִי הָרִאשׁוֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע ה, טו): אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר יֶאְשְׁמוּ וּבקְשׁוּ פָנָי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בוֹכֶה וְאוֹמֵר אוֹי לִי מֶה עָשִׂיתִי, הִשְׁרֵיתִי שְׁכִינָתִי לְמַטָּה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁו שֶׁחָטְאוּ חָזַרְתִּי לִמְקוֹמִי הָרִאשׁוֹן, חַס וְשָׁלוֹם שֶׁהָיִיתִי שְׂחוֹק לַגּוֹיִם וְלַעַג לַבְּרִיּוֹת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא מטטרו״ן וְנָפַל עַל פָּנָיו וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי אֶבְכֶּה וְאַתָּה לֹא תִבְכֶּה, אָמַר לוֹ אִם אֵין אַתָּה מַנִּיחַ לִי לִבְכּוֹת עַכְשָׁו, אֶכָּנֵס לְמָקוֹם שֶׁאֵין לְךָ רְשׁוּת לִכָּנֵס וְאֶבְכֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יג, יז): וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוָה וגו׳. אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בּוֹאוּ וְנִגְלֶה אֲנִי וְאַתֶּם וְנִרְאֶה בְּבֵיתִי מֶה עָשׂוּ אוֹיְבִים בּוֹ, מִיָּד הָלַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְיִרְמְיָה לְפָנָיו, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר בְּוַדַּאי זֶהוּ בֵּיתִי וְזֶהוּ מְנוּחָתִי שֶׁבָּאוּ אוֹיְבִים וְעָשׂוּ בוֹ כִּרְצוֹנָם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בוֹכֶה וְאוֹמֵר אוֹי לִי עַל בֵּיתִי, בָּנַי הֵיכָן אַתֶּם, כֹּהֲנַי הֵיכָן אַתֶּם, אוֹהֲבַי הֵיכָן אַתֶּם, מָה אֶעֱשֶׂה לָכֶם, הִתְרֵיתִי בָּכֶם וְלֹא חֲזַרְתֶּם בִּתְשׁוּבָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִרְמְיָה, אֲנִי דוֹמֶה הַיּוֹם לְאָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן יְחִידִי וְעָשָׂה לוֹ חֻפָּה וּמֵת בְּתוֹךְ חֻפָּתוֹ, וְאֵין לְךָ כְּאֵב לֹא עָלַי וְלֹא עַל בְּנִי, לֵךְ וּקְרָא לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וּמשֶׁה מִקִּבְרֵיהֶם, שֶׁהֵם יוֹדְעִים לִבְכּוֹת. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵךְ עֲמֹד עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן וְהֵרֵם קוֹלְךָ וּקְרָא בֶּן עַמְרָם בֶּן עַמְרָם עֲמֹד וּרְאֵה צֹאנְךָ שֶׁבָּלְעוּם אוֹיְבִים. מִיָּד הָלַךְ יִרְמְיָה לְמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וְאָמַר לַאֲבוֹת הָעוֹלָם, עִמְדוּ שֶׁהגִּיעַ זְמַן שֶׁאַתֶּם מִתְבַּקְּשִׁין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמְרוּ לוֹ לָמָּה, אָמַר לָהֶם אֵינִי יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בְּיָמֶיךָ הָיְתָה לְבָנֵינוּ זֹאת. הִנִּיחַן יִרְמְיָה וְעָמַד עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן וְקָרָא בֶּן עַמְרָם בֶּן עַמְרָם עֲמֹד הגִּיעַ זְמַן שֶׁאַתָּה מְבֻקָּשׁ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר לוֹ מָה הַיּוֹם מְיוּמָּיִם שֶׁאֲנִי מְבֻקָּשׁ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לוֹ יִרְמְיָה אֵינִי יוֹדֵעַ. הִנִּיחוֹ מֹשֶׁה וְהָלַךְ אֶצֶל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁהָיָה מַכִּיר אוֹתָן מִשָּׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, אָמַר לָהֶם מְשָׁרְתַי עֶלְיוֹנִים כְּלוּם אַתֶּם יוֹדְעִים מִפְּנֵי מָה אֲנִי מִתְבַּקֵּשׁ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמְרוּ לוֹ בֶּן עַמְרָם אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב וְיִשְׂרָאֵל גָּלוּ, וְהָיָה צוֹעֵק וּבוֹכֶה עַד שֶׁהגִּיעַ לַאֲבוֹת הָעוֹלָם, מִיָּד אַף הֵם קָרְעוּ בִגְדֵיהֶם וְהִנִּיחוּ יְדֵיהֶם עַל רָאשֵׁיהֶם וְהָיוּ צוֹעֲקִים וּבוֹכִין עַד שַׁעֲרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִיָּד וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר שָׂק, וְאִלְמָלֵא מִקְרָא שֶׁכָּתוּב אֵי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, וְהָיוּ בוֹכִין וְהוֹלְכִין מִשַּׁעַר זֶה לְשַׁעַר זֶה, כְּאָדָם שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סוֹפֵד וְאוֹמֵר אוֹי לוֹ לַמֶּלֶךְ שֶׁבִּקְנוּתוֹ הִצְלִיחַ וּבִזְקֻנוּתוֹ לֹא הִצְלִיחַ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, בְּשָׁעָה שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּא אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בוֹכֶה וּמְמָרֵט זְקָנוֹ וְתוֹלֵשׁ שַׂעֲרוֹת רֹאשׁוֹ וּמַכֶּה אֶת פָּנָיו וְקוֹרֵעַ אֶת בְּגָדָיו וְאֹפֶף עַל רֹאשׁוֹ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְסוֹפֵד וְצוֹעֵק, אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִפְּנֵי מָה נִשְׁתַּנֵּיתִי מִכָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן שֶׁבָּאתִי לִידֵי בּוּשָׁה וּכְלִמָּה זֹאת, כֵּיוָן שֶׁרָאוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אַף הֵם קָשְׁרוּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת וְאוֹמְרִין (ישעיה לג, ח): נָשַׁמּוּ מְסִלּוֹת שָׁבַת עֹבֵר אֹרַח וגו׳, מַאי נָשַׁמּוּ מְסִלּוֹת, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְסִלּוֹת שֶׁהִתְקַנְתָּ לִירוּשָׁלַיִם שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים פּוֹסְקִים מֵהֶם הֵיאַךְ הָיוּ לִשְׁמָמָה. שָׁבַת עֹבֵר אֹרַח, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּרָכִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִים וְשָׁבִים בָּהֶם בַּחַגִּים הֵיאַךְ שָׁבָתוּ. הֵפֵר בְּרִית, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוּפַר בְּרִית שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִיהֶם, שֶׁעַל יָדוֹ מִתְיַשֵּׁב הָעוֹלָם, וְעַל יָדוֹ הִכְּירוּךָ בָּעוֹלָם שֶׁאַתָּה אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. מָאַס עָרִים. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָאַסְתָּ יְרוּשָׁלַיִם וְצִיּוֹן לְאַחַר שֶׁבָּחַרְתָּ בָּהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה יד, יט): הֲמָאֹס מָאַסְתָּ אֶת יְהוּדָה [ו]אִם בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ וגו׳. (ישעיה לג, ח): לֹא חָשַׁב אֱנוֹשׁ. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ כְּדוֹר אֱנוֹשׁ שֶׁהָיוּ רֹאשׁ לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא חָשַׁבְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְקַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם, מַה לָּכֶם קוֹשְׁרִין מִסְפֵּד בָּעִנְיָן הַזֶּה שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת. אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהֲבְךָ שֶׁבָּא לְבֵיתְךָ וְסָפַד וּבָכָה מִפְּנֵי מָה לֹא הִשְׁגַּחְתָּ עָלָיו, אָמַר לָהֶם מִיּוֹם שֶׁנִּפְטַר אוֹהֲבִי מִלְּפָנַי לְבֵית עוֹלָמוֹ לֹא בָא לְבֵיתִי, וְעַכְשָׁו (ירמיה יא, טו): מַה לִּידִידִי בְּבֵיתִי, אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִפְּנֵי מָה הִגְלֵיתָ אֶת בָּנַי וּמְסַרְתָּן בִּידֵי הָאֻמּוֹת וַהֲרָגוּם בְּכָל מִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת, וְהֶחֱרַבְתָּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מָקוֹם שֶׁהֶעֱלֵיתִי אֶת יִצְחָק בְּנִי עוֹלָה לְפָנֶיךָ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם בָּנֶיךָ חָטְאוּ וְעָבְרוּ עַל כָּל הַתּוֹרָה וְעַל עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שֶׁבָּהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ט, יא): וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרָתֶךָ. אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי מֵעִיד בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ אֶת תּוֹרָתֶךָ, אָמַר לוֹ תָּבֹא תוֹרָה וְתָעִיד בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, מִיָּד בָּאָה תוֹרָה לְהָעִיד בָּהֶן, אָמַר לָהּ אַבְרָהָם בִּתִּי אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ עַל מִצְוֹתַיִךְ וְאֵין לָךְ בִּשֶּׁת פָּנִים מִפָּנַי, זִכְרִי יוֹם שֶׁהֶחֱזַרְתִּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן וְלֹא רָצוּ לְקַבֵּלְךָ עַד שֶׁבָּאוּ בָנַי לְהַר סִינַי וְקִבְּלוּ אוֹתָךְ וְכִבְּדוּךְ, וַעֲכְשָׁו אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד בָּהֶם בְּיוֹם צָרָתָם. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה תּוֹרָה כָּךְ עָמְדָה לְצַד אֶחָד וְלֹא הֵעִידָה בָּהֶן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם בָּאוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת וְיָעִידוּ בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל. מִיָּד בָּאוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת, בָּאָה אל״ף לְהָעִיד בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה, אָמַר לָהּ אַבְרָהָם, אל״ף אַתְּ רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת וּבָאת לְהָעִיד בְּיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם צָרָתָם, זִכְרִי יוֹם שֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַר סִינַי וּפָתַח בָּךְ (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, וְלֹא קִבְּלוּךְ אֶמָּה וְלָשׁוֹן אֶלָּא בָּנַי, וְאַתְּ בָּאת לְהָעִיד בִּבְנַי. מִיָּד עָמְדָה אל״ף לְצַד אֶחָד וְלֹא הֵעִידָה בָּהֶן. בָּאתָה בי״ת לְהָעִיד בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לָהּ אַבְרָהָם בִּתִּי אַתְּ בָּאת לְהָעִיד עַל בָּנַי, שֶׁהֵם זְרִיזִין בַּחֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה שֶׁאַתְּ בְּרֹאשׁ הַתּוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית א, א): בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים, מִיָּד עָמְדָה בי״ת

לְצַד אֶחָד וְלֹא הֵעִידָה כְּלוּם. בָּאתָה גימ״ל לְהָעִיד בְּיִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהּ אַבְרָהָם גימ״ל אַתְּ בָּאת לְהָעִיד בְּבָנַי שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה, כְּלוּם יֵשׁ אִמָּה שֶׁמְקַיֶּמֶת מִצְוַת צִיצִית שֶׁאַתְּ נְתוּנָה בָּרֹאשׁ, אֶלָּא בָּנַי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים כב, יב): גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ. מִיָּד עָמְדָה גימ״ל לְצַד אֶחָד וְלֹא הֵעִידָה כְּלוּם. וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ כָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהִשְׁתִּיקָן אַבְרָהָם, נִתְבַּיְשׁוּ וְעָמְדוּ בְּעַצְמָן וְלֹא הֵעִידוּ בְּיִשְׂרָאֵל. מִיָּד פָּתַח אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לְמֵאָה שָׁנָה נָתַתָּ לִי בֵּן, וּכְשֶׁעָמַד עַל דַּעְתּוֹ וְהָיָה בָּחוּר בֶּן שְׁלֹשִׁים וְשֵׁבַע שָׁנִים אָמַרְתָּ לִי הַעֲלֵהוּ עוֹלָה לְפָנַי, וְנַעֲשֵׂיתִי עָלָיו כְּאַכְזָרִי וְלֹא רִחַמְתִּי עָלָיו, אֶלָּא אֲנִי בְּעַצְמִי כָּפַתְתִּי אוֹתוֹ, וְלֹא תִזְכֹּר לִי זֹאת וְלֹא תְרַחֵם עַל בָּנַי. פָּתַח יִצְחָק וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּשֶׁאָמַר לִי אַבָּא (בראשית כב, ח): אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי, לֹא עִכַּבְתִּי עַל דְּבָרֶיךָ וְנֶעֱקַדְתִּי בִּרְצוֹן לִבִּי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וּפָשַׁטְתִּי אֶת צַוָּארִי תַּחַת הַסַּכִּין, וְלֹא תִזְכֹּר לִי זֹאת וְלֹא תְרַחֵם עַל בָּנַי. פָּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא עֶשְׂרִים שָׁנָה עָמַדְתִּי בְּבֵית לָבָן, וּכְשֶׁיָּצָאתִי מִבֵּיתוֹ פָּגַע בִּי עֵשָׂו הָרָשָׁע וּבִקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת בָּנַי וּמָסַרְתִּי עַצְמִי לְמִיתָה עֲלֵיהֶם, וְעַכְשָׁו נִמְסְרוּ בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם כַּצֹּאן לְטִבְחָה, לְאַחַר שֶׁגִּדַּלְתִּים כְּאָפְרוֹחִים שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים וְסָבַלְתִּי עֲלֵיהֶם צַעַר גִּדּוּל בָּנִים, כִּי רֹב יָמַי הָיִיתִי בְּצַעַר גָּדוֹל בַּעֲבוּרָם, וְעַתָּה לֹא תִזְכֹּר לִי זֹאת לְרַחֵם עַל בָּנַי. פָּתַח מֹשֶׁה וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא רוֹעֶה נֶאֱמָן הָיִיתִי עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְרָצִיתִי לִפְנֵיהֶם כְּסוּס בַּמִּדְבָּר, וּכְשֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ גָּזְרָתָ עָלַי בַּמִּדְבָּר יִפְּלוּ עַצְמוֹתַי, וְעַכְשָׁו שֶׁגָּלוּ שָׁלַחְתָּ לִי לִסְפֹּד וְלִבְכּוֹת עֲלֵיהֶם, זֶהוּ הַמָּשָׁל שֶׁאוֹמְרִים בְּנֵי אָדָם מִטּוּב אֲדוֹנִי לֹא טוֹב לִי וּמֵרָעָתוֹ רַע לִי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לְיִרְמְיָה לֵךְ לְפָנַי שֶׁאֵלֵךְ וַאֲבִיאֵם וְאֶרְאֶה מִי מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶם. אָמַר לוֹ יִרְמְיָה אִי אֶפְשָׁר לֵילֵךְ בַּדֶּרֶךְ מִפְּנֵי הַהֲרוּגִים, אָמַר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן, מִיָּד הָלַךְ מֹשֶׁה וְיִרְמְיָה לְפָנָיו, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְנַהֲרוֹת בָּבֶל, רָאוּהוּ לְמֹשֶׁה וְאָמְרוּ זֶה לָזֶה בָּא בֶן עַמְרָם מִקִּבְרוֹ לְפִדּוֹתֵינוּ מִיַּד צָרֵינוּ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי. מִיָּד אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה בָּנַי לְהַחֲזִיר אֶתְכֶם אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא הַמָּקוֹם יַחֲזִיר אֶתְכֶם בִּמְהֵרָה וְהִנִּיחַ אוֹתָם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הֵרִימוּ קוֹלָם בִּבְכִיָּה גְּדוֹלָה עַד שֶׁעָלְתָה בְּכִיָּתָם לַמָּרוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קלז, א): עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ. כֵּיוָן שֶׁבָּא מֹשֶׁה אֵצֶל אֻבוֹת הָעוֹלָם אָמְרוּ לוֹ מֶה עָשׂוּ הָאוֹיְבִים בְּבָנֵינוּ, אָמַר לָהֶם, מֵהֶם הָרְגוּ, וּמֵהֶם כָּפְתוּ יְדֵיהֶם לַאֲחוֹרֵיהֶם, וּמֵהֶם אֲסוּרִים בְּכַבְלֵי בַרְזֶל, וּמֵהֶם נִפְשָׁטִים עֲרֻמִּים, וּמֵהֶם מֵתוּ בַּדֶּרֶךְ וְנִבְלָתָם לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ, וּמֵהֶם מֻשְׁלָכִים לַחַמָּה רְעֵבִים וּצְמֵאִים, מִיָּד פָּתְחוּ כֻּלָּם וּבָכוּ וְקוֹנְנוּ בְּקִינוֹת יַי עַל דְּמְטָא לִבְנַן, הֵיכִי חֲוִיתוּן כִּיתְמֵי בְּלָא אַבָּא, הֵיכִי דְּמַכִיתוּן בְּטִיהֲרָא וּבְקֵיטָא בְּלָא לְבוּשָׁא וּבְלָא כְסוּי. הֵיכִי סַגִּיתוּן בְּטוּרֵי וּבַחֲצָצֵי חֲלִיצֵי מְסָאנֵי וּבְלֹא סַנְדָּלָא. הֵיכִי טַעֲנִיתוּן מוֹבְלֵי טְעוּנֵי דְּחָלָא, הֵיכִי הֲווֹ יְדֵיכוֹן כְּפִיתוּן לַאֲחוֹרֵיכוֹן, הֵיכִי לָא בְּלַעְתּוּן רוֹקָא בְּפוּמֵיכוֹן. פְּתַח מֹשֶׁה וַאֲמַר לֵיטָא שְׁמִשָּׁא אַמַּאי לָא חֲשַׁכְתְּ בְּשָׁעָה דְּעָאל שַׁנְאָה לְבֵית מַקְדְּשָׁא. אַהֲדַר לֵיהּ שִׁמְשָׁא בְּחַיְיךְ מֹשֶׁה רַעֲיָא מְהֵימְנָא, הֵיכִי אֶהֱוֵי חָשׁוֹכָא דְּלָא שַׁבְקִין לִי וְלָא רָפוּ לִי דְּנָקְטִין לִי בְּשִׁיתִין שׁוֹטֵי דְנוּרָא וְאָמְרִין לִי פּוֹק וּנְהַר נְהוֹרָיךְ. תּוּב פְּתַח מֹשֶׁה וַאֲמַר יַי עַל זִיוָךְ מַקְדְּשָׁא הֵיכִי חָשַׁךְ, יַי כִּי מְטָא זִמְנֵיהּ דְּיֵחָרֵב וְהֵיכְלָא מְכַלֵּי וְדַרְדְּקֵי דְּבֵי רַב מִתְקַטְלִין וַאֲבוּהוֹן אָזְלִין בַּשְׁבְיָה וְגָלוּתָא וּבְחָרְבָא. תּוּב פְּתַח מֹשֶׁה וַאֲמַר יַי עַל זִיוָךְ מַקְדְּשָׁא הֵיכִי חָשַׁךְ, יַי כִּי מְטָא זִמְנֵיהּ דְּיֵחָרֵב וְהֵיכְלָא מְכַלֵּי וְדַרְדְּקֵי דְּבֵי רַב מִתְקַטְלִין וַאֲבוּהוֹן אָזְלִין בַּשְׁבְיָה וְגָלוּתָא וּבְחָרְבָא. תּוּב פְּתַח מֹשֶׁה וַאֲמַר, שַׁבָּאֵי אִי בְּחַיֵּיכוֹן אַתּוּן קָטוֹלֵי, לָא תִקְטְלוּן קְטוֹלָא אַכְזָרָאה וְלָא תְשַׁוּוּן כַּלָּאָה גְּמִירָא, וְלָא תִקְטְלוּן בְּרָא בְּאַנְפּוֹהִי דְּאַבָּא, וּבְרַתָּא בְּאַנְפֵּהּ דְּאִמָּא, דְּמְטָא זִימְנָא דְּמָרֵי שְׁמַיָּא חוּשְׁבָּנָא חֲשִׁיב מִנְכוֹן. וְכַשְׁדָּאֵי רַשִׁיעַיָּא לָא עָבְדִין הָכֵי אֶלָּא מוֹתְבִין לֵיהּ לִבְרָא בְּכַנְפֵּיהּ דְּאִמֵּיהּ וְאָמְרִין לֵיהּ לַאֲבוּהָ קוּם נְכְסֵיהּ, בַּכְיָא אִמֵּיהּ וְנָתְרִין דְּמָעָתָא עֲלוֹהִי וַאֲבוּהִי תְּלָה לֵיהּ רֵישֵׁיהּ. וְעוֹד אָמַר לָפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ (ויקרא כב, כח): וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד, וַהֲלֹא כְּבָר הָרְגוּ בָּנִים וְאִמּוֹתֵיהֶם כַּמָּה וְכַמָּה וְאַתָּה שׁוֹתֵק. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָפְצָה רָחֵל אִמֵּנוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמְרָה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי לְפָנֶיךָ שֶׁיַּעֲקֹב עַבְדְּךָ אֲהֵבַנִי אַהֲבָה יְתֵרָה וְעָבַד בִּשְׁבִילִי לְאַבָּא שֶׁבַע שָׁנִים, וּכְשֶׁהִשְׁלִימוּ אוֹתָן שֶׁבַע שָׁנִים וְהִגִּיעַ זְמַן נִשּׂוּאַי לְבַעְלִי, יָצַע אָבִי לְהַחֲלִיפֵנִי לְבַעְלִי בִּשְׁבִיל אֲחוֹתִי, וְהֶקְשָׁה עָלַי הַדָּבָר עַד מְאֹד כִּי נוֹדָעָה לִי הָעֲצָה, וְהוֹדַעְתִּי לְבַעְלִי וּמָסַרְתִּי לוֹ סִימָן שֶׁיַּכִּיר בֵּיני וּבֵין אֲחוֹתִי כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכַל אָבִי לְהַחֲלִיפֵנִי, וּלְאַחַר כֵּן נִחַמְתִּי בְּעַצְמִי וְסָבַלְתִּי אֶת תַּאֲוָתִי וְרִחַמְתִּי עַל אֲחוֹתִי שֶׁלֹּא תֵצֵא לְחֶרְפָּה, וְלָעֶרֶב חִלַּפְתִּי אֲחוֹתִי לְבַעְלִי בִּשְׁבִילִי, וּמָסַרְתִּי לַאֲחוֹתִי כָּל הַסִּימָנִים שֶׁמָּסַרְתִּי לְבַעְלִי, כְּדֵי שֶׁיִּהֶא סָבוּר שֶׁהִיא רָחֵל. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּכְנַסְתִּי תַּחַת הַמִּטָּה שֶׁהָיָה שׂוֹכֵב עִם אֲחוֹתִי וְהָיָה מְדַבֵּר עִמָּהּ וְהִיא שׁוֹתֶקֶת וַאֲנִי מְשִׁיבַתּוּ עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכִּיר לְקוֹל אֲחוֹתִי וְגָמַלְתִּי חֶסֶד עִמָּהּ, וְלֹא קִנֵּאתִי בָּהּ וְלֹא הוֹצֵאתִיהָ לְחֶרְפָּה. וּמָה אֲנִי שֶׁאֲנִי בָּשָׂר וָדָם עָפָר וָאֵפֶר לֹא קִנֵּאתִי לַצָּרָה שֶׁלִּי וְלֹא הוֹצֵאתִיהָ לְבוּשָׁה וּלְחֶרְפָּה, וְאַתָּה מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, רַחֲמָן, מִפְּנֵי מָה קִנֵּאתָ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ, וְהִגְלֵיתָ בָּנַי וְנֶהֱרְגוּ בַּחֶרֶב וְעָשׂוּ אוֹיְבִים בָּם כִּרְצוֹנָם. מִיָּד נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר, בִּשְׁבִילֵךְ רָחֵל אֲנִי מַחֲזִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לִמְקוֹמָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לא, טו): כֹּה אָמַר ה׳ קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ. וּכְתִיב (ירמיה לא, טז): כֹּה אָמַר ה׳ מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ וגו׳, וּכְתִיב (ירמיה לא, יז): וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה׳ וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם.

**כה** רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַח (ירמיה יג, טז): תְּנוּ לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ וגו׳, אֵימָתַי נִתְקַיֵּם לָהֶם הַמִּקְרָא הַזֶּה, בְּמִיתָתוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב לב, לג): וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֵהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ. מַה כָּבוֹד עָשׂוּ לוֹ, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי חָנִין וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אָמַר בֵּית וַועַד בָּנוּ לְמַעְלָה מִקִּבְרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לְשָׁם הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ לַמְּדֵנוּ. רַבִּי חָנִין אָמַר סֵפֶר תּוֹרָה נָתְנוּ לְמַעְלָה מִקִּבְרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ וְאָמְרוּ זֶה שֶׁהוּא מוּטָל בְּאָרוֹן זֶה, קַיֵּם מַה שֶׁכָּתוּב בָּזֶה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי הִצִּיעוּ לוֹ טַפְּטִיוֹת מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶם עַד קִבְרֵי בְּנֵי דָוִד,

וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיַחֲפוּ רַגְלֵיהֶם. אַף עַל פִּי כֵן נִתְיַחֲפוּ רַגְלֵיהֶם. אָמַר לָהֶם יִרְמְיָה מָה אִם בְּשָׁעָה שֶׁהִצַּעְתֶּם טַפְּטִיּוֹת מִפֶּתַח בָּתֵּיכֶם עַד קִבְרֵי בְּנֵי דָוִד נִתְיַחֲפוּ רַגְלֵיכֶם, לְכְשֶׁיִּתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נָשֶׁף, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה הַשְּׁכִינָה: מִכְּרוּב לִכְרוּב, וּמִכְּרוּב לְמִפְתַּן הַבַּיִת, מִן מִפְתַּן הַבַּיִת לַכְּרוּבִים, וּמִן הַכְּרוּבִים לַשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי, מִשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי לֶחָצֵר, מִן הֶחָצֵר לַגַּג, מִן הַגַּג לַמִּזְבֵּחַ, מִן הַמִּזְבֵּחַ לַחוֹמָה, מִן הַחוֹמָה לָעִיר, מִן הָעִיר לְהַר הַזֵּיתִים. מִכְּרוּב לִכְרוּב, דִּכְתִיב (יחזקאל י, ד): וַיָּרָם כְּבוֹד ה׳ מֵעַל הַכְּרוּב. מִכְּרוּב לְמִפְתַּן הַבַּיִת, דִּכְתִיב (יחזקאל ט, ג): וּכְבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲלָה מֵעַל הַכְּרוּב אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו אֶל מִפְתַּן הַבָּיִת. מִמִּפְתַּן הַבַּיִת לַכְּרוּבִים, דִּכְתִיב (יחזקאל י, יח): וַיֵּצֵא כְּבוֹד ה׳ מֵעַל מִפְתַּן הַבָּיִת וַיַּעֲמֹד עַל הַכְּרוּבִים, וַיֵּצֵא, לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָיָה לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבֹא, וְאַתְּ אָמַר וַיֵּצֵא, מַהוּ וַיֵּצֵא, אָמַר רַבִּי אֶחָא לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה יוֹצֵא מְפֻלָּטִין שֶׁלּוֹ בְּכַעַס, מִשֶּׁהָיָה יוֹצֵא הָיָה חוֹזֵר וּמְגַפֵּף וּמְנַשֵּׁק בְּכָתְלֵי פָּלָטִין וּבְעַמּוּדֵי פָּלָטִין וּבוֹכֶה וְאוֹמֵר הֵוֵי שָׁלוֹם בֵּית פָּלָטִין שֶׁלִּי, הֵוֵי שָׁלוֹם בֵּית מַלְכוּתִי, הֵוֵי שָׁלוֹם בֵּית יְקָרִי, הֵוֵי שָׁלוֹם מִן כַּדּוּן הֵוֵי שָׁלוֹם בֵּית מִקְדָּשִׁי, הֵוֵי שָׁלוֹם בֵּית מִקְדָּשׁ שְׁכִינָה יוֹצֵאת מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָיְתָה חוֹזֶרֶת וּמְגַפֶּפֶת וּמְנַשֶּׁקֶת בְּכָתְלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְעַמּוּדֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבוֹכָה וְאוֹמֶרֶת הֵוֵי שָׁלוֹם בֵּית מִקְדָּשִׁי, הֵוֵי שָׁלוֹם בֵּית מַלְכוּתִי, הֵוֵי שָׁלוֹם בֵּית יְקָרִי, הֵוֵי שָׁלוֹם מִן כַּדּוּן הֵוֵי שָׁלוֹם. מִן הַכְּרוּבִים לַשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי, דִּכְתִיב (יחזקאל י, יט): וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים אֶת כַּנְפֵיהֶם וגו׳. מִשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי לֶחָצֵר, דִּכְתִיב (יחזקאל י, ד): וְהֶחָצֵר מָלְאָה אֶת נֹגַהּ כְּבוֹד ה׳. מִן הֶחָצֵר לַגַּג, דִּכְתִיב (משלי כה, כד): טוֹב שֶׁבֶת עַל פִּנַּת גָּג. מִן הַגַּג לַמִּזְבֵּחַ, דִּכְתִיב (עמוס ט, א): רָאִיתִי אֶת ה׳ נִצָּב עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִן הַמִּזְבֵּחַ לַחוֹמָה, דִּכְתִיב (עמוס ז, ז): וְהִנֵּה ה׳ נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ. דָּבָר אַחֵר, מַהוּ אֲנָךְ, זוֹ סַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, מִנַּיִן אֲנָ״ךְ וַיֹּאמֶר ה׳ הִנְנִי שָׁם אֲנָךְ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן. מִן הַחוֹמָה לָעִיר, דִּכְתִיב (מיכה ו, ט): קוֹל ה׳ לָעִיר יִקְרָא. מִן הָעִיר לְהַר הַזֵּיתִים, דִּכְתִיב (יחזקאל יא, כג): וַיַּעַל כְּבוֹד ה׳ מֵעַל תּוֹךְ הָעִיר וַיַּעֲמֹד עַל הָהָר אֲשֶׁר מִקֶּדֶם לָעִיר. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה עָשְׂתָה הַשְּׁכִינָה יוֹשֶׁבֶת עַל הַר הַזֵּיתִים, סְבוּרָה שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ, וְהָיְתָה בַּת קוֹל מַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת (ירמיה ג, יד): שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים, (מלאכי ג, ז): שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, אָמְרָה (הושע ה, טו): אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר (ירמיה יג, טז): תְּנוּ לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ, בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ לָכֶם מִדִּבְרֵי תוֹרָה, בְּטֶרֶם יַחְשִׁיךְ לָכֶם מִדִּבְרֵי נְבוּאָה, (ירמיה יג, טז): וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נָשֶׁף, וְקִוִּיתֶם לְאוֹר בָּכָל, וְשָׂמָהּ לְצַלְמָוֶת בָּמָדֵי, וְשִׁית לַעֲרָפֶל בֵּיָנָן, וְאִם לֹא תִּשְׁמָעוּהָ בֶּאֱדוֹם. בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוָה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִפְּנֵי גֵוָה, אֵלּוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהֵם מִתְגָּאִים וְאוֹמְרִים (דברים לב, לז): אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ. דָּבָר אַחֵר, מִפְּנֵי גֵוָה, מִפְּנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁהֵם מִתְגָּאִים וְאוֹמְרִים (תהלים ח, ה): מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וגו׳, (ירמיה יג, יז): וְדָמַע תִּדְמַע וְתֵרֵד עֵינִי דִּמְעָה כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה׳. אַתְּ מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא גָּלוּ יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲשׂוּיִים עֲדָרִים עֲדָרִים, עֶדְרֵי כְּהֻנָּה לְבַד, עֶדְרֵי לְוִיָּה לְבַד, עֶדְרֵי יִשְׂרָאֵל לְבַד, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ נַעֲשׂוּ עֵדֶר אֶחָד, כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה׳, כִּי נִשְׁבּוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה׳.

**כו** רַב נַחְמָן פָּתַח (ישעיה כט, א): הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל, אַרְיָא אַרְיָא גִּבָּרָא. קְרַיְתָ חָנָה דָוִד, קְרִיָה שָׁחָנָה בָּהּ דָּוִד, קְרִיָה דְּלָא חָנְיָא לֵיהּ בָּהּ אֶלָּא דָוִד, קְרִיָה שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ דָּוִד לְקַסְרְקִיטוֹן שֶׁלּוֹ. סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה חַגִּים יִנְקֹפוּ, שָׁנָה עָלְתָה שָׁנָה נָפְקָא, וְלֹא הָיוּ עוֹלִין לְמַעֲמֵי רַגְלִים, וְהָיוּ הַדְּרָכִים מְעֻלִּין הֵיטֵב, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: חַגִּים יִנְקֹפוּ. וַהֲצִיקוֹתִי לַאֲרִיאֵל, רַבִּי נְפָּה דְּקֻסָּרִין אָמַר מִכָּאן שֶׁהָיְתָה קוֹרַת רוּחַ לְיִשְׂרָאֵל. וְהָיְתָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה, סְכוּפֵי סְכוּפִים. וְהָיְתָה לִי כַּאֲרִיאֵל, כְּחֻרְבָּן רִאשׁוֹן חֻרְבָּן שֵׁנִי. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיכֶם אֵיכָה.

**כז** רַבִּי פִּנְחָס פָּתַח (ויקרא כו, יח): וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וגו׳, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא פֻּרְעָנֻיּוֹת עַל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁמַּעִיד בָּהֶן תְּחִלָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאִם עַד אֵלֶּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים כָּלוּ מַכּוֹת עוֹד אֵין לוֹ אֲחֵרוֹת לְהָבִיא עָלֵינוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאִם עַד אֵלֶּה, אִם עוֹד אֵלֶּה יֵשׁ לוֹ אֲחֵרוֹת מֵאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה לְהָבִיא. (ויקרא כו, יח): וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם, אַתֶּם עַבְרְתֶּם לְפָנַי שֶׁבַע עֲבֵרוֹת, בּוֹאוּ וְקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם שֶׁבַע פֻּרְעָנֻיּוֹת. אַתֶּם עַבַרְתֶּם בָּא מְקוֹנֵן עֲלֵיכֶם קִינוֹת שֶׁהוּא שֶׁבַע אַלְפָּא בֵּיתִין אִיכָה.

**כח** רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא פָּתַח (ירמיה לו, לב): וְיִרְמְיָהוּ לָקַח מְגִלָּה אַחֶרֶת וגו׳. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא וְרַבָּנָן, רַבִּי חָמָא אָמַר (ירמיה לו, לב): וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם וֵה אֵיכָה יָעִיב, דְּבָרִים וֵה אֵיכָה יוּעַם, רַבִּים וֵה אֲנִי הַגֶּבֶר, כָּהֵמָה זְכֹר ה׳. וְרַבָּנָן אָמְרִי, וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם וֵה אֵיכָה יָעִיב, דְּבָרִים וֵה אֵיכָה יוּעַם, רַבִּים וֵה כָּהֵמָה זְכֹר ה׳, כָּהֵמָה וֵה אֲנִי הַגֶּבֶר, שֶׁהוּא מִן תְּלָתָא תְּלָתָא פְּסוּקֵי בְּאַלְפָּא בֵּיתָא.

**כט** זַבְדִּי בֶּן לֵוִי פָּתַח (תהלים סח, ז): אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה, אַתָּה מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בִּפְנֵי עַצְמָן וְהַשְּׁכִינָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּגְאֲלוּ נַעֲשׂוּ כֻּלָּן הוֹמוֹנְיָא אַחַת, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ חָזְרָה שְׁכִינָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְיִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אַף סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה. אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**ל** זַבְדִּי בֶּן לֵוִי פָּתַח (איכה ד, יב): לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וגו׳, אַרְבָּעָה מְלָכִים הָיוּ, מַה שֶׁתָּבַע זֶה לֹא תָּבַע זֶה, וְאֵלּוּ הֵן: דָּוִד וְאָסָא וִיהוֹשָׁפָט וְחִזְקִיָּהוּ. דָּוִד אָמַר (תהלים יח, לח): אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וגו׳, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה כֵּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל א ל, יז): וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם. מַהוּ לְמָחֳרָתָם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לִשְׁנֵי לֵילוֹת וְיוֹם אֶחָד, הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאִיר לוֹ בַּלֵּילוֹת בְּזִיקִין וּבְרָקִים, כְּמָה דְתֵימָא תַּמָּן עַל

הַזִּיקִין וְעַל הַזְּעָוֹת וְעַל הַבְּרָקִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יח, כט): כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי וגו׳. עָמַד אָסָא וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לַהֲרֹג לָהֶם אֶלָּא אֲנִי רוֹדֵף אוֹתָם וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב יד, יב): וַיִּרְדְּפֵם אָסָא וגו׳, לִפְנֵי אָסָא אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לִפְנֵי ה׳ וְלִפְנֵי מַחֲנֵהוּ. עָמַד יְהוֹשָׁפָט וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לֹא לַהֲרֹג וְלֹא לְרַדֵּף, אֶלָּא אֲנִי אוֹמֵר שִׁירָה וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כ, כב): וּבְעֵת הֵחֵלּוּ בְרִנָּה וּתְהִלָּה וגו׳. עָמַד חִזְקִיָּהוּ וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לֹא לַהֲרֹג וְלֹא לְרַדֵּף וְלֹא לוֹמַר שִׁירָה, אֶלָּא אֲנִי יָשַׁן עַל מִטָּתִי וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יט, לה): וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר. כַּמָּה נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם, רַב אָמַר עֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה י, יט): וְנַעַר יִכְתְּבֵם, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל נַעַר לִהְיוֹת כּוֹתֵב יו״ד. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר שִׁשָּׁה, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל נַעַר לִהְיוֹת שׁוֹרֵט שְׂרִיטָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר חֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יז, ו): שְׁנַיִם שִׁלְשָׁה גַּרְגְּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי סִימוֹן אָמְרוּ תִּשְׁעָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה יז, ו): אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה בְּסְעִפֶיהָ פֹּרִיָּה. רַבִּי תַּנְחוּם בֶּן חֲנִילַאי אָמַר אַרְבָּעָה עָשָׂר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: שְׁנַיִם שְׁלִשָּׁה גַּרְגְּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה בְּסְעִפֶיהָ פֹּרִיָּה. בֵּין כְּדִבְרֵי אֵלּוּ וּבֵין כְּדִבְרֵי אֵלּוּ הַכֹּל מוֹדִים שֶׁנְּבוּכַדְנֶצַּר הָיָה אֶחָד מֵהֶם, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵה וְהַחֲרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לָא בָּעֵי אֶלָּא מְצַמְצְמָא יָתֵי מֵעֶבֶד לִי כְּמָא דַּעֲבַד לְסָבַי, מָה עָשָׂה, בָּא וְיָשַׁב בְּדַפְנֵי שֶׁל אַנְטוֹכְיָא וְשָׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְעָשָׂה שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה, בְּכָל יוֹם מַקִּיף אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְכָבְשָׁהּ, בִּקֵּשׁ לַחֲזוֹר נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלִבּוֹ הִתְחִיל מְמַדֵּד בַּחוֹמָה וְהָיְתָה שׁוֹקַעַת בְּכָל יוֹם טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ נִכְנְסוּ הַשּׁוֹנְאִים לִירוּשָׁלַיִם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ [ו] כֹּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

**לא** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי פָּתַח (משלי כ, יד): רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה וְאָזַל לוֹ אָז יִתְהַלָּל, אַתְּ מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא גָּלוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא אוֹתָם רָעִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה יג, י): הָעָם הַזֶּה הָרָע הַמְּאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֶת דְּבָרַי. וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל מְשַׁבְּחָן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָזַל לוֹ אָז יִתְהַלָּל. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה. (צפניה ג, א): הוֹי מֹרְאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה. מַהוּ הוֹי מֹרְאָה, הוֹי מִפְּנֵי הָאֵימָה שָׁנַתַּתִּי אֵימָתִי עַל כָּל הָאֻמּוֹת, אֵימָתִי וְנִגְאָלָה, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם נָפְלָה אֵימָתָן עַל כָּל הָאֻמּוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, יד): שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן וגו׳ אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם וגו׳. הָעִיר הַיּוֹנָה, אֲמָה שֶׁצִּיַּנְתִּי אוֹתָהּ בְּמִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּיוֹנָה, אַחַר כָּל הַשֶּׁבַח הַזֶּה (צפניה ג, ב): לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל ה׳ וְלֹא לָקְחָה מוּסָר בַּה׳ לֹא בָטָחָה אֶל אֱלֹהֶיהָ לֹא קָרֵבָה. כַּלָּה דְּלָא שְׁמָעָה מָה הֵיא לָאו שָׁטוּתָא הִיא, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן לָשׁוֹן יְוָנִי הוּא צָוְחִין לְשָׁטוּתָא מוֹרָא הוֹי מֹרְאָה, חֲוֵי מִקְמֵי שָׁטוּתָא. וְנִגְאָלָה, עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ מַרְחִיקִין עַצְמָן מִלִּשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה, וְנִגְאָלָה מִן הַכְּהֻנָּה. הָעִיר הַיּוֹנָה, לֹא הָיָה לָהּ לְלָמֵד מֵעִירוֹ שֶׁל יוֹנָה, מִנִּינְוֵה, נָבִיא אֶחָד שָׁלַחְתִּי לְנִינְוֵה וְהֶחֱזִירָהּ בִּתְשׁוּבָה, וְאִלּוּ יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם כַּמָּה נְבִיאִים שָׁלַחְתִּי אֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב יז, יג): וַיָּעַד ה׳ בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל נְבִיאֵי כָל חֹזֶה לֵאמֹר שֻׁבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְשִׁמְרוּ מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וגו׳, וּכְתִיב (ירמיה ז, כה): וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ [לאמר] וגו׳, הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ בַּבֹּקֶר, וְלוֹא שָׁמְעוּ. כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד. מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי עָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי

**לב** רַבִּי חֲנִינָא פָּתַח הָכִי (ירמיה ח, יח): מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי, מַהוּ מַבְלִיגִיתִי, מִבְּלִי הוֹגִין בַּתּוֹרָה לְקַיֵּם מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, עָשִׂיתִי בֵּיתִי גִתִּי וְאַף עַל פִּי כֵן עָלַי לִבִּי דַוָּי, עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ וגו׳. וּכְתִיב (ירמיה ח, יט): הִנֵּה קוֹל שַׁוְעַת בַּת עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דִּבּוּר זֶה מְשֻׁמָּשׁ שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת: זְעָקָה, שַׁוְעָה, נְאָקָה. זְעָקָה, דִּכְתִיב (שמות ב, כג): וַיֶּאֱנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם, שַׁוְעָה, דִּכְתִיב: קוֹל שַׁוְעַת בַּת עַמִּי. נְאָקָה, דִּכְתִיב (שמות כב, כד): וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם. רַבִּי הוּנָא דְּצִפּוֹרִין אוֹמֵר לְשׁוֹן פְּרִפּוּר הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ל, כד): וְנַאַק נַאֲקוֹת חָלָל. וּכְתִיב (איוב כד, יב): וְנֶפֶשׁ חֲלָלִים תְּשַׁוֵּעַ. (ירמיה ח, יט): הַה׳ אֵין בְּצִיּוֹן אִם מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ, אִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיוּ גּוֹלִים, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**לג** רַבִּי זְעִירָא פָּתַח (איוב ל, לא): וַיְהִי לְאֵבֶל כִּנֹּרִי וְעֻגָבִי לְקוֹל בֹּכִים, תַּמָּן תְּנִינָן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁבָּהֶן יוֹצְאוֹת בְּנוֹת יְשָׂרָאֵל בִּכְלֵי לָבָן שְׁאוּלִין כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ, וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִין טְבִילָה וּבְהֶן בְּנוֹת יְשָׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. תָּנָא מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִפְנֶה לְשָׁם וּמָה הָיוּ אוֹמְרוֹת, בָּחוּר, שָׂא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לָךְ, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ג, יא): צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ זֶה מַתַּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בְּשָׁלְמָא יוֹם כִּפּוּרִים יוֹם סְלִיחָה וְכַפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל, יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, אֶלָּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מַאי הִיא, רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אַסִּי אָמַר שֶׁבּוֹ זְמַן קְצִיצָה לָעֵצִים, שֶׁכָּל עֵצִים שֶׁנִּקְצָצִים בּוֹ אֵין עוֹשִׁין מֵאֲכֹלֶת, וְתָנֵי כָּל עֵץ שֶׁנִּמְצָא בּוֹ תּוֹלַעַת אוֹ מַאֲכֹלֶת פָּסוּל מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי אַסִּי מְשׁוּם דְּעוּלָּא בְּשֵׁם רַבִּי אָמְרִי, שֶׁבּוֹ בִּטֵּל הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה פְּרוּזְדָאוֹת שֶׁהוֹשִׁיב יָרְבָעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים. רַב כַּהֲנָא שָׁאַל מִן קֶדֶם רַב, אָמַר לֵיהּ אֶפְשָׁר דְּכָל דָּא טִיבוּתָא עֲבַד וּכְתִיב בֵּיהּ (מלכים ב יז, ג): עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר

מֶלֶךְ אַשּׁוּר וגו׳, אֶלָּא עַל שֶׁהֶעֱבִיר קוֹלָר מִצַּוָּארוֹ וּנְתָנוֹ בְּצַוָּאר הָרַבִּים וְלָא אָמַר כָּל עַמָּא יְסָקוּן וְיִצְלוֹן, אֶלָּא אָמַר כָּל מַאן דְּבָעֵי לְמִיסַק יִסַּק. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי וְאָמְרֵי לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק יוֹם שֶׁהִתְּרוּ שְׁבָטִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לו, ח): וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה וגו׳, וּכְתִיב (במדבר לו, ט): וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מַמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר וגו׳, וְכִי אֶפְשָׁר לְבַת שֶׁתִּירַשׁ שִׁתֵּי מַטּוֹת, אֶלָּא אֱמֹר מַעֲתָּה אֲבִיהָ מִשֶּׁבֶט אֶחָד וְאִמָּהּ מִשֶּׁבֶט אַחֵר. רַבָּנָן אָמְרֵי יוֹם שֶׁהַתַּר שֶׁבֶט בִּנְיָמִין לָבוֹא בַּקָּהָל, דִּכְתִיב (שופטים כא, יח): אֲרוּר נוֹתֵן אִשָּׁה לְבִנְיָמִין. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִקְרָא קָרְאוּ וְקִרְבוּהוּ, מִקְרָא קָרְאוּ וְרִחֲקוּהוּ. מִקְרָא קָרְאוּ וְקִרְבוּהוּ (בראשית לה, יא): גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמְּךָ. מִקְרָא קָרְאוּ וְרִחֲקוּהוּ (בראשית מח, ח): אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי, שֶׁאֵינָן נֶחְשָׁבִין עִם אֲחֵיהֶם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל יוֹם שֶׁהִתְּרוּ שְׁבָטִים. רַב מַתְנָה אָמַר יוֹם שֶׁנִּתְנוּ הֲרוּגֵי בֵּיתֵר לִקְבוּרָה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אָמַר נִיחָא בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, מִכָּאן וָאֵילָךְ תֵּשַׁע פִּרְחָה שֶׁל חַמָּה וְלֹא הָיוּ כּוֹרְתִין עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, וְאָמַר רַב מְנַסְיָא וּקְרֵי לֵיהּ יוֹם תִּבַר מַגָּל, מִכָּאן וָאֵילָךְ הַמּוֹסִיף יוֹסִיף וְדִלָּא מוֹסִיף יְסִיף. רַבִּי אָבִין וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי יוֹם שֶׁבִּטֵּל הַחֹפֶר מִן מֵתֵי מִדְבָּר. אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה מֹשֶׁה מוֹצִיא כָּרוֹז בְּכָל הַמַּחֲנֶה וְאוֹמֵר צְאוּ לַחְפֹּר, וְהָיוּ יוֹצְאִין וְחוֹפְרִין קְבָרוֹת וִישֵׁנִין בָּהֶן, לְשַׁחֲרִית הָיָה מוֹצִיא כָּרוֹז וְאוֹמֵר קוּמוּ וְהַפְרִישׁוּ הַמֵּתִים מִן הַחַיִּים, וְהָיוּ עוֹמְדִים וּמוֹצִיאִין עַצְמָן, חֲמִשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וּפְרוֹטְרוֹט חָסְרוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, וּבִשְׁנַת הָאַרְבָּעִים הָאַחֲרוֹן עָשׂוּ כֵּן וּמָצְאוּ עַצְמָן שְׁלֵמִים, אָמְרוּ דּוֹמֶה שֶׁטָּעִינוּ בַּחֶשְׁבּוֹן, וְכֵן בְּעָשׂוֹר וּבְאַחַד עָשָׂר וּבִשְׁנֵים עָשָׂר וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר, כֵּיוָן דְּאִתְמַלֵּא סִיהֲרָא אָמְרוּ דּוֹמֶה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּטֵּל אוֹתָהּ גְּזֵרָה מֵעָלֵינוּ וְחָזְרוּ וַעֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב, וְגָרְמוּ עֲוֹונוֹתֵיהֶם וְנַעֲשָׂה אֵבֶל בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּחֶרְבַּן הַבַּיִת פַּעֲמַיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב ל, לא): וַיְהִי לְאֵבֶל כִּנּוֹרִי וְעֻגָבִי לְקוֹל בֹּכִים. (במדבר יד, א): וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**לד** עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וְנֶהִי וגו׳ (ירמיה ט, ט), אָמַר רַבִּי אֶחָא שִׁלְשָׁה דְּבָרִים צִוָּה נְבוּכַדְנֶצַּר לִנְבוּזַרְאֲדָן עַל יִרְמְיָהוּ (ירמיה לט, יב): קָחֵנוּ וְעֵינֶיךָ שִׂים עָלָיו, עָלָיו וְלֹא עַל אָמָּתוֹ. וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה רָע, לוֹ לֹא תַעֲשֶׂה, אֲבָל עִם אָמָּתוֹ עֲשֵׂה כִּרְצוֹנְךָ לָרָעָה. כִּי כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אֵלֶיךָ כֵּן עֲשֵׂה עִמּוֹ, וְלֹא לְאָמָּתוֹ. וְהָיָה יִרְמְיָה רוֹאֶה כַּתְּ שֶׁל בַּחוּרִים נְתוּנִים בְּקוֹלָרִין, וְנוֹתֵן אֶת רֹאשׁוֹ עִמָּהֶם, וּנְבוּזַרְאֲדָן בָּא וּמְעַבְּירוֹ מֵהֶן. וְחוֹזֵר וְרוֹאֶה כַּתְּ שֶׁל זְקֵנִים שְׁלוּלִים בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת, וְנוֹתֵן אֶת צַוָּארוֹ עֲלֵיהֶם, וּבָא נְבוּזַרְאֲדָן וּמַעֲבִירוֹ מֵהֶן. אָמַר נְבוּזַרְאֲדָן לְיִרְמְיָה חֲזֵי חַד מִן תְּלַת מִילִין אִית בָּךְ, אוֹ נְבִיא שֶׁקֶר אַתְּ, אוֹ מְבַעֵט בְּיִסּוּרִין אַתְּ, אוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים אַתְּ. אוֹ נְבִיא שֶׁקֶר אַתְּ, שֶׁכָּל הֲדֵין שְׁנַיָּיא אַתְּ מִתְנַבֵּא עַל הֲדָא קַרְתָּא דְּהִיא חָרְבָה, וְכַדּוּ דְּחָרְבָה נַפְשָׁךְ בְּאֵישָׁה עֲלָךְ סַגִּיא. אוֹ מְבַעֵט בְּיִסּוּרִין אַתְּ, דַּאֲנָא לֵית אֲנָא בָּעֵי לְמֶעֱבַד בִּישָׁא, וְאַתְּ בָּעֵי לְמֶעֱבַד לָךְ בִּישָׁא, לְמֵימַר לֵית יִסּוּרָיָא חֲשִׁיבִין עֲלַי מִידֵי. אוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים אַתְּ, דְּמַלְכָּא פַּקִּיד לִי עֲלָיךְ סַגִּי בְּדִיל דְּלָא לְמֶעֱבַד לָךְ בִּישָׁא, וְאַתְּ בָּעֵי לְמֶעֱבַד בִּישָׁא בְּגִין דְּיִשְׁמַע מִלְּכָא וְיִקְטְלִינֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא. וּבְסוֹף אָמַר לוֹ, אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ בֹּא וְאָשִׁימָה עֵינִי עָלֶיךָ, וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה מ, א): הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה׳ לֵאמֹר, מֶה הָיָה אוֹתוֹ הַדָּבָר, אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ, יִרְמְיָה, אֵין אַתְּ יָתִיב הָכָא, אֲנָא אָזֵיל עִמְּהוֹן, וְאֵין אַתְּ אָזֵיל עִמְּהוֹן, אֲנָא יָתִיב הָכָא. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין אֲנָא אָזֵיל עִמְּהוֹן מָה אֲנָא יָכֵיל מְהַגֵּי לְהוֹן, אֶלָּא ייזוֹל מַלְכְּהוֹן בָּרְייהוֹן עִמְּהוֹן, דְּהוּא יָכוֹל מְהַגֵּי לְהוֹן סַגְיָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה מ, א): אַחַר שַׁלַּח נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים אֶת יִרְמְיָהוּ וְהוּא אָסוּר בָּאזִקִּים, אָמַר רַבִּי אַחָא כְּבְיָכוֹל הוּא וְהוּא אָסוּר בָּאזִקִּים. וְדִכְוָתֵיהּ כְּתִיב (יחזקאל א, א): וַאֲנִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה, עַד הֵיכָן הָיְתָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, רַבִּי יַעֲקֹב וְרַבִּי אַבָּא, וְאִית דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר עַד (ירמיה לא, ט): מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ. וַחֲרִינָא אָמַר עַד (ירמיה לא, טז): וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה׳ וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם. וּבַחֲזִירָתוֹ הָיָה מוֹצֵא אֶצְבָּעוֹת מְקֻטָּעִין מוּשְׁלָכִין בֶּהָרִים, וְהָיָה מְלַקְּטָן וּמְגַפְּפָן וּמְחַבְּקָן וּמְנַשְּׁקָן וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ טַלִּיתוֹ, וְאוֹמֵר לָהֶם, בָּנַי לֹא כָךְ הִזְהַרְתִּי וְאָמַרְתִּי לָכֶם (ירמיה יג, טז): תְּנוּ לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נָשֶׁף. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר (ירמיה ט, ט): עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה, עַל אוֹתָם הָרִים נָאִים וּמְשֻׁבָּחִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי, עַל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁנֶּהֶפְכוּ לְקִינָה. וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מְקֹנֶנָה, כִּי לֹא שָׁמְעוּ לְקוֹל דִּבְרֵי תוֹרָה וְלֹא לְקוֹל דִּבְרֵי נְבוּאָה, אֶלָּא מְקֹנֶנָה, אֶלָּא לְקוֹל דָּבָר הַמְקֻנָּא, שֶׁהָיוּ מַקְנִיאִים אוֹתוֹ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲדָא מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים לב, טז): יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים, לְפִיכָךְ (ירמיה ט, ט): מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם עַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חַלַפְתָּא חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה לֹא נִרְאָה עוֹף טָס בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מַה טַּעַם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם עַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ, בְּהֵמָה בְּגִימַטְרִיָּא חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא קֹדֶם לְאַרְבָּעִים שָׁנָה הָיוּ נוֹטְעִים תְּמָרִים בְּבָבֶל, לוֹמַר שֶׁמִּינֵי מְתִיקָה מַרְגֶּלֶת לָשׁוֹן לַתּוֹרָה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַבִּי אַבָּהוּ שְׁבַע מֵאוֹת מִינֵי דָּגִים טְהוֹרִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת מִינֵי חֲגָבִים טְהוֹרִים וְעוֹפוֹת לְאֵין מִסְפָּר, וְכֻלָּן גָּלוּ עִם יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, וּכְשֶׁחָזְרוּ חָזְרוּ עִמָּהֶם חוּץ מִדָּג אֶחָד שֶׁשְּׁמוֹ שִׁבּוּטָא. וְדָגִים הֵיאַךְ גָּלוּ, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר דֶּרֶךְ תְּהוֹם גָּלוּ וְדֶרֶךְ תְּהוֹם חָזְרוּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה הִיא חֲצוּפָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁעַדַיִן עוֹשָׂה פֵּרוֹת, וְלָמָּה עוֹשָׂה פֵּרוֹת, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי חַד אָמַר עַל שֵׁם שֶׁמְּזַבְּלִין אוֹתָהּ, וַחֲרִינָא אָמַר עַל שֵׁם שֶׁהֵם מְהַפְּכִים בַּעֲפָרָהּ. אָמַר רַבִּי יוּדָן שִׁבְעָה שָׁנִים נִתְקַיְּמוּ בָהֶם גְּפָרִית וָמֶלַח, וְכָל כָּךְ לָמָּה, עַל שֵׁם (דניאל ט, כז): וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שְׁבוּעַ אֶחָד. כּוּתִיִּים שֶׁבָּהּ כִּיצַד עוֹשִׁין, זוֹרְעִין אוֹתָהּ מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת, זוֹרְעִין כָּאן וְהִיא נִשְׂרֶפֶת, זוֹרְעִין כָּאן וְהִיא נִשְׂרֶפֶת. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד דַּהֲוָה קָאֵים וְרָדֵי בְּבִקְעַת בֵּית עֲרָבָא, וּתְקַף יְדֵיהּ אֲסִיכְתֵּיהּ, וּסְלִיק עַפְרָא יְקִידָא וְאוֹקִיד דְּרָעֵיהּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (דברים כט, כב): גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל אַרְצָהּ. רַבָּה בַּר כַּהֲנָא אָמַר אֵינָן לֹא מִמְּחִילוֹת הָאָרֶץ, וְלֹא מִשְּׁמָמוֹת הָאָרֶץ, אֶלָּא לְפָנָיו, לְקַיֵּם מַה

שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ב): וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ. וּלְעָתִיד לָבוֹא הַכֹּל חוֹזֵר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל לו, לד): וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל עוֹבֵר.

## פרשה א

**א** אֵיכָה יָשְׁבָה, שְׁלֹשָׁה נִתְנַבְּאוּ בְּלָשׁוֹן אֵיכָה, מֹשֶׁה, יְשַׁעְיָה, וְיִרְמְיָה. מֹשֶׁה אָמַר (דברים א, יב): אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי וגו׳. יְשַׁעְיָה אָמַר (ישעיה א, כא): אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה. יִרְמְיָה אָמַר: אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד, אָמַר רַבִּי לֵוִי מָשָׁל לְמַטְרוֹנָה שֶׁהָיוּ לָהּ שְׁלֹשָׁה שׁוֹשְׁבִינִין, אֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּשַׁלְוָתָהּ, וְאֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּפַחֲזוּתָהּ, וְאֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּנִוּוּלָהּ. כָּךְ, מֹשֶׁה רָאָה אֶת יִשְׂרָאֵל בִּכְבוֹדָם וְשַׁלְוָתָם וְאָמַר: אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם. יְשַׁעְיָה רָאָה אוֹתָם בְּפַחֲזוּתָם, וְאָמַר: אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה. יִרְמְיָה רָאָה אוֹתָם בְּנִוּוּלָם, וְאָמַר: אֵיכָה יָשְׁבָה. שָׁאֲלוּ אֶת בֶּן עַזַּאי אָמְרוּ לוֹ רַבֵּנוּ דְּרֹשׁ לָנוּ דָּבָר אֶחָד מִמְּגִלַּת קִינוֹת, אָמַר לָהֶם לֹא גָּלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁכָּפְרוּ בִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה לְעֶשְׂרִים דּוֹרוֹת, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּבַחֲמִשָּׁה סִפְרֵי תוֹרָה, מִנַּיִן אֵיכָ״ה. אָמַר רַבִּי לֵוִי לֹא גָּלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁכָּפְרוּ בִּשְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ כָּרֻתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, מִנַּיִן אֵיכָ״ה יָשְׁבָה בָדָד. רַבִּי בְּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבְדִּימִי דְּמִן חֵיפָה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, בִּזְמַן שֶׁעוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ שֶׁל אָבִיו, הָיָה מַלְבִּישׁוֹ בִּגְדֵי מִילָתִין, וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, מַלְבִּישׁוֹ בִּגְדֵי בָדָד. כָּךְ יִשְׂרָאֵל, כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּתִיב (יחזקאל טז, י): וָאַלְבִּשֵׁךְ רִקְמָה, רַבִּי סִימָא אָמַר פּוּרְפִּירָא תִּרְגֵּם אוּנְקְלוּס אַפְקַלְטוֹרִין פְּלִיקְטָא. וּבִזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַלְבִּישָׁן בִּגְדֵי בְּדָדִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם מֶלְךְ בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְהוּא מִתְאַבֵּל, מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ תּוֹלֶה שַׂק עַל פִּתְחוֹ. אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה נ, ג): אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם. מֶלְךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ מְכַסֶּה אֶת הַפָּנָסִין, אָמַר לָהֶם כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, טו): שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ קָדְרוּ וְכוֹכָבִים אָסְפוּ נָגְהָם. מֶלְךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, כּוֹפֶה אֶת הַמִּטּוֹת. כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ז, ט): עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב, כִּבְיָכוֹל שֶׁהָיוּ הַפּוּכִין. מֶלְךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, הוֹלֵךְ יָחֵף, כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (נחום א, ג): ה׳ בְּסוּפָה וּבְסַעֲרָה דַּרְכּוֹ וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו. מֶלְךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, מְבַזֵּעַ פּוּרְפִּירָא שֶׁלּוֹ. כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, דִּכְתִיב (איכה ב, יז): עָשָׂה ה׳ אֲשֶׁר זָמַם בִּצַּע אִמְרָתוֹ. רַבִּי יַעֲקֹב דִּכְפַר חָנָן מְפָרֵשׁ לֵיהּ מַהוּ בִּצַּע אִמְרָתוֹ, מְבַזֵּעַ פּוּרְפִּירָא שֶׁלּוֹ. מֶלְךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם, כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג, כח): יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם. מֶלְךְ בָּשָׂר וָדָם אָבֵל, מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב וּבוֹכֶה, כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, דִּכְתִיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה, דָּבָר אַחֵר, אֵיכָה, אָמַר לָהֶם יִרְמְיָה, מָה רְאִיתֶם בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁאַתֶּם לְהוּטִין אַחֲרֶיהָ, אִלּוּ הָיָה לָהּ פֶּה לְמֵיסַב וּלְמֵיתַב, הֱיִינוּ אוֹמְרִין כָּךְ, אֶלָּא נֶאֱמַר דִּידָהּ וְנֶאֱמַר דִּילֵיהּ, נֶאֱמַר דִּידָהּ (ירמיה י, ב): כֹּה אָמַר ה׳ אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחַתּוּ כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה. וְנֶאֱמַר דִּילֵיהּ (ירמיה י, יא): כִּדְנָה תֵּאמְרוּן לְהוֹם אֱלָהַיָּא דִי שְׁמַיָּא וְאַרְקָא וגו׳, (ירמיה י, טז): לֹא כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְיִשְׂרָאֵל שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין לְשׁוֹן תּוֹכֵחָה, הֲדָא מָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה ח, ח): אֵיכָה תֹּאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת ה׳ אִתָּנוּ וגו׳. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אֵין לְשׁוֹן אֵיכָה אֶלָּא לְשׁוֹן תּוֹכֵחָה, הֲדָא מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ג, ט): וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה, אוֹי לָכָה. וְאֵימָתַי נֶאֱמְרָה מְגִלַּת קִינוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בִּימֵי יְהוֹיָקִים נֶאֱמְרָה, אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה וְכִי בּוֹכִין עַל הַמֵּת עַד שֶׁלֹּא יָמוּת, אֶלָּא אֵימָתַי נֶאֱמְרָה אַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת, הֲרֵי פִּתְרוֹנוֹ: אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

**ב** הָעִיר רַבָּתִי עָם, תָּנֵי רַבִּי שְׁמוּאֵל, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע פְּלַטְיוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְכָל פְּלַטְיָה וּפְלַטְיָה עֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה מְבוֹאוֹת, וְכָל מָבוֹי וּמָבוֹי עֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה שְׁוָקִים, וְעַל כָּל שׁוּק וְשׁוּק עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה שְׁקָקִים, וְעַל כָּל שְׁקָק וּשְׁקָק עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֲצֵרוֹת, וְעַל כָּל חָצֵר וְחָצֵר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בָּתִּים, וְכָל חָצֵר וְחָצֵר הָיְתָה מוֹצִיאָה עַם כְּפָלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם. תֵּדַע לְךָ שֶׁכָּךְ הוּא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד שַׁיְירָא דַּהֲוָה סָלִיק לִירוּשָׁלַם וְטָעַן מָאתַיִן גְּמַלִּין טְעוּנִין פְּלְפְּלִין, עָבַר לַהֲדֵי צוֹר אַשְׁכַּח חַד חַיָּיט דְּיָתִיב עַל פִּילֵי דְּמִדִינְתָּא, אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ טָעֵין אֲמַר לֵיהּ פְּלְפְּלִין, אֲמַר לֵיהּ לָא יְהַבְתְּ לִי לוּקְטָא לוּקְטָא, אֲמַר לֵיהּ לָא. אֲמַר לֵיהּ לֵית לָךְ מַזְבֵּן אֶלָּא בְּמְדִינְתָּא אוֹחֲרִי. כֵּיוָן דְּמְטָא בִּירוּשָׁלַיִם אַשְׁכַּח חַד חַיָּיט דְּיָתִיב עַל תְּרַע פִּילֵי, אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ טָעֵין, אֲמַר לֵיהּ קְטַע קְטָעָךְ, אַשְׁכְּחֵיהּ חַיָּיט אוֹחֲרָן, אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ טָעֵין, אֲמַר לֵיהּ תְּפוֹר תְּפִירָךְ. אֲמַר לֵיהּ אֵימָא לִי אִין יָכִילְנָא מַזְבִּין לְהוֹן מוּטָב, וְאִי לָא אֲנָא מַיְיתִינָא לָךְ בַּר נָשׁ דְּזָבֵין כַּלְּהוֹן, אֲמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ טָעֵין, אֲמַר לֵיהּ פְּלְפְּלִין, נְסֵבֵיהּ וְיָהֲבֵיהּ בַּחֲדָא דָרָא וְאַחְמֵין לֵיהּ כּוּרִיתָא דִּדְינָרִין אֲמַר לֵיהּ חֲמֵי הֲדָא מוֹנְטָא אִי נָפֵיק בְּאַרְעָךְ וְסַב מִנָּהוֹן. לְצַפָּרָא נָפַק לְטַיָּילָא בְּשׁוּקָא אַשְׁכְּחֵיהּ חַד מִן רַחֲמוֹי דִּילֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ טָעֵין, אֲמַר לֵיהּ פְּלְפְּלִין, אֲמַר לֵיהּ לֵית לָךְ דְּיָהֲבְתְּ לִי בְּמֵאָה דִינָרִין דְּאִית לִי אַרִיסְטָוּן יוֹמָא דֵין, אֲמַר כְּבָר זַבִּינִית לֵיהּ לְגַבֵּי פִּלַּן. אֲזַל אִיהוּ לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ אִית לָךְ פְּלְפְּלִין דְּזַבְנְתְּ, תֵּיהַב לִי קָלִיל דְּאִית לִי אַרִיסְטָוּן. אֲמַר לֵיהּ מַאי אִימָא לָךְ, כְּבָר זַבִּינִית יַתְהוֹן לְחַד חַיָּיט, אֶלָּא אִימָא אֲנָא לֵיהּ וְהוּא יָהֵיב לָךְ. אֲזַל וְאַשְׁכְּחִינוּן לְהַהוּא דִּירָאתָא, דְּאִיתַם קַמַּיְיתָא נְסַבוּן מִן אוּנְקָא, דְּאִיתַם תִּנְיָיתָאי נְסַבוּן מִן פְּלַג אוּנְקָא, דְּאִיתַם תְּלִיתָאי לָא אַרְגִּישׁוּן כְּלָל, לְקֵיּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר הָעִיר רַבָּתִי עָם. מְבַקֵּשׁ אַתָּה לֵידַע כַּמָּה

אֶלְוִוסִין הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִן כָּהֲנַיָּא אַתְּ יָדַע, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לִכְרֵי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּסִדְקֵי וְהָיוּ הַפֹּל בָּאִין לְשַׁעֲרוֹ וְלֹא יָכְלוּ, הָיָה שָׁם פִּקֵּחַ אֶחָד אָמַר לָהֶם אַתֶּם מְבַקְּשִׁין לְשַׁעֲרוֹ מִתְּרוּמָתוֹ אַתֶּם עוֹמְדִים עָלָיו, כָּךְ מְבַקֵּשׁ אַתָּה לֵידַע כַּמָּה אֶלְוִוסִין הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם מִכַּהֲנַיָּא אַתְּ יָדַע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ח, סג): וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַה׳ בָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנִים אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף. וּתְנִינַן פַּר קָרֵב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְאַיִל בְּאַחַד עָשָׂר. הֲדָא דְאַתְּ אָמַר בַּבְּנָיָן הָרִאשׁוֹן, אֲבָל בַּבְּנָיָן הַשֵּׁנִי, פַּעַם אַחַת בִּקֵּשׁ אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ לֵידַע כַּמָּה מִנְיַן אֶלְוִוסִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, אָמַר לָהֶם לַכֹּהֲנִים הַפְרִישׁוּ לִי כֶּלְיָא אַחַת מִכָּל פֶּסַח וּפֶסַח, הִפְרִישׁוּ לוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף זוּגוֹת שֶׁל כֶּלְיוֹת, כְּפָלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְאֵין לְךָ כָּל פֶּסַח וּפֶסַח שֶׁלֹּא הָיוּ עָלָיו מְנוּיִין יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא אֲפִלּוּ אַרְבָּעִים וַאֲפִלּוּ חֲמִשִּׁים. בַּר קַפָּרָא אָמַר אֲפִלּוּ מֵאָה, חוּץ מִמִּי שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה. פַּעַם אַחַת נִכְנְסוּ לְהַר הַבַּיִת וְלֹא הָיָה מַחֲזִיקָן, וְהָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד, וְרָמְסוּהוּ, וְאוֹתוֹ הַפֶּסַח הָיוּ קוֹרִין פֶּסַח מְעוּכָן, עַל שֵׁם שֶׁמְּעָכוּ אֶת הַזָּקֵן. כֵּיצַד הָיוּ יִשְׂרָאֵל פָּרִין וְרָבִין, הָיָה אָדָם מַשִּׂיא בְּנוֹ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה אִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לֵילֵד, וְהָיָה חוֹזֵר וּמַשִּׂיא בֶּן בְּנוֹ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, לֹא הָיָה מַגִּיעַ לְעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנִים עַד שֶׁהוּא רוֹאֶה בָּנִים לְבָנָיו, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים קכח, ו): וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל.

ג הָיְתָה כְּאַלְמָנָה, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא הֵם לֹא פָּלְשׁוּ אֲחַר מִדַּת הַדִּין, וְהִיא לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם. הֵם לֹא פָּלְשׁוּ אַחַר מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, א): וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים, מִתְאֹנְנִים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּמִתְאֹנְנִים. (הושע ה, י): הָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמַסִּיגֵי גְּבוּל, מַסִּיגֵי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּמַסִּיגֵי. (הושע ד, טז): כִּי כְּפָרָה סֹרֵרָה, כִּי פָּרָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּפָרָה סֹרֵרָה, וּמִדַּת הַדִּין לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם, הָיְתָה כְּאַלְמָנָה, הָיְתָה אַלְמָנָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם וְדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר אֵלֶיהָ. (איכה ב, ד): דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, אוֹיֵב אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּאוֹיֵב. הָיָה ה׳ כְּאוֹיֵב, אוֹיֵב אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּאוֹיֵב. דָּבָר אַחֵר, הָיְתָה כְּאַלְמָנָה, רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא וְרַבָּנָן, רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא אָמַר לְאַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה תּוֹבַעַת מְזוֹנוֹתֶיהָ וְלֹא הָיְתָה תּוֹבַעַת כְּתַבָּתָהּ. וְרַבָּנָן אָמְרִין לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָה וְכָתַב לָהּ גִּטָּהּ וְעָמַד וַחֲטָפוֹ מִמֶּנָּהּ, וְכָל זְמַן שֶׁהָיְתָה מְבַקֶּשֶׁת לִנָּשֵׂא לְאַחֵר הָיָה אוֹמֵר לָהּ הֵיכָן גִּטֵּךְ, וְכָל זְמַן שֶׁהָיְתָה תּוֹבַעַת מְזוֹנוֹתֶיהָ הָיָה אוֹמֵר לָהּ וְלֹא כְּבָר גֵּרַשְׁתִּיךְ, כָּךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבַקְּשִׁים לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיָה אוֹמֵר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ישעיה נ, א): אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם, וְכָל זְמַן שֶׁמְּבַקְּשִׁים לַעֲשׂוֹת לָהֶם נִסִּים כְּבַתְּחִלָּה, אוֹמֵר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָר גֵּרַשְׁתִּי אֶתְכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ג, ח): שִׁלַּחְתִּיהָ וָאֶתֵּן אֶת סֵפֶר כְּרִיתֻתֶיהָ אֵלֶיהָ. דָּבָר אַחֵר, הָיְתָה כְּאַלְמָנָה, רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבָּנָן, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אַלְמָנָה, וְאַתָּה אוֹמֵר כְּאַלְמָנָה, אֶלָּא אַלְמָנָה מֵעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְלֹא מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. וְרַבָּנָן אָמְרִין אַלְמָנָה מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ, וְלֹא מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה נא, ה): כִּי לֹא אַלְמָן יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה מֵאֱלֹהָיו.

ד רַבָּתִי בַגּוֹיִם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר רַבָּתִי עָם, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר רַבָּתִי בַגּוֹיִם, אֶלָּא רַבָּתִי בְּדֵעוֹת. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מִבְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם הוֹלֵךְ לִמְדִינָה, הָיוּ מַצִּיעִין לוֹ קֶתֶדְרָא לֵישֵׁב עָלֶיהָ, בְּשָׁבִיל לִשְׁמֹעַ חָכְמָתוֹ. חַד מִירוּשָׁלַיִם אָזַל לִמְדִינְתָא, אַרַע זִימְנִיהּ לְמֵימָת, אַיְיתִי מָרֵי דְּבֵיתָא וְאַפְקֵיד בִּידֵיהּ מִדִּילֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ אִין הוּא אָתֵי בְּרִי מִן יְרוּשָׁלַיִם וַיְצַבֵּיד לָךְ תְּלַת מִילִין דְּחָכְמְתָא הַב לֵיהּ מַה דְּלִי, וְאִין לָא, לָא תְּהֵיב לֵיהּ מַה דְּלִי, וְעָבְדִין בֵּיניָהוֹן דְּלָא לֶהֱוֵי חַד מִנְהוֹן מֶחֱמֵי בֵּיתָא דְּחַבְרֵיהּ לְגַבֵּי אַכְסָנָאי, נָח נַפְשֵׁיהּ וְאִיתְפַּשַּׁר לְבֵית עָלְמִין. לְבָתַר יוֹמִין אֲתָא בְּרֵיהּ, כְּיָון דְּמָטָא בִּתְרַע פִּילֵי דְּהַהִיא מְדִינְתָּא חָמָא חַד טָעֵין מוֹבָלָא דְּקִיסִין, אֲמַר לֵיהּ מְזַבֵּן אַתְּ מוֹבָלָא דְּקִיסִין, אֲמַר לֵיהּ אִין, סַב לִי טִימִיתְהוֹן וְאוֹבֵיל יַתְהוֹן גַּבֵּי פְּלָן, נְסַב טִימִיסְהוֹן וְאוֹבֵיל יַתְהוֹן גַּבֵּי פְּלָן. הֲוָה אָזֵל הוּא וְהוּא אָזֵיל בַּתְרֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא דְּמִית גַּבָּךְ, אֲמַר לֵיהּ אִי פְּלָן תָּא סַב מוֹבָלָא דְּקִיסִין, אֲמַר לֵיהּ וּמִי מוֹבָלָא דְּקִיסִין אָמְרִי לָךְ דְּתֵיתִי לִי, אֲמַר לֵיהּ אִין דְּלָא אֲמַרְתְּ לִי אַתְּ אֶלָּא הֲדֵין בַּר נָשׁ דְּאָתֵי בַּתְרַאי לֵיהּ הֵינוּן. לְאַלְתָּר אַפְתַּח לֵיהּ בֵּיתֵיהּ וְנִכְנַס וְיַהֲבוּ שְׁלָמָא דֵּין לְדֵין, הָא מִילָּא חֲדָא. אֲמַר לֵיהּ מָאן אַתְּ, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא הוּא בְּרֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא דְּמִית גַּבָּךְ, אֲעַלֵיהּ וַעֲבַד לֵיהּ מִגִּיס, וַהֲוָה לְהַהוּא גַּבְרָא תְּרִין בְּנִין וְתַרְתֵּין בְּנָתָן, כַּד מְטָא עָנָתֵיהּ דְּאַרְסְטָוְון אַיְיתֵי קוֹמֵיהּ בִּסְעוּדְתָא חַמְשָׁה פְּרִיגִין בַּתַּבְשִׁילָא, כְּמָה דְשָׁרוּ לְמֵיכַל, אֲמַר לֵיהּ סַב וּפְלַג, אֲמַר לֵיהּ לָא הִיא דִידִי, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא צָבֵי דְּתִיסַב וְתַפְלֵג, נְסַב וּפְלַג, וִיהֵיב פְּרִיגָא בֵּין גַּבְרָא וְאִתְתֵּיהּ, וּנְסַב פְּרִיגָא תִּנְיָיתָא וְיָהֵיב בֵּין תְּרֵי גַּבְרֵי דְּהֵן תְּרֵין בְּנוֹי, נְסַב תְּלִיתָאָה וְיָהֵב בֵּין תַּרְתֵּין בְּנָתֵיהּ, נְסַב תְּרֵין פְּרִיגִין וְיָהֵב קוֹמֵיהּ דִּידֵיהּ. אֲכָלוּן וְלָא אֲמָרוּ לֵיהּ וְלָא מִידֵי, הָא מִלְּתָא תִּנְיָינָא. לְעִידָן רַמְשָׁא אַיְיתֵי תַּרְנְגוֹלָא פַּטִּימְתָא בִּסְעוּדְתָא, אֲמַר לֵיהּ סַב פְּלַג, אֲמַר לֵיהּ לָא הִיא דִידִי, אֲמַר לֵיהּ סַב פְּלַג בִּרְעוּתִי. נְסַב וּפְלַג וְיָהֵב רֵישָׁא קוֹמֵיהּ גַּבְרָא, נְסַב בְּנֵי מֵעֶיהָ וְיָהֵב קֳדָם אִתְתֵּיהּ, נְסַב תְּרֵין אַטְמָאתָא וְיָהֵב לִתְרֵין בְּנוֹהִי, נְסַב תְּרֵין גַּפּוֹי וְיָהֵב לְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ, נְסַב גּוּפָא כּוּלָּא וְיָהֵב קַמֵּיהּ דִּידֵיהּ, הָא מִלָּא תְּלִיתָאָה. אֲמַר הַכְּדֵין פַּלְגִין בְּאַתְרֵיכוֹן, פַּלְגוּת זִימְנָא קַמָּא וְלָא אֲמָרִית לָךְ וְלָא מִידֵי, וְהָאִידְנָא אַתְּ עָבֵיד כְּדֵין. אֲמַר לֵיהּ לָאו אֲמָרִית לָךְ דְּלָאו דִּידִי הוּא, וְאַף עַל גַּב דִּפְלָגִית יָאוּת פְּלָגִית. זִמְנָא קַמָּא חַמְשָׁה פְּרִיגִין אַיְיתֵת בִּסְעוּדְתָא, אַתְּ וְאִיתְתָךְ וּפְרִיגָא הָא תְּלָתָא, תְּרֵין בְּנָךְ וּפְרִיגָא הָא תְּלָתָא, תַּרְתֵּין בְּנָתָךְ וּפְרִיגָא הָא תְּלָתָא, וַאֲנָא וְתַרְתֵּין פְּרִיגִין הָא תְּלָתָא, נְסַבִית מִידֵי מִן חוּלַקְכוֹן. הָאִידְנָא אַיְיתֵת תַּרְנְגוֹלְתָא, נְסַבִית רֵישָׁא וִיהַבְתְּ לָךְ, דְּאַתְּ רֵישָׁא דְּבֵיתָא, נְסַבִית בְּנֵי מֵעֶיהָ וִיהַבְתְּ קֳדָם אִיתְתָךְ, דְּמִינָּהּ יִפְקוּן בְּנַיָּא מִן מֵעַיָּא, נְסַבִית תְּרֵין אַטְמָאתָא וִיהַבְתְּ לִתְרֵין בְּנָךְ, דְּאִינּוּן עֲמוּדַיָּיא דְּבֵיתָא, נְסַבִית תְּרֵין גַּפַּיָּיא וִיהַבְתְּ קֳדָם בְּנָתָךְ, דְּלִמְחַר יִפְקוּן וְיִפְרְחוּן מִן בֵּיתָךְ וְיִזְלוֹן לוֹן לְבַעֲלֵיהוֹן, נְסַבִית אֲנָא הֲדֵין אִילְפָא, בְּאִילְפָא אַתִּינָא בְּאִילְפָא אֲנָא אָזֵיל, וְקוּם וְהַב מִדְּלִי דְּאַפְקַד אַבָּא גַּבָּךְ וְאִיזֵיל לְאַלְתָּר, יְהַב לֵיהּ מַה דִּילֵיהּ וַאֲזַיל לֵיהּ

לִשְׁלָם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר רַבָּתִי בְּגוֹיִם, רַבָּתִי בְּדֵעוֹת. אַרְבָּעָה מִירוּשָׁלַיִם אֶתוֹ לְאַתִּינָא אִיתְקַבְּלוּן גַּבֵּי חַד בַּר נָשׁ, לְרַמְשָׁא עֲבַד לוֹן אֲרִסְטָנוֹן, מִן דַּאֲכַלוּן וּשְׁתוֹן אַתְקִין לְהוֹן אַרְבָּעָה עַרְסָאתָא, וַחֲדָא מִנְּהוֹן פְּחִיתָא וּסְמִיכָא אַגַּב חֲבָרְתָּא. מִן דְּקָמוּ לְהוֹן לְמִידְמַךְ, אֲמַר שְׁמָעִית דְּבָנֵי יְרוּשָׁלָיִם חַכִּימִין אִינּוּן סַגִּין, אֶשְׁמַע מִילָּא מִנְּהוֹן מַה דְּיֵימְרוּן, עָל וּדְמָךְ לְגַוָּא מִנְּהוֹן. קָם בַּלַּיְלָה הַהוּא דַּהֲוָה דָמִיךְ עַל עַרְסָא פְּחִיתָא וַאֲמַר לוֹן מָה אַתּוּן סְבִירִין עַל עַרְסָא אֲנָא דָמִיךְ, לֵית אֲנָא דָמִיךְ אֶלָּא אַאַרְעָא וַאֲנָא תָּלֵי. אֲמַר לוֹן חוֹרָן אַף בִּשְׁרָא דְּאָכְלִינַן בְּרַמְשָׁא טְעֵם כַּלְבָּא הֲוָה בֵּיהּ. אֲמַר לוֹן חוֹרָן אַף חַמְרָא דְּשָׁתֵינַן בְּרַמְשָׁא טְעֵם קִבְרָא הֲוָה לֵיהּ. אֲמַר לוֹן חוֹרָן וְעַל אִילֵּין אַתּוּן תְּמְהִין אַף גַּבְרָא דְּהוּא מָרֵיהּ דְּבַיְתָא לֵית הוּא בְּרֵיהּ דַּאֲבוּהָּ. כֵּיוָן דִּשְׁמַע גַּבְרָא מִילָּיָא, אֲמַר חַד קוּשְׁטָא וּתְלַת שְׁקָרָא. קָם וַאֲזַל מְצַפְּרָא לְגַבֵּי טַבָּחָא, אֲמַר לֵיהּ הַב לִי מִבִּשְׁרָא דִּיהַבְתְּ לִי בְּרַמְשָׁא. אֲמַר לֵיהּ לֵית לִי. אֲמַר לֵיהּ וּמַה הוּא עִסְקֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ חָדָא אִימְרָא הֲוָה לָן וַהֲוָה יַנְקָא, וּמִיתָה אִימָּהּ, וַהֲוָה לָן חָדָא כַּלְבְּתָא וַהֲוָה אִימְרָא יַנִּיק מִנָּהּ, בְּרַמְשָׁא אִצְטַמְטִמִינַן לְבִשְׁרָא וַאֲתֵית בָּעֵי, וְלָא הֲוַת לָן חוֹרֵי, וְיַהֲבִינַן לָךְ מִינַּהּ. אֲמַר תְּרֵין קוּשְׁטָא וּתְרֵין שְׁקָרָא. אֲזַל גַּבֵּי קַפֵּילָא אֲמַר לֵיהּ הַב לִי מִן דַּהוּא חַמְרָא דִּיהַבְתְּ לִי בְּרַמְשָׁא. אֲמַר לֵיהּ לֵית לִי. אֲמַר לֵיהּ וּמָה הֲוָה עִסְקֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ חַד גּוּפְנָא הֲוָה לָן וַהֲוָה נְצִיבָא עַל קִבְרֵיהּ דַּאֲבוּנָן, וְעַצְרֵיהּ וְיַהֲבִינֵיהּ בְּקוּפּוֹן וְאִצְטַמְטִימְתּוּן לְחַמְרָא וַאֲתֵית בָּעֵי, וְלָא הֲוָה לָן, וְיַהֲבִינַן לָךְ מִינֵּיהּ. אֲמַר תְּלַת קוּשְׁטָא וְחַד שְׁקָרָא. אֲזַל לְגַבָּהּ דְּאִמֵּיהּ וַאֲמַר לַהּ בְּרֵיהּ דְּמַאן אֲנָא, אָמְרָה לֵיהּ בְּנִי בְּרֵיהּ דַּאֲבוּךְ, אֲמַר לַהּ אִמְרִי לִי קוּשְׁטָא בְּרֵיהּ דְּמַאן אֲנָא וְאִין לָא אֲנָא קָטַע רֵאשֵׁךְ. אֲמָרָה לֵיהּ בְּרִי אֲבוּךְ לָא הֲוָה מוֹלִיד, וּדְחֵלִית דְּלָא יִסְבוּן מִדְּלִי קְרֵיבוֹהִי, בִּישֵׁי עֲבָדִית דַּאֲזָלִית וּזְנֵית וְאַיְתֵיתִי יָתָךְ לְכָל עוּתְרָא וּמִדְלָא הָדֵין. אֲמַר לַהּ מָה אֲנַן חָמְיִין הָכָא, יֵיתוֹן בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם וַעֲבַדּוּן לָן מַמְזְרִין, תּוּ נַעֲבִיד בֵּינַיְנַן דְּלָא נְקַבֵּל חַד מִנְּהוֹן.

**ה** חַד מִירוּשָׁלַיִם אֲזַל גַּבֵּי תַּגָּרָא בְּאַתִּינַס, אֲתָא אִיתְקַבֵּל בַּחֲנוּת, אַשְׁכַּח בְּנֵי נָשֵׁי שָׁרוּן יָתְבִין וְשַׁתְיָין חַמְרָא, מִדְּאֲכַל וְשָׁתָה בָּעֵי מִדְּמוּךְ תַּמָּן, אָמְרִין לֵיהּ עֲבָדִין בֵּינַן דְּלָא נְקַבֵּל בַּר נָשׁ אַכְסָנָאי אֶלָּא עַד דְּקָפֵץ תִּלַּת קְפִיצִין. אֲמַר לוֹן וּמִי אֲנָא יָדַע אֵיךְ אַתּוּן קָפִיצִין אֶלָּא קוּם עֲבִיד קוּדָמוֹי וְאֶעֱבֵד אֲנָא בַּתְרָךְ כְּוָתָךְ, קָם חַד מִנְּהוֹן וּקָפֵץ וְאִישְׁתִּכַח בְּמִצְעֵי דַּחֲנוּת, וּקָפֵץ אוֹחֲרָן אִישְׁתִּכַח עַל תַּרְעָא פּוּמָא דַּחֲנוּתָא, קָפֵץ אוֹחֲרָן וְאִישְׁתִּכַח לְבָרָא, קָם וּטָרַד תַּרְעָא בְּאַפֵּיהוֹן, אֲמַר לוֹן חַיֵּיכוֹן מַה דְּבְעִיתוּ לְמֶעֱבַד לִי עֲבַדִית לְכוֹן.

**ו** חַד מֵאַתִּינַס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם אַשְׁכַּח חַד יְנוּקָא יְהֵב לֵיהּ פְּרִיטִין וַאֲמַר לֵיהּ זִיל וְאַיְתִי לָן תְּאֵינִין וְעִינְבִין. אֲמַר לֵיהּ יְיַשֵּׁר חֵילָךְ אַתְּ בִּפְרוּטָךְ וַאֲנָא בִּרְגְלַי מִן דַּאֲתָא אֲמַר לֵיהּ סַב פְּלַג, נְסַב מֵינוּקָא וְיֵהֵיב קוֹמֵי דִּידֵיהּ בִּישִׁין וְטָבְיָא הֲוָה מַיְיתֵי וְיָהֵב קוֹמֵי דְּהַהוּא גַּבְרָא, אֲמַר טַבְאוּת אִינּוּן אָמְרִין דִּבְנֵי יְרוּשָׁלָיִם חַכִּימִין אִינּוּן סַגְיָא, מִן בְּגִין דַּהֲוָה יְדִיעַ דְּלָא יְהַב פְּרִיטִין מִן דִּידֵיהּ נְסַב לֵיהּ בִּישָׁא וְטָבָאתָא יְהַב קוֹמֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא. אֶלָּא תָּא נַעֲבִיד גְּאוּזִין, אִי אֲנָא אָזִיל וְאָתֵי לִי גַּבָּךְ אֲנָא נָסֵיב מַאן דְּאִית קָמָּךְ, וְאִין אָתֵי לָךְ מַה דְּאִית קָדָמוֹי אַתְּ נָסֵיב, וַעֲבַדִין בֵּינֵיהוֹן, וּנְסַב מַה דַּהֲוָה לֵיהּ.

**ז** חַד מֵאַתִּינַס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם אַשְׁכַּח חַד מֵינוּקָא וְיֵהֵיב לֵיהּ פְּרִיטִין, אֲמַר לֵיהּ זִיל וַאֲשַׁכַּח וַאֲיְתִי לִי מַה דְּאִכּוֹל וְאֶשְׁתַּבַּע וְאוֹתַר וְאֵיסַב לְאִסְטַרְטָא. אֲזַל הוּא וַאֲיְתִי לֵיהּ מִילְחָא. אֲמַר לֵיהּ מִילְחָא אַמְרִי לָךְ דְּתֵיתִי לִי. אֲמַר לֵיהּ וְלָא כֵן אָמַרְתְּ לִי זִיל אֲיְתִי לִי מַה דְּנֵיכוֹל וְנִשְׁתַּבַּע וְנוֹתִיר וְאֵיסַב לְאִסְטַרְטָא, חֲיֵיךְ אִית בֵּיהּ דְּתֵיכוֹל וְתִשְׁתַּבַּע וְתוֹתִיר וְתֵיסַב לְאִסְטַרְטָא.

**ח** חַד מֵאַתִּינַס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אַשְׁכַּח חַד מְדוֹכָא מְטַלְקָא, נְסֵבֵיהּ וְאוֹבְלֵיהּ גַּבֵּי חַיָּטָא, אֲמַר לֵיהּ חַייֵט לִי הָדֵין מְדוֹכָא תְּבִירָא. אַפֵּיק לֵיהּ אִיהוּ מְלָא קוּמְצֵיהּ חָלָא, אֲמַר לֵיהּ שְׁזוֹר לִי חוּטִין וַאֲנָא חָייֵט לֵיהּ.

**ט** חַד מֵאַתִּינַס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אַשְׁכַּח חַד מֵינוּקָא יְהַב לֵיהּ פְּרִיטִין, אֲמַר לֵיהּ זִיל וַאֲיְתִי בֵּעִין וְחוּבְצִין, מִן דַּאֲתָא אֲמַר לֵיהּ אַחֲמֵי לִי אִידָּא הִיא חוּבְצָא דְּעִיזָא חִיוָרְתֵי וְאִידָּא הִיא דְּעִיזָא אוּכַּמְתֵּי. אֲמַר לֵיהּ אִיהוּ אַתְּ גְּבַר סַב וַאֲחַמֵּי לִי אַתְּ אִידָּא הִיא בֵּיעָתָא דְּתַרְנְגוֹלְתָּא חִיוָרְתֵי וְאִידָּא הִיא דְּאוּכַּמְתֵּי.

**י** חַד מֵאַתִּינַס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אַשְׁכַּח חַד כַּהֲנָא, אֲמַר לֵיהּ מוֹבְלָא דְּקִיסִין כַּמָּה עָבְדִין תְּנַן, אֲמַר לֵיהּ כַּד רְטִיבָה הֲוָה כּוּלָּהּ תְּנַן, כַּד יְבִישָׁה הִיא תִּלְתָּא תְּנַן וְתִלְתָּא קְטָם וְתִלְתָּא אֶשֶׁא אָכְלָה, מִן הֵין יְלִיף לַהּ, מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה.

**יא** חַד מֵאַתִּינַס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, עָל לְבֵי סַפְרָא אַשְׁכַּח מֵינוּקָא דְּיַתְבוּן תַּמָּן וְרַבֵּיהוֹן לָא הֲוָה תַּמָּן גַּבֵּיהוֹן. הֲוָה שָׁאֵל לוֹן וְהֵינוּן מְגִיבִין. אָמְרִין לֵיהּ תָּא נַעֲבִיד בֵּינַיְנַן דְּכָל דְּשָׁאֵיל שְׁאֵלְתָּא וְנָצַח לְחַבְרֵיהּ דְּנַסְבִין לֵיהּ מָנוֹי, אֲמַר לוֹן אֵין. אֲמַר אַתּוּן דִּבְנֵי אִתְרָא מַקְדְּמִין לֵיהּ, אָמְרִין לֵיהּ אֱמוֹר אַתְּ דְּאַתְּ גְּבַר סַב, אָמְרִין לֵיהּ הָדֵין מִילֵּיָא מָה אִינּוּן, תִּשְׁעָה נָפְקִין, וּתְמַנְיָא עָלְלִין, וּתְרֵין מָזְגִין, וְחַד שָׁתֵי, וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְשַׁמְּשִׁין. וְלָא יָכִיל מְגִיב לוֹן וְנָסְבִין מָנוֹי. אֲתָא לְגַבֵּי רַבִּי יוֹחָנָן רַבֵּיהוֹן, אֲמַר לֵיהּ אֲהָא רַבִּי כָּל הֲדָא בִּישְׁתָּא רַבְתָּא אִית גַּבֵּיכוֹן, דְּכַד אֲתָא בַּר נָשׁ אַכְסָנְיָא לְבֵינֵיכוֹן אַתּוּן נָסְבִין מָנוֹי. אֲמַר לֵיהּ דִּלְמָא מִילָּא אָמְרוּן לָךְ וְלָא יָכְלְתְּ מְגִיב לְהוֹן וּנְסִיבִין מָנָיךְ. אֲמַר לֵיהּ אִין. אֲמַר וּמָה אָמְרוּן לָךְ. אֲמַר לֵיהּ בְּנִי, תִּשְׁעָה נָפְקִין, אִילֵּין יַרְחֵי דְּבִיטְנָא דְּיָלְדַתְהָא. וּתְמַנְיָא עָלְלִין, תְּמַנְיָא יוֹמִין דִּגְזִירְתָּא. וּתְרֵין מָזְגִין, אִילֵּין תְּרֵין דַּדָּא דְּתַרְוֵיהוֹן מָזְגִין. וְחַד שָׁתֵי, הוּא מֵינוּקָא דְּאִתְיְלִיד. וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְשַׁמְּשִׁין, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה יַרְחֵי מֵינְקוּתָא. לְאַלְתָּר אֲתָא וּמְגִיב לוֹן וּנְסַב מָנוֹי, וּקְרוֹן עֲלֵיהּ (שופטים יד, יח): לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי לֹא מְצָאתֶם חִידָתִי.

**יב** חַד מֵאִתַּיְנַס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם עֲבַד תְּלַת שְׁנִין וּפְלַג לְמֵילַף לִישַׁן דְּחוּכְמְתָא וְלָא יָלִיף, בָּתַר תְּלַת שְׁנִין וּפְלַג זְבִין חַד עֶבֶד וְהוּא עֲוִיר, אֲמַר בָּתַר תְּלַת שְׁנִין וּפְלַג זַבְנִית עֶבֶד עֲוִיר, אֲמַר לֵיהּ חַיֶּיךָ דְּהוּא חַכִּים טָפֵי סַגִּי וְצָפֵי מֵרָחוֹק. מִן דְּנָפְקוּן מִן פִּילֵי אֲמַר לֵיהּ גּוּד דְּנִמְטֵי לְוָיְיתָא. אֲמַר לֵיהּ וְאִית לְוָיְיתָא קוֹמִינָן, אֲמַר לֵיהּ אִין, וְאִית קוֹמִינָן אֲנָקָא חֲדָא עֲוִירָא בַּחֲדָא פַּרְגָא, וּבְטָנָהּ תְּרִין, וְטַעֲנֵיהּ תְּרִין זִיקִין, חַד דַּחֲמַר, וְחַד דִּבְסִים, וּרְחוֹקָה אַרְבַּע מִילִין וּגְמַלָּא עִמָּם. אֲמַר לֵיהּ עַמָּא דִּתְבִיר קְדַל, בַּחֲדָא עֵינָא מְנָן אַתְּ יָדַע דְּהִיא סַמְיָא מֵחַד עֵינָא, אֲמַר לֵיהּ חֲמֵי דְּחַד גַּבָּהּ דְּאוֹרְחָא רִיעַ וְחַד לָא רִיעַ. וּדְבָטְנָהּ תְּרִין מְנָן אַתְּ יָדַע, אֲמַר לֵיהּ רְבָעִית לַהּ וַחֲמֵיתָא אַתְרֵיהוֹן דְּתַרְוֵיהוֹן. אֲמַר לֵיהּ מְנָן אַתְּ יָדַע דְּטָעֲינָה תְּרִין זִיקִין חַד דַּחֲמַר וְחַד דִּבְסִים. אֲמַר לֵיהּ מִן מְטַפְּיָיתָא, דְּחַמְרָא סְפִיג וּבַסִּימָא תְּסִיס. דִּגְמַלָּא עִמָּהֶם מְנָן אַתְּ יָדַע, דְּאִשְׁתּוּן בְּמִיסְוָון דְּאוֹרְחָא וִיהוּדָאי לָא מִשְׁתִּין בְּמִיסְוָון דְּאוֹרְחָא אֶלָּא בְּחַד זָוְיָיא. וּרְחָקָא אַרְבְּעָה מִילִין מְנָן אַתְּ יָדַע, אֲמַר לֵיהּ עַד אַרְבָּעָה מִילִין פַּרְסָתֵיהּ דִּגְמַלָּא מִינְכְּרָא מִכָּאן וּלְהַלָּן לֵית הוּא מִינְכְּרָא.

**יג** חַד מֵאִתַּיְנַס אֲזַל לִירוּשָׁלַיִם וַהֲוָה מְפַלֵּי בִּבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם סַגִּיא, אָמְרִין מָאן יֵיזֵיל וּמַיְיתֵי לֵיהּ גַּבָּן, אֲמַר לוֹן חַד אֲנָא אֵיזֵיל וְאַיְיתֵי לֵיהּ וְרִישֵׁיהּ גְּרִיעַ, אֲזַל יְרוּשַׁלְמִי לְאַתַּיְנַס אִתְקַבֵּל גַּבֵּי הַהוּא גַּבְרָא, לְצַפְרָא נַפְקִין תַּרְוֵיהוֹן לְטַיָּלָא בְּשׁוּקָא, אִפְּסִיק חַד סַנְדְּלֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ לְאוּמָנָא סַב לָךְ טְרִימִיסָא הָדֵין וְעַבְדֵיהּ לִי הָדֵין סַנְדְּלָא, עֲבַדֵיהּ לֵיהּ. לְמָחַר נָפְקִין תַּרְוֵיהוֹן לְטַיָּלָא בְּשׁוּקָא אִיפְּסִיק סַנְדְּלָא חוֹרִיתָא, אֲמַר לֵיהּ סַב לָךְ הָדֵין טְרִימִיסָא וְזִיל וְעַבְדֵיהּ לֵיהּ בְּאוּמָנָא לְהָדֵין סַנְדְּלָא דִּילִי. אֲמַר לֵיהּ וְכָל הָדֵין יְקִירִין סַנְדְּלַיָּא גַּבֵּיכוֹן, אֲמַר לֵיהּ אִין. אֲמַר לֵיהּ מִכַּמָּה דִּינָרִין, אֲמַר לֵיהּ מִתְּשָׁעָה וּמֵעֲשָׂרָה דִּינָרִין, וְכַד אִינּוּן זִילִין מִשְׁבְּעָה וּמִשְׁמָנָה דִּינָרִים. אֲמַר לֵיהּ אִי אֲתֵינָא לְגַבֵּיכוֹן בַּהֲדָא סְחוֹרְתָא מַזְבְּנַתְּ יָתֵיהּ לִי, אֲמַר לֵיהּ אִין, אֶלָּא דְּלָא תֵּיעוֹל לְמִדִּינְתָא בַּר מִדַּעְתִּי. כְּמָה דַּעֲבִיד עֲבִידָא וּזְבִין סְחוֹרְתָא דְּסַנְדְּלַיָּא אֲזַל לֵיהּ סְלִיק לִירוּשָׁלַיִם וְיָתֵיב עַל תְּרַע פִּילֵי דְּמִדִּינְתָא, שְׁלַח בַּתְרֵיהּ וַאֲתָא, כֵּיוָן דַּאֲתָא אֲמַר לֵיהּ עַבְדִּינַן בֵּינֵינַן דְּלָא יֵיעוֹל בַּר נָשׁ לְמִזְבְּנָא זְבִינוֹהִי אֶלָּא אִם כֵּן רֵישֵׁיהּ גְּרִיעַ וְשִׂיחְרוּר אַפּוֹי, אֲמַר לֵיהּ וּמָה אֲנָא מִנְזַק דַּאֲנָא גָּרַע רֹאשִׁי וְאַזְבִּין עֲבִידְתִּי. מִן דְּגָרַע רֵישֵׁיהּ נַסְבֵיהּ וְאוֹתְבֵיהּ בְּמִיְסְוָון דְּשׁוּקָא, וְכַד יָתֵב הָדֵר בַּר נָשׁ אָתֵי לְמִיזְבַּן מִינֵיהּ סַנְדְּלָא אֲמַר לֵיהּ הָדֵין סַנְדְּלָא זוּגָא בְּכַמָּה הֲוָה, אֲמַר לֵיהּ מִן עַשְׂרָה דִּינָרִין אוֹ מִן תִּשְׁעָה דִּינָרִין, בְּרַם לִית אֲנָא פָּחִית מִתְּמַנְיָא דִּינָרִין, וְכַד הֲוָה שָׁמַע הֲוָה טָפַח לֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ בְּסַנְדְּלָא וְאָזֵיל לֵיהּ וְלָא זָבִין. אֲמַר לֵיהּ כָּל הַדָּא בִּישָׁתָא שַׁלְמִית לָךְ כַּד חֲזִית בְּאַתְרָאי, אֲמַר לֵיהּ מִכָּאן וּלְהַבָּא לָא תְּפַלֵּי בִּבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם [תפלי, לשון בדיקה הוא, לא תפאר אחריך, תרגומו לא תפלי בתרך].

**יד** חַד כּוּתָאי עֲבַד נַפְּשֵׁיהּ מְפַשֵּׁר חֶלְמִין, שָׁמַע רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי וַאֲמַר לֵית אֲנָא אֵיזֵיל וְאֶחֱמֵי הָדֵין טִפְּשָׁא דְּלֵיבָּא כּוּתָאָה דִּמְפַלֵּיא בְּבִרְיָיתָא אֲזַל וְיָתֵיב לֵיהּ גַּבֵּיהּ, אֲתָא חַד אֲמַר לֵיהּ חֲמֵית בְּחֶלְמִי זֵיתָא מַשְׁקֶה מִישְׁחָא, אֲמַר לֵיהּ כּוּתָאי זֵיתָא נְהוֹר וּמִשְׁחָא נְהוֹר, אַתְּ חֲמֵי נְהוֹר בִּנְהוֹר סַגְיָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, אִימֵּיהּ הוּא חַכִּים [פרוש הוא בא על אמו]. אֲתָא חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲמֵית בְּחֶלְמִי עֵינִי חַד בָּלְעָה חֲבֶרְתָּהּ. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא אַתְּ חֲמֵי נְהוֹר בִּנְהוֹר סַגְיָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, תְּרֵין בְּנִין אִית לֵיהּ וְחַד מִנְּהוֹן חֲכִים לְחַבְרֵיהּ. אֲתָא חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲמֵית בְּחֶלְמִי וּבְלָעִית חַד כּוֹכָב. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא חֲמֵי נְהוֹר סַגְיָא, כּוֹכָבָא נְהוֹר וְאַתָּה נְהוֹר, הָא נְהוֹרָא עַל נְהוֹרָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא יְהוּדָאָה קְטָל. וּמִן הָן יָלִיף רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִן הָדֵין קְרָיֶיה (בראשית טו, ה): הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים. אֲתָא חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲמֵית בְּחֶלְמִי אִית לִי תִּלַּת עַיְינִין. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא חֲמֵי נְהוֹר סַגְיָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא אָפְיֵי הוּא תַּרְתֵּין דִּידֵיהּ וַחֲדָא דְּתַנּוּרָא. אֲתָא חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲמֵית בְּחֶלְמִי אַרְבָּעָה אוּדְנִין וְכָל עַמָּא מְצַיְּתִין לְמִלּוֹי. אֲמַר לֵיהּ אַתְּ שְׁמִיעַ סַגִּיא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא מְגַבֵּב כּוּבִין הוּא, וְכַד הוּא טָעֵין לְהוֹן כָּל עַמָּא עָרְקִין מִן קֳדָמוֹי. אֲתָא חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲמֵית בְּחֶלְמִי דַּהֲוֵינָא טָעֵין חַד פִּנְקָס וּבָהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבְּעָה לוּחִין וַהֲוָה כְּתִיב מִן הָכָא וּמְחִיק מִן הָכָא, כְּתִיב מִן הָכָא וּמְחִיק מִן הָכָא, אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא סְלִיק לְרַבּוֹ וְיֶהֱוֵי עִסְקֵיהּ סַגִּין, וְהוּא כְּתִיב מִן הָכָא וּמְחִיק מִן הָכָא כְּתִיב מִן הָכָא וּמְחִיק מִן הָכָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא מְרַדְּעָא אִית לֵיהּ וּבָהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַרְקָעִין, חַיֵּיט לֵיהּ מִן הָכָא וּמִתְבַּזַּע מִן הָכָא. אֲתָא חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲזִינָא בְּחֶלְמִי דַּאֲנָא טָעֵין קַנְיָא וּבֵיהּ מֵיסָרָא דַּחֲסִין, אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא סְלִיק לְרַבּוֹ. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, אוֹצָרָא דְּחַמְרָא אִית לֵיהּ וּנְפִיק כּוּלֵּיהּ בְּסִיס, וַאֲזֵיל כּוּלֵּי עַלְמָא וְיַיתּוּנֵיהּ בְּגַרְבֵּיהּ לְפוּם קֻרָא לְמִיכְבְּשָׁא בֵּיהּ חֲסִין. אֲתָא חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲמֵית בְּחֶלְמִי דְּכָל עַלְמָא מֶחֱמִין לִי בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהוֹן, אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא סְלִיק לְרַבּוֹ וְכָל עַמָּא מֶחֱמִין לָךְ בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַב לִי אַגְרִי וַאֲנָא פָּתַר לָךְ, אֲמַר לֵיהּ כְּבָר פְּתִיר הוּא. אֲתָא זִימְנָא חוֹרָן אֲמַר לֵיהּ חֲמֵית בְּחֶלְמִי דְּכָל עַמָּא מְנַפְּחִין לִי בְּלוּעֵיהוֹן וּמְקַלְסִין לִי בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהוֹן. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא סְלִיק לְרַבּוֹ וְכָל עַמָּא מְקַלְסִין לָךְ בְּלוּעֵיהוֹן. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא אוֹצָר דְּחִטִּין אִית לֵיהּ וְכַד מְחֶמְיִין לֵיהּ בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהוֹן דַּהֲוָה דִּילְפָא נְחִית עֲלֵיהוֹן, וְכַד הֲווֹ מְנַפְּחִין לֵית בְּלוּעֵיהוֹן דְּאִינּוּן מְנַפְּחִין, וְכַדּוּ דְּמָקַלְסִין לָךְ בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהוֹן דְּאִינּוּן מְצַמְּחִין עִשְׂבִין וְלֵית לְהַהוּא גַּבְרָא מִנְּהוֹן כְּלוּם.

**טו** חַד כּוּתָאי אֲמַר אֲנִי אֶזֵיל וְחֲמֵי חַד סָבָא דִּיהוּדָאֵי דְּמִפַּלֵּין בְּבִרְיָיתָא, אֲתָא יָתֵיב לֵיהּ גַּבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ חֲמִית בְּחֶלְמִי אַרְבְּעָה אֲרָזִין וְאַרְבְּעָה שִׁקְמִין וְדוּר דְּתֶלֶן וְתוֹרָא רָכִיב עֲלֵיהוֹן. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תִּפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, אַרְבְּעָה אֲרָזִין, אַרְבַּעְתֵּי שׁוּלְטָנָא דְּעָרְמָא. אַרְבְּעָה שִׁקְמִין, אַרְבַּעַת שִׁיטוֹתָא דְּעָרְמָא. דּוּר דְּתֶלֶן, חֲדָא הִיא חַבְלִין דִּידֵיהּ. וְתוֹרָא רָכִיב עֲלֵיהוֹן, הִיא מַשְׁכָּא דְּעָרְמָא דְּדָמִיךְ עִלָּוֵיהּ, וַהֲהוּא גַּבְרָא סְלִיק עֲלֵיהּ וְלָא נָחִית, וְכֵן הָוָה לֵיהּ. אֲתָא

חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲמִית בְּחֶלְמֵי זִיתָא בִּשְׁעַת נִצְבָּא, אֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא חֲמֵי נְהוֹר סַגִּין. אָתָא חוֹרָן וַאֲמַר לֵיהּ חֲמִית בְּחֶלְמֵי זֵיתָא בִּשְׁעַת חֲבָטָא, וַאֲמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא תַּקֵּן חַרְצֵיהּ לְמַחְאָתָה [פרוש מכות], אֲמַר לֵיהּ רַבִּי לְדֵין אֲמַרְתְּ כְּדֵין וְלִי אֲמַרְתְּ כְּדֵין, אֲמַר לֵיהּ תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא דֵּין חֲמָא בִּשְׁעַת נִצְבָּא וְדֵין בִּשְׁעַת חֲבָטָה.

**טז** חַד מִתַּלְמִידוֹי דְּרַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה יָתֵיב קוֹמֵיהּ מִיסְבַּר לֵיהּ וְלָא סָבַר, אֲמַר לֵיהּ לָמָּה לִית אַתְּ סָבַר, אֲמַר לֵיהּ תְּלַת מִילִין קַשְׁיָן חֲמִית בַּהֲדֵין לֵילְיָא וְלִית אֲנָא יָדַע מָה אִינּוּן. אֲמַר לֵיהּ אֵימָא לִי מָה אִינּוּן. אֲמַר לֵיהּ חֲמִית בְּחֶלְמֵי דְּאָמְרִין לִי בַּאֲדָר אַתְּ מַיְית, וְנִיסָּן לִית אַתְּ חָמֵי, וְזָרַע וְלָא חָצַד. אֲמַר לֵיהּ תְּלָתֵיהוֹן הֵן טָבִין, בַּאֲדָר אַתְּ מַיְית, בְּהִדּוּרָהּ שֶׁל תּוֹרָה אַתְּ מַיְית, [פרוש מתגבר], וְנִיסָּן לִית אַתְּ חָמֵי, נְסִיוּנִין לִית אַתְּ חָמֵי. וְזָרַע וְלָא חָצַד, מַה דִּילִידִית לִית אַתְּ קָבֵיר. אֲמַר לוֹ חוֹרָן חֲמִית בְּחֶלְמֵי דְּלָא הֲוָה בְּרִגְלֵי פִּטִּישׁ, אֲמַר לֵיהּ חֲיֵיךְ לִית הָא בִּישָׁא אֶלָּא טָבָא, דְּמָטֵי חַגָּא וְלָא הֲוָה לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא כְּלוּם, מִן הָן יְלִיף רַבִּי יוֹחָנָן, רֶגֶל בְּרֶגֶל.

**יז** חַד בַּר נָשׁ אֲתָא לְגַבֵּי רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲלַפְתָּא אֲמַר לֵיהּ חֲמִית בְּחֶלְמֵי דְּאָמְרִין לִי קוּם סוּק לְקַפּוֹדְקֵיָּא וְאַתְּ נָסִיב פָּעֳלָא דַּאֲבוּךְ. אֲמַר לֵיהּ וּמִי סָלִיק לֵיהּ אֲבוּךְ מִן יוֹמוֹי לְקַפּוֹדְקֵיָּא, אֲמַר לֵיהּ לָא. אֲמַר לֵיהּ זִיל מַד לָךְ עֶשְׂרִים שׁוּרָיָא בְּבֵיתָךְ, אֲמַר לֵיהּ לֵית הֵינוֹן עֶשְׂרִים. אֲמַר לֵיהּ זִיל מְנֵינַן מִלְּעֵילָּא לְתַתָּא וּמִתַּתָּא לְעֵילָּא, וּבְאַתְרָא דְּיִשְׁלַם מִנְיַן עֶשְׂרִים שָׁרְיָין תַּמָּן אַתְּ מַשְׁכַּח לֵיהּ. אֲזַל וַעֲבַד כֵּן וְאַשְׁכְּחֵיהּ לְפָעֳלֵיהּ וְאִיעַתַּר. וּמִן הָן יְלִיף לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי, קַפּוֹדְקֵיָּא, כַּפָּא בִּלְשׁוֹן יָוָן עֶשְׂרִים, דּוּקְיָא הֵן בִּלְשׁוֹן יָוָן קוֹרוֹת.

**יח** חָדָא אִתְּתָא אֲתַת לְגַבֵּי רַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרָה לֵיהּ חֲמַיְית דְּשֵׁרִיתָא דְּבֵיתָא פָּקְעָה, אָמַר לָהּ הַהִיא אִתְּתָא יָלְדָה בַּר דְּכַר, אָזְלַת וְכֵן הֲוָה לָהּ. אָזְלַת זְמַן חוֹרָן לְמִשְׁאֲלִינֵיהּ, אָמְרָה לֵיהּ שֵׁרִיתָא דְּבֵיתָא פָּקְעָא, אָמַר לָהּ אַתְּ יְלִידַת בַּר דְּכַר, אָזְלַת וְכֵן הֲוָה לָהּ. אָזְלַת זְמַן חוֹרָן זְמְנָא תְּלִיתֵיתָא אַשְׁכְּחַת תַּלְמִידוֹי יָתְבִין בְּבֵי סַפְרָא וְרַבְּהוֹן לָא הֲוָה תַּמָּן, אָמְרָה לוֹן אָן הוּא רַבְּכוֹן, אָמְרִין לָהּ מָה אַתְּ בָּעָא מִינֵיהּ, אָמְרָה לוֹן דִּלְמָא דְּאַתּוּן חַכִּימִין לְמִיפְשַׁר חֶלְמָא דַּחֲמִית כְּרַבְּכוֹן, אָמְרִין לָהּ אִמְרִי לָן מָה אַתְּ בָּעְיָא וַאֲנַן פָּתְרִין לִיךְ, אָמְרָה לוֹן חֲמִית בְּחֶלְמֵי הַהִיא אִתְּתָא דְּשֵׁרְיָיתָא דְּבֵיתָא פָּקְעָה, אָמְרִין לָהּ הַהִיא אִתְּתָא קָבְרָא בַּעֲלָהּ. וְכַד נְפְקַת מִן קוֹמֵיהוֹן שָׁרְיַת מְיַילְלָא, שְׁמַע רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר לְהוֹ לָמָּה הַהִיא אִיתְּתָא מְיַילְלָא, אָמְרוּ לֵיהּ הַהִיא אִיתְּתָא אֲתַת לְמִישְׁאֲלִינָךְ וְלָא אַשְׁכְּחַת יָתָךְ. אָמַר לְתַלְמִידוֹי הַהִיא אִיתְּתָא מַאי אֲתַת לְמִישְׁאַל, אָמְרִין לֵיהּ לְמִיפְתְּרִינָהּ לְחֶלְמָא. אָמַר לָהֶן וּמָה אַמְרִיתוּ לָהּ, אָמְרִין לֵיהּ כֵּן וְכֵן, אָמַר לְהוֹ אֲבַדְתּוּן גַּבְרָא, לֹא כֵן כְּתִיב (בראשית מא, יג): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה, וְלֹא כֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַחֲלוֹם הוֹלֵךְ אַחַר פִּתְרוֹנוֹ חוּץ מִן הַיַּיִן, יֵשׁ שׁוֹתֶהוּ וְטוֹב לוֹ יֵשׁ שׁוֹתֶהוּ וְרַע לוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

**יט** מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, מְצָאוֹ אָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לוֹ מָה אַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ אֲנִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לוֹ יָפֶה אָמַרְתָּ שֶׁאַתָּה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁכְּבָשׁוּהָ לִיסְטִים שֶׁכְּמוֹתְךָ. הָלַךְ מִשָּׁם יוֹתֵר וּמָצָא תִּינוֹק אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים, אָמַר לוֹ אֵיזוֹ דֶּרֶךְ קְרוֹבָה לָעִיר, אָמַר לוֹ זוֹ קְרוֹבָה וּרְחוֹקָה וְזוֹ רְחוֹקָה וּקְרוֹבָה. הָלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כָּזוֹ שֶׁקְּרוֹבָה וּרְחוֹקָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לָעִיר מָצָא גְּנוּת וּפַרְדֵּסִים מֻקָּפִים לְחוֹמָה, וְחָזַר אֵצֶל אוֹתוֹ תִּינוֹק וְאָמַר לוֹ בְּנִי וְכִי זוֹ דֶּרֶךְ קְרוֹבָה לָעִיר, אָמַר לוֹ אַתָּה הוּא חָכָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא כָךְ אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁזּוֹ קְרוֹבָה וּרְחוֹקָה וְזוֹ רְחוֹקָה וּקְרוֹבָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל שֶׁכֻּלְּכֶם חֲכָמִים מִגְּדוֹלְכֶם וְעַד קְטַנְּכֶם. הָלַךְ מִשָּׁם וּמָצָא תִּינוֹק אֶחָד וּבְיָדוֹ כְּלִי מְכֻסֶּה, אָמַר לוֹ מַה בְּיָדְךָ מְכֻסֶּה בִּכְלִי זֶה, אָמַר אִלּוּ בָּעֵית אִמָּא דְּתֵדַע מָה דְּאִית עִמִּי לָא הֲוֵת אָמְרָה לִי כַּסְיֵתיהּ. הָלַךְ מִשָּׁם יוֹתֵר וּמָצָא תִּינוֹק אֶחָד, אָמַר לוֹ מֵימֶיהָ שֶׁל עִיר מָה הֵן, אָמַר לוֹ מָה אִיכְפַּת לָךְ, הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים מְרַבִּין. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס לָעִיר מָצָא תִּינֶקֶת עוֹמֶדֶת מִמַּלְאָה מִן הָעַיִן, אָמַר לָהּ הַשְׁקִינִי מַיִם, אָמְרָה לֵיהּ לְךָ וְלַחֲמוֹרְךָ. כֵּיוָן שֶׁשָּׁתָה וּפָנָה לֵילֵךְ אָמַר לָהּ בִּתִּי עָשִׂית כְּמַעֲשֶׂה רִבְקָה. אָמְרָה לֵיהּ אֲנִי עָשִׂיתִי כְּמַעֲשֶׂה רִבְקָה וְאַתָּה לֹא עָשִׂיתָ כְּמַעֲשֶׂה אֱלִיעֶזֶר. תָּנֵי מְנִיחִין פֵּאָה עַל מַעֲשֶׂה קְדֵרָה וְאֵין מְנִיחִין פֵּאָה עַל מַעֲשֶׂה אִלְפָּס. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁנִּתְאָרַח אֵצֶל אִשָּׁה אַלְמָנָה, יוֹם רִאשׁוֹן הִכְנִיסָה לוֹ תַּבְשִׁיל וַאֲכָלוֹ וְלֹא הִנִּיחַ לָהּ פֵּאָה. יוֹם שֵׁנִי הִכְנִיסָה לוֹ תַּבְשִׁיל וַאֲכָלוֹ וְלֹא הִנִּיחַ לָהּ פֵּאָה. יוֹם שְׁלִישִׁי הִקְדִּימַתּוּ בְּמֶלַח תַּבְשִׁיל שֶׁל גְּרִיסִין, כֵּיוָן שֶׁטָּעַם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מָשַׁךְ יָדוֹ מֵהֶם. אָמְרָה לוֹ רַבִּי מִפְּנֵי מָה מָשַׁכְתָּ יָדְךָ מִן הַגְּרִיסִין הַלָּלוּ, אָמַר לָהּ כְּבָר סָעַדְתִּי מִבְּעוֹד יוֹם. אָמְרָה לֵיהּ אִם סָעַדְתָּ מִבְּעוֹד יוֹם מִפְּנֵי מָה לֹא מִעַטְתָּ בַּפַּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּעַטְתָּ בַּגְּרִיסִין הַלָּלוּ, שֶׁמָּא פֵּאָה הִנַּחְתָּ, עַל שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין שֶׁאָכַלְתָּ לָמָּה לֹא הִנַּחְתָּ כְּמוֹ שֶׁהִנַּחְתָּ בַּגְּרִיסִין הַלָּלוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִיָּמַי לֹא נִצְחַנִי אָדָם אֶלָּא אַלְמָנָה זוֹ וְתִינֹקֶת אַחַת וְאוֹתָם תִּינוֹקוֹת, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר רַבָּתִי בַגּוֹיִם רַבָּתִי בְּדֵעוֹת.

**כ** שָׁרְתִי בַּמְּדִינוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְפִי שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל תְּנַאי שֶׁקִּבְּלוּ מִסִּינַי, לְפִיכָךְ הָיְתָה לָמַס, הוּא סִינַי הוּא לָמַס, חוּשְׁבְּנֵיהּ דְּדֵין כְּחוּשְׁבְּנֵיהּ דְּדֵין. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר נַחְמָן לְפִי שֶׁעָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְפִיכָךְ הָיְתָה לָמַס, הִיא לָמַס הִיא סֶמֶל, אָתוֹי דְּדֵין הֵינוֹן אָתוֹי דְּדֵין. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר הֲפָכָהּ לָמַס סֶמֶל. וְרַבָּנָן אָמְרִי לָמַס, לְמַפָּא דְּלִבָּא. אָמַר רַב עוּקְבָא בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב נִכְנַס אַבְרָהָם אָבִינוּ לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, אָחֲזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיָדוֹ וַהֲוָה מְטַיֵּל בּוֹ אֲרֻכּוֹת וּקְצָרוֹת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ירמיה יא, טו): מָה לִידִידִי בְּבֵיתִי, אָמַר לוֹ רִבּוֹנִי בָּנַי הֵיכָן הֵם, אָמַר לוֹ חָטְאוּ וְהִגְלִיתִים לְבֵין הָאֻמּוֹת.

אָמַר לוֹ לֹא הָיוּ בְּהֶן צַדִּיקִים. אָמַר לוֹ: עֲשׂוֹתָהּ הַמְּזֻמָּתָהּ. אָמַר לוֹ הָיָה לְךָ לְהִסְתַּכֵּל בַּטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם. אָמַר לוֹ סוּגִיהוֹן בִּישִׁין, דִּכְתִיב: עֲשׂוֹתָהּ הַמְּזֻמָּתָהּ הָרַבִּים. אָמַר לוֹ הָיָה לְךָ לְהַבִּיט לִבְרִית מִילָה שֶׁבִּבְשָׂרָם. אָמַר לוֹ חַייֶךְ כְּפִרּוּ בָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְשַׂר קֹדֶשׁ יַעַבְרוּ מֵעָלַיִךְ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיוּ שְׂמֵחִין בְּמַפַּלְתָּם אֵלּוּ עַל אֵלּוּ, דִּכְתִיב: כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי, וּכְתִיב: שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה. וּמִפְּנֵי מָה נֶאֱמַר מְגִלַּת קִינוֹת אַלְפָּא בֵּיתָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְפִי שֶׁכָּתוּב: וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרָתֶךָ וגו׳: וְלֹא הִיא כְּתוּבָה מֵאָלֶ״ף וְעַד תי״ו, לְפִיכָךְ נִכְתְּבָה הַמְּגִלָּה הַזֹּאת אַלְפָּא בֵּיתִין זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ.

**כא** רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אַף עַל פִּי שֶׁקִּלְקְלָן יִרְמְיָה בְּאַלְפָּא בֵּיתִין אֵיכָה, הִקְדִּים יִשַּׁעְיָה וְרִפְאָן עַל כָּל פָּסוּק וּפָסוּק עַד תָּבֹא כָל רָעָתָם לְפָנֶיךָ.

**כב** בָּכֹה תִבְכֶּה בַּלָּיְלָה. (תהלים מב, ד): הָיְתָה לִי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה וגו׳, רַבִּי אַחָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אַחָא אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁהַלֶּחֶם תָּדִיר כָּךְ דִּמְעָתִי תְּדִירָה. רַבָּנָן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁבּוֹכֶה אֵינוֹ אוֹכֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וַתִּבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל. וְכָךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיחֶזְקֵאל: וְאַתָּה בֶן אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלֵי גוֹלָה וגו׳, מַהוּ כְּלֵי גוֹלָה, רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי חֲלַפְתָּא, רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר חֵמֶת וְשָׂטְיחַ וּקְעָרָה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ לְשַׁמֵּשׁ שְׁנֵי דְבָרִים, חֵמֶת נוֹתֵן בָּהּ קֶמַח וְנוֹתְנָהּ תַּחַת רֹאשׁוֹ, וּקְעָרָה אוֹכֵל בָּהּ וְשׂוֹתֶה בָּהּ, שָׂטְיחַ לִישִׁיבָה וְיָשֵׁן עָלֶיהָ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי חֲלַפְתָּא אָמַר קֻפָּה שֶׁל אַרְבַּעַת אָזְנַיִם וְהִיא מַחְזֶקֶת אֶת הַכֹּל. לְכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: וְהָיָה יְחֻזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה תַּעֲשׂוּ וגו׳, וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ הָיָה אֶחָד בָּא לָלוּשׁ אֶת עִיסָתוֹ וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ בַּמֶּה, וְהָיָה חוֹפֵר בָּאָרֶץ וְעוֹשֶׂה גוּמָא וְלָשׁ בְּתוֹכָהּ וְהָיוּ הַצְּרוֹרוֹת מַדְבִּיקוֹת בְּעִיסָתָן, וְכֵיוָן שֶׁגּוֹתְנָהּ בְּתוֹךְ פִּיו הָיוּ שִׁנָּיו קֵהוֹת עָלָיו, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: וַיִּגְרֹס בֶּחָצָץ שִׁנָּי, וְכָל אֵילִין לָא יְהָבִית בְּלִבִּי וְאִימַת אֲעִילַת לְלִבִּי: בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ.

**כג** אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם לְבָבִי אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי (תהלים עז, ז), רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי אַיְבוּ וְרַבָּנָן אָמְרֵי, לְפִי שֶׁחָטְאוּ מֵאָלֶ״ף וְעַד תָּי״ו, מִתְנַחֲמִין מֵאָלֶ״ף וְעַד תָּי״ו. וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא שֶׁכָּל נְבוּאוֹת קָשׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא יִרְמְיָה עַל יִשְׂרָאֵל הִקְדִּים יִשַּׁעְיָה וְרִפְאָן, יִרְמְיָה אָמַר: אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד, יִשַּׁעְיָה אָמַר (ישעיה מט, כא): וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד לִי אֶת אֵלֶּה וגו׳. יִרְמְיָה אָמַר: בָּכֹה תִבְכֶּה בַּלָּיְלָה, יִשַּׁעְיָה אָמַר (ישעיה ל, יט): בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ וגו׳. יִרְמְיָה אָמַר: גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי, יִשַּׁעְיָה אָמַר (ישעיה יא, יב): וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ וגו׳. יִרְמְיָה אָמַר: דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת, יִשַּׁעְיָה אָמַר (ישעיה מ, ג): קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ ה׳. יִרְמְיָה אָמַר: הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ. יִשַּׁעְיָה אָמַר (ישעיה ס, יד): וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוּחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ. יִרְמְיָה אָמַר: וַיֵּצֵא מִן בַּת צִיּוֹן וגו׳, יִשַּׁעְיָה אָמַר (ישעיה נט, כ): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל. יִרְמְיָה אָמַר: זָכְרָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה סה, יז): כִּי הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזָּכַרְנָה הָרִאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלֶינָה עַל לֵב. יִרְמְיָה אָמַר: חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה מד, כב): מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ. יִרְמְיָה אָמַר: טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, יִשַּׁעְיָה אָמַר (ישעיה ד, ד): אִם רָחַץ ה׳ אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן. יִרְמְיָה אָמַר: יָדוֹ פָּרַשׂ צָר, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה יא, יא): יוֹסִיף ה׳ שֵׁנִית יָדוֹ. יִרְמְיָה אָמַר: כָּל עַמָּהּ נֶאֱנָחִים וגו׳, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה מט, י): לֹא יִרְעָבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ. יִרְמְיָה אָמַר: לוֹא אֲלֵיכֶם כָּל עֹבְרֵי דָּרֶךְ, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה לב, טו): עַד יֵעָרֶה עָלֵינוּ רוּחַ מִמָּרוֹם. יִרְמְיָה אָמַר: מִמָּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה נז, טו): מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וגו׳. יִרְמְיָה אָמַר: נִשְׁקַד עֹל פְּשָׁעַי, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה נב, ב): הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ, יִרְמְיָה אָמַר: סֶלָּה כָל אַבִּירַי, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה סב, י): סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְסִלָּה סַקְלוּ מֵאֶבֶן. יִרְמְיָה אָמַר: עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה נב, ח): כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ וגו׳. יִרְמְיָה אָמַר: פָּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה נא, יב): אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם. יִרְמְיָה אָמַר: צַדִּיק הוּא ה׳, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה ס, כא): וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים. יִרְמְיָה אָמַר: קָרָאתִי לַמְאֹהָבַי, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה ס, יח): וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ. יִרְמְיָה אָמַר: רְאֵה ה׳ כִּי צַר לִי, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה סו, יד): וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם. יִרְמְיָה אָמַר: שָׁמְעוּ כִי נֶאֱנָחָה אָנִי, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה סו, א): נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי. יִרְמְיָה אָמַר: תָּבֹא כָל רָעָתָם לְפָנֶיךָ, יִשַּׁעְיָה אָמַר: (ישעיה נו, ז): וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי. דָּבָר אַחֵר, אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה, רַבִּי אַיְבוּ וְרַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן, רַבִּי אַיְבוּ אוֹמֵר אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִזְכֶּרֶת אֲנִי שֶׁבֶּר שֶׁהִשְׁבַּרְתִּי לְפָנֶיךָ בְּלֵילוֹת שֶׁל מַלְכֵיוֹת, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (בראשית יד, כ): וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ בְיָדֶךָ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נִזְכֶּרֶת אֲנִי שִׁירִין שֶׁשַּׁרְתִּי לְפָנֶיךָ בַּלֵּילוֹת, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (ישעיה לח, כ): וּנְגִינוֹתַי נְנַגֵּן כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ. בַּלָּיְלָה, זֶה לֵילוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, דִּכְתִיב (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וְלֵילוֹ שֶׁל גִּדְעוֹן שֶׁהִכָּה אֶת מַחֲנֵה מִדְיָן וַעֲמָלֵק, דִּכְתִיב (שופטים ז, ט): וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא, וְלֵילוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב שֶׁכָּתוּב בּוֹ (מלכים ב יט, לה): וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳. עִם לְבָבִי אָשִׂיחָה, מִשְׁתָּעֵי אֲנָא עִם לִבִּי, וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי, וּמְפַשְׁפֵּשׁ בְּעוֹבָדַי, וְאוֹמֵר (תהלים עז, ח): הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח ה׳ וְלֹא יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד, חַס וְשָׁלוֹם לָא שְׁבַק וְלָא שָׁבֵיק, דִּכְתִיב (איכה ג, לא): כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה׳. וְלֹא יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד, וְלֹא לֵירָצוֹת, לְשֶׁעָבַר הָיָה מְרַצֶּה לַאֲחֵרִים, מֹשֶׁה כּוֹעֵס, וְאַתְּ אוֹמֵר (שמות לג, יא): וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה, קְרִי בֵיהּ וְשׁוּב. אֵלִיָּהוּ כּוֹעֵס, וְאַתְּ אוֹמֵר (מלכים א יט, טו): לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבָּרָה דַּמָּשֶׂק. וְעַכְשָׁיו לֹא לְרַצּוֹת וְלֹא לֵירָצוֹת. הֶאָפֵּס לָנֶצַח תִּסְחָדוֹ, מַהוּ הֶאָפֵּס, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן לָשׁוֹן יָנֵי הוּא, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (עמוס ו, י): וְאָמַר אָפֵס. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי סִימוֹן, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר נִגְמַר אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה (שמות לג, יט): וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן. רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר הָא חִסֵּילָה וְהָא מְסַכְּמָא, עַל יְדֵי יִרְמְיָה שֶׁאָמַר (ירמיה טז, ה): כִּי אָסַפְתִּי אֶת שְׁלוֹמִי. הֲשָׁכַח חֲנוּתוֹ אֵל. הֲשָׁכַח חֲנוּתוֹ אֵל (במדבר ט, כ): עַל פִּי ה׳ יַחֲנוּ.

וְהַשָּׁכַח (שמות לד, ו): כִּי אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, אִם קֶפֶץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה, אַף עַל גַּב דְּהוּא כָּעֵיס רַחֲמָיו קָרוֹבִין. וְצִיּוֹן אָמְרָה: עֲזָבַנִי ה׳ וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי, דִּכְתִיב (ישעיה מט, יד): וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה׳ וגו׳. (תהלים עז, יא): וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא וגו׳. אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרַאי עַל יְדֵי שֶׁלֹּא חִלִּינוּ פָּנֶיךָ בִּתְשׁוּבָה נִשְׁתַּנִּית הַיָּמִין. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי נִתְחַלְּלָה אוֹתָהּ שְׁבוּעָה שֶׁכָּרַת עִמָּנוּ בְּחוֹרֵב וְנִשְׁתַּנִּית הַיָּמִין. אָמַר רַבִּי סִימוֹן הַשָּׁמַעְתָּ מִימֶיךָ גַּלְגַּל חַמָּה חוֹלֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְשַׁמֵּשׁ, לְשַׁמְּשָׁיו אֵין חֲלָיִין וּלְפָנָיו יֵשׁ חֲלָיִין. אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְגִבּוֹר שֶׁהָיָה שָׁם בַּמְּדִינָה וְהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה בּוֹטְחִים בּוֹ וְאוֹמְרִים לֹא יָבוֹאוּ גְיָסוֹת לְכָאן, בָּאוּ הַגְּיָסוֹת לְעִירוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹצֵא וּמַרְאֶה לָהֶם פָּנִים מֵיָּד הֵן בּוֹרְחִין. פַּעַם אַחַת בָּאוּ הַגְּיָסוֹת, אָמַר לָהֶם יְמִינִי חָשְׁשָׁה לִי, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן אֶלָּא (ישעיה נט, א): הֵן לֹא קָצְרָה יַד ה׳ מֵהוֹשִׁיעַ וגו׳. שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אִם חֲלָיִין הֵן אִית סַבָּר, דְּכָל דְּחָשַׁשׁ סוֹפֵיהּ מַבְרִיא, וְאִם שִׁנּוּי יָמִין לֵית סַבָּר, וְהֵיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי [דאמר כי אם מאס מאסתנו, אם מאיסה היא לית סבר, ואם קציפה היא אית סבר, דכל מאן דכעיס סופיה מתרצה]. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל תְּפִלּוּת, סוֹפְכֶם לִהְיוֹת בּוֹכִים בְּכִיָּה שֶׁל מַמָּשׁ. וְהֵיכָן בָּכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל תְּפִלּוּת (במדבר יא, י): וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו. (במדבר יד, א): וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם. וְהֵיכָן בָּכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל מַמָּשׁ, רַבִּי אַיְבוּ וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר אֶחָד בְּרָמָה וְאֶחָד בְּבָבֶל. בְּרָמָה דִּכְתִיב (ירמיה לא, יד): קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים וגו׳. בְּבָבֶל דִּכְתִיב (תהלים קלז, א): עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל וגו׳. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר אֶחָד בִּיהוּד מְדִינְתָּא, וְאֶחָד בְּבָבֶל. בִּיהוּד מְדִינְתָּא, בָּכוּ תִּבְכֶּה בַּלַּיְלָה. בְּבָבֶל, עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל. אָמַר רַבִּי אַיְבוּ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בִּשְׂכַר אוֹתָהּ הַבְּכִיָּה אֲנִי מַכְנִיס גָּלֻיּוֹתֵיכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לא, טו): כֹּה אָמַר ה׳ מְנִעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וגו׳ וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה׳. בָּכֹה תִבְכֶּה. בָּכֹה עַל עֵגֶל אֶחָד, תִּבְכֶּה עַל שְׁנֵי עֲגָלִים. דָּבָר אַחֵר, עַל יְהוּדָה וְעַל צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם. דָּבָר אַחֵר, בָּכֹה עַל גָּלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, תִּבְכֶּה עַל גָּלוּת שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. דָּבָר אַחֵר, בּוֹכָה וּמְבַכָּה אֲחֵרִים עִמָּהּ. בּוֹכָה וּמְבַכָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמָּהּ, דִּכְתִיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד. בּוֹכָה וּמְבַכָּה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עִמָּהּ, דִּכְתִיב (ישעיה לג, ז): הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חֻצָּה, אָמַר רַבִּי זְעִירָא חִיצָּה כְתִיב, חִיצָּה הִיא גַּבֵּיהּ דְּנַכְסִינֵיהּ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית טו, ה): וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה. בָּכֹה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה שָׁמַיִם וָאָרֶץ עִמָּהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יואל ב, י): שָׁמֶשׁ וְיָרֵחַ קָדָרוּ. בָּכֹה, בּוֹכָה וּמְבַכֶּה הָרִים וּגְבָעוֹת עִמָּהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ד, כד): רָאִיתִי אֶת הֶהָרִים וגו׳. בָּכֹה בּוֹכָה וּמְבַכָּה שִׁבְעִים אֻמּוֹת עִמָּהּ. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אוֹתָם שִׁבְעִים פָּרִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בֶּחָג, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת הֵם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵדֶה הָעוֹלָם מֵהֶם. בָּכֹה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל עִמָּהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יד, א): וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וגו׳. רַבִּי חוּנְיָא מַתְנֵי לֵיהּ בְּשֵׁם רַבִּי נְחֶמְיָה וַתִּשָּׂא כְתִיב, חוֹבֵי בִישָׁא אוֹזְפִיתוּן לְדָרָיָא, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים כד, י): כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ.

כד בַּלַּיְלָה, לָמָּה בַּלַּיְלָה, לְפִי שֶׁאֵין קוֹל הוֹלֵךְ אֶלָּא בַּלַּיְלָה, לְכָךְ נֶאֱמַר בַּלַּיְלָה. אָמַר רַבִּי אַיְבוּ לַיְלָה מוֹשֵׁךְ עִמָּהּ קִינָה. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיְתָה בִּשְׁכוּנָתוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְהָיָה לָהּ בֵּן תִּשְׁחֹרֶת וָמֵת, וְהָיְתָה בוֹכָה עָלָיו בַּלַּיְלָה, וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ וְהָיָה נִזְכָּר חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָיָה בוֹכֶה עִמָּהּ עַד שֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו, וְכֵיוָן שֶׁהִרְגִּישׁוּ בּוֹ תַּלְמִידָיו, עָמְדוּ וּפִנּוּ אוֹתָהּ מִשְּׁכוּנָתוֹ.

כה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחְיָהּ. עַל כַּהֲנֶיהָ, כְּמָא דְאַתְּ אָמַר (דברים יח, ג): וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה. דָּבָר אַחֵר, עַל גִּבּוֹרֶיהָ, כְּמָא דְאַתְּ אָמַר (שופטים טו, טו): וַיִּמְצָא לְחִי חֲמוֹר טְרִיָּה. דָּבָר אַחֵר, עַל שׁוֹפְטֶיהָ, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (מיכה ד, יד): בַּשֵּׁבֶט יַכּוּ עַל הַלְּחִי. דָּבָר אַחֵר, עַל בַּחוּרֶיהָ, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוֹנְאִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ תָּפְשׁוּ אֶת הַבַּחוּרִים וְכָפְתוּ יְדֵיהֶן לַאֲחוֹרֵיהֶן, וְהָיוּ בוֹכִין וְהָיוּ הַדְּמָעוֹת יוֹרְדוֹת עַל לְחָיֵיהֶן וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְקַנְחָן, וְנוֹשְׁרוֹת עַל לְחָיֵיהֶם כְּצָרֶבֶת הַשַּׁחִין.

כו אֵין לָהּ מְנַחֵם, אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֵין הֲוָה לָהּ. (בראשית יא, ל): וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד, וַהֲוָה לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא, א): וַה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה. וְדִכְוָתֵיהּ (שמואל א א, ב): וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים, וַהֲוָה לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כא): כִּי פָקַד ה׳ אֶת חַנָּה. וְדִכְוָתֵיהּ (ירמיה ל, יז): צִיּוֹן הִיא דֹּרֵשׁ אֵין לָהּ, וַהֲוָה לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נט, כ): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אַף כֵּן אַתְּ אוֹמֵר: אֵין לָהּ מְנַחֵם, וַהֲוָה לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, יב): אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם.

כז כָּל רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דְּכַפַּר חָנָן, זֶה מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל.

כח גָּלְתָה יְהוּדָה, אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵינָן גּוֹלִים, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁגּוֹלִים אֵין גָּלוּתָם גָּלוּת, אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁאוֹכְלִים מִפִּתָּם וְשׁוֹתִים מִיֵּינָם, אֵין גָּלוּתָם גָּלוּת, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין אוֹכְלִין מִפִּתָּם וְאֵין שׁוֹתִין מִיֵּינָם, גָּלוּתָם גָּלוּת. אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן מְהַלְכִים בְּאִסְקַפְטִיוֹת שֶׁלָּהֶם, אֵין גָּלוּתָם גָּלוּת, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מְהַלְכִין יְחֵפִין, גָּלוּתָם גָּלוּת. לְכָךְ נֶאֱמַר: גָּלְתָה יְהוּדָה. כָּאן הוּא אוֹמֵר גָּלְתָה יְהוּדָה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (ירמיה נב, כז): וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ, אֶלָּא כְּיָון שֶׁגָּלוּ תָּשַׁשׁ כֹּחָן כְּנֶקְבָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: גָּלְתָה יְהוּדָה. מֵעֹנִי, עַל שֶׁאָכְלוּ חֵמֶץ בַּפֶּסַח, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (דברים טז, ג): לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי. דָּבָר אַחֵר, מֵעֹנִי, עַל שֶׁחָבְלוּ מַשְׂכּוֹן עָנִי בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶם, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (דברים כד, יב): וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ. דָּבָר אַחֵר, מֵעֹנִי, עַל שֶׁעָשְׁקוּ שְׂכַר שָׂכִיר, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (דברים כד, יד): לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן. דָּבָר אַחֵר, מֵעֹנִי, עַל שֶׁגָּזְלוּ מַתָּנוֹת עָנִי, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (ויקרא יט, י, כג, כב): לֶעָנִי וְלַגֵּר

תַּעֲזֹב אֹתָם. דָּבָר אַחֵר, מֵעָנִי, עַל שֶׁאָכְלוּ מַעֲשֵׂר עָנִי. רַבִּי בִּיבִי וְרַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַב הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁל מַעֲשֵׂר עָנִי, חַיָּב מִיתָה. דָּבָר אַחֵר, מֵעָנִי, עַל שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (שמות לב, יח): קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ, אָמַר רַבִּי אַחָא קוֹל קְלוּס עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אָנֹכִי שׁוֹמֵעַ. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אֵין לְךָ דּוֹר וָדוֹר שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל מֵחֶטְאוֹ שֶׁל עֶגֶל.

**כט** וּמֹרֵב עֲבֹדָה, אָמַר רַבִּי אַחָא עַל שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים בְּעֶבֶד עִבְרִי, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (ירמיה לד, יד): מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ. הֵיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ, רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר אִלּוּ מָצְאָה מָנוֹחַ לֹא הָיְתָה חוֹזֶרֶת, וְדֵכָוָתֵיהּ (בראשית ח, ט): וְלֹא מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ. וְדֵכָוָתָהּ (דברים כח, סה): וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלֶךָ. כָּל רוֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְצָרִים, כְּהַהִיא דְתָנֵן דִּבְרֵי בֶן נַנָּס בְּסִימָנָיו וּבְמִצְרָנָיו. דָּבָר אַחֵר, כָּל רוֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְצָרִים, בְּיוֹמִין דְּעָקָא, מִשְׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז עַד תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁבָּהֶם קֶטֶב מְרִירִי מָצוּי, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים צא, ו): מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר דְּהוּא גְּזִיז סוּגְיָא דְּטִיהֲרָה מֵרֵישֵׁהוֹן דְּשִׁית עַד סוֹפֵיהוֹן דְּתִשַּׁע. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר דְּהוּא גְּזִיז סוּגְיָא דְּיוֹמָא מִסּוֹפֵיהוֹן דְּאַרְבַּע עַד רֵישֵׁיהוֹן דְּתִשַּׁע, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ לֹא בַּחַמָּה וְלֹא בַּצֵּל, אֶלָּא בַּצֵּל הַסָּמוּךְ לַחַמָּה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כֻּלּוֹ מָלֵא עֵינַיִם, קְלִפּוֹת קְלִפּוֹת, וּשְׁעָרוֹת שְׁעָרוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר עַיִן אַחַת נְתוּנָה עַל לִבּוֹ וְכָל מִי שֶׁרוֹאֶה אוֹתוֹ נוֹפֵל וּמֵת. וּמַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁרָאָה אוֹתוֹ וְנָפַל עַל פָּנָיו וָמֵת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים יְהוּדָה בְּרַבִּי הָיָה. שְׁמוּאֵל חַמְתֵּיהּ וְלָא נָפַל, אָמַר עֲכָן בַּיִת. רַבִּי אַבָּהוּ חֲוָה יָתֵיב וּמַתְנָא בַּהֲדָא כְּנִישְׁתָּא מִדּוּכְתָּא דְּקֶסָרִי, חֲמָא חַד בַּר נָשׁ דְּטָעֵין חֲדָא קְטִיתָא וַאֲזַל לְמֵימְחֵי חַבְרֵיהּ, חֲמָא מַזִּיקָא קָאֵי בַּתְרֵיהּ דְּטָעֵין קְטִיתָא דְּפַרְזְלָא קָם וּצְרִיחַ, אָמַר לֵיהּ מָה אַתְּ בָּעֵי קְטֵיל חַבְרִיךְ. אָמַר לֵיהּ בַּהֲדָא בַּר נָשׁ קְטֵיל חַבְרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ הָא מַזִּיקָא קָאֵים בַּתְרֵיהּ דְּטָעֵין קְטִיתָא דְּפַרְזְלָא, אַתְּ מָחֵי לֵיהּ בַּהֲדָא וְהוּא מָחֵי לֵיהּ בְּהַהִיא וָמֵת. רַבִּי יוֹחָנָן חֲוָה מְפַקֵּד לְסַפְרָיֵיא וּמַתְנְיָא דְּלָא לֶהֱוֹוֹן טָעוּנִין עֲרִקְתָּא מִינּוּקָא בְּאֵילִין יוֹמֵי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי חֲוָה מְפַקֵּד לְסַפְרָיֵיא וּמַתְנְיָא דְּיֶהֱוֹוֹן מְפַטְּרִין רַב טְלָאֵי בְּאַרְבַּע שָׁעִין.

**ל** דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת, אָמַר רַב הוּנָא הַכֹּל מְבַקְּשִׁין תַּפְקִידָן, מַעֲשֶׂה בְּכַלְבָּא אַחַת כּוּפְרִית שֶׁעָלְתָה לְרֹאשׁ הַסֶּלַע וְשִׁמְּשָׁה עִם זָכָר, רַבִּי אַמֵּי אָמַר אֲפִלּוּ אֲרָזִים מְבַקְּשִׁין תַּפְקִידָן, תֵּדַע לָךְ שֶׁלֹּא הָיוּ אֲרָזִים בְּבָבֶל, וּכְשֶׁעָלָה נְבוּכַדְנֶצַּר לְכָאן, תָּלַשׁ אֲרָזִים מִכָּאן וּשְׁתָלָן בְּבָבֶל, וּכְשֶׁמֵּת הָיוּ שְׁמֵחִים עַל מַפַּלְתּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה יד, ח): גַּם בְּרוֹשִׁים שָׂמְחוּ לָךְ אֲרֵזֵי לְבָנוֹן. אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי דִּמִן חֵיפָה אֲפִלּוּ דְּרָכִים מְבַקְּשִׁין תַּפְקִידָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד, מִבְּלִי בּוּרְגְּנִין מִבְּלִי בּוּלִיטִין, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד. כָּל שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמְמִין, שֶׁא הָיוּ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין בָּהֶן. כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים, שֶׁאֵין מִי יִתֵּן לָהֶם מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (דברים יח, ג): וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה. בְּתוּלֹתֶיהָ נוּגוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי סִימוֹן אִלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהָיוּ נְאִים כִּבְתוּלוֹת וְנַעֲשׂוּ כַּדּוֹנֵג. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר רַבִּי יִצְחָק אִלּוּ הַבּוּלִיוּטִין שֶׁהֵן נָאִים כִּבְתוּלוֹת וְנַעֲשׂוּ כְּנוּגוֹת. דָּבָר אַחֵר, בְּתוּלֹתֶיהָ נוּגוֹת, שֶׁהָיָה זֶה בָּא וּבוֹעֵל, וְהָיָה זֶה בָּא וּבוֹעֵל, עַד שֶׁהָגוּ אֶת מַכָּתָהּ. וְהִיא מַר מַר לָהּ, מַר לָהּ לְעָרָתָהּ.

**לא** הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ, אָמַר רַבִּי הִלֵּל בְּרַבִּי בֶּרֶכְיָה כָּל מִי שֶׁבָּא לְהָצֵר לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשָׂה רֹאשׁ, מַה טַּעַם הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ. אַתְּ מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם לֹא הָיְתָה מְדִינָה חֲשׁוּבָה כְּלוּם, מִשֶּׁחָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם נַעֲשָׂה קֶסָרִין מַטְרִיפּוֹלִין וְתָנוּפִילִי. דָּבָר אַחֵר, הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ, זֶה אַסְפַּסְיָאנוּס. אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ, זֶה טִיטוּס, שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה הִקִּיף אַסְפַּסְיָאנוּס אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ עִמּוֹ אַרְבָּעָה דַכָּסִין, דַּכָּס דַּעֲרַבְיָא, דַּכָּס דְּאַפְרִיקָא, דַּכָּס דַּאֲלֶכְסַנְדְּרְיָא, דַּכָּס דְּפַלַסְטִינִי. דַּכָּס דַּעֲרַבְיָא תְּרֵין אֻמּוֹרִין, חַד אָמַר קִילוּס שְׁמֵיהּ, וְחַד אָמַר פַּנְגַּר שְׁמֵיהּ. וְהַוּוֹן בִּירוּשָׁלַם אַרְבָּעָה בּוּלִיטִין, בֶּן צִיצִית, וּבֶן גּוּרְיוֹן, וּבֶן נַקְדִּימוֹן, וּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְסַפֵּק מְזוֹנוֹת שֶׁל מְדִינָה עֶשֶׂר שָׁנִים, וְהָיָה שָׁם בֶּן בָּטִיחַ בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת, וְאוֹקִיד כָּל אוֹצָרָיָא, שְׁמַע רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אָמַר יַי, אָזְלִין אָמְרִין לֶבֶן בָּטִיחַ אָמַר חֲבִיבָךְ יַי. שְׁלַח וְאַתְיֵיהּ, אָמַר לוֹ לָמָּה אָמַרְתְּ יַי, אָמַר לוֹ לֹא אָמַרְתִּי יַי, אֶלָּא וַהּ אָמַרְתָּ. אָמַר לוֹ וַהּ אָמַרְתָּ, וְלָמָּה אָמַרְתָּ וַהּ. אָמַר לֵיהּ דְּאוֹקַדְתָּ כָּל אוֹצָרָיָא, וְאָמַרְתִּי דְּכָל זְמַן דְּאוֹצָרָיָא קַיְמִין לָא יְהִיבִין גִּשְׁמֵיהוֹן לְמֶעְבַּד קָרְבָּא. בֵּין יַי לְוַהּ נִמְלַט רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְקָרָא עָלָיו (קהלת ז, יב): וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ. לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים יָצָא רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְטַיֵּיל בַּשּׁוּק, וְרָאָה אוֹתָם שֶׁשּׁוֹלְקִין תֶּבֶן וְשׁוֹתִין מֵימָיו, אָמַר בְּנֵי אָדָם שֶׁשּׁוֹלְקִין תֶּבֶן וְשׁוֹתִין מֵימָיו יְכוֹלִין לַעֲמֹד בַּחֲיָילוֹתָיו שֶׁל אַסְפַּסְיָאנוּס, אָמַר כָּל סַמָּא דְמֵילְתָא נִיפּוֹק לִי מֵהָכָא, שְׁלַח וַאֲמַר לְבֶן בָּטִיחַ אַפְקוּנִי מֵהָכָא, אָמַר לֵיהּ עָבְדִינַן בֵּינֵינוּ דְּלָא יִפּוֹק בַּר נָשׁ מֵהָכָא אֶלָּא דְמִית. אָמַר אַפְקוּנִי בִּדְמוּת דְּמִית. טָעַן רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּרֵישֵׁיהּ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵגְלֵיהּ, וּבֶן בָּטִיחַ מְהַלֵּךְ קוֹמוֹי. מִן דְּמָטוּן בָּעוּן מוֹקְרִינֵיהּ, אָמַר לְהוֹ בֶּן בָּטִיחַ כָּךְ אֶתֶם רוֹצִים, שֶׁיִּהְיוּ אוֹמְרִין מֵת רַבָּן וּדְקָרוּהוּ. כֵּיוָן דַּאֲמַר לְהוֹ כָּךְ שְׁבַקוּנֵיהּ. מִן דְּנָפְקִין מִן פִּילֵי, טַעֲנוּנֵיהּ וְיָהֲבוּנֵיהּ בְּחַד בֵּית עוֹלָם וְחָזְרוּ לַמְּדִינָה. נְפַק רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְטַיֵּיל בַּחֲיָילוֹתָיו שֶׁל אַסְפַּסְיָאנוּס, אָמַר לוֹן אַן הוּא מַלְכָּא, אָזְלוּן וְאָמְרוּ לַאַסְפַּסְיָאנוּס, חַד יְהוּדִי בָּעֵי לְמֵישְׁאַל בִּשְׁלָמָךְ, אֲמַר לְהוֹן ייתֵי, מִן דַּאֲתָא אֲמַר לֵיהּ וּבְיָבָא מָארֵי אַפְּלָטוֹר. אָמַר לֵיהּ שְׁאֵילָא דְּמֶלֶךְ שְׁאֵילְתְּ בִּי וַאֲנָא לֵית אֲנָא מָלֵיךְ, וְכַדּוּ שְׁמַע מִלָּכָא וְקָטֵיל לְהַהוּא גַּבְרָא. אֲמַר לֵיהּ אִם לֵית אַתְּ מֶלֶךְ סוֹף אַתְּ מָלֵיךְ, דְּלֵית הָדֵין בֵּיתָא חָרֵיב אֶלָּא עַל יְדֵי מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה י, לד): וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל. נְסָבוּנֵיהּ וְיָהֲבוּנֵיהּ לְגָיו מִן שִׁבְעָה קַנְקְלִין, וַהֲווֹן שְׁאִילִין לֵיהּ כַּמָּה שָׁעִין בְּלֵילְיָא וַאֲמַר לְהוֹן, כַּמָּה שָׁעִין בִּימָמָא וַאֲמַר לְהוֹן. מִנָּן הֲוָה יָדַע רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, מִפְּשׁוּטֵיהּ. לְבָתַר תְּלָתָא יוֹמִין

אֲזַל אַסְפַּסְיָאנוּס מַסְחֵי בַּהֲדָא גַּפְנָא, מִן דְּסְחָא וּלְבֵשׁ חַד מְסָן דִּידֵיהּ אֲתַת בְּשׁוֹרָה וּבְשָׂרוּהוּ מִית נֵירוֹן וְאַמְלִיכוּנֵיהּ בְּנֵי רוֹמִי, בְּעֵי לְמִלְבַּשׁ חַד מְסָן חוֹרָן וְלָא עָלִיל. שְׁלַח וַאֲתִיוּהָ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וַאֲמַר לֵיהּ לֵית אַתְּ אָמַר לִי כָּל אֵילֵין יוֹמַיָּא חֲוִינָא לָבֵישׁ תְּרֵין מְסָאנֵי וַהֲוֹון עָלְלִין בִּי, וְכַדּוּ חַד עָלֵיל וְחַד לָא עָלֵיל. אֲמַר לֵיהּ בְּשׁוֹרְתָא טָבְתָא אִיתַּשַּׁרְתְּ, דִּכְתִיב (משלי טו, ל): וּשְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עָצֶם, אָמַר לוֹ מַה נַּעֲבִיד דְּאִיעִיל, אָמַר לוֹ מִי אִית לָךְ בַּר נָשׁ דְּסָנְאִית לֵיהּ אוֹ דְּחָב לָךְ, יַעְבְּרוּנֵיהּ קַמָּךְ וּבְשָׁרָךְ שָׁחֵי, דִּכְתִיב (משלי יז, כב): וְרוּחַ נְכֵאָה תְּיַבֶּשׁ גָּרֶם. הִתְחִילוּ מוֹשְׁלִין לְפָנָיו מְשָׁלוֹת, חָבִית שֶׁקִּנֵּן נָחָשׁ בְּתוֹכָהּ כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ, אָמַר לָהֶם מְבִיאִין חוֹבֵר וְחוֹבְרִין אֶת הַנָּחָשׁ וּמַנִּיחִין אֶת הֶחָבִית. אָמַר פַּנְגֵּר הוֹרְגִין אֶת הַנָּחָשׁ וְשׁוֹבְרִין אֶת הֶחָבִית. מִגְדָּל שֶׁקִּנֵּן בּוֹ נָחָשׁ כֵּיצַד עוֹשִׂין, אָמַר לָהֶם מְבִיאִין חוֹבֵר וְחוֹבְרִין אֶת הַנָּחָשׁ וּמַנִּיחִין אֶת הַמִּגְדָּל, אָמַר פַּנְגֵּר הוֹרְגִין אֶת הַנָּחָשׁ וְשׁוֹרְפִין אֶת הַמִּגְדָּל. אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְפַנְגֵּר כָּל מְגִירַיָּא דְּעָבְדִין בִּישָׁא לְמִגְיְרֵיהוֹן עָבְדִין, עַד דְּלֵית אַתְּ מְלִיךְ סַנְיגּוֹרְיָא אַתְּ מְלִיךְ עָלָן קְטֵיגּוֹרְיָא. אֲמַר לֵיהּ לְטִיבוּתְכוֹן אֲנָא בָּעֵי, דְּכָל זְמַן דְּהָדֵין בֵּיתָא קָיֵים מַלְכָּוָתָא מִתְגָּרְיָן בְּכוֹן, אֵין אִיחֲרוּב הָדֵין בֵּיתָא לֵית מַלְכָּוָתָא מִתְגָּרְיָן בְּכוֹן, אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן הַלֵּב יוֹדֵעַ אִם לַעֲקָל אִם לַעֲקַלְקַלּוֹת. אֲמַר לֵיהּ אַסְפַּסְיָאנוּס לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שְׁאַל לִי שְׁאֵלָה וַאֲנָא עָבֵיד, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא בָּעֵי דְּתִירְפֵּי הָדָא מְדִינְתָא וְתִיזֵיל לָךְ. אֲמַר לֵיהּ כְּלוּם אַמְלִיכוּנִי בְּנֵי רוֹמִי דְּנִרְפֵּי לַהֲדָא מְדִינְתָא. שְׁאַל לִי שְׁאֵלְתָּא וַאֲנָא עָבֵיד. אֲמַר לוֹ בָּעֵי אֲנָא דְּתִרְפֵּי לְפִילֵי מַעַרְבָאָה דְּהִיא אָזְלָא לְלוּד, דְּכָל בַּר דְּנָפֵיק עַד אַרְבָּעָה שָׁעִין יְהֵא לְשֵׁיזָבָא. מִן דִּכְבָשַׁהּ אֲמַר לוֹ אִי אִית לָךְ דְּרָחֵים לָךְ, אוֹ בַּר נָשׁ דְּאַתְּ קָרִיב לֵיהּ, שְׁלַח וְאַיְתֵיהּ עַד דְּלָא יֵיעֲלוֹן אַכְלוּסְיָא. שָׁלַח לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לַאֲפוּקֵי לְרַבִּי צָדוֹק, אָזְלִין וְאַשְׁכְּחוּנֵיהּ בְּבָבֶא דְּמִדִּינָה, מִן דַּאֲתָא קָם מִן קוֹמוֹי רַבָּן יוֹחָנָן, אֲמַר לֵיהּ אַסְפַּסְיָאנוּס מִן קֳדָם הָדֵין סָבָא צוּתְרָא אַתְּ קָאֵים. אֲמַר לָךְ חַיֶּיךְ אִי הֲוָה חַד דְּכְוָותֵיהּ וַהֲוָה עִמָּךְ אַכְלוּסִין בְּכִיפְלָא לָא הֲוִית יָכֵיל בָּבִישׁ. אֲמַר לוֹ מָה חַיֵּילֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ דְּאָכֵיל חַד גַּמְזוּז וּפָשֵׁיט עֲלוֹהִי מְאָה פְּרָקִין. אֲמַר לֵיהּ לְמָה חָשִׁיךְ כֵּן, אֲמַר לֵיהּ מִן חֵילֵיהוֹן דְּצוֹמָיֵיא וְתַעֲנִיתָיֵא. שְׁלַח וְאַיְתֵי אַסְוָותָא וַהֲווֹ מוֹכְלִין לֵיהּ צִיבְחַר צִיבְחַר, וּמַשְׁקִין לֵיהּ צִיבְחַר צִיבְחַר, עַד דַּהֲדַר גּוּפֵיהּ עֲלוֹי. אֲמַר לֵיהּ אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ, אַבָּא הַב לְהוֹ אַגְרֵייהוּ בְּעָלְמָא הָדֵין, דְּלָא תֵיהֲוֵי לְהוֹ זְכוּתָא עִמָּךְ בְּעָלְמָא דַּאֲתֵי, וְיַהַב לְהוֹ הָדֵין חוּשְׁבָּנָא דְּאָצְבַּע, וְהָדֵין קְרָצְטָיוֹנָא. מִן דִּכְבָשַׁהּ פָּלֵיג אַרְבַּע טְכָסְיָא לְאַרְבָּעָה דּוּכְסָיָא, וְסָלֵיק פִּילֵי מַעַרְבָאָה לְפַנְגֵּר, וְנָזְרוּ מִן שְׁמַיָּא דְּלָא יִתְרַב לְעוֹלָם, לָמָּה שֶׁשָּׁכְנָה בַּמַּעֲרָב. אִינּוּן אַחֲרוּבוּ דִּידְהוֹן הוּא לָא אַחֲרִיב דִּידֵיהּ, שְׁלַח וַאֲתָיֵיהּ, אֲמַר לוֹ לָמָּה לָא אַחֲרַבְתְּ דִּידָךְ, אֲמַר לֵיהּ חַיֶּיךְ לִשְׁבָחָא דְּמַלְכוּתָא עֲבָדִית, דְּאִלּוּ חָרַבְתֵּיהּ לָא הֲוֵת יָדַעַת בְּרָיָה מָה חָרַבְתְּ, וְכַדּוּ יֶחֱזְיָן בְּרִיָּאתָא, אָמְרִין חָזוּ חֵילֵיהּ דְּאַסְפַּסְיָאנוּס מָה אַחֲרַב. אֲמַר לוֹ דַּיָּיךְ דְּטַבָּאוּת אֲמַרְתְּ, אֶלָּא מִן בְּגִין דַּעֲבַרְתְּ עַל קָלָנִין דִּידִי, יִסַּק הַהוּא גַּבְרָא לְרֵישֵׁיהּ דְּאִיגֶּרֶת וְיִטְרֹף גַּרְמֵיהּ, אִי חָיֵי חָיֵי וְאִי מוּת יְמוּת, סְלִיק וּטְרַף גַּרְמֵיהּ וּמִית, וּפָגְעָה בּוֹ קָלָלָה שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי.

**לב** כִּי ה׳ הוֹגָה עַל רֹב פְּשָׁעֶיהָ, יָכוֹל עַל מַגָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר עַל רֹב פְּשָׁעֶיהָ. עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֹּאוּ רְאוּ כַּמָּה חֲבִיבִין תִּינוֹקוֹת [נ״א לפני הקדוש ברוך הוא], גָּלְתָה סַנְהֶדְרִין וְלֹא גָּלְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם, גָּלוּ מִשְׁמָרוֹת, וְלֹא גָּלְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ תִּינוֹקוֹת גָּלְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר, מִיָּד.

**לג** וַיֵּצֵא מִבַּת צִיּוֹן, מִן בַּת כְּתִיב, אָמַר רַבִּי אַחָא יֵשׁ לָנוּ מָנָה אַחַת יָפָה, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (תהלים טז, ה): ה׳ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי. כָּל הֲדָרָהּ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, א): הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ. דָּבָר אַחֵר, כָּל הֲדָרָהּ, זוֹ סַנְהֶדְרִין, דִּכְתִיב (משלי לא, כה): עֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ. דָּבָר אַחֵר, כָּל הֲדָרָהּ, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, דִּכְתִיב (ויקרא יט, לב): מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן. דָּבָר אַחֵר, כָּל הֲדָרָהּ, אֵלּוּ הַמִּשְׁמָרוֹת, דִּכְתִיב (דברי הימים ב כ, כא): וּמְהַלְלִים לְהַדְרַת קֹדֶשׁ. דָּבָר אַחֵר, כָּל הֲדָרָהּ, אֵלּוּ הַתִּינוֹקוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבִין תִּינוֹקוֹת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, גָּלְתָה סַנְהֶדְרִין וְלֹא גָּלְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם, גָּלוּ מִשְׁמָרוֹת וְלֹא גָּלְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ תִּינוֹקוֹת גָּלְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר. מִיָּד וַיֵּצֵא מִבַּת צִיּוֹן כָּל הֲדָרָהּ. הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה כְּשֶׁהֵן רַכִּים מְשׁוּלִים כִּכְבָשִׂים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, יז): וְרָעוּ כְבָשִׂים כְּדָבְרָם. וּכְשֶׁהֵן קָשִׁים מְשׁוּלִין כְּאַיָּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מָה אַיָּלִים הַלָּלוּ בְּשָׁעַת שָׂרָב הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם אֵלּוּ תַּחַת אֵלּוּ, כָּךְ הָיוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל רוֹאִין דְּבַר עֲבֵרָה וְהוֹפְכִין פְּנֵיהֶם מִמֶּנּוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תָּבֹא שָׁעָה וַאֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם כֵּן. וַיֵּלְכוּ בְלֹא כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מוֹסִיפִין כֹּחַ בִּגְבוּרָה שֶׁל מַעְלָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים ס, יד): בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל. וּבִזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כִּבְיָכוֹל מַתִּישִׁין כֹּחַ גְּדוֹל שֶׁל מַעְלָה, דִּכְתִיב (דברים לב, יח): צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי בְּרַבִּי טַרְפוֹן בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מוֹסִיפִין כֹּחַ בִּגְבוּרָה שֶׁל מַעְלָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יד, יז): וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳. וּבִזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּבְיָכוֹל, מַתִּישִׁין כֹּחַ גְּדוֹל שֶׁל מַעְלָן, וְהוֹלְכִין גַּם הֵם בְּלֹא כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא וְרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְרַבָּנָן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, הָיָה אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הַקְרֵנִי דַּף אֶחָד, וְאוֹמֵר לוֹ אֵין בִּי כֹחַ. שֶׁנֶּאֱמַר פֶּרֶק אֶחָד, אוֹמֵר לוֹ אֵין בִּי כֹּחַ. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תָּבוֹא לָכֶם שָׁעָה וַאֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם כָּךְ, וַיֵּלְכוּ בְלֹא כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף. אָמַר רַבִּי אַחָא, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא גָּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּרוֹדֵף מָלֵא, כָּךְ אֵינָן נִגְאָלִין אֶלָּא בְּגוֹאֵל מָלֵא, דִּכְתִיב (ישעיה נט, כ): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל מָלֵא כְּתִיב.

**לד** זָכְרָה יְרוּשָׁלַיִם יְמֵי עָנְיָהּ וּמְרוּדֶיהָ, בִּימֵי עֲנִיּוּתָהּ זָכְרָה מְרָדִין שֶׁמָּרְדָה בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כֹּל מַחֲמַדֶּיהָ, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב. בְּנִפְלָ֣ה עַמִּ֣ה בְיַד צָ֑ר, רַבָּנָן דְּהָתָם אָמְרִין נְפִיל תּוֹרָא סַגִּין טַבָּחוֹי. וְרַבָּנָן דְּהָכָא אָמְרִין נְפַל תּוֹרָא תְּחַדְּדָן סַכִּינוֹהִי. וְאֵין עוֹזֵר לָהּ. רַבָּנָן דְּהָתָם אָמְרִין כַּד תִּסְפּוֹן כַּלָּה מִדְּכָרָא שִׁבְעָה יוֹמִין דִּמְשִׁתּוֹתָא. וְרַבָּנָן דְּהָכָא אָמְרִין כַּד יְחוּפָּה בְּרָא מִדַּכַּר שַׁלְוָתָא דְּבֵיתֵיהּ דַּאֲבוּי. רָאוּהָ צָרִים שָׂחֲקוּ עַל מִשְׁבַּתָּהּ, עַל שַׁבְּתוֹתֶיהָ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כ, ח): זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁבַּתָּהּ, עַל שְׁמִטּוֹתֶיהָ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כה, ד): וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן וגו׳. דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁבַּתָּהּ, זֶה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁשָּׁבַת מִתּוֹרָה.

**לה** חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַיִם, אֲמוּת הָעוֹלָם אֵינָן חוֹטְאִים, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁחוֹטְאִין אֵינָן כְּלוּם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל חָטְאוּ וְלָקוּ, עַל כֵּן לְנִידָּה הָיְתָה, לְטַלְטוּל הָיְתָה. כָּל מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי רָאוּ עֶרְוָתָהּ גַּם הִיא נֶאֶנְחָה וַתָּשָׁב אָחוֹר, אָחוֹר מִן הַכְּהֻנָּה, אָחוֹר מִן הַמַּלְכוּת.

**לו** טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כָּל אוֹתָם הַכֹּהֲנִים שֶׁשִּׁמְּשׁוּ בִּימֵי צִדְקִיָּה עֲרֵלִים הָיוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל מד, ז): בַּהֲבִיאֲכֶם בְּנֵי נֵכָר עֲרֵלֵי לֵב וְעַרְלֵי בָשָׂר. דָּבָר אַחֵר, טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, בְּשִׁפּוּלֶיהָ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כח, לד): עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל. דָּבָר אַחֵר, טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, כְּהַהוּא דְּתָנֵן מָקוֹם הָיָה לְמַטָּה מִירוּשָׁלַיִם תִּפְּת שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַל שׁוּם תָּפְתָּה דַּהֲוָה בֵּיהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר חֲלִיתָא דְּבַר הִינּוֹם. צֶלֶם חָלוּל הָיָה שָׁם נָתוּן לִפְנִים מִשִּׁבְעָה קַנְקַלִּים, וְטַס שֶׁל נְחשֶׁת בְּיָדוֹ, וְכִירָה הָיְתָה נְתוּנָה עַל גַּבּוֹי, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מַקְרִיב סֹלֶת פּוֹתְחִין לוֹ אֶחָד. תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה, פּוֹתְחִין לוֹ שְׁנַיִם. כֶּבֶשׂ, פּוֹתְחִין לוֹ שִׁלְשָׁה. אַיִל, פּוֹתְחִין לוֹ אַרְבָּעָה. עֵגֶל, פּוֹתְחִין לוֹ חֲמִשָּׁה. שׁוֹר, פּוֹתְחִין לוֹ שִׁשָּׁה. וְכָל מִי שֶׁהָיָה מַקְרִיב בְּנוֹ, פּוֹתְחִין לוֹ שִׁבְעָה. וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְתוֹךְ טַס שֶׁל נְחשֶׁת, וּמַסִּיקִין אֶת הַכִּירָה תַּחְתָּיו, וְהָיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִין לוֹ יֶעֱרַב לְךָ וִיבַסֵּם לָךְ, וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ נַהֲמַת בְּנֵיהֶם וְיַחְזְרוּ בָּהֶן. הֲוָה כּוּתְרָא אָתֵי לְגַבֵּי בַּר נָשׁ, אֲמַר לֵיהּ מִן בְּגִין דַּאֲמַר לִי צֶלֶם פְּלַן, מִכָּל בְּנַיָּא דְּאִית לָךְ לֵית אַתְּ בָּעֵי לְקָרָבָא חַד מִנַּיְיהוּ, אֲמַר לֵיהּ וְכִי בִּרְשׁוּתִי אִינּוּן, חַד בִּדְהַב, חַד בְּכֶסֶף, חַד בְּעָנָא, חַד בִּבְקָרוּתָא. אֲמַר לוֹ הַמְּתֵן לִי, רָאִיתָ לִי חַד זְעִיר בְּבֵית סְפָרָא, כַּד אָתֵי אֲנָא יָהֵיב לֵיהּ לָךְ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רְעִיעַ, מִכָּל בְּנִין דְּאִית לָךְ, לָא הֲוָה לָךְ לְהַפֵּילוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֶלָּא זֶה שֶׁמְּקֻדָּשׁ לִשְׁמִי. רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי בֶּן פְּרָטָא לְמַטְרוֹנָה שֶׁאָמַר לָהּ אוֹהֲבָהּ עֲשֵׂי לִי חַמִּין, וְנָטְלָה לוּרְטְיָא שֶׁל מֶלַח וְעָשְׂתָה לוֹ חַמִּין. אָמַר לָהּ הַמֶּלַח מִכָּל עֲצִים שֶׁיֵּשׁ לִיךְ בְּבֵית זֶה לֹא הָיָה לִיךְ לַעֲשׂוֹת חַמִּין לְאוֹהֲבֵךְ אֶלָּא בְּלוּרְטְיָא שֶׁלִּי, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ רָשָׁע, מִכָּל בָּנִים שֶׁיֵּשׁ לְךָ לֹא הָיָה לְךָ לְהַפִּילוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֶלָּא זֶה שֶׁמְּקֻדָּשׁ לִשְׁמִי. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל טז, כ): וַתִּקְחִי אֶת בָּנַיִךְ וגו׳, אַף עַל פִּי כֵן וַתֵּרֶד פְּלָאִים, נָחַתָּה לָהּ לְנִסְיוֹנִין.

**לז** כַּד דְּמַךְ רַבִּי יוֹסֵי מִמְּלַחְיָא סְלִיק רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ לְגִמִילוּת חִסְדָּא וּסְלִיק עִמְּהוֹן רַבִּי יִצְחָק פָּסָאקָא, וַהֲוָה תַּמָּן חַד סַב בָּעֵי לְמֵיעַל וּמִיפְּתַח עֲלוֹי וְלָא שַׁבְקוּנֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִצְחָק פָּסָאקָא קֻדָּם אִילֵּין אַרְיֵוָתָא דְּאוֹרָיְיתָא אַתְּ פְּתַח פּוּמָךְ, אֲמַר לְהוֹ רַבִּי יוֹחָנָן שַׁבְקוּנֵיהּ דְּהוּא גְּבַר סָב, יֵיעוּל וְיִשְׁתַּבַּח בְּאַתְרֵיהּ. עָאל וּפְתַח וַאֲמַר מָצִינוּ שֶׁסִּלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים קָשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמֵּאָה תּוֹכָחוֹת חָסֵר שְׁתַּיִם שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, וּמֵחֲרַבַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. בַּתּוֹכָחוֹת כְּתִיב (דברים כח, נט): וְהִפְלָא ה׳ אֶת מַכֹּתְךָ. וּבְחֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב: וַתֵּרֶד פְּלָאִים. אֲבָל בְּסִילּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים כְּתִיב (ישעיה כט, יד): לָכֵן הִנֵּה אָמַר ה׳ אֶת מַפְלִיא לַעֲשׂוֹת אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא. וְכָל כָּךְ לָמָּה (ישעיה כט, יד): וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבוֹנָיו תִּסְתַּתָּר. אָמַר רַבִּי יִצְחָק פָּסָאקָא יֶהֱוֵי דִּין גַּבְרָא בְּרִיךְ פּוּמֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן אִלּוּ לָא שְׁבַקְתּוּנֵיהּ מִנָּן הֲוֵינָן שָׁמְעִין דָּא מַרְגָּלִיתָא. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: רְאֵה ה׳ אֶת עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב. (תהלים קיט, פה): כָּרוּ לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר תַּרְתֵּי כְּתִיב (דברים כב, ו): לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים, וְכָאן (הושע י, יד): אֵם עַל בָּנִים רֻטָּשָׁה, הֱוֵי: אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר אֲחוֹרֵי, כְּתִיב (ירמיה ט, כ): לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ, וְלֹא מִבְּתֵּי כְנֵסִיּוֹת. בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת, וְלֹא מִבְּתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וְכָאן אַף אֱלֹהִים עָלָה בָהֶם וגו׳, הֱוֵי: אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר תַּרְתֵּי כְּתִיב (ויקרא כב, כח): וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד, וְכָאן נֶהֱרְגוּ בֵּן וְאֵם בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע י, יד): אֵם עַל בָּנִים רֻטָּשָׁה. הֱוֵי: אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר אֲחוֹרֵי, כְּתִיב (ויקרא יז, יג): אֲשֶׁר יָצוּד צֵיד חַיָּה אוֹ עוֹף וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, וְכָאן (תהלים עט, ג): שָׁפְכוּ דָמָם כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְאֵין קוֹבֵר, הֱוֵי: אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לַחֲמוֹרִים נָתַתָּ קִבּוּרָה, וּלְבָנֶיךָ לֹא נָתַתָּ קִבּוּרָה. לַחֲמוֹרִים נָתַתָּ קִבּוּרָה, אֵלּוּ הַמִּצְרִיִּים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כג, כ): אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם. וְאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה לְפִי שֶׁהָיָה הַיָּם זוֹרְקָן לַיַּבָּשָׁה, וְיַבָּשָׁה זוֹרְקָן לַיָּם, יָם אוֹמֵר לַיַּבָּשָׁה קַבְּלִי אַכְלוּסַיִךְ, וְיַבָּשָׁה אוֹמֶרֶת לַיָּם קַבְּלִי אַכְלוּסַיִךְ, אָמְרָה יַבָּשָׁה וּמָה אִם בְּשָׂעָה שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי אֶלָּא דָמוֹ שֶׁל הֶבֶל נֶאֱמַר בִּי (בראשית ג, יז): אֲרוּרָה הָאֲדָמָה, הֵיאַךְ אֲנִי יְכוֹלָה לְקַבֵּל דַּם כָּל הֲמוֹן הַזֶּה, עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מַעֲמִידָהּ בַּדִּין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות טו, יב): נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ, וְאֵין יָמִין אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב, ח): נִשְׁבַּע ה׳ בִּימִינוֹ. וּלְעַמְּךָ לֹא נָתַתָּ קִבּוּרָה, הֱוֵי: אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ.

**לח** יָדוֹ פָּרַשׂ צָר, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׂוֹנְאִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנְסוּ עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לָבֹז כֶּסֶף וְזָהָב, וַעֲמוֹנִים וּמוֹאָבִים רָצִין לָבֹז אֶת הַתּוֹרָה, כְּדֵי לַעֲקֹר (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה׳. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי בַּר פְּרָטָא לְדִלְיֵקָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ פָּלְטִין שֶׁל

מֶלֶךְ, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לָבֹז כֶּסֶף וְזָהָב, וְעֶבֶד רָץ לָבֹז אֶת אוֹניתו. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוֹנְאִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנְסוּ עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לָבֹז כֶּסֶף וְזָהָב, וְעַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים רָצִין לָבֹז אֶת הַתּוֹרָה, כְּדֵי לַעֲקֹר לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה׳. אַרְבָּעָה דְּבָרִים טוֹבִים הֵיטִיב אַבְרָהָם לְלוֹט, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יב, ד): וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה׳ וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט. וְאוֹמֵר (בראשית יג, ה): וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם וגו׳. וְאוֹמֵר (בראשית יד, טז): וַיָּשֶׁב אֶת כָּל הָרְכֻשׁ וגו׳. וְאוֹמֵר (בראשית יט, כט): וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וגו׳. וְכָךְ הָיוּ צְרִיכִין לִפְרֹעַ לָהֶם טוֹבוֹת, אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ לָהֶם רָעוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כב, ה): וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם וגו׳. (במדבר כב, ה): וְעַתָּה לְכָה נָּא אָרָה לִי וגו׳. וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וגו׳. (שופטים ג, יג): וַיֶּאֱסֹף אֵלָיו אֶת בְּנֵי עַמּוֹן וגו׳. (דברי הימים ב כ, א): וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְנֵי מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וְעִמָּהֶם מֵהָעַמּוֹנִים עַל יְהוֹשָׁפָט. וְהֲדִין יָדוֹ פָּרַשׂ צָר וגו׳. וּכְנֶגְדָּן נִכְתְּבָה חַטָּיָא שֶׁלָּהֶם בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת (דברים כג, ד ה): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי וגו׳. עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם וגו׳. (מיכה ו, ה): עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק וגו׳. (נחמיה יג, ב): כִּי לֹא קִדְּמוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם וַיִּשְׂכֹּר עָלָיו אֶת בִּלְעָם לְקַלְלוֹ. (יהושע כד, ט): וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבִלְעָם בֶּן בְּעוֹר לְקַלֵּל אֶתְכֶם. וּכְנֶגְדָּן עָמְדוּ אַרְבָּעָה נְבִיאִים וְחָתְמוּ עֲלֵיהֶם גְּזַר דִּינָם, וְאֵלּוּ הֵן: יְשַׁעְיָה, יִרְמְיָה, יְחֶזְקֵאל וּצְפַנְיָה. יְשַׁעְיָה אָמַר (ישעיה טו, א): מַשָּׂא מוֹאָב כִּי בְלֵיל שַׁדַּד עָר מוֹאָב נִדְמָה כִּי בְלֵיל שַׁדַּד קִיר מוֹאָב נִדְמָה. יִרְמְיָה אָמַר (ירמיה מט, ב): הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה׳ וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה וְהָיְתָה לְתֵל שְׁמָמָה וּבְנֹתֶיהָ בָּאֵשׁ תִּצַּתְנָה וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת יְרָשָׁיו אָמַר ה׳. יְחֶזְקֵאל אָמַר (יחזקאל כה, י): לִבְנֵי קֶדֶם עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּנְתַתִּיהָ לְמוֹרָשָׁה לְמַעַן לֹא תִזָּכֵר בְּנֵי עַמּוֹן בַּגּוֹיִם. וּכְתִיב (יחזקאל כה, י): וּבְמוֹאָב אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים וְיֵדְעוּ כִּי אֲנִי ה׳. צְפַנְיָה אָמַר (צפניה ב, ט): לָכֵן חַי אֲנִי נְאֻם ה׳ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מוֹאָב כִּסְדֹם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כַּעֲמֹרָה מִמְשַׁק חָרוּל וּמִכְרֵה מֶלַח וּשְׁמָמָה עַד עוֹלָם שְׁאֵרִית עַמִּי יְבָזּוּם וְיֶתֶר גּוֹי יִנְחָלוּם.

**לט** כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים, כְּתִיב (ירמיה נב, ו): בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר וגו׳, לְעַם הָאָרֶץ לֹא הָיָה לֶחֶם לִבְנֵי יְהוּדָה הָיָה לֶחֶם, אֵלּוּ בְּחֻרְבָּן רִאשׁוֹן, אֲבָל בְּחֻרְבָּן שֵׁנִי, כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים מְבַקְּשִׁים לֶחֶם וגו׳, בַּתְּחִלָּה הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין לָהֶם קֻפָּה שֶׁל זָהָב וְנוֹתְנִין לָהֶם קֻפָּה שֶׁל חִטִּין. חוֹזְרִין וּמְשַׁלְשְׁלִין לָהֶם קֻפָּה שֶׁל זָהָב וְנוֹתְנִין לָהֶם קֻפָּה שֶׁל שְׁעוֹרִים. חוֹזְרִין וּמְשַׁלְשְׁלִין לָהֶם קֻפָּה שֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנִין לָהֶם קֻפָּה שֶׁל תֶּבֶן. מָה הָיוּ עוֹשִׂין הָיוּ שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ וְשׁוֹתִין מֵימָיו. חוֹזְרִין וּמְשַׁלְשְׁלִין לָהֶם קֻפָּה שֶׁל זָהָב וְאֵין נוֹתְנִין לָהֶם כְּלוּם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִיגְנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר אִם מִי שֶׁיִּתֵּן וְלֹא לָקַח הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים טו, י): נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ, מִי שֶׁלּוֹקֵחַ וְאֵינוֹ נוֹתֵן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְהָשִׁיב נָפֶשׁ, עַד כַּמָּה מִתְיַשֶּׁבֶת נָפֶשׁ, רַבִּי אוֹמֵר כְּכוֹתֶבֶת, רַבִּי חֲנַנְיָה אָמַר כִּגְרוֹגֶרֶת. רְאֵה ה׳ וְהַבִּיטָה, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס עוֹטָבָא חֲוֵה בְּחַרְתִּין נָשִׁין זַנְיָין בְּאַשְׁקְלוֹן, דְּהַוְיָין מִתְאַפְּתָשָׁן דָּא עִם דָּא, אָמְרָה חָדָא לַחֲבֶרְתָּהּ כַּד הַוְיָין מִתְכַּתְּשָׁן דָּא עִם דָּא, לֵית אַתְּ אָזְלָא מֵהָכָא דְּחַזְיָין אַפַּיִךְ כִּיהוּדָיְאתָא. לְבָתַר יוֹמִין אִתְרְצִית דָּא לְדָא, אָמְרָה לָהּ עַל כּוֹלָא שָׁרֵי וְשָׁבֵיק לִיךְ, אֶלָּא עַל דַּאֲמַרְתְּ לִי חַזְיָין אַפַּיִךְ כִּיהוּדָיְאתָא, לָא שָׁרֵי וְלָא שָׁבֵיק לִיךְ, לְכָךְ נֶאֱמַר: רְאֵה ה׳ וְהַבִּיטָה כִּי הָיִיתִי זוֹלֵלָה.

**מ** לוֹא אֲלֵיכֶם, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, לָא יְיֵתִי עֲלֵיכוֹן דַּאֲתָא עֲלַי, לָא יִמְטֵי עֲלֵיכוֹן דִּמְטָא עֲלַי. כָּל עֹבְרֵי דֶּרֶךְ, כָּל עוֹבְרֵי דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה. הַבִּיטוּ וּרְאוּ, תַּמָּן תְּנִינָן (משנה עדיות ב-י): מִשְׁפַּט דּוֹר הַמַּבּוּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִשְׁפַּט מִצְרַיִם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִשְׁפַּט אִיּוֹב שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִשְׁפַּט גּוֹג וּמָגוֹג שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִשְׁפַּט רְשָׁעִים בַּגֵּיהִנֹּם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, נְבוּכַדְנֶצַּר שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה, אַסְפַּסְיָאנוּס שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה. הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי אֲשֶׁר עוֹלַל לִי, שֶׁדִּקְדֵּק עִמִּי וְקִטֵּט עוֹלְלוֹתָי, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים כד, כא): כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ וגו׳. אֲשֶׁר הוֹגָה ה׳ בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ. אָמַר רַבִּי אֶחָא יוֹם אֶחָד הָיָה חֲרוֹן אַפּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִלּוּ עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּבָה פָּשְׁרוּ.

**מא** מִמָּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי, רַבִּי אַמִּי שְׁאַל אֶת רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר לוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה בַּעַל אַגָּדָה מַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב (תהלים עא, יט): וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם, אָמַר לוֹ כְּשֵׁם שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת צְדָקָה אִלּוּ עִם אִלּוּ, כָּךְ עֶלְיוֹנִים צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת צְדָקָה אִלּוּ עִם אִלּוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר, לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְהַדֵּרֹשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל י, ב): וַיֹּאמֶר אֶל הָאִישׁ לְבֻשׁ הַבַּדִּים וַיֹּאמֶר בֹּא אֶל בֵּינוֹת לַגַּלְגַּל. מַהוּ וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לַמַּלְאָךְ, וּמַלְאָךְ אָמַר לִכְרוּב, אַף עַל פִּי שֶׁגָּזַר עָלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְקַח הַגֶּחָלִים אֵינִי יָכוֹל לִכָּנֵס מִפְּחִיצָתְךָ, אֶלָּא עֲשֵׂה עִמִּי צְדָקָה וְתֵן לִי שְׁתֵּי גֶחָלִים מִשֶּׁלְךָ שֶׁלֹּא אִכָּוֶה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל י, ז): וַיִּשָּׂא הַיִּתֵּן אֶל חָפְנֵי לְבֻשׁ הַבַּדִּים, מַהוּ וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק הִפְשִׁירָן וּנְתָנָן בְּכַפּוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי שֵׁשׁ שָׁנִים הָיוּ הַגֶּחָלִים עֲמוּמוֹת בְּיָדוֹ שֶׁל גַּבְרִיאֵל, סָבוּר שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה בִּקֵּשׁ לְזָרְקָן עֲלֵיהֶם בְּחֵמָה, קָרָא לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ גַּבְרִיאֵל גַּבְרִיאֵל לְהוֹנְךָ לְהוֹנְךָ, שֵׁשׁ בָּהֶם בַּעֲלֵי צְדָקוֹת אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל י, ח): וַיֵּרָא לַכְּרֻבִים תַּבְנִית יַד אָדָם תַּחַת כְּנָפֵיהֶם. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי מִי מַעֲמִיד הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים צְדָקָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בַּיָּד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עא, יט): וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם. וְדִכְוָותָהּ (מלכים א כ, כח): וַיִּגַּשׁ אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה׳, מַהוּ וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶלָּא בְּאֲמִירָה הָרִאשׁוֹנָה אָמַר לוֹ אִם יָבֹא בֶּן הֲדַד תַּחַת יָדֶךָ אַל תָּחוֹס עָלָיו, וּבַאֲמִירָה הַשְּׁנִיָּה אָמַר לוֹ כַּמָּה מְצוּדוֹת עָשִׂיתָ כַּמָּה רְמִיזוֹת עָשִׂיתָ עַד שֶׁרְפַשְׁתִּיו בְּיָדֶיךָ וְעַכְשָׁיו הוֹצֵאתוֹ בְּשָׁלוֹם, לָכֵן (מלכים א כ, מב): וְהָיְתָה נַפְשְׁךָ תַּחַת נַפְשׁוֹ וְעַמְּךָ תַּחַת עַמּוֹ. וְדִכְוָותָהּ (אסתר ז, ה): וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה, מַהוּ וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר שְׁתֵּי פְּעָמִים, אָמַר רַב

בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר עַד שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁ שֶׁהִיא יְהוּדִית הָיָה מְדַבֵּר עִמָּהּ בְּפַרְהֶסְיָא, וְכֵיוָן שֶׁהִרְגִּישׁ בָּהּ שֶׁהִיא יְהוּדִית וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְמָתְרְגְּמָן, וַיֹּאמֶר הַמְתַרְגְּמָן לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה. וְדִכְוָתָהּ (ויקרא כא, א): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ, שְׁתֵּי אֲמִירוֹת הַלָּלוּ לָמָּה לִי, אֶלָּא בָּאָמִירָה הָרִאשׁוֹנָה אָמַר לוֹ לְנָפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו. וּבַשְּׁנִיָּה אָמַר לוֹ אִם בָּא מֵת מִצְוָה עַל יָדְךָ הִטַּמֵּא לוֹ, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אֵתֶם מִטַּמְּאִין לְמֵת מִצְוָה, לָעָתִיד לָבוֹא אֵין אַתֶּם מִטַּמְּאִין לְמֵת כָּל עִקָּר, שֶׁאֵין מִיתָה לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כה, ח): בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח. דָּבָר אַחֵר, וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם, אֵלּוּ שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת. אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ, שֶׁאַתָּה כּוֹבֵשׁ עַל מִדַּת הַדִּין. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָפְצָה עֶטֶיגוֹרְיָא לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד אָמְרָה לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּךְ יִהְיֶה רָשָׁע זֶה מִתְגָּאֶה וְאוֹמֵר אֲנִי חָרַבְתִּי בֵּיתוֹ שֶׁל אֱלֹהִים וְשָׂרַפְתִּי מִקְדָּשׁוֹ, אִם כֵּן הוּא תֵּרֵד אֵשׁ מִלְמַעְלָה וְתִשְׂרְפֵהוּ, מִיָּד, מַה כְּתִיב: מִמָּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא שֶׁהַנָּבִיא מְקַנְתְּרָהּ וְאָמַר לָהּ (ישעיה מז, ב): קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי קָמַח, הָא כָּל עַמָּא טָחֲנִין חִטִּין וְאַתְּ אוֹמֵר וְטַחֲנִי קָמַח, אֶלָּא אָמְרָה יְרוּשָׁלַיִם לְבַת בָּבֶל, אִלּוּ מִמָּרוֹם לֹא עָשׂוּ בִי מִלְחָמָה אַתְּ הָיִית יְכוֹלָה לְהִלָּחֵם בִּי, אִלּוּ מִמָּרוֹם לֹא שָׁלְחוּ בִי אֵשׁ אַתְּ הָיִית יְכוֹלָה לִי, אֶלָּא אַרְיָא קְטִילָא קְטַלְתְּ, קְמָחָא טְחִינָא טָחַנְתְּ, קָרְתָּא יָקִידְתָּא אוֹקִידְתָּא, לְכָךְ אָמַר: מִמָּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה, מַהוּ וַיִּרְדֶּנָּה, נִסְחָא, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים יד, ט): וַיִּרְדֵּהוּ אֶל כַּפָּיו. טְחִינָא טָחַנְתְּ, קָרְתָּא יָקִידְתָּא אוֹקִידְתָּא, לְכָךְ אָמַר: מִמָּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה, מַהוּ וַיִּרְדֶּנָּה, נִסְחָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים עב, ח): וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד יָם. דָּבָר אַחֵר, וַיִּרְדֶּנָּה, שָׁלְטָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א ה, ד): כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר. דָּבָר אַחֵר, וַיִּרְדֶּנָּה, רְדָיָא, כִּדְתַנְיָא חָרַשׁ רוֹפֵשׁ אֶת הַהֵיכָל. רַבִּי בֶּיבָא מְרַנְגְיָא אָמַר: וַיִּרְדֶּנָּה, רָאָה שֶׁמִּדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בָּהּ. פָּרַשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלַי. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אִם רָאִיתָ סַפְסָלִין מְלֵאִים בַּבְלִיִּים מֻנָּחִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צַפֵּה לְרַגְלָיו שֶׁל מָשִׁיחַ, מַה טַּעַם, פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אִם רָאִיתָ סוּס פָּרְסִי קָשׁוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צַפֵּה לְרַגְלָיו שֶׁל מָשִׁיחַ, מַה טַּעַם (מיכה ה, ד): וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר וגו׳. וֶהֱשִׁיבַנִי אָחוֹר, אָחוֹר מִן הַכְּהֻנָּה וּמִן הַמַּלְכוּת. נְתָנַנִי שֹׁמֵמָה, לְצָדוּ. כָּל הַיּוֹם דָּוָה, לְגַרְדּוֹם.

**מב** נִשְׁקַד עֹל פִּשָׁעַי בְּיָדוֹ, שְׁקוּדָה הָיִיתִי מֵעֲוֹנוֹתַי, סְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁיִּמְחֹל לִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמַעְתִּי שֶׁאֲנוֹלוֹגִין שֶׁלִּי נִקְרַע מִלְמַעְלָה. דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקַד, שִׁי״ן כְּתִיב, שָׁקַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵיךְ לְהָבִיא עָלַי אֶת הָרָעָה, אָמַר אִם אֲנִי מַגְלֶה אוֹתָן בִּתְקוּפוֹת טֵבֶת, הֲרֵי הֵן לוֹקִין בְּצִנָּה וּמֵתִין, אֶלָּא הֲרֵינִי מַגְלֶה אוֹתָן בִּתְקוּפַת תַּמּוּז שֶׁאֲפִלּוּ הֵן יְשֵׁנִין בַּדְּרָכִים וּבָרְחוֹבוֹת, אֵין אֶחָד מֵהֶם נִזּוֹק. דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקַד, שָׁקַד אֵיךְ לְהָבִיא עָלַי אֶת הָרָעָה, אָמַר אִם אֲנִי מַגְלֶה אוֹתָן בִּתְקוּפַת תַּמּוּז שֶׁאֲפִלּוּ הֵן יְשֵׁנִין בַּדְּרָכִים וּבָרְחוֹבוֹת, אֵין אֶחָד מֵהֶם נִזּוֹק. דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקַד, שָׁקַד אֵיךְ לְהָבִיא עָלַי אֶת הָרָעָה, אָמַר אִם אֲנִי מַגְלֶה אוֹתָם בִּתְקוּפַת טֵבֵת, אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה, אֶלָּא הֲרֵינִי מַגְלֶה אוֹתָם בִּתְקוּפַת תַּמּוּז, שֶׁיֵּשׁ עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְיֵשׁ תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה, וַאֲפִלּוּ אֵין הֶעָלֶה נָבֵל. דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקַד, שָׁקַד אֵיךְ לְהָבִיא עָלַי אֶת הָרָעָה, אָמַר אִם אֲנִי מַגְלֶה אוֹתָם דֶּרֶךְ מִדְבָּר, הֵם מֵתִים בָּרָעָב, אֶלָּא הֲרֵינִי מַגְלֶה אוֹתָם דֶּרֶךְ אַרְמְנְיָא, שֶׁהֵם כְּרִכִּין וּמְחוֹזוֹת וּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה מָצוּי לָהֶם. דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקַד, שְׁקוּדָה הָיִיתִי מֵעֲוֹנוֹתַי וּסְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁיִּמְחֹל לִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, אֶלָּא יִשְׁתַּרְגוּ, עֲשָׂאָן עָלַי סְרִיגוֹת סְרִיגוֹת, הֵבִיא אוֹתָן עָלַי מְכֻפָּלוֹת, בָּבֶל וְכַשְׂדִּים, מָדַי וּפָרָס, וְיָוָן וּמוֹקְדוֹן, אֱדוֹם וְיִשְׁמָעֵאל. עֲשָׂאָן עָלַי סְרִיגוֹת, בָּבֶל קָשָׁה וּמָדַי מְתוּנָה, יָוָן קָשָׁה וְאֱדוֹם מְתוּנָה, כַּשְׂדִּים קָשָׁה וּפָרָס מְתוּנָה, מוֹקְדוֹן קָשָׁה וְיִשְׁמָעֵאל מְתוּנָה. וְכֵן (דניאל ב, מב): מִן קְצָת מַלְכוּתָא תֶּהֱוֵה תַּקִּיפָה וּמִנַּהּ תֶּהֱוֵא תְּבִירָה, וּבְכָל אִלֵּין לָא כְפָרִית בֶּאֱלָהִי, אֶלָּא עָלוּ עַל צַוָּארִי, וּמִיַּחֶדֶת שְׁמוֹ בְּכָל יוֹם פַּעֲמַיִם, וְאוֹמֶרֶת (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד.

**מג** הִכְשִׁיל כֹּחִי, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי יִרְמְיָה אַרְבָּעָה דְּבָרִים מַתִּישִׁין כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: הַתַּעֲנִית, וְהַדֶּרֶךְ, עָוֹן, וּמַלְכוּת בָּבֶל. תַּעֲנִית, דִּכְתִיב (תהלים קט, כד): בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם. הַדֶּרֶךְ, דִּכְתִיב (תהלים קב, כד): עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי. עָוֹן, דִּכְתִיב (תהלים לא, יא): כָּשַׁל בַּעֲוֹנִי כֹּחִי. מַלְכוּת, דִּכְתִיב (נחמיה ד, ד): וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כָּשַׁל כֹּחַ הַסַּבָּל וְהֶעָפָר הַרְבֵּה וַאֲנַחְנוּ לֹא נוּכַל לִבְנוֹת בַּחוֹמָה. נְתָנַנִי ה׳ בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם, רַבָּנָן אָמְרֵי זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתַבָתָהּ מְרֻבָּה. רַב הוּנָא אָמַר (בראשית ב, ז): וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, עֲשָׂאוֹ עֻבָּד מְכֻדָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, דְּאִי לָא לְעֵי לָא אָכִיל, הֵיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא נְתָנַנִי ה׳ בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם, בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם, אִי לָא לָעֵי בִּימָמָא בְּלֵילְיָא לֹא אוּכַל קוּם.

**מד** סֹלּוּ כָל אַבִּירַי ה׳, עָבְדֵי סָאתֵי קוֹמֵיהוֹן, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּבַר גַּמְזָא צָווּחִין לְסָאתָא סָרָקִי. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּעֲרַבְיָא צָווּחִין לְמַסְרוֹקָה מְסַלְסְלָה. קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרַי, מָצִינוּ שֶׁפִּילוּקָן שֶׁל בַּחוּרִים קָשֶׁה כְּחֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב: גַּת דָּרַךְ ה׳ לִבְתוּלַת בַּת יְהוּדָה. כָּךְ, קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי.

**מה** עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה, אַסְפַּסְיָאנוּס מִלֵּא שָׁלֹשׁ סְפִינוֹת מִגְּדוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם לְהוֹשִׁיבָן בְּקָלוֹן שֶׁל רוֹמִי, עָמְדוּ וְאָמְרוּ לֹא דַיֵּינוּ שֶׁהִכְעַסְנוּהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ אֶלָּא אַף בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אָמְרוּ לַנָּשִׁים, מְבַקְּשׁוֹת אַתּוּן לָכָךְ, אָמְרוּ לָהֶם, לָאו. אָמְרוּ מַה שֶּׁדַּרְכָּן לְכָךְ אֵינָן רוֹצוֹת, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. תֹּאמְרוּ אִם מַשְׁלִיכִים אָנוּ עַצְמֵנוּ לַיָּם אָנוּ בָּאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, מִיָּד הֵאִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עֵינֵיהֶם בַּפָּסוּק הַזֶּה (תהלים סח, כג): אָמַר ה׳ מִבָּשָׁן אָשִׁיב אָשִׁיב מִמְּצֹלוֹת יָם, מִבָּשָׁן אָשִׁיב, מִבֵּין שִׁנֵּי אֲרָיוֹת, אָשִׁיב מִמְּצֹלוֹת יָם, כְּמַשְׁמָעוֹ. עָמְדָה כַּת רִאשׁוֹנָה וְאָמְרָה (תהלים מד, כא): אִם שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר, וְהִשְׁלִיכוּ עַצְמָן לַיָּם. עָמְדָה כַּת שְׁנִיָּה וְאָמְרָה (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם, וְהִשְׁלִיכוּ עַצְמָן לַיָּם. עָמְדָה כַּת שְׁלִישִׁית וְאָמְרָה (תהלים מד, כב): הֲלֹא אֱלֹהִים יַחְקֹר זֹאת כִּי הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב, וְהִשְׁלִיכוּ עַצְמָן לַיָּם, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה. אַדְרְיָאנוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת, הוֹשִׁיב שָׁלֹשׁ

מִשְׁמָרוֹת, חָדָא בְּחַמְתָא, וַחֲדָא בִּכְפַר לְקִיטַיָא, וַחֲדָא בְּבֵית אֵל דֵּיהוּד, אֲמַר דַּעֲרוֹק מִן הָכָא, יִתְצַד מִן הָכָא, וְדַעֲרוֹק מִן הָכָא, יִתְצַד מִן הָכָא. וַהֲוָה מַפֵּיק כָּרוֹזִין וּמַכְרִיזִין וְאוֹמְרִים: אָן דְּאִית יְהוּדָאֵי יֵיתֵי, דְּמַלְכָּא בְּעוֹ לְמִתַּן לֵיהּ מִילָּא, וַהֲווֹן כָּרוֹזִין מַשְׁמִיעִין יַתְהוֹן וְצָדִין יְהוּדָאִין, חֲדָא הוּא דְכָתִיב (הושע ז, יא): וַיְהִי אֶפְרַיִם כְּיוֹנָה פּוֹתָה אֵין לֵב וגו׳. שֶׁאֵיל מַחְזָרָה אַיְתִין צַלּוּ שֶׁלָּא תִינָסְבִין, אִילֵּין דִּבְחַיִין, דְּאִתְבּוֹנָנוּ, לָא נָפְקוּ, וְאִילֵּין דְּלָא אִתְבּוֹנָנוּ נִכְנְסוּ כּוּלְהוֹן לְבִקְעַת בֵּית רִמּוֹן, אָמַר לְשַׁר צָבָא שֶׁלּוֹ עַד שֶׁאֲנִי אוֹכֵל קֶרֶן גְּלוּסְקָאן זוּ, וְיֵרֵד דְּתַרְנְגוֹל זֶה, אֲבַקֵּשׁ אֶחָד מֵהֶן וְלֹא אֶמְצָא, מִיָּד הִקִּיפָם לְגִיוֹנוֹתָיו וַהֲרָגוּם, וְהָיָה הַדָּם בּוֹקֵעַ וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְקִיפְרוֹס נָהָר, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה. אִילֵּין דַּהֲווֹ חֲבוּשִׁין, מִנְּהוֹן אָכְלִין בְּשַׂר קַטִּילְהוֹן, כָּל יוֹם הֲווָה מַנְפֵּיק חַד מִינַּייְהוּ וּמַיְיתֵי לְהוֹן וְאִינוּן אָכְלִין, יוֹמָא חַד אֲמַר יֵיזֵיל בַּר נָשׁ מִינָּן אִי מַשְׁכַּח כְּלוּם מַיְתֵי וַאֲנַן אָכְלִין, מִן דִּנְפַק אַשְׁכְּחֵיהּ דְּקָטֵיל, נְסַבֵּיהּ וְטַמְּרֵיהּ וְיהַב סִימַן עֲלוֹי, עָאל וַאֲתָא אֲמַר לְהוֹ לָא אַשְׁכְּחֵיהּ כְּלוּם, אֲמָרֵי יֵיזֵיל בַּר נָשׁ חוֹרָן אִי מַשְׁכַּח כְּלוּם מַיְתֵי וַאֲנַן אָכְלִין, מִן דִּנְפַק הַהוּא בַּר נָשׁ הָלַךְ לְרֵיחֵיהּ חִפֵּשׂ וְאַשְׁכְּחֵיהּ לְהַהוּא דְּקָטֵיל, אֵיתֵיהּ וַאֲכָלוּנֵיהּ, מִן דַּאֲכָלוּן אֲמַר לוֹ מְנָן אַיְתֵית דֵּין קַטָלָא, אֲמַר לְהוֹ מִן זָוִית פְּלָנִית, אֲמַר לֵיהּ וּמָה סִימָן יְהֵיב עֲלוֹי, אֲמַר לֵיהּ סִימָן פְּלָן, עָנִי הוּא בְּרֵיהּ וַאֲמַר וַוי לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּמִן בִּשְׂרָא דַּאֲבוּי אָכֵיל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ה, י): לָכֵן אָבוֹת יֹאכְלוּ בָנִים בְּתוֹכֵךְ וגו׳. טַרְכִּינוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת יָלְדָה אִשְׁתּוֹ בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב, וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבֵלִים, נִשְׁתַּתֵּק הַוְלַד בַּחֲנֻכָּה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל נַדְלִיק אוֹ לֹא נַדְלִיק, אָמְרוּ נַדְלִיק וְכָל מַה דְּבָעֵי, לִימְטֵי עֲלָן יִמְטֵי, אַדְלִיקוּ, אֲזָלוּן וַאֲמָרוּן לֵישָׁן בִּישׁ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל טַרְכִּינוּס, אֵילֵּין יְהוּדָאִין כַּד יְלִידַת הֲווֹן מִתְאַבְּלִין, וְכַד מַיְיתֵי וַלְדָא אַדְלִיקוּ בּוֹצִינֵיָיא. שָׁלְחָה וְכָתְבָה לְבַעְלָהּ, עַד דְּאִתְּ מַכְבֵּשׁ בַּרְבָּרַיָּין בּוֹא וּכְבֹשׁ אֵילֵּין יְהוּדָאֵי דְּמָרְדוּ בָךְ. סְלֵיק לְאֵילְפָא וַחֲשִׁיב לְמֵיתֵי בַּעֲשָׂרָה יוֹמִין וְאַיְיתֵיהּ רוּחָיָא בַּחֲמֵשָׁה יוֹמִין, אָתָא וְאַשְׁכְּחִינוּן דַּהֲווֹ עָסְקִין בַּהֲדֵין פְּסוּקָא (דברים כח, מט): יִשָּׂא ה׳ עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר, אֲמַר לְהוֹ אֲנָא הוּא נְשָׁרָא, דַּחֲשִׁיבִית לְמֵיתֵי בַּעֲשָׂרָה יוֹמִין וְאַיְיתֵינִי רוּחָא בַּחֲמֵשָׁה יוֹמִין, הִקִּיפָן לְגִיוֹנוֹתָיו וַהֲרָגָם, אֲמַר לַנָּשִׁים הִשָּׁמְעוּ לְלִגְיוֹנוֹתַי וְאִם לָאו אֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתִי לָאֲנָשִׁים, אָמְרוּ לוֹ עֲבִיד בְּאַרְעָאי מַה דַּעֲבַדְתְּ בְּעִילָּאי, מִיָּד הִקִּיפָן לְגִיוֹנוֹתָיו וַהֲרָגָן, וְנִתְעָרְבוּ דָּמִים שֶׁל אֵלּוּ בְּדָמִים שֶׁל אֵלּוּ וְהָיָה הַדָּם בּוֹקֵעַ וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְקִיפְרוֹס נָהָר, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה.

**מו** מַעֲשֶׂה בְּשִׁנֵּי בְּנֵי צָדוֹק הַכֹּהֵן שֶׁנִּשְׁבּוּ, אֶחָד זָכָר וְאַחַת נְקֵבָה, נָפַל זֶה לְסַרְדִּיוֹט אֶחָד וְזוֹ לְסַרְדִּיוֹט אֶחָד, הָלַךְ זֶה אֵצֶל הַזּוֹנָה וְנָתַן לָהּ הַזָּכָר, וְהָלַךְ זֶה אֵצֶל חֲנֻנְיָנִי וְנָתַן לוֹ הַנְּקֵבָה בְּעַד יַיִן, לְקַיֵּם קְרָא דִּכְתִיב (יואל ד, ג): וַיַּתְּנוּ הַיֶּלֶד בַּזּוֹנָה וְהַיַּלְדָּה מָכְרוּ בַיַּיִן וַיִּשְׁתּוּ. לְבָתַר יוֹמִין אַיְיתִית הַהִיא זוֹנִיתָא לְהַהוּא טַלְיָא לַחֲנֻנְיָנִי, אָמְרָה לֵיהּ מִן בְּגִין דְּאִית לִי טָלָאי דְּדָמֵי לְהַהִיא טַלְיוּתָא לֵית אַתְּ בָּעֵי דְּנָסֵיב חַד לְחַד וּמָה דְּאַיְיתֵי מִנַּייְהוּ יֶהֱוֵי לָאֶמְצַע, אֲמַר לָהּ אִין, מִיָּד נָסְבוּנוּן וְיַהֲבוּנוּן בְּחַד בֵּיתָא, שָׁרְיָה וּבָכְיָה הַהִיא טַלְיוּתָא, אֲמַר לָהּ טַלְיָא, לְמָה אַתְּ בָּכִית, אָמְרָה לוֹ וְלֹא אֶבְכֶּה דִּבְרַתִּיהּ דְּכַהֲנָא רַבָּה אָזְלָה לְאִיתְנַסָּבָא לְעַבְדָא. אֲמַר לָהּ בְּרַתֵּיהּ דְּמַאן אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ דְּצָדוֹק כַּהֲנָא. אֲמַר לָהּ וְהֵיכָן אַתּוּן שָׁרְיָין, אָמְרָה לֵיהּ בְּשׁוּקָא עִילָּאָה. אֲמַר לָהּ וּמָה סִימָן הֲוָה בְּדָרַתְכוֹן, אָמְרָה לוֹ סִימָן פְּלָן. אֲמַר לָהּ הֲוָה לִיךְ אָח אוֹ אָחוֹת, אָמְרָה הֲוָה לִי חַד אָח וַהֲוָה לֵיהּ חַד שׁוּמָא בְּכִתְפֵיהּ, וְכַד הֲוָה אָתֵי מִבֵּי סִפְרָא אֲנָא גַּלְיֵיא לֵיהּ וּמְנַשְּׁקָה לֵיהּ, אֲמַר לָהּ אִין חֲמִיתֵיהּ חֲכַמְתְּ יָתֵיהּ, אָמְרָה לֵיהּ אִין, גְּלֵי גַּרְמֵיהּ וַחֲכִים דִּין לְדִין וַהֲווֹ מְגַפְּפִין דִּין לְדִין וּמְנַשְּׁקִין דִּין לְדִין עַד דְּנָפְקָא נְשַׁמְתְּהוֹן, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה.

**מז** מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בַּת בִּיתוּס שֶׁקִּדְּשָׁה יְהוֹשֵׁעַ בֶּן גַּמְלָא, וּמִנָּהוּ הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וְנִכְנְסָה פַּעַם אַחַת לִרְאוֹת, וְאָמְרָה אַלְוָ וְאֶרְאֶה אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְהוֹצִיאוּ לָהּ טַפְּטִיּוֹת מִפֶּתַח בֵּיתָהּ עַד פֶּתַח בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיַחֲפוּ רַגְלֶיהָ, וְאַף עַל פִּי כֵן נִתְיַחֲפוּ רַגְלֶיהָ, וּכְשֶׁמֵּת יְהוֹשֵׁעַ בַּעְלָהּ פָּסְקוּ לָהּ חֲכָמִים סָאתַיִם יַיִן בְּכָל יוֹם, וְהָא תַּנְיָא אֵין פּוֹסְקִין יַיִן לָאִשָּׁה, רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר לְשׁוּם זְנוּת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (הושע ד, יא): זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח לֵב. רַבִּי יִחְזְקֵיָה וְרַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ לְתַבְשִׁילֶיהָ. וְעוֹד תְּנַן אִם הָיְתָה מְנִיקָה פּוֹחֲתִין לָהּ מִמַּעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּמוֹסִיפִים לָהּ עַל מְזוֹנוֹתֶיהָ. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַאי מוֹסִיף, יַיִן, שֶׁהַיַּיִן מַרְבֶּה אֶת הַחֶלֶב. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אֶרְאֶה בְּנָחָמָה אִם לֹא רְאִיתִיהָ שֶׁקִּשְׁרוּ שַׂעֲרוֹתֶיהָ בְּזַנְבֵי סוּסֶיהֶם שֶׁל עַרְבִיִּים, וְהָיוּ מְרִיצִין לָהּ מִירוּשָׁלַיִם וְעַד לוּד, וְקָרָאתִי עָלֶיהָ הַפָּסוּק הַזֶּה (דברים כח, נו): הָרַכָּה בְךְ וְהָעֲנֻגָּה וגו׳.

**מח** מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בִּתּוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן, שֶׁפָּסְקוּ לָהּ חֲכָמִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּינְרֵי זָהָב לְקֻפַּת בְּשָׂמִים בְּכָל יוֹם, אַף הִיא עָמְדָה וְקִלְקְלָה אוֹתָם, וְאָמְרָה לָהֶם: כָּךְ תִּפְסְקוּ לִבְנוֹתֵיכֶם, אָמַר רַבִּי אַחָא אַף אָנוּ עָנִינוּ אַחֲרֶיהָ אָמֵן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֶרְאֶה בְּנָחָמָה אִם לֹא רְאִיתִיהָ שֶׁהָיְתָה מְלֻקֶּטֶת שְׁעוֹרִים מִתַּחַת טַלְפֵי סוּסִים בְּעַכּוֹ, וְקָרָאתִי עָלֶיהָ הַפָּסוּק הַזֶּה (שיר השירים א, ח): אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ, אַל תִּקְרֵי גְּדִיֹּתַיִךְ אֶלָּא גְּוִיֹּתַיִךְ.

**מט** מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בַּת בִּיתוּס נַחְתּוֹם שֶׁנִּשְׁבֵּית וּפְדָאוּהָ בְּעַכּוֹ, זָבִין לָהּ חָלוּק אֶחָד אָזְלַת לְמִישְׁטְפֵיהּ בְּיַמָּא אֲתָא גַּלָּא וְנַסְבֵיהּ. זַבְנִין לָהּ אוֹחֲרָן, אָזְלַת לְמִישְׁטְפֵיהּ בְּיַמָּא וַאֲתָא גַּלָּא וְנַסְבֵיהּ, בְּעוֹן עוֹד לְמִזְבַּן לָהּ אוֹחֲרִין, אָמְרָה לְהוֹן הַנִּיחוּ לוֹ לַגַּבָּאי שֶׁיִּגְבֶּה אֶת חוֹבוֹ, כֵּינָן שֶׁצִּדְּקָה עָלֶיהָ אֶת הַדִּין רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַיָּם וְהוֹצִיא לָהּ כֵּלֶיהָ.

**ג** מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בַּת נַחְתּוֹם שֶׁנִּשְׁבֵּית הִיא וְשִׁבְעָה בָנֶיהָ, נִטְלָן קֵיסָר וּנְתָנָן לְגָיו מִן שִׁבְעָה קִנְקְלִין, הֵבִיא אֶת הָרִאשׁוֹן וְאָמַר לוֹ הִשְׁתַּחֲוֵה לַצֶּלֶם, אָמַר לוֹ חַס וְשָׁלוֹם אֵינִי מִשְׁתַּחֲוֶה לַצֶּלֶם. אָמַר לוֹ לָמָּה, מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ כְּתִיב בְּתוֹרָתֵנוּ (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, מֵיָד הוֹצִיאוֹ וַהֲרָגוֹ. הוֹצִיא הַשֵּׁנִי וְאָמַר לוֹ הִשְׁתַּחֲוֵה לַצֶּלֶם, אָמַר לוֹ חַס וְשָׁלוֹם, אָחִי לֹא הִשְׁתַּחֲוֶה וַאֲנִי אֵינִי מִשְׁתַּחֲוֶה. אָמַר לוֹ לָמָּה, אָמַר לוֹ שֶׁכָּךְ כְּתִיב בַּתּוֹרָה (שמות ב, ג): לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי, מֵיָד גָּזַר עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ. הוֹצִיא הַשְּׁלִישִׁי וְאָמַר לוֹ הִשְׁתַּחֲוֵה לַצֶּלֶם, אָמַר לוֹ אֵינִי מִשְׁתַּחֲוֶה. אָמַר לוֹ לָמָּה, [אמר לו שכתוב בתורה] (שמות לד, יד): כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר, מֵיָד גָּזַר עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ. הוֹצִיא הָרְבִיעִי וְאָמַר פְּסוּקֵיהּ (שמות כב, יט): זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם, גָּזַר עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ. הוֹצִיא הַחֲמִישִׁי וְאָמַר גַּם הוּא פְּסוּקֵיהּ (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד, מֵיָד גָּזַר עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ. הוֹצִיא הַשִּׁשִּׁי וְאָמַר גַּם הוּא פְּסוּקֵיהּ (דברים ז, כא): כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא, גָּזַר עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ. הוֹצִיא הַשְּׁבִיעִי וְהוּא הָיָה קָטָן שֶׁבְּכֻלָּן, אָמַר, בְּנֵי הִשְׁתַּחֲוֶה לַצֶּלֶם, אָמַר לוֹ חַס וְשָׁלוֹם. אָמַר לוֹ לָמָּה, אָמַר לוֹ שֶׁכֵּן כְּתִיב בְּתוֹרָתֵנוּ (דברים ד, לט): וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ לֵאלֹהֵינוּ שֶׁאֵין אָנוּ מְמִירִין אוֹתוֹ בְּאֵל אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, יז): אֶת ה׳ הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם, וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ לוֹ כָּךְ נִשְׁבַּע לָנוּ שֶׁאֵין מְמִירֵנוּ בְּאָמָּה אַחֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, יח): וַה׳ הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם. אָמַר לוֹ קֵיסָר אַחֶיךָ שָׁבְעוּ יָמִים וְשָׂבְעוּ חַיִּים וְרָאוּ טוֹבָה, וְאַתָּה קָטָן לֹא שָׂבַעְתָּ יָמִים וְלֹא רָאִיתָ טוֹב בָּעוֹלָם, הִשְׁתַּחֲוֵה לַצֶּלֶם וְאֶעֱשֶׂה בְךָ טוֹבוֹת, אָמַר לוֹ כְּתִיב בְּתוֹרָתֵנוּ (שמות טו, יח): ה׳ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד, וְאוֹמֵר (תהלים י, טז): ה׳ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ, וְאַתֶּם בְּטֵלִים וְאוֹבְיו בְּטֵלִים. בָּשָׂר וָדָם הַיּוֹם חַי וּלְמָחָר מֵת, הַיּוֹם עָשִׁיר וּלְמָחָר עָנִי, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. אָמַר לוֹ קֵיסָר, רְאֵה אַחֶיךָ הֲרוּגִים לְפָנֶיךָ, וַהֲרֵינִי מַשְׁלִיךְ טַבַּעְתִּי לָאָרֶץ לִפְנֵי הַצֶּלֶם וְהַגְבִּיהֶהָ כְּדֵי שֶׁיִּדְעוּ הַכֹּל שֶׁשָּׁמַעְתָּ לְקוֹלִי. אָמַר לוֹ חָבָל עָלֶיךָ קֵיסָר, מָה אִם אַתָּה מִתְיָרֵא מִבְּנֵי אָדָם שֶׁכְּמוֹתְךָ, אֲנִי לֹא אֶתְיָרֵא מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אֱלוֹהַּ לָעוֹלָם, אָמַר לוֹ אַלְלַי עָלֶיךָ קֵיסָר, וְכִי עוֹלָם שֶׁל הֶפְקֵר רָאִיתָ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ פֶּה לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בֵּאלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ה): פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ, וּבֵאלֹהֵינוּ כְּתִיב (תהלים לג, ו): בִּדְבַר ה׳ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ עֵינַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בֵּאלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ה): עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ, וּבֵאלֹהֵינוּ כְּתִיב (זכריה ד, י): עֵינֵי ה׳ הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אָזְנַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בֵּאלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו): אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ, וּבֵאלֹהֵינוּ כְּתִיב (מלאכי ג, טז): וַיַּקְשֵׁב ה׳ וַיִּשְׁמָע. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אַף לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בֵּאלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו): אַף לָהֶם וְלֹא יָרִיחוּן, וּבֵאלֹהֵינוּ כְּתִיב (בראשית ח, כא): וַיָּרַח ה׳ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ יָדַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בֵּאלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז): יָדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן, וּבֵאלֹהֵינוּ כְּתִיב (ישעיה מח, יג): אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ רַגְלַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בֵּאלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז): רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ, וּבֵאלֹהֵינוּ כְּתִיב (זכריה יד, ד): וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ גָּרוֹן לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בֵּאלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז): לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם, וּבֵאלֹהֵינוּ כְּתִיב (איוב לז, ב): וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא. אָמַר לוֹ אִם יֵשׁ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ בֵּאלֹהֵיכֶם מִפְּנֵי מָה אֵינוֹ מַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי כְּמוֹ שֶׁהִצִּיל לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מִיַּד נְבוּכַדְנֶצַּר. אָמַר לוֹ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה כְּשֶׁרִים הָיוּ וּבְוכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ הָגוּן הָיָה לֵעָשׂוֹת נֵס עַל יָדוֹ, אֲבָל אַתָּה אֵינְךָ הָגוּן וְאָנוּ נִתְחַיַּבְנוּ מִיתָה לַשָּׁמַיִם, אִם אֵין אַתָּה הוֹרְגֵנוּ הַרְבֵּה הוֹרְגִים יֵשׁ לַמָּקוֹם, הַרְבֵּה דֻּבִּים הַרְבֵּה זְאֵבִים וַאֲרָיוֹת וּנְחָשִׁים וּנְמֵרִים וְעַקְרַבִּים שֶׁיִּפְגְּעוּ בָנוּ וְיַהַרְגוּנוּ, אֶלָּא לַסּוֹף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לִפְרַע מִמְּךָ אֶת דָּמֵינוּ, מֵיָד גָּזַר עָלָיו לְהוֹרְגוֹ. אָמְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּחַיֵּי רֹאשֵׁךְ קֵיסָר תְּנָה אֶת בְּנִי וַאֲחַבְּקֵהוּ וַאֲנַשְּׁקֵהוּ. נְתָנוּהוּ לָהּ וְהוֹצִיאָה לוֹ דַּדֶּיהָ וֶהֱנִיקַתּוּ חָלָב, אָמְרָה לוֹ בְּחַיֵּי רֹאשֵׁךְ קֵיסָר הָרְגֵנִי תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הָרְגֵהוּ, אָמַר לָהּ קֵיסָר אֵינִי שׁוֹמֵעַ לִיךְ מִפְּנֵי שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָתְכֶם (ויקרא כב, כח): וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד, אָמְרָה לוֹ שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם כְּבָר קִיְּמְתָּ כָּל הַמִּצְוֹות וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד, מֵיָד צִוָּה עָלָיו לְהָרְגוֹ. נָפְלָה אִמּוֹ עָלָיו וְהָיְתָה מְחַבַּקְתּוּ וּמְנַשֶּׁקְתּוּ וְאָמְרָה לוֹ בְּנִי, לְךָ אֲצֵל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶמַר לוֹ כָּךְ אָמְרָה אִמִּי אַל תָּזוּחַ דַּעְתְּךָ עָלֶיךָ וְתֹאמַר בָּנִיתִי מִזִּבֵּחַ וְהֶעֱלֵיתִי אֶת יִצְחָק בְּנִי, חֲרֵי אִמִּנוּ בָּנָתָה שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת וְהֶעֱלְתָה שִׁבְעָה בָנִים בְּיוֹם אֶחָד, אַתָּה נִסָּיוֹן וַאֲנִי מַעֲשֶׂה, עַד שֶׁהָיְתָה מְנַשֶּׁקְתּוּ וּמְחַבַּקְתּוּ גָּזַר עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ עָלֶיהָ, וְכֵיוָן שֶׁנֶּהֱרַג שִׁעֲרוּ חֲכָמִים שְׁנוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ תִּינוֹק וְנִמְצָא בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה צָעֲקוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְאָמְרוּ מָה אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ עוֹשֶׂה לָהֶם שֶׁכָּךְ נֶהֱרָגִין עָלָיו בְּכָל שָׁעָה, וַעֲלֵיהֶם כְּתִיב (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם. לְאַחַר יָמִים נִשְׁתַּטֵּית אוֹתָהּ הָאִשָּׁה וְנָפְלָה מִן הַגַּג וּמֵתָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ירמיה טו, ט): אֻמְלְלָה יֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה, וּבֶת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת (תהלים קיג, ט): אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה.

**נא** מַעֲשֶׂה בְּדוֹאֵג בֶּן יוֹסֵף שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֵּן קָטָן לְאִמּוֹ, וְהָיְתָה מְמַהֶּדֶת אוֹתוֹ בְּטִפָּחִים וְנוֹתֶנֶת מִשְׁקָלוֹ זָהָב לַשָּׁמַיִם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְכֵיוָן שֶׁהִקִּיפָה מְצוּדָה בִּירוּשָׁלַיִם, טִבְּחַתּוּ אִמּוֹ בְּיָדֶיהָ וַאֲכָלַתּוּ, וְהָיָה יִרְמְיָה מְקוֹנֵן לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֵר (איכה ב, כ): לְמִי עוֹלַלְתָּ פֹּה אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פְּרִיָם עֹלְלֵי טִפָּחִים. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבַתּוּ (איכה ב, כ): אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה׳ כֹּהֵן וְנָבִיא, זֶה זְכַרְיָה בֶּן יְהוֹיָדָע. דָּבָר אַחֵר, עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַל סִלּוּק דַּעַת וְעַל סִלּוּק שְׁכִינָה. אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה צַדִּיקָן רוֹאֶה אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ מְנַקְּרִין אֶת עֵינָיו וְלֹא הָיָה לוֹ דַּעַת לְהַטִּיחַ אֶת רֹאשׁוֹ בַּכֹּתֶל עַד שֶׁיָּצְאת נִשְׁמָתוֹ, אֶלָּא גָּרַם לְבָנָיו שֶׁיֶּהֱרְגוּ לְפָנָיו. אֶלָּא עַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר (ירמיה ד, ט): יֹאבַד לֵב הַמֶּלֶךְ וְלֵב הַשָּׂרִים וגו׳. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר עַל בְּטוּל קְהֻנָּה וּמַלְכוּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה ד, יד): אֵלֶּה שְׁנֵי בְנֵי הַיִּצְהָר הָעֹמְדִים עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ, אֵלּוּ אַהֲרֹן וְדָוִד, אַהֲרֹן תּוֹבֵעַ עַל כְּהֻנָּתוֹ, וְדָוִד תּוֹבֵעַ עַל מַלְכוּתוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן

לְוִי אָמַר עַל בְּטוּל תּוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים יב, א): אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. זַבְדִי בֶּן לֵוִי אָמַר עַל בְּטוּל קָרְבָּנוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כט, לט): אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה׳ בְּמוֹעֲדֵיכֶם. רַבָּנָן אָמְרֵי עַל בְּטוּל מִשְׁמָרוֹת, וּמָה הֲנָאָה יֵשׁ לָעוֹלָם מִן הַמִּשְׁמָרוֹת, אֶלָּא בַּשֵּׁנִי הָיוּ מִתְעַנְּיִן עַל פּוּרְשֵׁי יַמִּים. בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ מִתְעַנְּיִן עַל הוֹלְכֵי דְרָכִים. בָּרְבִיעִי הָיוּ מִתְעַנְּיִן עַל הַתִּינוֹקוֹת שֶׁלֹּא יַעֲלֶה אַסְכָּרָה בְּפִיהֶם וְיָמוּתוּ. בַּחֲמִישִׁי הָיוּ מִתְעַנְּיִן עַל הַמְעֻבָּרוֹת שֶׁלֹּא יַפִּילוּ וְעַל הַמְנִיקוֹת שֶׁלֹּא יָמוּתוּ בְּנֵיהֶם. וַהֲלֹא אֵין מִתְעַנְּיִן עַל שְׁנֵי דְבָרִים כְּאֶחָד, כְּדִכְתִיב (עזרא ח, כג): וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְּשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל זֹאת. וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר בְּדָנִיֵּאל (דניאל ב, יח): וְרַחֲמִין לְמִבְעֵא מִן קֳדָם אֱלָהָּ שְׁמַיָּא עַל רָזָא דְנָה, וְלָא עַל תְּרֵין. אֶלָּא כְּהֵהִיא דְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא עַל עֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת מִתְעַנְּיִן עֲלֵיהֶן בְּבַת אַחַת. אֲבָל אֵין מִתְעַנְּיִן לֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַיִם. אָמַר רַבִּי לֵוִי מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁחָשַׁשׁ עֵינוֹ אַחַת, אָמַר עֵינִי תִּבְכֶּה עַל עֵינִי. כָּךְ יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ עֵינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה ט, א): כִּי לַה׳ עֵין אָדָם וְכֹל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, כְּבָיְכוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֵינִי תִּבְכֶּה עַל עֵינִי. כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי, מַה שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר ה׳ שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כג, ו): וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוֹ ה׳ צִדְקֵנוּ. דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי טָבָא לְמִדְרָשָׁא דִּשְׁמָהּ כְּשֵׁם מַלְכָּהּ וְשֵׁם מַלְכָּהּ כְּשֵׁם אֱלֹהֶיהָ. טָבָא לְמִדְרָשָׁא דִּשְׁמָהּ כְּשֵׁם מַלְכָּהּ, דִּכְתִיב (יחזקאל מח, לה): וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם ה׳ שָׁמָּה. וְשֵׁם מַלְכָּהּ כְּשֵׁם אֱלֹהֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוֹ ה׳ צִדְקֵנוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר צֶמַח שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ו, יב): הִנֵּה אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ וּמִתַּחְתָּיו יִצְמָח. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אִיבוּ אָמַר מְנַחֵם שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא וְלֹא פְלִיגִי חוּשְׁבָּנָא דְּדֵין כְּחוּשְׁבָּנָא דְּדֵין, הוּא מְנַחֵם הוּא צֶמַח. וַהֲדָא מְסַיֵּעַ לַהֲדָא דְּרַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אִיבוּ. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד בַּר נָשׁ דַּהֲוָה קָא רָדֵי, גָּעֵת חֲדָא תּוֹרְתֵיהּ, עֲבַר עֲלוֹי חַד עַרְבִי, אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ, אֲמַר לֵיהּ יְהוּדָאי אֲנָא, אֲמַר לֵיהּ שְׁרֵי תּוֹרָךְ וּשְׁרֵי פַּדָּנָךְ, אֲמַר לֵיהּ לָמָּה, אֲמַר לֵיהּ דְּבִית מַקְדְּשׁוֹן דִּיהוּדָאי חָרַב. אֲמַר לֵיהּ מְנָא יָדַעְתְּ, אֲמַר לֵיהּ יְדָעִית מִן גְּעִיָּתָא דְּתוֹרָךְ. עַד דַּהֲוָה עָסִיק עִמֵּיהּ גָּעֵת זִימְנָא אַחְרִיתֵי, אֲמַר לוֹ אֲסַר תּוֹרָךְ אֲסַר פַּדָּנָךְ דְּאִתְיְלִיד פְּרִיקְהוֹן דִּיהוּדָאי. אֲמַר לֵיהּ וּמָה שְׁמֵיהּ, אֲמַר לוֹ מְנַחֵם שְׁמֵיהּ. וַאֲבוּי מַה שְׁמֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ חִזְקִיָּה. אֲמַר לֵיהּ וְהֵיכָן שָׁרְיָין, אֲמַר לֵיהּ בְּבִירַת עַרְבָא בִּדְבֵית לֶחֶם יְהוּדָה. זַבִּין הַהוּא גַּבְרָא תּוֹרוֹי זַבִּין פַּדְּנֵיהּ וַהֲוָה מַזְבִּין לְבִידִין דִּינוּקִין. עָלַל לְקָרְתָּא וּנְפַק לְקָרְתָּא, עָלַל לְמִדְינָה וּנְפַק לְמִדְינָה, עַד דְּמָטָא לְתַמָּן, אַתְיָין כָּל כְּפָרַיָּא לְמִזְבַּן מִינֵּיהּ וְהַהִיא אִיתְּתָא אִמֵּיהּ דְּהַהוּא יְנוּקָא לָא זַבְנַת מִינֵּיהּ. אֲמַר לָהּ לָמָּה לֵית אַתְּ זַבְנַת לְבִידִין דִּינוּקִין, אָמְרָה לֵיהּ דַּחֲשָׁיֵיהּ קֻשָׁיֵי לִינוּקֵי. אֲמַר לָהּ לָמָּה, אָמְרָה לֵיהּ דְּעַל רַגְלוֹי חָרַב בֵּית מַקְדְּשָׁא. אֲמַר לָהּ רְחִיצִין אֲנַן בְּמָרֵיהּ עָלְמָא דְּעַל רַגְלוֹי חָרַב וְעַל רַגְלוֹי מֵיתְבְּנֵי. אֲמַר לָהּ אַתְּ חֲזֵי נְסִיבָא לִיךְ מִן אִילֵּין לְבִידִין דִּינוּקִיךְ וּלְבָתַר יוֹמִין אֲנָא אָתֵי לְבֵיתֵךְ וְנָסֵב פְּרִיעֵיךְ, נָסְבָה וְאָזְלָה. לְבָתַר יוֹמִין אֲמַר הַאי גַּבְרָא אֵיזִיל וְאֵיחֱמֵי הַהוּא יְנוּקָא מַאי קָא עָבֵיד, אֲתָא לְגַבָּהּ אֲמַר לָהּ הַהוּא יְנוּקָא מַאי קָא עָבִיד, אָמְרָה לֵיהּ לָא אֲמָרִית לָךְ דַּחֲשָׁיֵיהּ קֻשֵׁי אֲפִלּוּ עַל רִגְלֵיהּ נַחֲשֵׁיהּ, דְּמִן הַהִיא שַׁעְתָּא אַתְיָין רוּחִין וְעִלְעוּלִין טַעֲנוּנֵיהּ וְאָזְלִין לְהוֹן. אֲמַר לָהּ וְלָא כָךְ אֲמָרִית לָךְ דְּעַל רִגְלוֹי חָרַב וְעַל רִגְלוֹי מֵיתְבְּנֵי. אָמַר רַבִּי אָבוּן לָמָּה לִי לְלִמֹּד מִן עַרְבִיֵּי, וְלֹא מִקְּרָא מָלֵא הוּא, דִּכְתִיב (ישעיה י, לד): וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל. וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ (ישעיה יא, א): וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשַׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה. דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אָמְרֵי שִׁילֹה שְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, י): עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה. שִׁלָּה כְּתִיב. דְּבֵי רַבִּי חֲנִינָא אָמְרֵי חֲנִינָה שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה טז, יג): אֲשֶׁר לֹא אֶתֵּן לָכֶם חֲנִינָה. דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי יְנוֹן שְׁמוֹ, דִּכְתִיב (תהלים עב, יז): לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ. רַבִּי בִּיבָא סַנְגּוֹרְיָא אָמַר נְהִירָא שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, כב): וּנְהוֹרָא עִמֵּהּ שְׁרֵא. נְהִירָא כְּתִיב. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק הֲדֵין מַלְכָּא מְשִׁיחָא אִי מֵחַיָּיא הוּא דָּוִד שְׁמֵיהּ, אִי מִמֵּיתַיָּא הוּא דָּוִד שְׁמֵיהּ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אֲנָא אוֹמַר טַעֲמֵיהּ (תהלים יח, נא): מַגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ, וּלְדָוִד, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ. הָיוּ בָנַי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב. רַבִּי אַיְבוּ אָמַר כַּהֲדָא אַפְתָּא דְקָרָא דְּכַמָּה דְּהַהִיא רַבְיָא הִיא קְטַנָּא. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר כַּהֲדָא חֲזִירְתָּא דְּכַמָּה דְּבָנֶיהָ רַבְיָין הִיא קְטַנָּא.

**נב** פֵּרְשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ. כְּתִיב (ירמיה ח, כג): מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר דִּמְעָה, מִי אָמַר הַפָּסוּק הַזֶּה, אִם תֹּאמַר יִרְמְיָה, אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא לִישַׁן, אֶלָּא מִי אָמְרוּ מִי שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁנָה, דִּכְתִיב (תהלים קכא, ד): הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, כְּתִיב (בראשית א, ט): וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְקַוּוּ לִי הַמַּיִם מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת בָּהֶן. רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּנָה לוֹ פַּלְטִירִין, וְהוֹשִׁיב בָּהֶן דְּיוֹרִין אִלְמִים, וּבְכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ מַשְׁכִּימִין וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ הַמֶּלֶךְ וּמְקַלְּסִין אוֹתוֹ בִּרְמִיָּה וּבְאַצְבַּע, אָמַר הַמֶּלֶךְ וּמָה אִלּוּ שֶׁהֵן אִלְמִים כָּךְ מְקַלְּסִין אוֹתִי, אִם הָיוּ פִּקְחִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מֶה עָשָׂה הוֹשִׁיב בָּהֶן דְּיוֹרִין פִּקְחִין, עָמְדוּ וְהֶחֱזִיקוּ בַּפָּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ וְאָמְרוּ אֵין זוֹ פָּלְטִין אֶלָּא שֶׁלָּנוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַמֶּלֶךְ תַּחֲזֹר פָּלְטִין לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה. כָּךְ מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא הָיָה קְלוּסוֹ עוֹלֶה אֶלָּא מִן הַמַּיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים צג, ד): מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים: אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה׳, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמָה אִם אִלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם לֹא פֶּה וְלֹא לָשׁוֹן, לֹא אָמְרָה וְלֹא דִבּוּר כָּךְ מְקַלְּסִין אוֹתִי, לְכְשֶׁאֶבְרָא בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְכֵיוָן שֶׁבָּרָא בְּנֵי אָדָם עָמְדוּ דּוֹר אֲנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל וּמָרְדוּ בּוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַחֲזֹר הָעוֹלָם לִכְמוֹת שֶׁהָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, יב): וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ מַקֵּל וְצִנִּית, עָמַד וְסִגֵּל וְקָנָה לוֹ צֹאן, וְנִכְנְסוּ זְאֵבִין וּבָקָעוּם, אָמַר אוֹתוֹ הָרוֹעֶה אֶחָזֹר לְאוֹתוֹ מַקֵּל וּלְאוֹתָהּ צִנִּית. כָּךְ רוֹעֶה זֶה הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ, ב): רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה. צֹאן אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד, לא): וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי. נִכְנְסוּ זְאֵבִין לְתוֹךְ עֶדְרוֹ וּבְקָעוּם, אֵלּוּ הַשּׁוֹנְאִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם. כְּתִיב (תהלים מב, ה): אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם וּדְרָכִים מִתְקַנִּים, וְעַכְשָׁיו בַּשָּׁךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב, ח): לָכֵן הִנְנִי שָׂךְ אֶת דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים. דָּבָר אַחֵר, אֵלֶּה אֶזְכְּרָה, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי עוֹלָה וְאֵילָנוֹת מְסַכְּכוֹת עַל רֹאשִׁי, וְעַכְשָׁיו תְּלוּיָה לַשֶּׁמֶשׁ. אֵלֶּה אֶזְכְּרָה, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי עוֹלָה בְּצִלּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְעַכְשָׁיו בְּצִלָּן שֶׁל מַלְכֵיּוֹת. אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וגו׳, אַסְפַּסְיָאנוּס קֵיסָר הוֹשִׁיב שׁוֹמְרִים רָחוֹק מִפּוּמְעִים שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל, וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְעוֹלֵי רְגָלִים וְאוֹמְרִים לָהֶם לְמִי אַתֶּם, וְהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם אַסְפַּסְיָאנִי, טְרָכִינִי, אַדְרְיָנִי. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי עוֹלָה וְסַלֵּי בְכוּרִים עַל רֹאשִׁי בָּהַשְׁכָּמָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים (ירמיה לא, ה): קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן, וּכַדָּרָכִים הָיוּ אוֹמְרִים (תהלים קכב, ב): עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם. בְּהַר הַבַּיִת מָה הָיוּ אוֹמְרִים (תהלים קנ, א): הַלְלוּהוּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ. בָּעֲזָרָה הָיוּ אוֹמְרִים (תהלים קנ, ו): כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ, וְעַכְשָׁיו אֲדֻמָּה, דְּמוּמָה סָלְקָא, דְּמוּמָה נָחֲתָא. אֵלֶּה אֶזְכְּרָה, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי עוֹלָה בְּשִׁירוֹת וּבְזִמִּירוֹת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים מב, ה): בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, וְעַכְשָׁיו בָּכְיָה סָלְקָא בָּכְיָה נָחֲתָא. אֵלֶּה אֶזְכְּרָה, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי עוֹלָה הֲמוֹנִיּוֹת הֲמוֹנִיּוֹת שֶׁל חֲגִיגָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים מב, ה): הָמוֹן חוֹגֵג. אָמַר רַבִּי לֵוִי כַּהֲדֵין גַּעְגְּעָא דְּלָא פָּסִיק לָא בִּימָמָא וְלָא בְּלֵילְיָא, וְעַכְשָׁיו טָמְשָׁא סָלְקִין וְטָמְשָׁא נָחֲתִין, אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי וגו׳. דָּבָר אַחֵר, פְּרִשָּׁה צִיּוֹן בְּיֶדֶיהָ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, הָיוּ מָחֵי לֵיהּ וַאֲמַר חֲטֵית, הָוָה מָחֵי לֵיהּ וַאֲמַר חֲטֵית וְיסִיפַלְתְּ, וְעוֹד הָיוּ מָחֵי לֵיהּ עַד דְּפָשַׁט עֲשַׂר אֶצְבְּעוֹי קוֹדָמוֹי, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָוָה מְיַיסֵּר לִירוּשָׁלַיִם וַהֲוַת אָמְרָה חֲטֵית, עַד פְּרִשָּׁה צִיּוֹן בְּיֶדֶיהָ. אֵין מְנַחֵם לָהּ, אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין, הָוָה לָהּ, (בראשית יא, ל): וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד, וַהֲוָה לָהּ, דִּכְתִיב (בראשית כא, א): וַה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה. וְדִכְוָתָהּ (שמואל א א, ב): וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים, וַהֲוָה לָהּ, דִּכְתִיב (שמואל א ב, כא): כִּי פָקַד ה׳ אֶת חַנָּה. וְדִכְוָתָהּ (ירמיה ל, יז): צִיּוֹן הִיא דֹּרֵשׁ אֵין לָהּ, וַהֲוָה לָהּ. דִּכְתִיב (ישעיה נט, כ): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אַף כָּאן אֵין מְנַחֵם לָהּ, וַהֲוָה לָהּ, דִּכְתִיב (ישעיה נא, יב): אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם. צִוָּה ה׳ לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו, כְּגוֹן חַלְמִישׁ, לְנֶוֶה. קַסְטְרָא, לְחֵיפָה. סוּסִיתָא, לְטִבֶּרְיָה. יְרִיחוֹ, לְנֶעֱרָן. לוּד, לְאוֹנוֹ. הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם לִנְוָדָה בֵּינֵיהֶם, לְרַחוּק הָיְתָה.

**נג** צַדִּיק הוּא ה׳ כִּי פִיהוּ מָרִיתִי, מִי אָמְרוּ לְפָסוּק זֶה, יֹאשִׁיָּהוּ אֲמָרָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב לה, כ): אַחֲרֵי כָל זֹאת אֲשֶׁר הֵכִין יֹאשִׁיָּהוּ אֶת הַבַּיִת עָלָה נְכוֹ מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּחֶם בְּכַרְכְּמִישׁ עַל פְּרָת, בְּקִרְקְסִיוֹן דְּעַל פְּרָת, וַיִּשְׁלַח אֵלָיו מַלְאָכִים לֵאמֹר מַה לִּי וָלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא עָלֶיךָ אַתָּה הַיּוֹם כִּי אֶל בֵּית מִלְחַמְתִּי וֵאלֹהִים אָמַר לְבַהֲלֵנִי, מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹלֶה, חֲדַל לְךָ מֵאֱלֹהִים אֲשֶׁר עִמִּי, זֶה לְשׁוֹן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְלֹא הֶסֵב יֹאשִׁיָּהוּ פָּנָיו, וְלֹא שָׁמַע אֶל דִּבְרֵי נְכוֹ מִפִּי אֱלֹהִים, זֶה יִרְמְיָהוּ שֶׁאָמַר לְיֹאשִׁיָּהוּ, כָּךְ מְקַבְּלַנִי מִישַׁעְיָה רַבִּי (ישעיה יט, ב): וְסִכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְלֹא שָׁמַע לוֹ, אֶלָּא אָמַר לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּהּ דְּרַבָּךְ לֹא כָּךְ אָמַר (ויקרא כו, ו): וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, וְחַרְבּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע עוֹבֶרֶת בְּאַרְצִי וּבְתַחוּמִי, וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁכָּל דּוֹרוֹ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיוּ, הֲוָה מְשַׁלַּח זוּג תַּלְמִידִים לְמִיבְעֲרָא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִבָּתֵּיהוֹן, וַהֲווֹן עָלְלִין וְלָא מַשְׁכְּחִין כְּלוּם, עַד דִּנְפַקוּן אָמְרוּן טְרוּדוּ תַּרְעִין, מִן דַּהֲווֹן טָרְדִין לְתַרְעֵיהּ הֲווֹן חָמָן יָתֵיהּ, אָמְרוּ עֲלֵיהוֹן מִן דַּאֲתָא וְתִיקֵּן הוּא דַאֲתָא וְקִלְקֵל, לְפִיכָךְ (דברי הימים ב לה, כג): וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ, אָמַר רַבִּי מָנִי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חִצִּים הוֹרוּ בוֹ עַד שֶׁנַּעֲשָׂה גּוּפוֹ כִּכְבָרָה, וְהָיָה יִרְמְיָהוּ מְצַיֵּת אַחֲרָיו לֵידַע מַהוּ אוֹמֵר, וּמָה הָיָה אוֹמֵר: צַדִּיק הוּא ה׳ כִּי פִיהוּ מָרִיתִי, פִּיהוּ וּפוּם סַרְסוּרוֹ.

**נד** קָרֵאתִי לְמַאֲהֲבַי הֵמָּה רִמּוּנִי, רַבָּנָן פָּתְרִין קְרָיָא בִּנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, שֶׁהָיוּ מְאַהֲבִין אוֹתִי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶן. הֵמָּה רִמּוּנִי, גַּם הֵמָּה רִמּוּנִי, לֹא זָזוּ מִתְנַבְּאִין עָלַי שֶׁקֶר עַד שֶׁהִגְלוּ אוֹתִי מִמְּקוֹמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, יד): וַיֶּחֱזוּ לָךְ מַשָּׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים, מַדּוּחִם כְּתִיב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי פָּתַר קְרָיָא בִּנְבִיאֵי הָאֱמֶת, שֶׁהָיוּ מְאַהֲבִין אוֹתִי לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵמָּה רִמּוּנִי, שֶׁהָיוּ מְרַמִּין בִּי וְאוֹמְרִים לִי הַפְרִישׁוּ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, וְכִי יֵשׁ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת בְּבָבֶל, אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְאַהֲבֵנִי לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא שֶׁיִּרְמְיָה אוֹמֵר (ירמיה לא, כ): הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים, הִצַּיְּנִי בְּמִצְוֹות, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצַיָּנִין בָּהֶם. (ירמיה לא כ): שִׂמִי לָךְ תַּמְרוּרִים, זֶה חֶרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קלז, ה): אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי. שִׁתִּי לִבֵּךְ לַמְּסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתְּ, אָמַר רַבִּי חִיָּא הָלָכְתִּי כְתִיב. אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל מַה כְתִיב (ישעיה מג, יד): לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה. גָּלוּ לְעֵילָם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, דִּכְתִיב (ירמיה מט, לח): וְשַׂמְתִּי כִסְאִי בְּעֵילָם. גָּלוּ לְעֵנָן שְׁכִינָה עִמָּהֶם, דִּכְתִיב (זכריה ט, יג): וְעוֹרַרְתִּי בָנַיִךְ צִיּוֹן עַל בָּנַיִךְ יָוָן, וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ: וַה׳ עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וגו׳, לָכֵן כְּתִיב דֶּרֶךְ הָלָכְתִּי, דָּבָר אַחֵר, שִׁתִּי לִבֵּךְ לַמְּסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתְּ, אָמַר לָהֶם יִרְמְיָה רְאוּ בְּאֵילּוּ דְּרָכִים הָלַכְתֶּם, וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, דִּכְתִיב (ירמיה לא, כ): שׁוּבִי בְתוּלַת יִשְׂרָאֵל, וּמִיָּד אַתֶּם חוֹזְרִין לְעָרֵיכֶם, דִּכְתִיב (ירמיה לא, כ): שֹׁבִי אֶל עָרַיִךְ אֵלֶּה.

**נה** רְאֵה ה׳ כִּי צַר לִי מֵעַי חֲמַרְמָרוּ, רַבִּי חִיָּא בַּר חֲנִינָא אָמַר עֲשָׂאָן מוֹרוֹת מוֹרוֹת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר עֲשָׂאָן גּוּשִׁין גּוּשִׁין. נֶהְפַּךְ לִבִּי בְקִרְבִּי, לָמָּה, כִּי מָרוֹ מָרִיתִי. מִחוּץ שִׁכְּלָה חֶרֶב בַּבַּיִת כַּמָּוֶת, זֶה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה (דברים לב, כה): מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה.

**נו** שְׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פָּתַר קְרָיָה בְּאַהֲרֹן, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁמֵּת אַהֲרֹן הוּבְרְחוּ עֲנָנֵי כָּבוֹד וְנִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְסָפְדוֹ, אָמְרוּ מֹשֶׁה אָבֵל וְאֶלְעָזָר אָבֵל וּמִי לֹא יִתְאַבֵּל. מִיָּד מָה כְּתִיב תַּמָּן (במדבר כא, א): וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עָרָד, וּכְתִיב: וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי. וְרַבָּנָן פָּתְרִין קְרָיָה בְּחֶרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַתְּ מוֹצֵא שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁבִּקְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל לִבְרֹחַ הָיוּ מַסְגִּירִין אוֹתָן, בִּקְּשׁוּ לִבְרֹחַ כְּלַפֵּי צָפוֹן וְלֹא הִנִּיחוּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עמוס א, ו): עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי עַזָּה וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל הַגְלוֹתָם גָּלוּת שְׁלֵמָה לְהַסְגִּיר לֶאֱדוֹם. בִּקְּשׁוּ לִבְרֹחַ כְּלַפֵּי מִזְרָח, וְלֹא הִנִּיחוּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עמוס א, ט): עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי צֹר וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל הַסְגִּירָם גָּלוּת שְׁלֵמָה לֶאֱדוֹם וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית אַחִים. בִּקְּשׁוּ לִבְרֹחַ כְּלַפֵּי מַעֲרָב, וְלֹא הִנִּיחוּם, דִּכְתִיב (ישעיה כא, יג): מַשָּׂא בַּעְרָב בַּיַּעַר בְּעַרַב תָּלִינוּ אֹרְחוֹת וְגוֹ׳. כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא לְמַטְרוֹנָה, אָמַר לָהּ אַל תְּשִׂיחִי עִם חֲבֵרוֹתַיִךְ וְאַל תִּשְׁאֲלִי מֵהֶן וְאַל תַּשְׁאִילִי לָהֶן, לְיָמִים כָּעַס עָלֶיהָ הַמֶּלֶךְ וּטְרָדָהּ חוּץ לַפָּלָטִין, וְחָזְרָה עַל כָּל שְׁכֵנוֹתֶיהָ וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתָהּ, וְחָזְרַת לַפָּלָטִין, אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ אַקֶּשֶׁת אַפַּיִךְ, אָמְרָה לַמַּטְרוֹנָה לַמֶּלֶךְ, אֲדוֹנִי אִלּוּלֵי הָיִיתִי מַשְׁאִילָה לָהֶן, וְשׁוֹאֶלֶת מֵהֶן מָנָא, וַהֲוָה עֲבִידְתִּי גַּבָּהּ, אוֹ עֲבִידְתִּי גַּבֵּי, לָא הֲווֹן מְקַבְּלִין לִי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַקֶּשֶׁת אַפַּיכוֹן, אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא כָתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ (דברים ז, ג): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּהֶם בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ, אִלּוּלֵי הֲוֵינַן מַשְׁאִלִין לְהוֹן, וְנַסְבוּן מִינָּהוֹן וְאִינּוּן מִינַן, וַהֲוֵית בְּרַתֵּיהּ גַּבֵּי אוֹ בְּרָתִי גַּבֵּיהּ, לָא הֲווֹ מְקַבְּלִים לִי, וֶהֱוֵי כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ. הֵבֵאתָ יוֹם קָרָאתָ וְיִהְיוּ כָּמֹנִי, בְּצָרָה, וְלֹא כָּמוֹנִי בִּרְוָחָה.

**נז** תָּבֹא כָל רָעָתָם לְפָנֶיךָ וְעוֹלֵל לָמוֹ, אֵיתֵי עֲלֵיהוֹן מִן דְּאֵיתֵית עָלַי, דְּקִדֵּק עֲלֵיהֶן מַה דְּדִקְדַּקְתָּ עָלַי. וְעוֹלֵל לָמוֹ, קְטֵיף עוֹלְלָתֵיהוֹן כְּמָה דְּקָטַפְתָּ עוֹלְלָתִי. כִּי רַבּוֹת אַנְחֹתַי וְלִבִּי דָוֶי. אַתְּ מוֹצֵא שֶׁכַּדָּבָר שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בּוֹ לָקוּ וּבוֹ מִתְנַחֲמִים, חָטְאוּ בִּרֹאשׁ, וְלָקוּ בִּרֹאשׁ, וּמִתְנַחֲמִים בִּרֹאשׁ. חָטְאוּ בִּרֹאשׁ, דִּכְתִיב (במדבר יד, ד): נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה. וְלָקוּ בִּרֹאשׁ, דִּכְתִיב (ישעיה א, ה): כָּל רֹאשׁ לָחֳלִי. וּמִתְנַחֲמִין בִּרֹאשׁ, דִּכְתִיב (מיכה ב, יג): וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַה׳ בְּרֹאשָׁם. חָטְאוּ בְּאָזֶן, דִּכְתִיב (זכריה ז, יא): וְאָזְנֵיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְׁמוֹעַ, וְלָקוּ בְּאָזֶן, דִּכְתִיב (שמואל א ג, יא): אֲשֶׁר כָּל שֹׁמְעוֹ תְּצַלֶּינָה שְׁתֵּי אָזְנָיו. וּמִתְנַחֲמִין בְּאָזֶן, דִּכְתִיב (ישעיה ל, כא): וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר. חָטְאוּ בְּעַיִן, דִּכְתִיב (ישעיה ג, טז): כִּי גָּבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינַיִם, וְלָקוּ בְּעַיִן, דִּכְתִיב (איכה א, טז): עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַיִם. וּמִתְנַחֲמִין בְּעַיִן, דִּכְתִיב (ישעיה נב, ח): כִּי עַיִן בָּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב ה׳ צִיּוֹן. חָטְאוּ בְּאַף, דִּכְתִיב (יחזקאל ח, יז): וְהִנָּם שֹׁלְחִים אֶת הַזְּמוֹרָה אֶל אַפָּם, וְלָקוּ בְּאַף, דִּכְתִיב (ויקרא כו, מא): אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי. וּמִתְנַחֲמִין בְּאַף, דִּכְתִיב (ויקרא כו, מד): וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם. חָטְאוּ בְּפֶה, דִּכְתִיב (ישעיה ט, טז): וְכָל פֶּה דֹּבֵר נְבָלָה. וְלָקוּ בְּפֶה, דִּכְתִיב (ישעיה ט, יא): וַיֹּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה. וּמִתְנַחֲמִין בְּפֶה, דִּכְתִיב (תהלים קכו, ב): אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ. חָטְאוּ בְּלָשׁוֹן, דִּכְתִיב (ירמיה ט, ב): וַיְדַרְכוּ אֶת לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר, וְלָקוּ בְּלָשׁוֹן, דִּכְתִיב (איכה ד, ד): דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק. וּמִתְנַחֲמִין בְּלָשׁוֹן, דִּכְתִיב (תהלים קכו, ב): וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה. חָטְאוּ בְּלֵב, דִּכְתִיב (זכריה ז, יב): וְלִבָּם שָׂמוּ שָׁמִיר מִשְׁמוֹעַ, וְלָקוּ בְּלֵב, דִּכְתִיב (ישעיה א, ה): וְכָל לֵבָב דָּוֶי. וּמִתְנַחֲמִין בְּלֵב, דִּכְתִיב (ישעיה מ, ב): דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם. חָטְאוּ בְּיָד, דִּכְתִיב (ישעיה א, טו): יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ. וְלָקוּ בְּיָד, דִּכְתִיב (איכה ד, י): יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן. וּמִתְנַחֲמִים בְּיָד, דִּכְתִיב (ישעיה יא, יא): יוֹסִיף ה׳ שֵׁנִית יָדוֹ. חָטְאוּ בְּרֶגֶל דִּכְתִיב (משלי א, טז): כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ. וְלָקוּ בְּרֶגֶל, דִּכְתִיב (ירמיה יג, טז): וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נָשֶׁף. וּמִתְנַחֲמִין בְּרֶגֶל, דִּכְתִיב (ישעיה נב, ז): מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר. חָטְאוּ בְּהוּא, דִּכְתִיב (ירמיה ה, יב): כִּחֲשׁוּ בַּה׳ וַיֹּאמְרוּ לוֹא הוּא. וְלָקוּ בְּהוּא, דִּכְתִיב (ישעיה סג, י): וַיַּהֲפֹךְ לָהֶם לְאוֹיֵב וְהוּא נִלְחַם בָּם. וּמִתְנַחֲמִין בְּהוּא, דִּכְתִיב (ישעיה נא, יב): אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם. חָטְאוּ בְּזֶה, דִּכְתִיב (שמות לב, א): כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ. וְלָקוּ בְּזֶה, דִּכְתִיב (איכה ה, יז): עַל זֶה הָיָה דָוֶה. וּמִתְנַחֲמִין בְּזֶה, דִּכְתִיב (ישעיה כה, ט): הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ. חָטְאוּ בְּאֵשׁ, דִּכְתִיב (ירמיה ז, יח): הַבָּנִים מְלַקְּטִים עֵצִים וְהָאָבוֹת מְבַעֲרִים אֶת הָאֵשׁ. וְלָקוּ בְּאֵשׁ, דִּכְתִיב (איכה א, יג): מִמָּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ. וּמִתְנַחֲמִין בְּאֵשׁ, דִּכְתִיב (זכריה ב, ט): וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם ה׳ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב, חָטְאוּ בְּיֵשׁ, דִּכְתִיב (שמות יז, ז): הֲיֵשׁ ה׳ בְּקִרְבֵּנוּ, וְלָקוּ בְּיֵשׁ, דִּכְתִיב (איכה א, יב): אִם יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי. וּמִתְנַחֲמִין בְּיֵשׁ, דִּכְתִיב (משלי ח, כא): לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא. חָטְאוּ בְּכַפְלַיִם, דִּכְתִיב (איכה א, ח): חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַיִם. וְלָקוּ בְּכַפְלַיִם, דִּכְתִיב (ישעיה מ, ב): כִּי לָקְחָה מִיַּד ה׳ כִּפְלַיִם בְּכָל חַטֹּאתֶיהָ. וּמִתְנַחֲמִים בְּכַפְלַיִם, דִּכְתִיב (ישעיה מ, א): נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם. **סְלִיק אַלְפָּא בֵּיתָא קַדְמָאָה**

## פרשה ב

**א** הָהְפֵּךְ עָלַי בַּלָּהוֹת (איוב ל, טו), אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי אֲנִי מַבְהֶלֶת לַאֲחֵרִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (אסתר ו, יד): וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת הָמָן, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (יחזקאל כו, כא): בַּלָּהוֹת אֶתְּנֵךְ וְאֵינֵךְ, וְאוֹמֵר (שמות טו, טו): אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם, וְעַכְשָׁיו הֲפוּכָה עָלַי, אָמַר רַבִּי אַחָא לְחֶלְיוֹ שֶׁל עַמּוּד, שֶׁהָיְתָה מִתְהַפֶּכֶת בְּתוֹךְ הַפְּלַטְיָא, וְהִטִּיסָה בִּצְרוֹר וְנִסְמְכָה, כָּךְ (תהלים פח, ח): עָלַי סָמְכָה חֲמָתֶךָ. תִּרְדֹּף כְּרוּחַ נְדִבָתִי. בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם נְדִיבִים וּרְאוּיִין לָבֹא לִי גְּאֻלָּה עַל יְדֵיהֶם, אַתְּ מְרַדְּפָן כְּרוּחַ. וּכְעָב עָבְרָה יְשׁוּעָתִי, בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם נְדִיבִים וּרְאוּיִין לָבֹא לִי יְשׁוּעָה עַל יְדֵיהֶם, אַתְּ מְסִיטָן וּמַעֲבִירָן כְּעָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ ה׳ אֶת בַּת צִיּוֹן. וּכְתִיב (דברים ח, כ): כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר ה׳ מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם, תֹּאמַר מָה אֵלּוּ בְּכֹהֵן וְנָבִיא אַף אֵלּוּ בְּכֹהֵן

וְנָבִיא, וּמָה אֵלּוּ בְּשׁוֹפָר וּבִתְרוּעָה כָּךְ אֵלּוּ בְּשׁוֹפָר וּבִתְרוּעָה, וּמָה אֵלּוּ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ד, ט): דֵּינָיֵא וַאֲפַרְסַתְכָיֵא טַרְפְּלָיֵא אֲפָרְסָיֵא אַרְכְוָיֵא בָּבְלָיֵא שׁוּשַׁנְכָיֵא דְּהָיֵא עֵלָמָיֵא, וּשְׁאָר אֻמַּיָּא דִּי הַגְלִי אָסְנַפַּר רַבָּא וְיַקִּירָא, תֹּאמַר אַף אֵלּוּ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, דִּכְתִיב (ישעיה יז, ט): בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ עָרֵי מָעֻזּוֹ כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאָמִיר, מַהוּ הָאָמִיר רַבִּי פִּנְחָס אָמַר כִּדְאִימְרֵי. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר כְּאָמוּר בַּתּוֹרָה, דִּכְתִיב: כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר ה׳ מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם. תֹּאמַר מָה אֵלּוּ בִּנְפִילַת הַחוֹמָה, דִּכְתִיב (יהושע ו, כ): וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ, אַף אֵלּוּ בִּנְפִילַת חוֹמָה, מָה אֵלּוּ בְּעָבִים, דִּכְתִיב (ירמיה ד, כט): בָּאוּ בָּעָבִים וּבַכְּפִים, אַף אֵלּוּ בָּעָבִים אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ.

**ב** אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ ה׳ אֶת בַּת צִיּוֹן. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר רַבִּי חֲנִינָא אֵיךְ חַייֵב ה׳ בְּרוּגְזֵיהּ יָת בַּת צִיּוֹן. אִית אַתְרָא דְּצָוְוחִין לְחַיָּיבָא עַיָּיבָא. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אֵיךְ כַּייֵב ה׳ בְּרוּגְזֵיהּ. אִית אַתְרָא דְּצַוָּוחִין לְכַייָבָא עַייָבָא. וְרַבָּנָן אָמְרִין אֵיךְ שַׁיֵּים ה׳ בְּרוּגְזֵיהּ יָת בַּת צִיּוֹן. הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, בָּכָה וּנְתָנוֹ עַל אַרְכּוּבוֹתָיו, בָּכָה וּנְתָנוֹ עַל זְרוֹעוֹתָיו, בָּכָה וְהִרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, טִנֵּף עָלָיו וּמִיָּד הִשְׁלִיכוֹ לָאָרֶץ, וְלָא הֲוַת מְחוּתְיֵהּ כְּמִסּוּקְיֵהּ, מִסּוּקְיֵהּ צִיבְחַר, וּמְחוּתְיֵהּ כּוֹלָּא חֲדָא. כָּךְ (הושע יא, ג): וְאָנֹכִי תִרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו. וְאַחַר כָּךְ (הושע י, יא): אַרְכִּיב אֶפְרַיִם יַחֲרוֹשׁ יְהוּדָה יְשַׂדֵּד לוֹ יַעֲקֹב. וְאַחַר כָּךְ: הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי נַחְמָן מָשָׁל לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁעָשׂוּ עֲטָרָה לַמֶּלֶךְ, הִקְנִיטוּהוּ וּסְבָלָן, הִקְנִיטוּהוּ וּסְבָלָן, אַחַר כָּךְ אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ כְּלוּם אַתֶּם מַקְנִיטִין אוֹתִי אֶלָּא בַּעֲבוּר עֲטָרָה שֶׁעִטַּרְתֶּם לִי, הֵא לְכוֹן טִרוֹן בְּאַפֵּיכוֹן, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוּם אַתֶּם מַקְנִיטִין אוֹתִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִיקּוּנִין שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁחָקוּקָה עַל כִּסְאִי, הֵא לְכוֹן טִרוֹן בְּאַפֵּיכוֹן, הֲוֵי: הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ וגו׳.

**ג** וְלֹא זָכַר הֲדֹם רַגְלָיו, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אוֹתוֹ הַדָּם שֶׁל בֵּין רַגְלָיו שֶׁל זָקֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, כד): וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשַּׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ, אָמַר רַבִּי יוּדָן לְמֶלֶךְ שֶׁתָּפַשׂ אֶת שׁוֹנְאָיו וַהֲרָגָן, וְהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מְפַרְכְּסִין בְּדַם שׁוֹנְאָיו, פַּעַם אַחַת הִקְנִיטוּהוּ וּדְחָפָן וְהוֹצִיאָן חוּץ לַפָּלָטִין, אָמְרוּ אֵין הַמֶּלֶךְ נִזְכָּר לָנוּ אוֹתוֹ הַדָּם שֶׁהֵיינוּ מְפַרְכְּסִין בְּדַם שׁוֹנְאָיו, כָּךְ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין אַתְּ נִזְכָּר לָנוּ אוֹתוֹ הַדָּם שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ז): וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף. דָּבָר אַחֵר, וְלֹא זָכַר הֲדֹם רַגְלָיו, אֵין הֲדֹם זֶה אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדֹם שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צט, ה): רוֹמְמוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא. בְּיוֹם אַפּוֹ, אָמַר רַבִּי אַחָא יוֹם אֶחָד הָיָה חָרוֹן אַפּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵלּוּ עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּבָה פָּשְׁרוּ. (יחזקאל ט, א): וַיִּקְרָא בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחֵתוֹ בְּיָדוֹ, עַד הֵיכָן חֶטְאוֹ שֶׁל עֵגֶל קַיָּם, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי נְחֶמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר עַד עֲגָלָיו שֶׁל יָרָבְעָם בֶּן נְבָט, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע ז, א): כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי נְחֶמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר עַד עֲגָלָיו שֶׁל יָרָבְעָם בֶּן נְבָט, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע ז, א): כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאתִי לְרַפְּאוֹת לְיִשְׂרָאֵל מֵחֶטְאוֹ שֶׁל עֵגֶל, וְנִגְלָה רָעוֹת שֹׁמְרוֹן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר נַחְמָנִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר עַד חֲרֵבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב: קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחֵתוֹ בְּיָדוֹ, וּכְתִיב (שמות לב, לד): וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם. כְּתִיב (יחזקאל ט, ב): וְהִנֵּה שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים בָּאִים מִדֶּרֶךְ שַׁעַר הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר מָפְנָה צָפוֹנָה וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. כְּתִיב הָכָא: וְהִנֵּה שִׁשָּׁה, וַהֲלֹא חָמֵשׁ גְּזֵרוֹת הֵן, דִּכְתִיב (יחזקאל ט, ה): וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנַי עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ אַל תָּחֹס עֵינְכֶם וְאַל תַּחְמֹלוּ. וּכְתִיב (יחזקאל ט, ו): זָקֵן בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ לְמַשְׁחִית, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמַלְאָךְ קָשֶׁה שֶׁבִּינֵיהֶם אָמַר, זֶה גַּבְרִיאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ט, ב): וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיָה אוֹתוֹ מַלְאָךְ מְשַׁמֵּשׁ, קֶסְנְטוֹר, סְפֶקְלָטוֹר, וְכֹהֵן גָּדוֹל. קֶסְנְטוֹר, דִּכְתִיב: וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו. סְפֶקְלָטוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לד, ב): הֶחֱרִימָם נְתָנָם לַטֶּבַח. וְכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים, וּכְתִיב בְּכֹהֵן (ויקרא טז, ד): כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ. וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ, מָאנֵי זַיְינֵיהּ, מָאנֵי סִיתְוֹרָיְיתָהּ, וּמָאנֵי גְּלוּתֵיהּ. מָאנֵי זַיְינֵיהּ: וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ. וּמָאנֵי סִיתְוֹרָיְיתָהּ (ישעיה כז, ט): בְּשׁוּמוֹ כָּל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי גִר מְנֻפָּצוֹת. וּמָאנֵי גְּלוּתֵיהּ, דִּכְתִיב (ירמיה נא, כ): מַפֵּץ אַתָּה לִי כְּלֵי מִלְחָמָה. וּכְתִיב: וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר עַד מְקוֹם מְחִיצָתוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עוֹמֵד וּמַזְכִּיר חֲטָאִין שֶׁל אָחָז, דִּכְתִיב בֵּיהּ (מלכים ב טז, טו): וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת יִהְיֶה לִי לְבַקֵּר, מַהוּ לְבַקֵּר, אָמַר רַבִּי פִּינְחָס פְּסָלוֹ וַעֲשָׂאוֹ בַּעֲלֵי מוּמִין, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא יג, לו): לֹא יְבַקֵּר הַכֹּהֵן. (יחזקאל ט, ד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלָו עִבְרוּ בְתוֹךְ הָעִיר יְרוּשָׁלָיִם, אֵלּוּ כְּתִיב, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לְמַלְאָךְ הַקָּשֶׁה שֶׁבָּהֶן [אמר זה גבריאל]. וְהִתְוִיתָ תָּו, רַב נַחְמָן אָמַר אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּימּוּ אֶת הַתּוֹרָה מֵאָלֶ״ף וְעַד תָּי״ו. וְרַבָּנָן אָמְרֵי חִתּוּכִין וּפִסְפָּס. וְרַב אָמַר עַל שְׁנִתְּנָה בְּכָל צַד תָּי״ו, תִּיהֵי תִּיהֵי וּתְחֵי תְחֵי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק תַּמָּה זְכוּת אֲבוֹתֵיהֶן. רַבִּי הוֹשַׁעְיָא שָׁלַח וְאָמַר לְרַבִּי סִימוֹן בִּשְׁבִיל שֶׁאַתְּ שָׁרוּי בְּבֵיתוֹ שֶׁל קָצִין מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה מוֹכִיחָן, אָמַר לוֹ הַלְוַאי נֶהֱוֵי מֵאוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים, אָמַר לוֹ וַהֲלֹא מֵהֶן הִתְחִילָה הַפָּרָעָנוּת, דִּכְתִיב (יחזקאל ט, ה): וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנַי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְעוֹלָם אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הָרָעָה אֶלָּא עַל הַטּוֹבָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וּלְאֵלֶּה אָמַר אֱלֹהִים בְּאָזְנַי, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנַי עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ אַל תָּחֹס עֵינְכֶם וְאַל תַּחְמֹלוּ, זָקֵן בָּחוּר וּבְתוּלָה טַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ לְמַשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּו אַל תִּגָּשׁוּ וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלוּ. וְהֵיאַךְ זֶה, אֶלָּא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָפְצָה קָטֵיגוֹרְיָא לִפְנֵי כִסֵּא הַכָּבוֹד, אָמְרָה לְפָנָיו רִבּוֹן הָעוֹלָם אֵיזֶה מֵהֶן נֶהֱרָג עַל שְׁמֶךָ, אֵיזֶה מֵהֶן נִפְצַע מֹחוֹ עַל שְׁמֶךָ, אָמַר לוֹ אֵין בָּהֶם כְּדֵי שְׁטָר. רַבִּי אַיְבוּ אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

הוּא יֶחֱרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאַל תִּגַּע יַד בַּצַּדִּיקִים. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הוּא וְהֵם יֵשׁ בָּהֶם כְּדֵי שְׁטָר. רַבִּי תַּנְחוּמָא וְרַבִּי אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא, מֵעוֹלָם לֹא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּבָר טוֹב וְחוֹזֵר בּוֹ, וְכָאן חָזַר בּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ט, ו): וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלוּ, אַל תִּקְרֵי וּמִמִּקְדָּשִׁי אֶלָּא וּמִמְּקֻדָּשַׁי תָּחֵלוּ. מִיָּד מַה כְּתִיב: וַיָּחֵלוּ בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבָּיִת. וּכְתִיב: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם טַמְּאוּ אֶת הַבַּיִת וּמַלְאוּ אֶת הַחֲצֵרוֹת חֲלָלִים צְאוּ וְיָצְאוּ וְהִכּוּ בָעִיר. וּכְתִיב (יחזקאל ט, ח): וַיְהִי כְּהַכּוֹתָם וְנֶאשְׁאַר אָנִי וָאֶפְּלָה עַל פָּנַי וָאֶזְעַק [קול גדול] וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי אֱלֹהִים הֲמַשְׁחִית אַתָּה אֵת כָּל שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל, וְאֵין שְׁאֵרִית אֶלָּא צַדִּיקִים, לְכָךְ בָּא וְאָמַר: בְּלַע ה׳ וְלֹא חָמַל וגו׳.

**ד** בְּלַע ה׳ וְלֹא חָמַל אֵת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִנַּין (ישעיה א, כא): מְלֵאתִי מִשְׁפָּט, מְלֵתִי כְתִיב, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה לוֹ בֵּית סֵפֶר וּבֵית תַּלְמוּד, בֵּית סֵפֶר לְמִקְרָא, וּבֵית תַּלְמוּד לְמִשְׁנָה. דָּבָר אַחֵר, בְּלַע ה׳ וְלֹא חָמַל אֵת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב, אֵת כָּל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגוֹן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי יְשֵׁבָב, וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, וְרַבִּי חוּצְפִּית הַמְתוּרְגְּמָן, וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּחְתוֹם, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן, וְרַבִּי עֲקִיבָא, וּבֶן עַזַּאי, וְרַבִּי טַרְפוֹן. וְאֵית דְּמַפְקִין רַבִּי טַרְפוֹן וּמְעַיְילִין רַבִּי אֶלְעָזָר חַרְסָנָה. רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה דָּרֵשׁ שִׁיתִּין אַפִּין בְּבִקְעַת ה׳ וְלֹא חָמַל, וְרַבִּי הֲוָה דָּרֵישׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אַפִּין. וְלֹא דְּרַבִּי יוֹחָנָן יַתִּיר עַל רַבִּי, אֶלָּא רַבִּי עַל יְדֵי שֶׁהָיָה סָמוּךְ לְחֶרְבַּן הַבַּיִת הָיָה נִזְכָּר וְהָיָה דּוֹרֵשׁ וּבוֹכֶה וּמִתְנַחֵם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ (במדבר כד, יז): דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב, אַל תִּקְרֵי כּוֹכָב אֶלָּא כּוֹזָב. רַבִּי עֲקִיבָא כַּד חֲוָה חָמֵי לֵיהּ לְהָדְרִין בַּר כּוֹזִיבָא חֲוָה אָמַר הֵיינוּ מַלְכָּא מְשִׁיחָא, אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן תּוֹרְתָא עֲקִיבָא יַעֲלוּ עֲשָׂבִים בִּלְחָיֶיךָ וְעַדַיִן אֵינוֹ בָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (בראשית כז, כב): הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, קוֹל אַדְרְיָאנוּס קֵיסָר הָרַג בְּבֵיתָר שְׁמוֹנִים אֶלֶף רִבּוֹא בְּנֵי אָדָם וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף תּוֹקְעֵי קֶרָנוֹת הָיוּ צָרִין עַל בֵּיתָר, וְהָיָה שָׁם בֶּן כּוֹזִיבָא, וְהָיוּ לוֹ מָאתַיִם אֶלֶף מְקַטָּעֵי אֶצְבַּע, שֶׁלְחוּ לוֹ חֲכָמִים עַד מָתַי אַתָּה עוֹשֶׂה לְיִשְׂרָאֵל בַּעֲלֵי מוּמִין, אָמַר לָהֶם וְהֵיאַךְ יִבָּדְקוּ, אָמְרוּ לוֹ כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹקֵר אֶרֶז מִלְּבָנוֹן אַל יִכָּתֵב בְּאִסְטְרַטְיָא שֶׁלְּךָ. וְהָיוּ לוֹ מָאתַיִם אֶלֶף מִכָּאן וּמִכָּאן, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין לַמִּלְחָמָה הָיוּ אוֹמְרִים לָא תִסְעוֹד וְלָא תַסְכִּיף, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ס, יב): הֲלֹא אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ. וּמָה הָיָה עוֹשֶׂה בֶּן כּוֹזִיבָא, הָיָה מְקַבֵּל אַבְנֵי בַלִּיסְטְרָא בְּאֶחָד מֵאַרְכּוּבוֹתָיו וְזוֹרְקָן וְהוֹרֵג מֵהֶן כַּמָּה נְפָשׁוֹת, וְעַל זֶה אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כָּךְ. שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה הִקִּיף אַדְרְיָאנוּס קֵיסָר לְבֵיתָר, וְהָיָה שָׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי עָסוּק בְּשַׂקּוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ, וּבְכָל יוֹם וָיוֹם מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַל תִּשֵּׁב בַּדִּין הַיּוֹם. וּלְבַסּוֹף נָתַן דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר, אָתָא חַד כּוּתְאִי וּמְצָאוֹ וְאָמַר לוֹ, אֲדוֹנִי, כָּל יוֹמִין דַּהֲדָא תַּרְנְגוֹלְתָּא מִתְגַּעְגַּע בְּקִיטְמָא לֵית אַתְּ כָּבֵישׁ לָהּ, אֶלָּא הַמְתֵּן לִי דַּאֲנָא עָבֵיד לָךְ דְּתַכְבְּשְׁנָהּ יוֹמָא דֵין, מִיָּד עָלִיל בֵּיהּ בְּבוּבֵיהּ דְּמִדִּינְתָּא, וְאַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר דַּהֲוָה קָאֵים וּמַצְלֵי, עֲבַד גַּרְמֵיהּ לָחֵישׁ בְּאוּדְנֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, אֲזָלוֹן וְאָמְרוּן לְבַר כּוּזִיבָא חֲבִיבָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בָּעֵי לְאַשְׁלָמָא מְדִינְתָּא עִם אַדְרְיָאנוּס, שְׁלַח וְאַתְיֵיהּ לְהַהוּא כּוּתָאי אֲמַר לֵיהּ מַאי אֲמַרְתְּ לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ אִין אֲנָא אָמַר לָךְ, מַלְכָּא קָטֵיל לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, וְאִין לֵית אֲנָא אָמַר לָךְ אַתְּ קָטֵיל לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, אֲבָל מוּטָב לִיקְטְלֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא לְגַרְמֵיהּ וְלָא תִתְפָּרְסִין מִיסְטִירִין דְּמַלְכוּתָא. בֶּן כּוֹזִיבָא סָבַר בְּדַעְתֵּיהּ דִּבְעֵי לְאַשְׁלָמָא מְדִינְתָּא, כֵּינָן דַּחֲסַל רַבִּי אֶלְעָזָר צְלוֹתֵיהּ שְׁלַח וְאַיְיתֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אֲמַר לָךְ הֲדֵין כּוּתָאי. אֲמַר לֵיהּ לֵית אֲנָא יָדַע מַה לְחֵישׁ לִי בְּאוּדְנָאי וְלָא שְׁמָעַת לֵיהּ כְּלוּם דַּאֲנָא בִּצְלוֹתִי קָאֵימְנָא, וְלֵית אֲנָא יָדַע מָה הֲוָה אֲמַר. נִתְמַלֵּא רוּגְזֵיהּ לְבֶן כּוֹזִיבָא יְהַב לֵיהּ חַד בְּעִיטָא בְּרִגְלֵיהּ וְקָטְלֵיהּ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה (זכריה יא, יז): הוֹי רֹעִי הָאֱלִיל עֹזְבִי הַצֹּאן חֶרֶב עַל זְרוֹעוֹ וְעַל עֵין יְמִינוֹ, אָמְרָה לוֹ אַתָּה סִמְיָתָ זְרוֹעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְסִמְיָתָ עֵין יְמִינָן, לְפִיכָךְ זְרוֹעוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ יָבוֹשׁ תִּיבָשׁ וְעֵין יְמִינוֹ כָּהֹה תִכְהֶה. מִיָּד גָּרְמוּ עֲוֹנוֹת וְנִלְכְּדָה בֵּיתָר וְנֶחֱרַב בֶּן כּוֹזִיבָא, וְאֵיתֵיאוּ רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי אַדְרְיָאנוּס, אֲמַר מַאן קְטָלֵיהּ לְדֵין, אֲמַר לֵיהּ חַד גּוּפְתָּאי אֲנָא קְטָלְתֵּיהּ לְדֵין, אֲמַר לֵיהּ זִיל וְאַיְיתֵיהּ לִי, אֲזַל וְאַיְיתֵיהּ וְאַשְׁכַּח עַכְנָא כְּרֵיכָא עַל צַוָּארֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ אִלּוּ לָא אֱלָהֵיהּ קְטָלֵיהּ לְדֵין מַאן הֲוָה יָכֵיל לֵיהּ, וּקְרָא עָלוֹי (דברים לב, ל): אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם. הָיוּ הוֹרְגִים בָּהֶם עַד שֶׁשָּׁקַע הַסּוּס בְּדָם עַד חָטְמוֹ, וְהָיָה הַדָּם מְגַלְגֵּל אֲבָנִים שֶׁל אַרְבָּעִים סְאָה וְהוֹלֵךְ בַּיָּם אַרְבָּעָה מִילִין. וְאִם תֹּאמַר שֶׁקְּרוֹבָה לַיָּם, וַהֲלֹא רְחוֹקָה מִן הַיָּם אַרְבָּעָה מִילִין. וְכֻרֵּם גָּדוֹל הָיָה לוֹ לְאַדְרְיָאנוּס שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל עַל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל, כְּמִן טְבֶרְיָא לְצִפּוֹרִי, וְהִקִּיפוּ גָּדֵר מֵהֲרוּגֵי בֵּיתָר, וְלֹא גָזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיִּקָּברוּ עַד שֶׁעָמַד מֶלֶךְ אֶחָד וְגָזַר עֲלֵיהֶם וּקְבָרוּם. רַבִּי הוּנָא אָמַר יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הֲרוּגֵי בֵיתָר לִקְבוּרָה נִקְבָּעָה הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, הַטּוֹב שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ וְהַמֵּטִיב שֶׁנִּתְּנוּ לִקְבוּרָה. חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה עָשְׂתָה בֵּיתָר אַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת, וְלָמָּה נֶחְרְבָה עַל שֶׁהִדְלִיקוּ נֵרוֹת לְחֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלָמָּה הִדְלִיקוּ, אָמְרוּ הַבּוּלְיוֹטִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּאֶמְצַע הַמְּדִינָה, וְכַד חֲוָה סָלִיק חַד מִנְּהוֹן לְצַלָּאָה, אֲמַר לֵיהּ בָּעֵית לְעִיבָדָא בּוּלְיוֹטִין, אֲמַר לֵיהּ לָא. בָּעֵית לְאִיעְבָדָא אַרְכּוֹנְטִיס, אֲמַר לְהוֹ לָא. אָמְרִי לֵיהּ מִן בְּגִין דִּשְׁמַעְנָא דְּאִית לָךְ חָדָא אִיסְיָא אַתְּ בָּעֵי מְזַבְּנָא יָתֵיהּ לִי, אֲמַר לֵיהּ לֵית בְּדַעְתִּי, וַהֲוָה כּוֹתֵב וּמַשְׁלַח אוֹנוֹתֵיהּ לְבַר בֵּיתֵיהּ אִין אָתֵי גְּבַר פְּלוֹנִי לָא תִשְׁבְּקִינֵיהּ מֵיעַל לְאִיסְיָא דְּהוּא מְזַבְּנָא לִי. וַהֲוָה אָמַר הַהוּא גַּבְרָא הַלְוַאי אִיתְבְּרַת רַגְלֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא וְלָא סָלִיק לְהָדֵין זָוִיתָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איכה ד, יח): צָדוּ צְעָדֵינוּ, צָדָיאָה אוֹרְחָא מִלְּהַלָּכָא בְּאֵילֵין פְּלַטְיָיאתָא. קָרֵב קִצֵּנוּ, קִיצָא דְּהַהוּא בֵּיתָא. מָלְאוּ יָמֵינוּ, יוֹמָא דְּהַהוּא בֵּיתָא. אַף אִינּוּן לָא פָּשַׁת לְהוֹן טַב, דִּכְתִיב (משלי יז, ה): שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שָׁלֹשׁ מֵאוֹת מוֹחֵי תִּינוֹקוֹת נִמְצְאוּ עַל אֶבֶן אַחַת, וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת קַפּוֹת שֶׁל קְצוּצֵי תְּפִלִּין נִמְצְאוּ בְּבֵיתָר, וְכָל אַחַת וְאַחַת מַחֲזֶקֶת שָׁלֹשׁ סְאִין, וּכְשֶׁאַתָּה בָּא לְחֶשְׁבּוֹן אַתָּה מוֹצֵא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת סְאִין. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל חֲמֵשׁ מֵאוֹת בָּתֵּי סוֹפְרִים הָיוּ בְּבֵיתָר, וְקָטָן שֶׁבָּהֶם לֹא הָיָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּינוֹקוֹת, וְהָיוּ אוֹמְרִים אִם יָבוֹאוּ הַשּׁוֹנְאִים עָלֵינוּ בַּמַּכְתֵּבִין

הַלָּלוּ אָנוּ יוֹצְאִין וְדוֹקְרִין אוֹתָם. וְכֵינָן שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוֹנוֹת וּבָאוּ הַשּׁוֹנְאִים כְּרֵכוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּסִפְרוֹ וְשָׂרְפוּ אוֹתָם וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם אֶלָּא אֲנִי וְקָרָא עַל עַצְמוֹ (איכה ג, נא): עֵינִי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי וגו׳. שְׁנֵי אַחִין הָיוּ בִּכְפַר חָרוֹכָא, וְלָא הֲווֹן שָׁבְקִין רוֹמָאֵי עֲבַר תַּמָּן דְּלָא הֲווֹ קָטְלֵי יָתֵיהּ, אָמְרֵי כָּל סַמָּא דְּמִילָה נֵיתֵי כְּלִילָא דְּאַדְרָיָאנוּס וְנֵיתֵיב בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל [אלו] שִׁמְעוֹן, דְּהָא רוֹמָאֵי אַתּוּן, מִן דְּנָפְקִין פָּגַע בְּהוֹן חַד סָבָא אֲמַר לְהוֹן בָּרְיָא בְּסַעֲדֵיכוֹן מִן אִלֵּין, אָמְרוּ לֵיהּ לָא נִסְעוֹד וְלָא נִסְפֵּיךְ, מִיָּד גָּרְמוּ עֲוֹנוֹת וְנֶהֱרְגוּ, וְאַיְתִיאוּ רֵישֵׁיהוֹן לְגַבֵּי אַדְרָיָאנוּס, אֲמַר מָאן קָטֵיל אִילֵּין, אֲמַר לֵיהּ חַד גּוּנְתָאי אֲנָא קְטִילַת לְהוֹן, אֲמַר לֵיהּ זִיל אַיְתֵי לִי פִּיטוֹמַיְיהוּ, אֲזַל אַשְׁכַּח עַכְנָא כְּרִיכָא עַל צַוָּארֵיהוֹן, אֲמַר אִילּוּ אֱלָהֲהוֹן דְּאִילֵּין לָא קָטֵיל לְהוֹן מָאן יָכֵיל לְמִקְטְלִינוֹן, וּקְרָא עֲלֵיהוֹן (דברים לב, ל): אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם. שְׁנֵי אֲרָזִים הָיוּ בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְתַחַת אֶחָד מֵהֶן הָיוּ אַרְבַּע חֲנֻיּוֹת שֶׁל מוֹכְרֵי טָהֳרוֹת, וּמִן הָאֶחָד הָיוּ מוֹצִיאִין אַרְבָּעִים סְאָה גּוּזָלוֹת לְכָל חֹדֶשׁ, וּמֵהֶן הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְסַפְּקִין לַקִּנִּים. טוּר שִׁמְעוֹן הָוָה מַפִּיק תְּלַת מְאָה גַּרְבִּין, וְלָמָּה חָרְבוּ, אִי תֵּימָא מִפְּנֵי הַזּוֹנוֹת, וַהֲלֹא לֹא הָיְתָה אֶלָּא רֵיבָה אַחַת וְהוֹצִיאוּהָ מִשָּׁם. אָמַר רַבִּי הוּנָא מִשּׁוּם שֶׁהָיוּ מְשַׁחֲקִין בְּכַדּוּר בְּשַׁבָּת. עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים עֲיָרוֹת הָיוּ בְּהַר הַמֶּלֶךְ, לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם, הָיָה הָאֶלֶף אֶחָד מֵהֶם, וּכְנֶגְדָּן הָיוּ לוֹ אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם. שְׁלֹשָׁה עֲיָרוֹת הָיָה טִימָס שֶׁלָּהֶם עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, כָּבוּל, שִׂיחִין, וּמַגְדְּלָא. וְלָמָּה חָרוּב, כָּבוּל, מִפְּנֵי הַמַּחְלֹקֶת. שִׂיחִין, מִפְּנֵי כְּשָׁפִים. מַגְדְּלָא, מִפְּנֵי הַזִּנּוּת. שְׁלֹשָׁה עֲיָרוֹת הָיוּ בַּדָּרוֹם וְהָיוּ מוֹצִיאוֹת כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: כְּפַר בִּישׁ, כְּפַר שַׁחֲלַיִם, כְּפַר דִּיכְרִין. כְּפַר בִּישׁ, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ כְּפַר בִּישׁ, דְּלָא חֲוַת מִקַּבְלָא אַכְסַנְיָא. כְּפַר שַׁחֲלַיִם, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ כְּפַר שַׁחֲלַיִם, דַּהֲווֹ מְרַבְּיָן בְּנֵיהוֹן כְּאִילֵּין תַּחֲלוּסַיָּיא. כְּפַר דִּיכְרִין, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ כְּפַר דִּיכְרִין, דְּכָל אִתְּתָא דַּהֲוַת תַּמָּן חֲוַת יָלְדָה בְּנִין דִּיכְרִין, וְכָל אִתְּתָא דַּהֲוַת בָּעְיָא לְמֵילַד נְקֵבָה, חֲוַת נָפְקָא לְבַר מִן קַרְתָּא וַהֲוַת יָלְדָה נְקֵבָה, וְכָל אִתְּתָא אַחֲרִיתָא דַּהֲוַת בָּעְיָא לְמֵילַד בַּר דְּכַר, חֲוַת אַתְיָא תַּמָּן וַהֲוַת יָלְדָה זָכָר. וְכַדּוּ כַּד אַתְּ נְצַעְהוֹן בְּשִׁתִּין רִבְוָון דְּקַנְיֵי לָא נָסְיָין לְהוֹן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קָפְצָה לָהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַב הוּנָא אָמַר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲנֻיּוֹת שֶׁל מוֹכְרֵי טָהֳרוֹת הָיוּ בְּמַגְדְּלָא דְּצַבַּעְיָא וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲנֻיּוֹת שֶׁל אוֹרְגֵי פָּרוֹכוֹת הָיוּ בִּכְפַר נִמְרָה. וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר שְׁמוֹנִים אַחִים כֹּהֲנִים הָיוּ נְשׂוּאִים לִשְׁמוֹנִים אֲחָיוֹת, בְּלֵילָה אֶחָד תְּלוּנְהוּ בַּחֲדָא גַּפְנָא, חוּץ מֵאַחִים בְּלֹא אֲחָיוֹת, חוּץ מֵאֲחָיוֹת בְּלֹא אַחִים, חוּץ מִלְוִיִּים וְחוּץ מִיִּשְׂרְאֵל. שְׁמוֹנִים אֶלֶף פְּרִחֵי כְהֻנָּה נֶהֶרְגוּ עַל דָּמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה. רַבִּי יוֹדָן שָׁאַל לְרַבִּי אַחָא הֵיכָן הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נֶהֱגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל, תַּמָּן כְּתִיב (ויקרא יז, יג): וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצוּד צֵיד חַיָּה וגו׳ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, בְּרַם הָכָא כְּתִיב (יחזקאל כד, ז): כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צְחִיחַ סֶלַע שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל הָאָרֶץ לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר, וְכָל כָּךְ לָמָּה, (יחזקאל כד, ח): לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת דָּמָהּ עַל צְחִיחַ סֶלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת. שֶׁבַע עֲבֵרוֹת עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כֹּהֵן וְנָבִיא וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דָם נָקִי וְחִלְּלוּ אֶת הַשֵּׁם וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְשַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה, וְכֵינָן שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן חֲזָיֵיהּ לְדָמֵיהּ דְּזְכַרְיָה דַּהֲוָה קָא רָתְחַ, אֲמַר לְהוֹן מַאי הִיא, אָמְרוּ לֵיהּ דַּם פָּרִים וּכְבָשִׂים, אַיְיתֵי פָּרִים וּכְבָשִׂים וְלָא אִידּוּם, אַיְיתֵי כָּל מִינֵי דָמִים וְלָא אִידּוּם, אֲמַר לְהוֹן אִי אַמְרִיתוּ לִי מוּטָב וְאִי לָא אֲנָא מְסָרִיקְנָא לְבִישְׁרָא דַּהֲנָךְ אִינְשֵׁי בְּמַסְרִיקִין דְּפַרְזְלָא וְלָא אֲמָרוּ לֵיהּ, וְהַשְׁתָּא דַּאֲמַר לְהוֹ הָכֵי אָמְרוּ לֵיהּ מַה נְּכַפֶּיךָ מִינָּךְ, נְבִיָּיא כַּהֲנָא הֲוָה לָן וַהֲוָה מוֹכִיחַ לָן לְשׁוּם שְׁמַיָּא קַבִּילוּ, וְלָא קַבְּלִינָן מִינֵיהּ אֶלָּא קָאֲמִינָא עִילָּוֵיהּ וְקָטְלִינָן לֵיהּ. אֲמַר לְהוֹן אֲנָא מְפַיֵּיסְנָא לֵיהּ, אַיְיתֵי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה שָׁחַט עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. שָׁחַט סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. אַיְיתֵי פְּרִחֵי כְהֻנָּה שָׁחַט עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. שָׁחַט תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. אָמַר לוֹ זְכַרְיָה טוֹבִים שֶׁבְּעַמְּךָ רְצוֹנְךָ שֶׁיֹּאבְדוּ כֻּלָּם, לְאַלְתָּר נָח. וְהִרְהֵר נְבוּזַרְאֲדָן הָרָשָׁע תְּשׁוּבָה וְאָמַר, וּמַה מִּי שֶׁמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כָּךְ כְּתִיב בּוֹ (בראשית ט, ו): שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ, אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאִבֵּד נְפָשׁוֹת הַרְבֵּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מִיָּד נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְרָמַז לַדָּם וְנִבְלַע בִּמְקוֹמוֹ. שְׁמוֹנִים אֲלָפִים פְּרִחֵי כְהֻנָּה בָּקְעוּ בַּחֲלוֹתָיו שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר וּבְיָדָן מָגִינֵי זָהָב, הָלְכוּ לָהֶם אֵצֶל יִשְׁמְעֵאלִים וְהוֹצִיאוּ לָהֶם מִינֵי מְלוּחִים וְנוֹדוֹת מְנֻפָּחוֹת, אָמְרוּ לָהֶם נִשְׁתֶּה קֻדָּמֵי, אָמְרוּ לָהֶם אִכְלוּ קֻדָּמֵי וּלְבַתַּר כֵּן אַתּוּן שָׁתְיָין, מִן דַּאֲכָלוּן הָוָה נָסֵיב כָּל חַד וְחַד מִינַיְיהוּ זִיקָא וְיהַב לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ וַהֲוָה רוּחָא עָלֵיל בִּכְרֵיסֵהּ וּבָקְעָה לֵיהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה כא, יג): מַשָּׂא בַּעְרָב בַּיַּעַר תָּלִינוּ אֹרְחוֹת דְּדָנִים, לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מַיִם יֹשְׁבֵי אֶרֶץ תֵּימָא בְּלַחְמוֹ קִדְּמוּ נֹדֵד. מִי נָתוּן בְּיַעַר הַלְּבָנוֹן בַּעְרָב תָּלִינוּ, אֶלָּא אֹרְחוֹת דְּדָנִים, אָרְחָהוֹן דִּבְנֵי דְּדָנַיָּא עָבְדִין כֵּן, וְכִי כֵן עֲבַד אֲבוּהוֹן לַאֲבוּכוֹן, מַה כְּתִיב בַּאֲבוּכוֹן (בראשית כא, יט): וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁק אֶת הַנָּעַר, וְאַתֶּם לֹא קַיְמְתֶם לְקָרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם, וְכִי מִטִּיבוּתְהוֹן אַיְיתֵן לְגַבֵּיכוֹן (ישעיה כא, טו): כִּי מִפְּנֵי חֲרָבוֹת נָדָדוּ, מִפְּנֵי חַרְבוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר נָדָדוּ. מִפְּנֵי חֶרֶב נְטוּשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹמְרִים שְׁמִטּוֹתֵיהֶן כָּרָאוּי, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כג, יא): וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ. וּמִפְּנֵי קֶשֶׁת דְּרוּכָה, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹמְרִים שַׁבָּת כָּרָאוּי, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (נחמיה יג, טו): בַּיָּמִים הָהֵמָּה רָאִיתִי בִיהוּדָה דֹּרְכִים גִּתּוֹת בַּשַּׁבָּת. וּמִפְּנֵי כֹּבֶד מִלְחָמָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, דִּכְתִיב בָּהּ (במדבר כא, יד): עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה׳. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִגִּיבְתּוֹן וְעַד אַנְטִיפְרַס שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָרוֹת הָיוּ, וּקְטַנָּה שֶׁבָּהֶן זוֹ בֵּית שֶׁמֶשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל א ו, יט): וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ וגו׳, וְכַדּוּן אַפְלוּ מֵאָה קָנֵי לֵית בָּהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשְׁמַרְתָּהּ הָיְתָה קְטַנָּה בַּמִּשְׁמָרוֹת, וְהָיְתָה מוֹצִיאָה שְׁמוֹנִים אֶלֶף פְּרָחִים. כַּמָּה פּוּלְמָסָאוֹת עָשָׂה אַדְרָיָאנוֹס, תְּרֵין אָמוֹרָאִין, חַד אָמַר חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם, וְחַד אָמַר חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַשְׁרֵי מִי שֶׁרָאָה בְּמַפַּלְתָּהּ שֶׁל תַּרְמוֹד, לָמָּה, שֶׁהָיְתָה שֹׁתָּפֶת בִּשְׁתֵּי חֻרְבָּנוֹת. רַבִּי יוּדָן אָמַר בְּחֻרְבָּן רִאשׁוֹן הֶעֱמִידָה שְׁמוֹנִים אֶלֶף קַשָּׁתִין, וּבַשֵּׁנִי הֶעֱמִידָה אַרְבָּעִים אֶלֶף קַשָּׁתִין. רַב הוּנָא אָמַר בְּחֻרְבָּן אַחֲרוֹן הֵם כָּרִאשׁוֹן.

ה חָרַס בְּעָבְרָתוֹ מִבְצְרֵי בַת יְהוּדָה, רַבִּי יוּדָן אָמַר כָּל בִּירָה וּבִירָה שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַם לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְהַכָּבֵשׁ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים יוֹם, רַבִּי פִּנְחָס אָמַר פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים יוֹם, וְכֵיוָן שֶׁגָּרְמוּ עֲוֹנוֹת הָרַס בְּעָבְרָתוֹ מִבְצְרֵי בַת יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ. חִלֵּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (שמות יט, ו): וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ. וְשָׂרֶיהָ אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָן, אַתְּ מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ הַשּׂוֹנְאִים הָיָה יִרְמְיָה אוֹמֵר לָהֶם עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה שֶׁלֹּא תֵּלְכוּ בַּגָּלוּת, אָמְרוּ לוֹ אִם יָבֹאוּ הַשּׂוֹנְאִים מַה יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ, חַד אָמַר אֲנָא מַקֵּיף לָהּ חוֹמַת מַיָּא, וְחָרִינָא אָמַר אֲנָא מַקֵּיף לָהּ חוֹמַת נוּרָא, וְחָרִינָא אָמַר אֲנָא מַקֵּיף לָהּ חוֹמַת פַּרְזְלָא, אָמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדִידִי אַתּוּן מִשְׁתַּמְּשִׁין, עָמַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְשִׁנָּה אֶת שְׁמוֹתָם שֶׁל מַלְאָכִים, דְּעַל מַיָּא עֲבַד עַל נוּרָא וּדְעַל נוּרָא עֲבַד עַל פַּרְזְלָא, וְהָיוּ מַזְכִּירִין שְׁמוֹתָם מִלְּמַטָּה וְלֹא הָיוּ עוֹנִין לָהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מג, כח): וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ, וְכֵיוָן שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוֹנוֹת וּבָאוּ הַשּׂוֹנְאִים הִתְחִילוּ מַזְכִּירִין שֵׂר פְּלֹן אֵיתָא עֲבִיד לָן מִילְיָא פְּלָן, אָמַר לֵיהּ לֵית בְּחֵילִי דַּאֲנָא מֵירִים מִינַּהּ. דָּבָר אַחֵר, חִלֵּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ. חִלֵּל מַמְלָכָה זֶה צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְשָׂרֶיהָ, אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה.

ו גִּדַּע בָּחָרִי אַף כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל. עֶשֶׂר קְרָנוֹת הֵן, קַרְנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, קַרְנוֹ שֶׁל יִצְחָק, קַרְנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, קַרְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, קַרְנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, קַרְנָהּ שֶׁל כְּהֻנָּה, קַרְנָהּ שֶׁל לְוִיָּה, קַרְנָהּ שֶׁל נְבוּאָה, קַרְנוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, קַרְנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים קַרְנוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ. קַרְנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, א): כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן. קַרְנוֹ שֶׁל יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, יג): נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו, קַרְנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, יז): וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו. קַרְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (שמות לד, כט): כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו. קַרְנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, דִּכְתִיב (חבקוק ג, ד): קְרָנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ. קַרְנָהּ שֶׁל כְּהֻנָּה, דִּכְתִיב (תהלים קיב, ט): קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד. קַרְנָהּ שֶׁל לְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כה, ה): כָּל אֵלֶּה בָּנִים לְהֵימָן חוֹזֵה הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים לְהָרִים קָרֶן. קַרְנָהּ שֶׁל נְבוּאָה, דִּכְתִיב (שמואל א ב, א): רָמָה קַרְנִי בַּה׳. קַרְנוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב (תהלים כב, כב): וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי, קַרְנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמח, יד): וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים קַרְנוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, י): וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ. וְכֻלָּן הָיוּ נִתְּונוֹת בְּרֹאשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ נִטְּלוּ מֵהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: גִּדַּע בָּחָרִי אַף כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל, וְנִתְּנוּ לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ז, כ): וְעַל קַרְנַיָּא עֲשַׂר דִּי בְרֹאשַׁהּ וְאָחֳרִי דִּי סְלֵקַת וּנְפַלָה מִן קֳדָמַהּ תְּלָת, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וְקַרְנַיָּא עֲשַׂר מִנַּהּ מַלְכוּתָא עֲשָׂרָה מַלְכִין יְקוּמוּן וְאָחֳרָן יְקוּם אַחֲרֵיהֶן וְהוּא יִשְׁנֵא מִן קַדְמָיֵא וּתְלָתָה מַלְכִין יְהַשְׁפֵּל. וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִירָן לִמְקוֹמָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עה, יא): וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק, הַקֶּרָנוֹת שֶׁגִּדַּע צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵימָתַי הוּא מַחְזִירָן לִמְקוֹמָם, לְכְשֶׁיְּרוֹמֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קֶרֶן מְשִׁיחוֹ, דִּכְתִיב (שמואל א ב, י): וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ. הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר כֵּינִן שֶׁגָּרְמוּ עֲוֹנוֹת וְנִכְנְסוּ שׂוֹנְאִים בִּירוּשָׁלַיִם, נָטְלוּ גִּבּוֹרֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְכָפְתוּ יְדֵיהוֹן לַאֲחוֹרֵיהוֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (תהלים צא, טו): עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה, כַּתַּבְתִּי בַּתּוֹרָה, וַעֲכָשָׁיו בָּנַי שְׁרוּיִין בְּצַעַר וַאֲנִי בְּרֶוַח, כְּבָיְכוֹל הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ, וּלְבַסּוֹף גְּלָה אוֹתָהּ לְדָנִיֵּאל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל יב, יג): וְאַתָּה לְךְ לַקֵּץ, אָמַר לוֹ לְתֵן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְתָנוּחַ. אָמַר לוֹ וַהֲנָחָה לְעוֹלָם, אָמַר לוֹ וְתַעֲמֹד, אָמַר לוֹ עִם מִי, עִם הַצַּדִּיקִים אוֹ עִם הָרְשָׁעִים, אָמַר לוֹ לְגַרְלְךְ, עִם הַצַּדִּיקִים, אָמַר לוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִין, אָמַר לוֹ לְקֵץ הַיָּמִין, אוֹתָהּ יָמִין שֶׁהִיא מִשֶּׁעֲבֶדֶת קֵץ נָתַתִּי לִימִינִי. גָּאַלְתִּי אֶת בָּנַי גְּאֻלְתִּי אֶת יְמִינִי, וְהוּא שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים ס, ז): לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי.

ז וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לֶהָבָה אָכְלָה סָבִיב, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּשֶׁהַפַּרְעָנוּת בָּאָה אֵין מַרְגִּישׁ בָּהּ אֶלָּא יַעֲקֹב, מַאי טַעְמָא, וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לֶהָבָה. וּכְשֶׁהַטּוֹבָה בָּאָה אֵין מַרְגִּישׁ בָּהּ אֶלָּא יַעֲקֹב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יד, ז): יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל.

ח דֶּרֶךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר הֵן לֹא פָּלְשׁוּ אַחַר מִדַּת הַדִּין אַף מִדַּת הַדִּין לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם. הֵם לֹא פָּלְשׁוּ אַחַר מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, א): וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים, מִתְאֹנְנִים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּמִתְאֹנְנִים, (הושע ה, י): הָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמַסִּיגֵי גְבוּל, מַסִּיגֵי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּמַסִּיגֵי, (הושע ד, טז): כִּי כְּפָרָה סֹרֵרָה, כִּי פָּרָה סֹרֵרָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּפָרָה סֹרֵרָה, וּמִדַּת הַדִּין לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם, דֶּרֶךְ קַשְׁתּוֹ אוֹיֵב אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּאוֹיֵב. דָּבָר אַחֵר, דֶּרֶךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ט): אָמַר אוֹיֵב. נִצַּב יְמִינוֹ כְּצָר, זֶה הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ז, ו): אִישׁ צַר וְאוֹיֵב. דָּבָר אַחֵר, דֶּרֶךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, זֶה עֵשָׂו, דִּכְתִיב (יחזקאל לו, ב): יַעַן אֲמֹר הָאוֹיֵב. וַיַּהַרוֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי עָיִן, רַבִּי תַּנְחוּם בַּר יִרְמְיָה אָמַר אִלּוּ בָנִים שֶׁהֵן חֲבִיבִים עַל אֲבוֹתָם כְּגַלְגַּל הָעַיִן שֶׁלָּהֶם. רַבָּנָן אָמְרֵי אִלּוּ סַנְהֶדְרִין שֶׁהֵן חֲבִיבִין עַל יִשְׂרָאֵל כְּגַלְגַּל הָעַיִן. בְּאֹהֶל בַּת צִיּוֹן שָׁפַךְ חֲמָתוֹ, אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת הֵן לְטוֹבָה וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת הֵן לְרָעָה, אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, י): וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים. (יואל ג, א): וְהָיָה אַחֲרֵי כֵן אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר וגו׳ וְגַם עַל הָעֲבָדִים וְעַל הַשְּׁפָחוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי. (יחזקאל לט, כט): וְלֹא אַסְתִּיר עוֹד פָּנַי מֵהֶם אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי אֶת רוּחִי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם

אֲדֹנָי אֱלֹהִים. וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, כה): וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ. וּבִיחֶזְקֵאל כְּתִיב (יחזקאל ט, ח): בְּשָׁפְכְּךָ אֶת חֲמָתְךָ עַל יְרוּשָׁלָיִם. וּכְתִיב (איכה ד, יא): כִּלָּה ה׳ אֶת חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ. וְהָדַיִן: שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ.

**ט** הָיָה ה׳ כְּאוֹיֵב, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ הֵן לֹא פָּלְשׁוּ אַחַר מִדַּת הַדִּין, אַף מִדַּת הַדִּין לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם. הֵם לֹא פָּלְשׁוּ אַחַר מִדַּת הַדִּין, דִּכְתִיב: וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים, מִתְאֹנְנִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כְּמִתְאֹנְנִים. הָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמַסִּיגֵי גְבוּל, מַסִּיגֵי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּמַסִּיגֵי. כִּי כְפָרָה סֹרֵרָה, פָּרָה סֹרֵרָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּפָרָה סֹרֵרָה. אַף מִדַּת הַדִּין לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם, דִּכְתִיב: הָיָה ה׳ כְּאוֹיֵב, הָיָה ה׳ אוֹיֵב אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּאוֹיֵב. בִּלַּע יִשְׂרָאֵל בִּלַּע כָּל אַרְמְנוֹתֶיהָ, רַבִּי בְּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, לִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת גָּלוּ יִשְׂרָאֵל, אֶחָד לִפְנִים מִן נְהַר סַמְבַּטְיוֹן, דִּכְתִיב (ישעיה מט, ט): לֵאמֹר לָאֲסוּרִים צֵאוּ לָאֲשֶׁר בַּחשֶׁךְ הִגָּלוּ. אֶחָד חוּץ מִן נְהַר סַמְבַּטְיוֹן, עַל דְּרָכִים יִרְעוּ, אֲלוּ שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶם עָנָן וְהִקִּיפָן. וּבְכָל שְׁפָיִים מַרְעִיתָם, אֲלוּ שֶׁגָּלוּ לְדָפְנֵי אַנְטוֹכְיָא. וַיֶּרֶב בְּבַת יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה, סְכוּפִים סְכִיפִים.

**י** וַיִּחְמֹס כַּגַּן שֻׂכּוֹ, רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר כְּגִנָּה שֶׁנֶּחְמַס מַעְיָנָהּ וְהִלְבִּין יַרְקָהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר נַחְמָנִי אָמַר כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ג, כט): וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וגו׳. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ שֶׁכּוֹ כְּתִיב, כֵּינוֹן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל שָׁכְכָה חָמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שִׁבַּח ה׳ בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת, אֶפְשָׁר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁכֵּחַ מוֹעֲדוֹתֵיהֶם וְשַׁבְּתוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מוֹעֲדוֹתָיו וְשַׁבְּתוֹתָיו שֶׁל יַרְבָּעָם בֶּן נְבָט שֶׁבְּדָא לָהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א יב, לג): בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּדָא מִלִּבּוֹ. מִלְּבַד כְּתִיב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כג, לח): מִלְּבַד שַׁבְּתֹת ה׳. וַיִּנָּאֵץ בְּזַעַם אַפּוֹ מֶלֶךְ וְכֹהֵן, מֶלֶךְ זֶה צִדְקִיָּהוּ, וְכֹהֵן זֶה שְׂרָיָה בֶּן מַחְסֵיָה.

**יא** זָנַח ה׳ מִזִּבְחוֹ, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁעָרְכוּ שֻׁלְחָנוֹת לַמֶּלֶךְ, הִקְנִיטוּהוּ וּסְבָלָן. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ כְּלוּם אַתֶּם מַקְנִיטִין אוֹתִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֻׁלְחָן שֶׁעֲרַכְתֶּם לִי, הֵא לְכוֹן טָרוֹן בְּאַפֵּיכוֹן. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוּם אַתֶּם מַכְעִיסִין אוֹתִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרַבְתֶּם לִי, הֵא לְכוֹן טָרוֹן בְּאַפֵּיכוֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: זָנַח ה׳ מִזִּבְחוֹ נֹאַר מִקְדָּשׁוֹ. רַבִּי בְּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי אַיְבוּ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גוֹיִם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נָתְנוּ יְדֵיהֶם תַּחַת עָרְפֵיהֶם, וְהָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי מַעְלָה וְחֵרְפוּ וְגִדְּפוּ, וְעָשׂוּ מַסְגֵּר שֶׁל גַּלְיָאסִין שֶׁלָּהֶן וְרֹאשָׁם בָּאָרֶץ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הִסְגִּיר בְּיַד אוֹיֵב חוֹמֹת אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית ה׳ כְּיוֹם מוֹעֵד. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי אַחָא וְרַבִּי מְיָאשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי, מִכֹּחַ אוֹתוֹ הַקּוֹל נָפְלָה בָּבֶל, דִּכְתִיב (ישעיה כא, ט): נָפְלָה נָפְלָה בָּבֶל וְכָל פְּסִילֵי אֱלֹהֶיהָ שִׁבַּר לָאָרֶץ, רַבִּי בְּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי אַיְבוּ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמְרֵי, אַף מַלְכוּת הַזּוֹ כֵּן עָשְׂתָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית ה׳ כְּיוֹם מוֹעֵד. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא וְרַבִּי מְיָאשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי אַף הִיא אֵינָהּ צְרִיכָה לִפֹּל אֶלָּא מִכֹּחַ אוֹתוֹ הַקּוֹל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה נ, מו): מִקּוֹל נִתְפְּשָׂה בָבֶל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר קוֹל צָרוֹת מְרֹגְּשׁוֹת וַאֲפִלָּה עוֹלֶה לִכְרַךְ גָּדוֹל שֶׁל צוֹר, וְלָמָּה, שֶׁקּוֹלוֹ שֶׁל עֲשָׂו מְקַטְרֵג, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה סו, ו): קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל ה׳ מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו.

**יב** חָשַׂב ה׳ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת צִיּוֹן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא מִן הַכְּרוּז, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לב, לא): כִּי עַל אַפִּי וגו׳, אָמַר רַבִּי אִילָם כְּאָדָם שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּמָקוֹם מְטֻנָּף וְעוֹקֵם אֶת חָטְמוֹ. נָטָה קָו, יֵשׁ קָו לְטוֹבָה וְיֵשׁ קָו לְרָעָה, לְטוֹבָה (זכריה א, טז): וְקָו יִנָּטֶה עַל יְרוּשָׁלָיִם, וְקָו לְרָעָה דֵּין, נָטָה קָו. לֹא הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלַּע יַאֲבֵל חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ, כְּהַהוּא דְּאָמַר רַבִּי הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַחָא שׁוּרָא וּבַר שׁוּרָא.

**יג** טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר שְׁעָרִים חָלְקוּ כָּבוֹד לָאָרוֹן, לְפִיכָךְ לֹא שָׁלַט בָּהֶם אוֹיֵב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים כד, ז): שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, לְפִיכָךְ טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ. מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה. אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם יֵשׁ חָכְמָה בַגּוֹיִם, תַּאֲמֵן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עובדיה א, ח): וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו. יֵשׁ תּוֹרָה בַגּוֹיִם, אַל תַּאֲמֵן, דִּכְתִיב: מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה. נְבִיאֶיהָ, אֲלוּ נְבִיאֵי שֶׁקֶר. גַּם נְבִיאֶיהָ, אֲלוּ נְבִיאֵי אֱמֶת, אֲלוּ וַאֲלוּ לֹא מָצְאוּ חָזוֹן מֵה׳.

**יד** יָשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי בַת צִיּוֹן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אַל תְּהִי פָּרָשַׁת נְדָרִים קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי פָּרָשַׁת נְדָרִים נֶהֶרְגוּ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁל צְדְקִיָּהוּ. לְפִי כְּשֶׁגָּלוּ יְכָנְיָה מִנְּהוּ הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר עַל חֲמִשָּׁה מְלָכִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה כז, ג): וְשִׁלַּחְתָּם אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם וְאֶל מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל מֶלֶךְ צֹר וְאֶל מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלַיִם אֶל צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, וַהֲוָה עָלִיל וְנָפִיק בְּלִי רְשׁוּ, יוֹמָא חַד עָלִיל לְגַבֵּיהּ וְאַשְׁכְּחֵיהּ דְּתָלִישׁ בְּשַׂר אַרְנְבָא וְאָכִיל כְּשֻׁהוּא חַי, אֲמַר לֵיהּ אִישְׁתַּבַּע לִי דְּלֵית אַתְּ מְפָרְסֵם לִי, וְאִישְׁתַּבַּע לֵיהּ. וּבַמֶּה הִשְׁבִּיעוֹ, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר בְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. וַהֲווֹן חֲמִשָּׁה מַלְכִין יָתְבִין וּמְפָרְתִין לֵיהּ בִּנְבוּכַדְנֶצַּר קֳדָם צִדְקִיָּהוּ וְאָמְרִי לֵיהּ לָא יָאֲיָא לֵיהּ מַלְכוּתָא לִנְבוּכַדְנֶצַּר אֶלָּא לָךְ יָאֲיָא מַלְכוּתָא דְאַתְּ מִזַּרְעוֹ שֶׁל דָּוִד, אַף הוּא מְפָרְתֵיהּ לִנְבוּכַדְנֶצַּר וַאֲמַר אֲנָא חֲמִיתֵיהּ דַּהֲוָה תָּלִישׁ בְּשַׂר אַרְנְבָא וְאָכִיל, שָׁלְחוּן מִיָּד וַאֲמָרוּן לֵיהּ לְמַלְכָּא הַהוּא יְהוּדָאָה דַּהֲוָה עָלִיל וְנָפִיק בְּלִי רְשׁוּ קֳדָמָךְ אֲמַר לָן אֲנָא חֲמִיתֵיהּ לִנְבוּכַדְנֶצַּר דַּהֲוָה תָּלִישׁ בְּשַׂר אַרְנְבָא וְאָכִיל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב כד, כ): וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל. מִיָּד בָּא וְיָשַׁב בְּדָפְנֵי שֶׁל אַנְטוֹכְיָא, וְיָצְאוּ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה לְקָרָאתוֹ, כֵּינוֹן שֶׁרָאָה אוֹתָם שֶׁהֵם כֻּלָּם בְּנֵי אָדָם שֶׁל צוּרָה, גָּזַר וְהוֹצִיאוּ לָהֶם קַתְּדְּרָאוֹת וְהוֹשִׁיבָן, אָמַר לָהֶם דִּרְשׁוּ לִי אֶת הַתּוֹרָה, מִיָּד הָיוּ קוֹרִין פָּרָשָׁה וּפָרָשָׁה וּמִתַּרְגְּמִין אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְכֵינוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת נְדָרִים (במדבר ל, ג): אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר, אָמַר לְהוֹן אִי בָּעֵי

לְמֶהֱדַר בֵּיהּ, יָכִיל אוֹ לָאו, אָמְרוּ לוֹ יֵלֵךְ אֵצֶל חָכָם וּמַתִּיר לוֹ אֶת נִדְרוֹ. אָמַר לָהֶם הוֹמֶה אֲנִי שֶׁאַתֶּם הִתַּרְתֶּם לְצַדְקִיָּה הַשָּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לִי, מִיָּד גָּזַר וְהוֹרִידָן לָאָרֶץ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי בַת צִיּוֹן. הֶעֱלוּ עָפָר, הִתְחִילוּ מַזְכִּירִין זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, דִכְתִיב (בראשית יח, כז): וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר. חָגְרוּ שַׂקִּים, הִתְחִילוּ מַזְכִּירִין זְכוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, דִכְתִיב (בראשית לז, לד): וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו. מֶה עָשׂוּ לָהֶם קָשְׁרוּ שְׁעָרָן בְּזַנְבֵי סוּסֵיהֶם וְהָיוּ מְרִיצִין אוֹתָם מִירוּשָׁלַיִם וְעַד לוּד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלָיִם.

**טו** כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר סִיקוֹסִים נִיתַּן לָעַיִן, דִּמְעַת הַסַּם, וְדִמְעַת הַמַּחֲדָל, וְדִמְעַת קִילּוֹרִית, וְדִמְעַת הַשְּׁחוֹק יָפָה מִכֻּלָּן. שְׁלֹשָׁה דְמָעוֹת רָעוֹת: דִּמְעַת הֶעָשָׁן, וְדִמְעַת הַבְּכִיָּה, וְדִמְעַת בֵּית הַכִּפֵּא, וְשֶׁל תִּשְׁחֹרֶת קָשָׁה מִכֻּלָּם. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיָה לָהּ בֵּן תִּשְׁחֹרֶת וּמֵת, וְהָיְתָה בוֹכָה עָלָיו בַּלֵּילוֹת עַד שֶׁנִּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינֶיהָ, אָזְלַת לְגַבֵּי סַנְיֶא אֲמַר לַהּ כְּחוּלִי מִן כַּחֲלַי וְאִתְּ מִנַּשְׁמָה. נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי, מַעֲשֶׂה בְּאִישׁ אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן תִּשְׁחֹרֶת וּמֵת, וְהָיָה בוֹכֶה עָלָיו בַּלֵּילוֹת, עַד דִּנְחַת כְּבֵדֵיהּ, אֲמַר כְּבָר כְּבֵדֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא נְחַת מַאן בָּכֵי עָלוֹי וְלָא אַהֲנִית כְּלוּם.

**טז** לְאֵמוֹתָם יֹאמְרוּ אַיֵּה דָּגָן וָיָיִן, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר גְּלוּסְקִין וְקוֹנְטִיטוֹן, וְרַבִּי סִימוֹן אָמַר גְּלוּסְקִין וַחֲמַר עַתִּיק. בְּהִתְעַטְּפָם כְּחָלָל בִּרְחֹבוֹת עִיר, חֲוֹת אִתְּתָא אָמְרָה לְבַעְלָהּ סַב לָךְ חַד שִׁירָא אוֹ חַד קֻדָּשׁ וְסַק לְשׁוּקָא אִי מַשְׁכַּחְתְּ כְּלוּם וַאֲנַן אָכְלִין, הֲוָה סָלִיק לְשׁוּקָא וַחֲמֵי וְלָא אַשְׁכַּח כְּלוּם, וַהֲוָה מְפַרְפֵּר וּמָאִית, וְהִיא אָמְרָה לִבְרָהּ חֲמִי מָה עָבֵיד אֲבוּךְ, סָלִיק לְשׁוּקָא וַחֲמָא אֲבוּהִי מִית וַהֲוָה מְפַרְפֵּר וּמִית עֲלוֹהִי. הֲדָא הוּא דִכְתִיב: בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל בִּרְחֹבוֹת עִיר, הַיְינוּ בַּעְלָהּ וּבְנָהּ הַגָּדוֹל. בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל חֵיק אִמּוֹתָם, הֲוָא בְּרָא זְעֵירָא בָּעֵי לְמֵינַק וְלָא מַשְׁכַּח חָלָב וּמְפַרְפֵּר וּמִית.

**יז** מָה אָעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה לָךְ, כַּמָּה נְבִיאִים הֵעַדְתִּי בָּכֶם, רַבִּי וְרַבִּי נָתָן, רַבִּי אָמַר נָבִיא אֶחָד בַּבַּקָּר וְנָבִיא אֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב יז, יג): וַיָּעַד ה׳ בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל נְבִיאֵי כָל חֹזֶה. רַבִּי נָתָן אָמַר שְׁנֵי נְבִיאִים בְּשַׁחֲרִית וּשְׁנֵי נְבִיאִים בְּעַרְבִית, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ז, כה): וָאֶשְׁלַח לָכֶם אֶת כָּל עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ, הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְשָׁלֹחַ כַּעֶרֶב. דָּבָר אַחֵר, מָה אֲעִידֵךְ, רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר כַּמָּה בְּזוֹת נָתַתִּי לָכֶם, בְּזַת מִצְרַיִם, וּבְזַת הַיָּם, וּבְזַת סִיחוֹן וְעוֹג, בְּזַת שִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּעֲרַבְיָא צָוְוחִין לְבִיזְתָא, עֲדֵיתָא. דָּבָר אַחֵר, מָה אֲעִידֵךְ, כַּמָּה וְעוּדִין וְעַדְתִּי בָּכֶם, אֹהֶל מוֹעֵד, וְגִלְגָּל, וְשִׁילֹה, וְנֹב, וְגִבְעוֹן, וּבֵית עוֹלָמִים שְׁנַיִם. דָּבָר אַחֵר, מָה אֲעִידֵךְ, רַבִּי אוֹמֵר כַּמָּה קִשּׁוּטִין קִשַּׁטְתִּי אֶתְכֶם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יָרְדוּ עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּסִינַי וַעֲטָרָה בְּיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַטֵּר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא יָרְדוּ, אֶחָד מִקְּשָׁטוֹ, וְאֶחָד מַלְבִּישׁוֹ עֲטָרָה. רַבִּי הוּנָא דְצִפּוֹרִי אָמַר זוֹנִי, כַּמָּה דְאַתְּ אָמַר (איוב יב, יח): מוֹסֵר מְלָכִים פִּתַּח וַיֶּאְסֹר אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם, מָה אֲדַמֶּה לָךְ, לְאֵיזוֹ אֻמָּה דִּמִּיתִי אֶתְכֶם, לְאֵיזוֹ אֻמָּה גְּאַלְתִּי בְּיָד חֲזָקָה וְהֵבֵאתִי עַל אוֹיְבֶיהָ עֶשֶׂר מַכּוֹת, לְאֵיזוֹ אֻמָּה קָרַעְתִּי הַיָּם, וְהוֹרַדְתִּי אֶת הַמָּן, וְהִגְזַזְתִּי אֶת הַשֶּׂלָו, וְהֶעֱלֵיתִי לָהֶם אֶת הַבְּאֵר. לְאֵיזוֹ אֻמָּה הִקַּפְתִּי עַנְנֵי כָבוֹד, וְקֵרַבְתִּי לִפְנֵי הַר סִינַי, וְנָתַתִּי לָהֶם תּוֹרָתִי. הַבַּת יְרוּשָׁלַיִם, הַבַּת שֶׁיֵּרֵאָה וּמִשְׁלֶמֶת לִי. מָה אַשְׁוֶה לָךְ וַאֲנַחֲמֵךְ; רַבִּי יַעֲקֹב דְּכְפַר חָנָן אָמַר לְכִשֶּׁאַשְׁוֶה לָךְ אֲנַחֲמֵךְ, לְכִשֶּׁיַּגִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁכָּתוּב בּוֹ (ישעיה ב, יא): וְנִשְׂגַּב ה׳ לְבַדּוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֲנַחֲמֵךְ. בְּתוּלַת בַּת צִיּוֹן, בָּנִים הַמְצֻיָּנִין בְּמִילָה, וּבְתִגְלַחַת, וּבְצִיצִית. כִּי גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ, אָמַר רַבִּי חוֹלְפַאי מִי שֶׁהוּא עָתִיד לְרַפְּאוֹת שִׁבְרוֹ שֶׁל יָם, הוּא יִרְפָּא לָךְ. אָמַר רַבִּי אָבִין מִי שֶׁאָמַרְתָּם לוֹ שִׁירָה עַל הַיָּם (שמות טו, ב): זֶה אֵלִי וַאֲנָוֵהוּ, הוּא יִרְפָּא לָךְ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר יִרְפָּא לָךְ נְבִיאַיִךְ.

**יח** נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֶל, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר נֶאֱמַר בִּנְבִיאֵי שׁוֹמְרוֹן תִּפְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כג, יג): וּבִנְבִיאֵי שֹׁמְרוֹן רָאִיתִי תִּפְלָה, וְנֶאֱמַר בִּנְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם תִּפְלָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב שָׁוְא וְתָפֶל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר נֶאֱמַר בִּנְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם שַׁעֲרוּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כג, יד): וּבִנְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם רָאִיתִי שַׁעֲרוּרָה, וְנֶאֱמַר בְּבֵית יִשְׂרָאֵל שַׁעֲרוּרִיָּה, דִכְתִיב (ירמיה יח, יג): שַׁעֲרֶרֶת עָשְׂתָה מְאֹד בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל. וְלֹא גִלּוּ עַל עֲוֹנֵךְ לְהָשִׁיב שְׁבוּתֵךְ, דַּהֲווֹ מָאסְיִין מַחֲתִין לָךְ עַל אַפּוֹי. וַיֶּחֱזוּ לָךְ מַשָּׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים, וּמַדּוּחִם כְּתִיב.

**יט** סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אָמַר, כִּפָּה שֶׁל חֶשְׁבּוֹנוֹת הָיְתָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם וְכָל מִי שֶׁהָיָה רוֹצֶה לְחַשֵּׁב הָיָה רָץ וּמְחַשֵּׁב שָׁם, שֶׁלֹּא יֵצֵא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מִצְטָעֵר, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: מָשׁוֹשׂ לְכָל הָאָרֶץ, וַעֲכָשָׁיו סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם שָׂרְקוּ וַיְנִיעוּ רֹאשָׁן עַל בַּת יְרוּשָׁלָיִם. כְּרֵכֵי הָאֻמּוֹת הֵן אוֹמְרִים שִׁבְחָן בְּפִיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כז, ג): אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יֹפִי, אֲבָל יְרוּשָׁלַיִם אֲחֵרִים אוֹמְרִים שִׁבְחָהּ בְּפִיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הֲזֹאת הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי. רַבִּי נָתָן אָמַר פְּרַקְמַטּוּטָא סָלִיק לְזַבְנָא עַמְרָיָא, דְּמַךְ וְלָא זַבַּן, אָמַר דֵּין דְּאַתּוּן אָמְרִין מָשׁוֹשׂ לְכָל הָאָרֶץ, קֶרֶן וְזַבִּין, אָמַר טָבְאוּת אַמְרִיתּוּ מָשׁוֹשׂ לְכָל הָאָרֶץ.

**כ** פָּצוּ עָלַיִךְ פִּיהֶם, לָמָּה הִקְדִּים פ״ה לְעִי״ן, לְפִי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בְּפִיהֶם מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם.

**כא** עָשָׂה ה׳ אֲשֶׁר זָמַם, רַבִּי אַחָבָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר, מִשָּׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ויקרא כו, יח): וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וגו׳ וְהָלַכְתִּי אַף אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי, שָׁמָּא כָּךְ עָשָׂה חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא עָשָׂה ה׳ וגו׳, פְּשׁוּרֵי מִפַּשַּׁר. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכְפַר חָנָן אָמַר בְּזַע פַּרְפּוּרִין שֶׁלּוֹ. וַיִּשַּׁמֵּח עָלַיִךְ אוֹיֵב, אָמַר רַבִּי אַחָא

בַּטּוֹבָה הוּא שָׁמֵחַ עִמָּהֶם, דִּכְתִיב (דברים ל, ט): כִּי יָשׂוּב ה׳ לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ, אֲבָל בָּרָעָה מִשַּׁמֵּחַ הוּא אֲחֵרִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיְשַׂמַּח עָלַיִךְ אוֹיֵב הֵרִים קֶרֶן צָרָיִךְ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: צָעַק לִבָּם אֶל ה׳ חוֹמַת בַּת צִיּוֹן הוֹרִידִי וגו׳.

**כב** קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה לְרֹאשׁ אַשְׁמֻרוֹת, רַבִּי אוֹמֵר אַרְבַּע אַשְׁמוּרוֹת בַּלַּיְלָה, וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת בַּיּוֹם. הָעוֹנָה אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעֵת, וְהָעֵת אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעוֹנָה, הֶרַגַּע אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעֵת, וְכַמָּה הוּא רֶגַע, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר כְּדֵי לְאָמְרוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי כְּהֶרֶף עַיִן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת רִבּוֹא וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה לְשָׁעָה, זֶה הוּא רֶגַע. רַבִּי נָתָן אָמַר שָׁלֹשׁ אַשְׁמוּרוֹת בַּלַּיְלָה. רַבִּי זְרִיקָא וְרַבִּי אַמִּי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קיט, סב): חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קיט, קמח): קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים, רַבִּי חִזְקִיָּה וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי זְרִיקָא וְרַבִּי אַמִּי, חַד אָמַר טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי, וְחַד אָמַר טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן, מַאן דְּאָמַר טַעְמָא דְּרַבִּי, הָא נִיחָא. מַאן דְּאָמַר טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן (שופטים ז, יט): רֹאשׁ אַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה. וְרַבִּי נָתָן מַה מְקַיֵּם חֲצוֹת לַיְלָה, אֶלָּא פְּעָמִים חֲצוֹת לַיְלָה, וּפְעָמִים קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת. וְאֵיךְ עֲבִידָא, בְּשָׁעָה שֶׁדָּוִד אוֹכֵל סְעוּדַת עַצְמוֹ אוֹכֵל עַד תִּשַּׁע שָׁעוֹת וְיוֹשֵׁן עַד רֹאשׁ אַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה וְעוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וּבְשָׁעָה שֶׁדָּוִד אוֹכֵל סְעוּדַת מְלָכִים, אוֹכֵל עַד הָעֶרֶב וְיוֹשֵׁן עַד חֲצוֹת, וְעוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מֵחֲצוֹת לַיְלָה וּלְמַטָּה, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא הָיָה הַשַּׁחַר בָּא וְדָוִד יָשֵׁן, וְהוּא שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים נז, ט): עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָׁחַר, אִיתְעַר יְקָרֵי מִן קֶדֶם יְקָרֵיהּ דְּבוֹרְאִי, יְקָרֵי לִית כְּלוּם קֶדֶם יְקָרֵיהּ דְּבוֹרְאִי. אָעִירָה שָׁחַר אֲנָא מְעוֹרֵר שַׁחֲרָא וְלִית שַׁחֲרָא מְעוֹרֵר לִי. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר מְנַחֵם אָמַר כִּנּוֹר הָיָה נָתוּן תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו וְהָיָה עוֹמֵד וּמְנַגֵּן בּוֹ בַּלַּיְלָה. אָמַר רַבִּי לֵוִי כִּנּוֹר תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד וְכֵינָן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת לַיְלָה רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ וְהָיָה מְנַגֵּן מֵאֲלָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב ג, טו): וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן, וְהָיָה כְּנַגֵּן בַּמְנַגֵּן אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן, הַכִּנּוֹר מֵאֲלָיו הָיָה מְנַגֵּן, וּכְשֶׁהָיָה דָּוִד שׁוֹמֵעַ קוֹלוֹ הָיָה עוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְכֵינָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְעִים קוֹלוֹ שֶׁל דָּוִד עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הָיוּ אוֹמְרִים וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עוֹסֵק בַּתּוֹרָה אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מִיָּד הָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה. וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי קְרָיָה דְּרַבִּי נָתָן, אָמַר רַבִּי הוּנָא סוֹפוֹ שֶׁל שְׁנֵיָּה וְרֹאשָׁהּ שֶׁל שְׁלִישִׁית שֶׁמְּתוּכוֹת הַלַּיְלָה. אָמַר לוֹ רַבִּי מָנִי אִלּוּ נֶאֱמַר תִּיכוֹנוֹת יָאוּת הֲוָת, הָא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא תִּיכוֹנָה, קַדְמָיְיתָא לָא מִיתְחַשְׁבָה, דְּעַד כַּדּוּ לָא אֲתָא עִידָן.

**כג** רְאֵה ה׳ וְהַבִּיטָה, מַעֲשֶׂה בְּדוֹאֵג בֶּן יוֹסֵף שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֶּן קָטָן לְאִמּוֹ, וְהָיְתָה מְמַהֶּדֶת אוֹתוֹ בִּטְפָחִים וְנוֹתֶנֶת מִשְׁקָלוֹ זָהָב לַשָּׁמַיִם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְכֵינָן שֶׁהִקִּיפָה מְצוּדָה לִירוּשָׁלַיִם, טָבְחָתוּ אִמּוֹ בְּיָדֶיהָ וַאֲכָלַתּוּ, וְהָיָה יִרְמְיָה מְקוֹנֵן לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֵר לְמִי עוֹלַלְתָּ פֹּה אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פְּרִיָם עֹלְלֵי טִפָּחִים, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבַתּוּ: אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה׳ כֹּהֵן וְנָבִיא, זֶה זְכַרְיָה בֶּן יְהוֹיָדָע.

**כד** שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת וגו׳, כְּתִיב (ירמיה ו, יא): וְאֶת חֲמַת ה׳ מָלֵאתִי נִלְאֵיתִי הָכֵיל שְׁפֹךְ עַל עוֹלָל בַּחוּץ וְעַל סוֹד בַּחוּרִים יַחְדָּו כִּי גַם אִישׁ עִם אִשָּׁה יִלָּכֵדוּ זָקֵן עִם מְלֵא יָמִים. לְפִיכָךְ שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת.

**כה** תִּקְרֶא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי מִסָּבִיב, מַהוּ מְגוּרַי, מִגּוֹ בֵּיתָאי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי מָרִינוֹס בְּנֵי אָדָם שֶׁעָשׂוּ קוֹסֵי פַּרְפִּירָאן שֶׁלִּי דְּאָתֵי עָלַי. וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף ה׳ פָּלִיט וְשָׂרִיד, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא כְּנֶגֶד בָּנִים וּבָנוֹת שֶׁיִּהְיוּ לָךְ, יִהְיֶה הַחֵטְא מְאַבְּדָן. אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא: אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כֻלָּם. **סְלִיק אַלְפָּא בֵּיתָא תִּנְיָינָא**

## פרשה ג

**א** אֲנִי הַגֶּבֶר. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא פָּתַח (ירמיה לו, לב): וַיִּרְמְיָהוּ לָקַח מְגִלָּה אַחֶרֶת וַיִּתְּנָהּ אֶל בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּהוּ הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כָּהֵמָּה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר כָּהֵמָּה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כָּהֵמָּה, רַב כַּהֲנָא אָמַר: וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כָּהֵמָּה, דְּבָרִים, אֵיכָה יָשְׁבָה, אֵיכָה יָעִיב, אֵיכָה יועַם. רַבִּים, זְכֹר ה׳. כָּהֵמָּה, אֲנִי הַגֶּבֶר, דְּהוּא תְּלָתָא תִּלְתָא פְּסוּקִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי כב, כ): הֲלֹא כְתַבְתִּי לְךָ שָׁלִשִׁים, דְּבָרִים מְשׁוּלָּשִׁים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר מַהוּ שָׁלִשִׁים, גְּבוּרִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות יד, ז): וְשָׁלִשִׁים עַל כֻּלּוֹ, וּמְתַרְגְּמִינַן וְגִיבָּרִין מְמַנָּן עַל כּוּלְּהוֹן. דָּבָר אַחֵר, שָׁלִשִׁים, אֲנִי הַגֶּבֶר, דְּהוּא מִתְּלָתָא תְּלָתָא פְּסוּקִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, אֲנִי הַגֶּבֶר, אֲנָא הוּא דִילִיפְנָא יְסוּרִין, אַהֲנֵי עָלַי מַה דְּאַהֲנֵי לָךְ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָה וּדְחָפָהּ וְהוֹצִיאָהּ חוּץ לַפָּלָטִין, הָלְכָה וְצִמְצְמָה פָּנֶיהָ אַחַר הָעַמּוּד, נִמְצָא הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר וְרוֹאֶה אוֹתָהּ. אָמַר לָהּ אַקְשִׁית אַפֵּיךְ, אָמְרָה לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ כָּךְ יָפֶה לִי וְכָךְ נָאֶה וְכָךְ רָאוּי לִי שֶׁלֹּא קִבְּלָה אוֹתָךְ אִשָּׁה אַחֶרֶת אֶלָּא אֲנִי. אָמַר לָהּ אֲנִי הוּא שֶׁפִּסַּלְתִּי כָּל הַנָּשִׁים בַּעֲבוּרֵךְ. אָמְרָה לוֹ אִם כֵּן לָמָּה נִכְנַסְתָּ לְמָבוֹי פְּלוֹנִי וּלְחָצֵר פְּלוֹנִי וּלְמָקוֹם פְּלוֹנִי, לֹא בִּשְׁבִיל אִשָּׁה פְּלוֹנִית וְלֹא קִבְּלָה אוֹתָךְ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אַקְשִׁיתוּן אַפֵּיכוֹן, אָמְרוּ לָפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּךְ יָפֶה לָנוּ וְכָךְ נָאֶה לָנוּ וְכָךְ הָגוּן לָנוּ שֶׁלֹּא קִבְּלָה אִמָּה אַחֶרֶת תּוֹרָתָךְ אֶלָּא אֲנִי. אָמַר לָהֶם אֲנִי הוּא שֶׁפִּסַּלְתִּי כָּל הָאֻמּוֹת בִּשְׁבִילְכֶם. אָמְרוּ לוֹ אִם כֵּן לָמָּה הֶחֱזַרְתָּ תּוֹרָתְךָ עַל הָאֻמּוֹת וְלֹא קִבְּלוּהָ. דִּתְנָיָא בַּתְּחִלָּה נִגְלָה עַל בְּנֵי

עֲשָׂו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים לג, ב): וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, וְלֹא קִבְּלוּהָ, הֶחֱזִירָהּ עַל בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל, וְלֹא קִבְּלוּהָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים לג, ב): הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן, וּלְבַסּוֹף הֶחֱזִירָהּ עַל יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּהָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים לג, ב): וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ. וּכְתִיב (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. דָּבָר אַחֵר, אֲנִי הַגֶּבֶר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אֲנִי הוּא הַגֶּבֶר, אֲנָא הוּא אִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לד, ז): מִי גֶבֶר כְּאִיּוֹב יִשְׁתֶּה לַעַג כַּמָּיִם. רָאָה עָנִי, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתִי עֲנִיָּה מִן הַמִּצְווֹת, עֲנִיָּה מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, הֵבִיא עָלַי שֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה גִּבְּרַנִי לַעֲמֹד בְּכֻלָּן, אַתְּ מוֹצֵא אַחַר מֵאָה חָסֵר שְׁתַּיִם תּוֹכָחוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, מַה כְּתִיב (דברים כט, ט): אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם, וּמְתַרְגְּמִינַן אַתּוּן קָיְמִין יוֹמָא דֵין כּוּלְכוֹן, גִּבּוֹרִים לַעֲמֹד בְּכֻלָּם, אוֹתִי נָהַג, בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁנִּקְרָא חֹשֶׁךְ וְלֹא אוֹר, אַף בִּי יָשַׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל הַיּוֹם, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְיָאֵשׁ מִן הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל חוֹזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אַף בִּי יָשָׁב.

**ב** בְּלָה בְשָׂרִי, זֶה צִבּוּר, וְעוֹרִי, זֶה סַנְהֶדְרִין, כְּשֵׁם שֶׁהָעוֹר חוֹפֶה עַל הַבָּשָׂר כָּךְ סַנְהֶדְרִין חוֹפִין עַל יִשְׂרָאֵל. שִׁבַּר עַצְמוֹתָי, עִצּוּמַי, בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ כִּבְנֵי הָעֲצוּמִים. בָּנָה עָלַי וַיַּקֵּף רֹאשׁ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, דִּכְתִיב בֵּיהּ (דניאל ב, לח): אַנְתְּ הוּא רֵאשָׁה דִי דַהֲבָא, וּתְלָאָה, זֶה נְבוּזַרְאֲדָן. דָּבָר אַחֵר, רֹאשׁ, זֶה אַסְפַּסְיָאנוּס. וּתְלָאָה, זֶה טַרְכִינוּס. בְּמֻחַשַּׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל אַרְבָּעָה חֲשׁוּבִין כְּמֵתִים, סוּמָא, דִּכְתִיב: בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם. מְצוֹרָע, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, יב): אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, דִּכְתִיב בֵּהּ בְּרָחֵל (בראשית ל, א): הָבָה לִי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי. וּמִי שֶׁיֵּרֵד מִנְכָסָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יט): כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים, וְכִי מֵתִים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנְּכָסֵיהֶם.

**ג** גָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר זֶה בַּסְגָּר שֶׁל עֲרָבְיָא. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר זֶה קַסְטְרָא שֶׁל פַּרְסִיין. וְרַבָּנָן אָמְרֵי זֶה מַטְלִית שֶׁל כּוּתִיִּים. הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי, הִכְבִּיד עָלַי אַרְנוֹנִיּוֹת וְדִימוֹסְיָאוֹת וְגֻלְגָּלְאוֹת. גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ, רַבִּי אַחָא אָמַר כָּל הַמִּתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר לְמָה הוּא דּוֹמֶה לִבְנֵי אָדָם שֶׁעָשׂוּ עֲטָרָה לַמֶּלֶךְ, בָּא עָנִי אֶחָד וְנָתַן חֶלְקוֹ בְּתוֹכָהּ, מָה הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר בִּשְׁבִיל זֶה עָנִי אֲנִי מְקַבְּלָהּ, מִיָּד מְקַבֵּל הַמֶּלֶךְ וְנוֹתְנָהּ בְּרֹאשׁוֹ, כָּךְ אִם הָיוּ עֲשָׂרָה צַדִּיקִים עוֹמְדִים בִּתְפִלָּה וְרָשָׁע עוֹמֵד בֵּינֵיהֶם, מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר בִּשְׁבִיל רָשָׁע זֶה אֵינִי מְקַבֵּל תְּפִלָּתָם. וְרַבָּנָן אָמְרִין בָּא אַחַר הַצִּבּוּר מַעֲשָׂיו נִפְרָטִין, לְמָה הוּא דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנְסוּ אֹרְסָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ לְכַבְּדוֹ, בָּא אֶחָד בָּאַחֲרוֹנָה, אָמַר הַמֶּלֶךְ תְּפֹשֶׂם חֲבִיתוֹ, וּמִי גָרַם לוֹ זֶה שֶׁבָּא בָּאַחֲרוֹנָה, כָּךְ כָּל הַמִּתְפַּלֵּל לְאַחַר הַצִּבּוּר מַעֲשָׂיו נִפְרָטִין, לָכֵן נֶאֱמַר: גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׂתַם תְּפִלָּתִי, שָׂתַם כְּתִיב, לְפִי שֶׁתַּמּוּ הַצִּבּוּר תְּפִלָּתָהוֹן. גְּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית. בְּנוֹת לוּד הָיוּ לָשׁוֹת עִיסָּתָן וְעוֹלוֹת וּמִתְפַּלְּלוֹת וְיוֹרְדוֹת עַד שֶׁלֹּא הֶחֱמִיצוּ. בְּנוֹת צִפּוֹרִי הַוְיָין סָלְקָן וְשַׁבְּחָן בְּבֵית מַקְדְּשָׁא וְלָא חֲוָה בַּר נָשׁ קָרֵיץ לְתִאֲנָה קֳדָמֵי מִנְהוֹן. וְהַאי סַפְרָא דְמַגְדְּלָא חֲוָה מְסַדְּרָא קַנְדִּילֵיהּ בְּכָל עֲרוּבָא שׁוּבָא, סָלִיק שַׁבַּח וְנָחֵת וּמַדְלִיק יָתְהוֹן. וְאִית דְּאָמְרֵי סַפְרָא חֲוָה בְּכָל עֲרוּבָא שׁוּבָא וְפָשֵׁט סִדְרֵיהּ בְּבֵית מַקְדְּשָׁא וְנָחֵית שָׁבֵית בְּבֵיתֵיהּ. עוֹבָדָא חֲוָה בְּחַד בַּר נָשׁ דַּחֲוָה קָאֵי וְרָדֵי, עֲרָקַת תּוֹרְתֵיהּ, נְפַק אָמַר לְהוּ כַּדּוּ, אָמְרוּ לֵיהּ בְּאִידְנָא אִסְטְרַטְיָא אָתֵית, שָׁרֵי מַחֲוֵי לְהוֹן וְלָא אַשְׁכַּח הַדֵּרֶךְ, וְקָרוֹ עֲלֵיהּ הָדֵין קָרְיָיה, גְּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבֹתַי עִוָּה, אַצְדֵי, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל כא, לב): עַוָּה עַוָּה עַוָּה אֲשִׂימֶנָּה.

**ד** דֹּב אוֹרֵב הוּא לִי, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. אֲרִי בְּמִסְתָּרִים, זֶה נְבוּזַרְאֲדָן. דָּבָר אַחֵר, דֹּב אוֹרֵב, זֶה אַסְפַּסְיָאנוּס. אֲרִי בְּמִסְתָּרִים, זֶה טַרְכִינוּס. דְּרָכַי סוֹרֵר וַיְפַשְּׁחֵנִי. תִּילְהֵי, כִּדְאָמְרִינַן אֵילֶן שֶׁנִּפְשַׁח קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית. דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כְּמַטָּרָה לַחֵץ, תְּרֵין אָמוֹרָאִין, חַד אָמַר כְּבוּרְמָא לְאַסְפַּרְיָסָא, וְחַד אָמַר כְּקוֹרַת חִצִּים שֶׁהַכֹּל מוֹרִים בָּהּ וְהִיא נִצֶּבֶת. רַבִּי יוּדָן אָמַר וּגְבָרַנִי לַעֲמֹד בְּכֻלָּן, אַתְּ מוֹצֵא אַחַר מֵאָה חָסֵר שְׁתֵּי תּוֹכָחוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, מַה כְּתִיב (דברים כט, ט): אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם, וּמְתַרְגְּמִינַן אַתּוּן קָיְמִין גִּבּוֹרִים לַעֲמֹד בְּכֻלָּן.

**ה** הֵבִיא בְכִלְיֹתָי בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ, רַב וּשְׁמוּאֵל, רַב אָמַר בְּנֵי אוֹפִיכֵיהּ, בְּנֵי אֲמוֹרֵיהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר בְּנֵי אָדָם שֶׁאוֹכְלִין הַרְבֵּה וּמוֹצִיאִין אַשְׁפּוֹת, הֵבִיאָן עָלַי. הָיִיתִי שְׂחֹק לְכָל עַמִּי, כְּתִיב (תהלים סט, יג): יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר, אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין בְּבָתֵּי תַּרְטְיאוֹת וּבְבָתֵּי קַרְקְסִיאוֹת. וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר, מֵאַחַר שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְשַׁתַּכְּרִין, הֵן יוֹשְׁבִין וּמְשִׂיחִין בִּי וּמַלְעִיגִים בִּי וְאוֹמְרִים בְּגִין דְּלָא נְצָרוּךְ לְחָרוֹבָא כִּיהוּדָאֵי, וְהֵן אוֹמְרִים אֵלּוּ לָאֵלּוּ, כַּמָּה שָׁנִים אַתְּ בָּעֵי מְחֵי, וְהֵן אוֹמְרִים כַּחֲלוּקָא דִיהוּדָאֵי דְּשַׁבַּתָּא. וּמַכְנִיסִין אֶת הַגָּמָל לְטַרְטִיאוֹת שֶׁלָּהֶם וְהַחֲלוּקִין שֶׁלּוֹ עָלָיו, וְהֵן אוֹמְרִים אֵלּוּ לָאֵלּוּ עַל מָה זֶה מִתְאַבֵּל, וְהֵן אוֹמְרִים הַיְּהוּדִים הַלָּלוּ שׁוֹמְרֵי שְׁבִיעִית הֵן וְאֵין לָהֶם יָרָק וְאָכְלוּ הַחוֹחִים שֶׁל זֶה וְהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם. וּמַכְנִיסִים אֶת הַמּוּמוֹס לַתֵּיאַטְרוֹן שֶׁלָּהֶם וְרֹאשׁוֹ גָּלוּחַ, וְהֵן אוֹמְרִים אֵלּוּ לָאֵלּוּ עַל מָה רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מְגֻלָּח, וְהוּא אוֹמֵר הַיְּהוּדִים הַלָּלוּ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּתוֹת הֵן, וְכָל מַה שֶּׁהֵם יְגִיעִין כָּל יְמוֹת הַשַּׁבָּת אוֹכְלִים בַּשַּׁבָּת, וְאֵין לָהֶם עֵצִים לְבַשֵּׁל בָּהֶם, וְהֵם שׁוֹבְרִים מִטּוֹתֵיהֶם וּמְבַשְּׁלִים בָּהֶן, וְהֵם יְשֵׁנִין בָּאָרֶץ וּמִתְעַפְּרִים בֶּעָפָר וְסָכִין בְּשֶׁמֶן, לְפִיכָךְ הַשֶּׁמֶן בְּיוֹקֵר. דָּבָר אַחֵר, יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם יוֹשְׁבִין בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר, מֵאַחַר שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְשַׁתַּכְּרִין בְּסְעוּדַת תִּשְׁעָה בְּאָב, יוֹשְׁבִין וְקוֹרְאִים קִינוֹת וּנְהִי בְּאֵיכָה. הִשְׁבִּיעַנִי בַּמְּרוֹרִים, זֶה יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, דִּכְתִיב בּוֹ (במדבר ט, יא): עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים. הִרְוָנִי לַעֲנָה, מַה שֶּׁהִשְׁבִּיעַנִי בְּלֵיל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, הִרְוָנִי בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב לַעֲנָה, הֲוֵי לֵיל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח הוּא לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב.

ו וַיִּגְרֹס בֶּחָצָץ שִׁנָּיו, מַעֲשֶׂה בִּבְנוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן שֶׁנִּתְחַבֵּר לְלִסְטִים וְגִלָּה אֶת רָזָן, וַהֲרָגוּהוּ וּמִלְאוּ פִּיו עָפָר וּצְרוֹרוֹת. לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים נְתָנוּהוּ בִּכְלִיבָא, וּבִקְּשׁוּ לְקַלֵּס עָלָיו מִפְּנֵי כְּבוֹד אָבִיו וְלֹא הִנִּיחָן, אָמַר לָהֶם הַנִּיחוּ לוֹ וַאֲנִי אֹמַר עַל בְּנִי, פֶּתַח וְאָמַר (משלי ה, יג יד): וְלֹא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרַי וְלִמְלַמְּדַי לֹא הִטֵּיתִי אָזְנִי. כִּמְעַט הָיִיתִי בְכָל רָע בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה. וְאִמּוֹ קָרֵאת עָלָיו (משלי יז, כה): כַּעַס לְאָבִיו בֶּן כְּסִיל וּמָמֶר לְיוֹלַדְתּוֹ. אֲחוֹתוֹ קָרֵאת עָלָיו (משלי כ, יז): עָרֵב לְאִישׁ לֶחֶם שֶׁקֶר וְאַחַר יִמָּלֵא פִיהוּ חָצָץ. וּתְנַן כָּל שֶׁהוּא מִסְעוּדַת תִּשְׁעָה בְּאָב, אָסוּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר, וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְלֶאֱכֹל שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ מִסְעוּדַת תִּשְׁעָה בְּאָב, מֻתָּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְלֶאֱכֹל שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין. רַב מִן דְּהוּא אָכֵיל כָּל מַאֲכָלוֹ נְסֵיב חַד פַּת פָּחִית וִיהַב עֲלֵיהּ קְטָם וַאֲמַר זוֹ הִיא סְעוּדַת תִּשְׁעָה בְּאָב, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: וַיִּגְרֹס בֶּחָצָץ שִׁנָּיו הִכְפִּשַׁנִי בָּאֵפֶר. וַתְּזַנַּח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי נָשִׁיתִי טוֹבָה, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי חֲנַנְיָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת בְּקֵיסָרִין שֶׁהוֹלִיכָה אֶת בִּנָּהּ אֵצֶל נַחְתּוֹם אֶחָד אָמְרָה לוֹ לַמֵּד אֶת בְּנִי אֻמָּנוּת, אָמַר לָהּ יַמְתִּין אֶצְלִי חֲמִשָּׁה שָׁנִים וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִינִין בְּחִשָּׁה. כַּמָּה מִינִין יֵשׁ בְּחִטָּה, רַבִּי אַחָא אָמַר בְּחִטֵּי מִנִּית, חִטִּים דְּלָא מְנִין. וְרַבָּנָן אָמְרֵי חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּחִטִּין כְּמִנְיַן מִנִּית. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹנָתָן הֲווֹ יָתְבִין וְחָשְׁבִין לְהוֹן עַד שִׁתִּין וְקָמוּ לְהוֹן. וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהוֹלִיכָה אֶת בְּנָהּ אֵצֶל חַד פַּרְכּוֹטָס, אָמְרָה לוֹ לַמֵּד אֶת בְּנִי אֻמָּנוּת, אָמַר לָהּ יַמְתִּין אֶצְלִי חֲמֵשׁ שָׁנִים וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ מֵאָה מִינִין בְּבֵיצָה. שָׁמַע רַבִּי וְאָמַר לֹא רָאִינוּ שֶׁיֵּשׁ טוֹבָה בָּעוֹלָם. שָׁמַע רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלְפְּתָא וְאָמַר לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁיֵּשׁ טוֹבָה בָּעוֹלָם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אָזַל לִנְצִיבִין בְּעַרְבֵי צוֹמָא רַבָּא, אֲכַל וּפְסַק, שְׁמַע רֵישׁ גָּלוּתָא וַאֲתָא לְגַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ יַשְׁגַּח עֲלַי רַבִּי. אָמַר לֵיהּ אֲכַלִית וּפְסַקִית. אָמַר לֵיהּ יְהוֹן אָמְרִין לָא חֲשָׁבֵיהּ כְּלוּם מַטְרַח עֲלוֹי, אָזַל עִמֵּיהּ. כֵּיוָן דַּאֲזַל אֲמַר לְטַלְיָא, בְּרִי, פָּטִילִיק דְּאִתְּ מַיְיתֵי לָן חַד זְמַן קָדָמַיי לָא תַיְיתֵי לָן זְמַן אָחוֹרֵי, מִן דַּאֲכָלוֹן אַיְיתִין קָדָמֵיהוֹן תְּמָנְיִן פָּטִילְקִין, אֲכַל מִכָּל פָּטִילִיק חַד פַּת וּמִכָּל פְּטִיס חַד כָּס, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי מִן דַּאֲכָלִית וּפְסָקִית אַיְיתוֹן קָדָמָךְ תְּמָנְיִן פָּטִילְקִין, מִחָדָא פָּטִילִיקִי אֲכַל רַבִּי חָדָא פִּתִּית וּמֵחָדָא פְּטִיס אִישְׁתִּי רַבִּי חַד כָּס, אֲמַר וּבְמֶה קָרַן לָהּ נַפְשָׁא, דְּהִיא כְּמָה דְּאִיתְיְהִיב לָהּ הִיא נְפִישָׁה. רַבִּי אַבָּהוּ אָזַל לְבָצְרָה וְאִתְקַבֵּל גַּבֵּי יוֹסֵי רֵישָׁא, אַיְיתוֹן קַמֵּיהּ תְּמָנְיִן מִינֵי מִחִין דְּעוֹף, אֲמַר לֵיהּ לָא יְכִעוֹס רַבִּי דְּלָא חֲוָה צֵידָא סָפֵק, וְלָא קָרֵיָן לֵיהּ יוֹסֵי רֵישָׁא אֶלָּא דְּלָא חֲוָה מַאֲכָלֵיהּ אֶלָּא מִחִין דְּעוֹף. רַבִּי חִיָּא רַבָּא אָזַל לְדָרוֹמָא, וְאִתְקַבֵּל גַּבֵּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אַיְיתוּ לְקַמֵּיהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה תַּבְשִׁילִין. אֲמַר לֵיהּ בְּשַׁבַּתָּא מָה אַתּוּן עָבְדִין, אֲמַר לֵיהּ אֲנַן כָּפְלִין לְהוֹן. לְבָתַר יוֹמִין אֲתָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לְטָבֶרְיָא וְאִתְקַבֵּל גַּבֵּי רַבִּי חִיָּא רַבָּא וִיהַב לְתַלְמִידוֹי דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דַּרְכְּמוֹנִין וַאֲמַר לְהוֹן זִילוּ וַעֲבִידוּ לְרַבְּכוֹן כְּמִנְהָגֵיהּ. רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי אֶלְיְעֶזֶר חֲוָה יָדַע לְמִסְדַּר סְעוּדְתָא כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. כַּד חֲוָה לֵיהּ חֲוָה עָבִיד, כַּד לָא חֲוָה לֵיהּ נְסֵיב גַּרְעִינִין וּמְנֵי עֲלֵיהוֹן, בְּגִין דְּלָא יִתְנְשֵׁי יַתְהוֹן. נָשִׁיתִי טוֹבָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל זוֹ רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם אַחַר הַמֶּרְחָץ. וְאָמַר אָבַד נִצְחִי וְתוֹחַלְתִּי מֵה׳. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְיָאֵשׁ מִן הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה חוֹזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאָמַר אָבַד נִצְחִי.

ז זְכָר עָנְיִי וּמְרוּדִי, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכֹר עִנּוּיִין שֶׁעָנִיתִי, וּמְרוּדִי שֶׁמָּרַדְתִּי בְּךָ, וְיִסּוּרִין שֶׁהִרְיוֹתַנִי לַעֲנָה וְרוֹשׁ, יָצְאוּ אֵלּוּ בָּאֵלּוּ. זָכוֹר תִּזְכּוֹר. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא לַמִּלְחָמָה וְהָיוּ בָּנָיו עִמּוֹ וְהָיוּ מַקְנִיטִין אוֹתוֹ. לְמָחָר יָצָא הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ וְלֹא הָיוּ בָּנָיו עִמּוֹ, אָמַר הַמֶּלֶךְ הַלְוַאי הָיוּ בָנַי עִמִּי וַאֲפִלּוּ מַקְנִיטִים אוֹתִי. כָּךְ, הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּנָיו, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין לַמִּלְחָמָה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹצֵא עִמָּהֶם, כֵּיוָן שֶׁהִכְעִיסוּהוּ לֹא יָצָא עִמָּהֶם, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא הָיוּ יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ, אָמַר הַלְוַאי הָיוּ יִשְׂרָאֵל עִמִּי וַאֲפִלּוּ הָיוּ מַכְעִיסִים אוֹתִי, וְאֵית לָן שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים (ירמיה ט, א): מִי יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים, מִי יִתֵּן עַמִּי עִמִּי כְּמֵרֹאשׁ כְּשֶׁהָיָה בַּמִּדְבָּר. וּכְתִיב (יחזקאל לו, יז): בֶּן אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל אַדְמָתָם וגו׳, וְהָדֵין: זָכוֹר תִּזְכּוֹר וְתָשׂוֹחַ עָלַי נַפְשִׁי. אָמַר רַבִּי יוּדָן זָכוֹר תִּזְכּוֹר, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאַתָּה זוֹכֵר אֲמוּת הָעוֹלָם, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה וְתָשׂוֹחַ עָלַי נַפְשִׁי, מַתְלָא אָמְרָה עַד דִּשְׁמִינָא עַבְיֵד קְטִין, נַפְשֵׁיהּ דְּקִטְינָא נָפְקַת. זֹאת אָשִׁיב אֶל לִבִּי עַל כֵּן אוֹחִיל. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא מַטְרוֹנָה וְכָתַב לָהּ כְּתֻבָּה מְרֻבָּה, וְאָמַר לָהּ כָּךְ וְכָךְ חֲפוֹת אֲנִי עוֹשֶׂה לִיךְ, כָּךְ וְכָךְ אַרְגָּוָנוֹת טוֹבוֹת אֲנִי נוֹתֵן לִיךְ. הִנִּיחָהּ הַמֶּלֶךְ וְהָלַךְ לוֹ לִמְדִינַת הַיָּם וְאֻחַר לְשָׁם. נִכְנְסוּ שְׁכֵנוֹתֶיהָ אֶצְלָהּ וְהָיוּ מַקְנִיטוֹת אוֹתָהּ וְאוֹמְרוֹת לָהּ הִנִּיחָהּ הַמֶּלֶךְ וְהָלַךְ לוֹ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר עָלַיִךְ, וְהָיְתָה בּוֹכָה וּמִתְאַנַּחַת, וְכֵיוָן שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹךְ בֵּיתָהּ פּוֹתַחַת וּמוֹצִיאָה כְּתֻבָּתָהּ וְקוֹרֵאת, וְרוֹאָה בִּכְתֻבָּתָהּ כָּךְ וְכָךְ חֲפוֹת אֲנִי עוֹשֶׂה, כָּךְ וְכָךְ אַרְגָּוָנוֹת טוֹבוֹת אֲנִי נוֹתֵן לִיךְ, מִיָּד הָיְתָה מִתְנַחֶמֶת. לְיָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ, אָמַר לָהּ בִּתִּי אֲנִי תָּמֵהַּ אֵיךְ הִמְתַּנְתְּ לִי כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים, אָמְרָה לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אִלְמָלֵא כְּתֻבָּה מְרֻבָּה שֶׁכָּתַבְתָּ וְנָתַתָּ לִי כְּבָר אִבְּדוּנִי שְׁכֵנוֹתַי. כָּךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִין לָהֶם, אֱלֹהֵיכֶם הִסְתִּיר פָּנָיו מִכֶּם וְסִלֵּק שְׁכִינָתוֹ מִכֶּם, עוֹד אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיכֶם, וְהֵן בּוֹכִין וּמִתְאַנְחִין, וְכֵיוָן שֶׁנִּכְנָסִין לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה וּמוֹצְאִין שֶׁכָּתוּב (ויקרא כו, ט): וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם, וְהֵן מִתְנַחֲמִין. לְמָחָר כְּשֶׁיָּבוֹא קֵץ הַגְּאֻלָּה אוֹמֵר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בָּנַי אֲנִי תָּמֵהַּ מִכָּם הֵיאַךְ הִמְתַּנְתֶּם לִי כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים, וְהֵן אוֹמְרִים לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִלּוּלֵי תוֹרָתְךָ שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ כְּבָר אִבְּדוּנוּ הָאֻמּוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר: זֹאת אָשִׁיב אֶל לִבִּי, וְאֵין זֹאת אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, מד): וְזֹאת הַתּוֹרָה. וְכֵן דָּוִד אָמַר (תהלים קיט, צב): לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי. עַל כֵּן אוֹחִיל לוֹ, וּמְיַחֲדִים שְׁמוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים בַּיּוֹם, וְאוֹמְרִים (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד.

ח חַסְדֵי ה׳ כִּי לֹא תָמְנוּ כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְיָאֵשׁ מִן הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, הוּא חוֹזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: חַסְדֵי ה׳ כִּי לֹא תָמְנוּ. חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ, אָמַר רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי עַל שֶׁאַתָּה מְחַדְּשֵׁנוּ בְּכָל בֹּקֶר וּבֹקֶר, אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁאֱמוּנָתְךָ רַבָּה לְתוֹחֶיֶת הַמֵּתִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא עַל שֶׁאַתָּה מְחַדְּשֵׁנוּ בְּבָקָרָן שֶׁל מַלְכֵיּוֹת, אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁאֱמוּנָתְךָ רַבָּה לְגָאֳלֵנוּ. אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ בְּכָל יוֹם וָיוֹם בּוֹרֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּת שֶׁל מַלְאָכִים חֲדָשִׁים וְאוֹמְרִין שִׁירָה חֲדָשָׁה וְהוֹלְכִין לָהֶם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה הֵשַׁבְתִּי לְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְהָא כְתִיב (בראשית לב, כו): וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר, אָמַר לִי חֲנוֹקָה סְבָרְתְּ לַחֲנוֹקֵנִי, גַּבְרִיאֵל וּמִיכָאֵל הֵן הֵן שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה, דְּכֻלָּם מִתְחַלְּפִין וְאֵינוּן לָא מִתְחַלְּפִין. אַדְרְיָאנוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת שָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אָמַר לוֹ, אַתֶּם אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם וָיוֹם בּוֹרֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּת שֶׁל מַלְאָכִים חֲדָשִׁים וְאוֹמְרִים שִׁירָה חֲדָשָׁה וְהוֹלְכִין לָהֶם, אָמַר לוֹ אֵין. אָמַר לוֹ וּלְאָן אֵינוּן אָזְלִין. אָמַר לֵיהּ מִן הָן דְּמִתְבְּרְיָאוּ. אָמַר לֵיהּ מִנַּיִן מִתְבָּרְיָין. אָמַר לוֹ מִן הֲדֵין נְהַר דְּנוּר. אָמַר לֵיהּ וּמָה עִסְקֵיהּ דְּנַהַר דְּנוּר, אָמַר לֵיהּ כְּהֲדֵין יַרְדְּנָא דְּלָא פָּסֵיק לָא בְּלֵילְיָא וְלָא פָּסֵיק בִּימָמָא. אָמַר לֵיהּ וְהֵינִין יַרְדְּנָא מְהַלֵּךְ בִּימָמָא וּפָסֵיק בְּלֵילְיָא. אָמַר לֵיהּ נָטֵר הֲוֵינָא בְּבֵית פְּעוֹר וְהָדֵין יַרְדְּנָא כְּמָה דִּמְהַלֵּךְ בִּימָמָא כָּךְ מְהַלֵּךְ בְּלֵילְיָא. אָמַר לֵיהּ וּמִנַּיִן אוֹתוֹ נָהָר דִּינוּר נָפֵיק, אָמַר לֵיהּ מִן זֵיעַתְהוֹן דְּחַיָּתָא מִמַּה דְּטָעוּנִין בְּכוּרְסְיָא. חֶלְקִי ה׳ אָמְרָה נַפְשִׁי, רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה וְהָיוּ עִמּוֹ דֻּכָּסִין וְאִפַּרְכִין וְאִיסְטְרַטִילוּטִין, וְהָיוּ גְּדוֹלֵי מְדִינָה יוֹשְׁבִים בְּאֶמְצַע הַמְּדִינָה, חַד אָמַר אֲנָא נָסִיב דֻּכָּסִין לְגַבִּי. וְחַד אָמַר אֲנָא נָסִיב אִפַּרְכִין לְגַבִּי, וְחַד אָמַר אֲנָא נָסִיב אִיסְטְרַטִילוּטִין לְגַבִּי. הֲיָה פִּקֵּחַ אֶחָד לְשָׁם אָמַר אֲנָא נָסִיב לְמַלְכָּא, דְּכוּלָּא מִתְחַלְּפִין וּמַלְכָּא אֵינוּ מִתְחַלֵּף. כֵּן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מֵהֶן עוֹבְדִין לַחַמָּה, וּמֵהֶן עוֹבְדִין לַלְּבָנָה, וּמֵהֶן עוֹבְדִין לָעֵץ וָאֶבֶן, אֲבָל יִשְׂרָאֵל אֵינָן עוֹבְדִין אֶלָּא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: חֶלְקִי ה׳ אָמְרָה נַפְשִׁי, שֶׁאֲנִי מְיַחֵד אוֹתוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, וְאוֹמֵר (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד.

ט טוֹב ה׳ לְקַוָּו, יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ. וְדִכְוָותֵיהּ (תהלים עג, א): אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים, יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר לְבָרֵי לֵבָב, אֵלּוּ שֶׁלִּבָּם בָּרוּר עֲלֵיהֶם שֶׁאֵין בְּיֶדֶם עָוֹן, וְדִכְוָותֵיהּ (תהלים פד, ו): אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז לוֹ בָךְ, יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם, אֵלּוּ דִּשְׁבִילֵי אוֹרָיְתָא כְּבוּשִׁין בְּלִבְּהוֹן. וְדִכְוָותֵיהּ (תהלים קכה, ד): הֵיטִיבָה ה׳ לַטּוֹבִים, יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם. וְדִכְוָותֵיהּ (תהלים קמה, יח): קָרוֹב ה׳ לְכָל קֹרְאָיו, יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶּאֱמֶת. וְדִכְוָותֵיהּ (מיכה ז, יח): מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע, יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ. טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת ה׳, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ מִתְיָאֵשׁ מִן הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא חוֹזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת ה׳. טוֹב לַגֶּבֶר כִּי יִשָּׂא עֹל בִּנְעוּרָיו, עֹל תּוֹרָה, עֹל אִשָּׁה, עֹל מְלָאכָה.

י יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְאָמַר לָהֶם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֲבֵל מַהוּ עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ לוֹבֵשׁ שְׁחוֹרִים וּמְכַסֶּה אֶת רֹאשׁוֹ בְּשַׂק, אָמַר אַף אֲנִי עוֹשֶׂה כֵּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה נ, ג): אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם. וְעוֹד שָׁאַל לָהֶם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֲבֵל מַהוּ עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ מְכַבֶּה אֶת הַפָּנָסִין, אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי עוֹשֶׂה כֵּן הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יואל ב, י): שָׁמֶשׁ וְיָרֵחַ קָדָרוּ וְכוֹכָבִים אָסְפוּ נָגְהָם. וְעוֹד שָׁאַל לָהֶם מַהוּ עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ מְכַבֶּה אֶת הַפָּנָסִין, אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי עוֹשֶׂה כֵּן הֲדָא הוּא דִכְתִיב (נחום א, ג): ה׳ בְּסוּפָה וּבִסְעָרָה דַּרְכּוֹ וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו. וְעוֹד שָׁאַל לָהֶם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֲבֵל מַהוּ עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם, אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי עוֹשֶׂה כֵּן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו. יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה, יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה, רַבִּי חֲנָה פָּשֵׁיט קְרָיָה, וְכַד חֲנָה מָטֵי לְאֵילֵין פְּסוּקָיָא חֲנָה בָּכֵי (שמואל א כח, טו): וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל לָמָּה הִרְגַּזְתַּנִי לְהַעֲלוֹת אֹתִי. וּכְתִיב (עמוס ד, יג): כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שֵּׂחוֹ, אַפְלוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ נִכְתָּבִין לוֹ לָאָדָם עַל פִּנְקָסוֹ, וּמִי כּוֹתְבָן (עמוס ד, יג): עֹשֵׂה שַׁחַר עֵיפָה. (צפניה ב, ג): בַּקְּשׁוּ אֶת ה׳ כָּל עַנְוֵי הָאָרֶץ וגו׳, וּכְתִיב: יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ וגו׳, וּכְתִיב: יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה. (קהלת יב, יד): כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבֹא בְּמִשְׁפָּט וגו׳, וְהָדֵין: יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ וגו׳, וּכְתִיב: יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה.

יא כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה׳, כִּבְיָכוֹל לָא שָׁבַק וְלָא שָׁבִיק, כִּי אִם הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָו, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מִשֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְיָאֵשׁ מִן הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא חוֹזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: כִּי אִם הוֹגָה וְרִחַם וגו׳. כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת פָּעֲלוּ יִשְׂרָאֵל, בְּאֶחָד פָּעֲלוּ בְּפִיהֶם וְלֹא בִלְבָּם, וּבְאֶחָד פָּעֲלוּ בִלְבָּם וְלֹא פָעֲלוּ בְּפִיהֶם, וְאֵלּוּ הֵן סִינַי וּבָבֶל. בְּסִינַי פָּעֲלוּ בְּפִיהֶם וְלֹא בִלְבָּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עח, לו): וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וגו׳. בְּבָבֶל פָּעֲלוּ בִלְבָּם וְלֹא בְּפִיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֹא פֶּה שֶׁבְּסִינַי וִיכַפֵּר עַל פֶּה שֶׁבְּבָבֶל, וְיָבֹא לֵב שֶׁבְּבָבֶל וִיכַפֵּר עַל לֵב שֶׁבְּסִינַי. אַף עַל פִּי כֵן וַיַּגֵּה בְּנֵי אִישׁ, הֵבִיא עֲלֵיהֶם אִישׁ צַר וְאוֹיֵב, זֶה הָמָן וְהָגָה אֶת מַכָּתָן.

יב לְרַכָּא תַּחַת רַגְלָיו וגו׳, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁכָּתוּב בּוֹ (דניאל ב, לח): דִּי דָיְרִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חֵיוַת בָּרָא וְעוֹף שְׁמַיָּא יְהַב בִּידָךְ וְהַשְׁלְטָךְ בְּכָלְהוֹן אַנְתְּ הוּא רֵאשָׁה דִּי דַהֲבָא.

**יג** מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי ה׳ לֹא צִוָּה, מִי צִוָּה, הָמָן צִוָּה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא צִוָּה, הָמָן צִוָּה לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא צִוָּה, אֶלָּא (אסתר ט, כה): יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ וגו׳. מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשָּׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים ל, טו): רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע, לֹא יָצָאת טוֹבָה לְעוֹשֶׂה רָעָה, וְרָעָה לְעוֹשֶׂה טוֹבָה, אֶלָּא טוֹבָה לְעוֹשֶׂה טוֹבָה וְרָעָה לְעוֹשֶׂה רָעָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל ב ג, לט): יְשַׁלֵּם ה׳ לְעֹשֵׂה הָרָעָה כְּרָעָתוֹ. מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי, דַּיּוֹ שֶׁהוּא חַי, אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַיּוּתְךָ בְּיָדִי וָחַי, וְאַתָּה מִתְאוֹנֵן. אָמַר רַבִּי הוֹנָא יַעֲמֹד כְּגִבּוֹר וְיוֹדֶה עַל חֲטָאָיו וְאַל יִתְאוֹנֵן. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה מַה יִּתְאוֹנֵן עַל חֵי הָעוֹלָמִים, אִם מְבַקֵּשׁ הוּא לְהִתְאוֹנֵן גֶּבֶר עַל חֲטָאו. רַבִּי אוֹמֵר בְּנֵי תּוֹרַעֲמָנִין, אָדָם הָרִאשׁוֹן אַחַר כָּל הַשֶּׁבַח שֶׁעָשִׂיתִי עִמּוֹ הוּא מִתְרַעֵם לְפָנַי וְאוֹמֵר (בראשית ג, יב): הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּ עִמָּדִי. אַף יַעֲקֹב כֵּן, אֲנִי עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ אֶת בְּנוֹ בְּמִצְרַיִם וְהוּא מִתְרַעֵם וְאוֹמֵר (ישעיה מ, כז): נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה׳. וְאַף בָּנָיו כֵּן, אֲנִי עוֹסֵק לָבוֹר לָהֶם לֶחֶם קַל כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מֵהֶן גּוֹסֵא וְדוֹלֵרְיָא אוֹחֲזוֹתוֹ, וְהֵן מִתְרַעֲמִין לְפָנַי וְאוֹמְרִים (במדבר כא, ה): וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל. אַף צִיּוֹן כֵּן הִיא (ישעיה מט, יד): וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה׳ וַה׳ שְׁכָחָנִי.

**יד** נַחְפְּשָׂה דְּרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה עַד ה׳, נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם, רַבִּי בִּיבָא בַּר זַבְדָּאי וְרַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאי וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה נִפְקִין לְתַעֲנִיתָא, דָּרַשׁ רַבִּי בִּיבָא בַּר זַבְדָּאי וַאֲמַר אֶפְשָׁר דְּלִיבֵּיהּ דְּבַר נָשׁ נְסִיב מִינֵּיהּ וְחָזַר עֲלֵיהּ, אֶלָּא נְשַׁוּוֵי לַבְּנִין לְגַבֵּי יְדִינָן, וְאַחַר כָּךְ אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם, אִם יֵשׁ שֶׁרֶץ בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם אֲפִלּוּ טוֹבֵל בְּכָל מֵימֵי בְּרֵאשִׁית אֵינוֹ טָהוֹר לְעוֹלָם, הִשְׁלִיךְ הַשֶּׁרֶץ מִיָּדוֹ, עָלְתָה לוֹ טְבִילָה בְּאַרְבָּעִים סְאָה. דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (דברי הימים ב יב, ו): וַיִּכָּנְעוּ שָׂרֵי יְהוּדָה וְהַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ צַדִּיק ה׳. וּכְתִיב: וּבְרְאוֹת ה׳ כִּי נִכְנָעוּ וַיְהִי דְבַר ה׳ אֶל שְׁמַעְיָה לֵאמֹר נִכְנָעוּ לֹא אַשְׁחִיתֵם וְנָתַתִּי לָהֶם כִּמְעַט לִפְלֵיטָה וְלֹא תִתַּךְ חֲמָתִי בִּירוּשָׁלַיִם בְּיַד שִׁישָׁק. וְכִרְאוֹת ה׳ כִּי נִתְעַנּוּ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כִּי נִכְנָעוּ, דָּרַשׁ רַבִּי יֹאשִׁיָּה (צפניה ב, א): הִתְקוֹשְׁשׁוּ וָקוֹשׁוּ, נְקַשֵּׁט עַצְמָן וְאַחַר כָּךְ נִקַּשֵּׁט אֲחֵרִים, מִבְּגִין דְּאִית הָכָא בַּר נָשׁ דַּאֲמַר עֲלַי לִישָׁן בִּישָׁא קֶדֶם רַבִּי יוֹחָנָן אֶלָּא כָּל עַמָּא לְדִינָא אֲמָרוּן, הֲוָה תַּמָּן רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יוֹסֵי קָמוּן וּנְפָקוּן לְהוֹן. נַחְנוּ פָּשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ, רַבָּנָן דְּהָתָם אָמְרֵי אִית כְּרֵנְכֵי מְרִירָן בְּסִימָא דְּסִימָא חֲמִיעָ, רַבָּנָן דְּהָכָא אָמְרִין אִין דְּעוֹבָדִין בִּישִׁין לְמָרֵיהוֹן קַשְׁיָן. רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף אָמַר: נַחְנוּ פָּשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ כְּמַדָּתֶנוּ, אַתָּה לֹא סָלַחְתָּ, כְּמִדּוֹתֶיךָ. אָמַר רַבִּי לֵוִי: נַחְנוּ פָּשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ וְהֶחֱרַבְתָּ מִקְדָּשֶׁיךָ.

**טו** סַכּוֹתָה בָאַף וַתִּרְדְּפֵנוּ הָרַגְתָּ לֹא חָמָלְתָּ, סַכּוֹתָה בֶּעָנָן לָךְ, רַבִּי חֶלְבּוֹ שָׁאַל אֶת רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה בַּעַל אַגָּדָה מַהוּ דִּין דִּכְתִיב סַכּוֹתָה בֶּעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה, אָמַר לוֹ נִמְשְׁלָה תְּפִלָּה כְּמִקְוֶה וְנִמְשְׁלָה תְּשׁוּבָה כַּיָּם. מַה מִּקְוֶה זוֹ פְּעָמִים פְּתוּחָה פְּעָמִים נְעוּלָה, כָּךְ שַׁעֲרֵי תְּפִלָּה פְּעָמִים נְעוּלִים פְּעָמִים פְּתוּחִין, אֲבָל הַיָּם הַזֶּה לְעוֹלָם פָּתוּחַ, כָּךְ שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה לְעוֹלָם פְּתוּחִין. אָמַר רַב עָנָן אַף שַׁעֲרֵי תְּפִלָּה אֵינָן נִנְעָלִים לְעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ד, ז): כַּה׳ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו, וְאֵין קְרִיאָה אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה, כד): וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲלַפְתָּא דִכְתִיב (תהלים סט, יד): וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ ה׳ עֵת רָצוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה עוֹמֵד וְנִדּוֹן לִפְנֵי טוּרְנוּסְרוֹפוּס, וְהָיָה שָׁם יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי עוֹמֵד בִּתְפִלָּה עִמּוֹ, יָרַד עָנָן וְהִקִּיפָן, אָמַר דּוֹמֶה אֲנִי שֶׁלֹּא יָרַד עָנָן וְהִקִּיף אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁמַע תְּפִלָּתוֹ שֶׁל רַבִּי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: סַכּוֹתָה בֶּעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה. סְחִי וּמָאוֹס תְּשִׁימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים, מַאסְיָא פְּסִילַאיָא.

**טז** פָּצוּ עָלֵינוּ פִּיהֶם, לָמָּה הִקְדִּים פ״א לְעִי״ן, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בְּפִיהֶם מַה שֶּׁא רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם.

**יז** עֵינִי נִגְּרָה וְלֹא תִדְמֶה וגו׳ עַד יַשְׁקִיף וְיֵרֶא ה׳ מִשָּׁמָיִם, רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת מָצִינוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ סָמוּךְ לַגְּאֻלָּה, מַאי טַעְמָא (ישעיה לב, יד): מִשּׁוֹשׂ פְּרָאִים מִרְעֵה עֲדָרִים, מַה כְּתִיב אַחֲרָיו (ישעיה לב, טו): עַד יֵעָרֶה עָלֵינוּ רוּחַ מִמָּרוֹם וְהָיָה מִדְבָּר לַכַּרְמֶל וְהַכַּרְמֶל לַיַּעַר יֵחָשֵׁב. וְדִכְוָתֵיהּ (ישעיה ס, כב): הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר וגו׳, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (ישעיה סא, א): רוּחַ ה׳ אֱלֹהִים עָלָי יַעַן מָשַׁח ה׳ אֹתִי, וְהָדְרִין: עֵינִי נִגְּרָה, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: עַד יַשְׁקִיף וְיֵרֶא ה׳ מִשָּׁמָיִם. עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי, אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חֲמֵשׁ מֵאוֹת בָּתֵּי סוֹפְרִים הָיוּ בְּבֵיתָר, וְהַקָּטָן שֶׁבָּהֶם לֹא הָיָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּינוֹקוֹת, וְהָיוּ אוֹמְרִים אִם יָבוֹאוּ הַשּׁוֹנְאִים עָלֵינוּ בַּמַּכְתְּבִים הַלָּלוּ אָנוּ יוֹצְאִין וְדוֹקְרִין אוֹתָן, וְכֵיוָן שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוֹנוֹת וּבָאוּ הַשּׁוֹנְאִים, כָּרְכוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּסִפְרוֹ וְשָׂרְפוּ אוֹתָם, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם אֶלָּא אֲנִי, וְקָרָאתִי עַל עַצְמִי עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי.

**יח** צוֹד צָדוּנִי כַּצִּפּוֹר אֹיְבֵי חִנָּם, צָמְתוּ בַבּוֹר חַיַּי, זֶה יוֹסֵף, זֶה יִרְמְיָה, זֶה דָּנִיֵּאל. צָפוּ מַיִם עַל רֹאשִׁי וגו׳, אִלּוּ הָאֻמּוֹת שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (ישעיה יז, יב): הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים כַּהֲמוֹת יַמִּים יֶהֱמָיוּן וּשְׁאוֹן לְאֻמִּים כִּשְׁאוֹן מַיִם כַּבִּירִים.

**יט** קָרָאתִי שִׁמְךָ ה׳ מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת, זֶה יוֹסֵף, זֶה יִרְמְיָה, זֶה דָּנִיֵּאל. קוֹלִי שָׁמָעְתָּ וגו׳ קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָ.

**כ** רַבְתָּ אֲדֹנָי רִיבֵי נַפְשִׁי גָּאַלְתָּ חַיָּי, רָאִיתָה ה׳ עַוָּתָתִי שָׁפְטָה מִשְׁפָּטִי, חַד יְהוּדָאי עֲבַר קֳדָם אַדְרְיָאנוּס וּשְׁאֵל בִּשְׁלָמֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָאן אַתְּ, אֲמַר לֵיהּ יְהוּדָאי. אֲמַר לֵיהּ יְהוּדָאי עֲבַר קֳדָם אַדְרְיָאנוּס וּשְׁאֵל בִּשְׁלָמֵיהּ, אֲמַר אֵיזִילוּ וְסַבּוּ רֵאשֵׁיהּ. עֲבַר אוֹחֳרָן חָמָא מָה אִיעֲבִיד בְּקַדְמָיָא וְלָא שְׁאֵל בִּשְׁלָמֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָאן אַתְּ אֲמַר לֵיהּ יְהוּדָאי, אֲמַר לֵיהּ וְאִית יְהוּדָאי עֲבַר קֳדָם אַדְרְיָאנוּס וְלָא שְׁאֵל בִּשְׁלָמֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ אֵיזִילוּ וְסַבּוּ רֵישֵׁיהּ. אֲמַרוּ לֵיהּ סַנְקְלִיטִין שֶׁלּוֹ

לִית אֲנַן יָדְעִין מָה אִילֵּין עוֹבְדֵי דְאַתְּ עָבִיד, דְּשָׁאִיל בִּשְׁלָמָךְ מִתְקְטִיל דְּלָא שָׁאֵיל בִּשְׁלָמָךְ מִתְקְטִיל. אֲמַר לְהוֹן, וְאַתּוּן בָּעַיְין מְלְכָה יָתִי אֵיךְ אֲנָא בָּעֵי לְמִקְטְלָה בְּשָׁנְאֵי, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: רָאִיתָה ה׳ עַוָּתָתִי, רָאִיתָה כָּל נִקְמָתָם וגו׳.

**כא** שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם ה׳, שִׁפְתֵי קָמַי וְהֶגְיוֹנָם, שִׁבְתָּם וְקִימָתָם הַבִּיטָה אֲנִי מַנְגִּינָתָם, אֲנָא זְמִרֵיהוֹן.

**כב** תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל, יִרְמְיָה אָמַר: תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל, וְאָסָף אָמַר (תהלים עט, יב): וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל חֵיקָם, מַהוּ אֶל חֵיקָם, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גַּדְיָא אָמַר תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנָּתוּן בְּחֵיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל מג, יד): וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד הָעַזָּרָה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בְּחֵיקוֹ שֶׁל אָדָם, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהָיוּ נוֹטְלִים מִילוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמְזָרְקִין אוֹתָן כְּלַפֵּי מַעְלָה וְאוֹמְרִים בָּזֶה בָּחַרְתָּ הֵא לְךָ מַה שֶּׁבָּחַרְתָּ, עַד שֶׁעָמַד שְׁמוּאֵל וּפָרַע בָּהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל א טו, לב): וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק, וּכְתִיב (שמואל א טו, לג): וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת אֲגַג וגו׳, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא הִתְחִיל מְחַתֵּךְ בִּבְשָׂרוֹ חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת וּמַאֲכִיל לְנָעֲמִיּוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב יח, יג): יֹאכַל בַּדֵּי עוֹרוֹ. רַבִּי יִצְחָק אָמַר הֵבִיא אַרְבָּעָה קוּנְדִּיסִין וּמְתָחוֹ עֲלֵיהֶם. (שמואל א טו, לב): וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן סָר מַר הַמָּוֶת, כָּךְ מְמִיתִין הַשָּׂרִים מִיתוֹת מָרוֹת. רַבִּי יִצְחָק אָמַר סִרְסוֹ, לְפִי שֶׁהָיָה נוֹטֵל אֶת הַמִּילוֹת וְזוֹרְקָן כְּלַפֵּי מַעְלָה, עַל דָּא נִפְרַע מִמֶּנּוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל א טו, לג): וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ. וַיְשַׁסֵּף, מְלַמֵּד שֶׁחָתַכוֹ אַרְבַּע חֲתִיכוֹת. תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת לֵב, תֵּרֵין אָמוֹרָאִין, חַד אָמַר תְּבִירוּת לִבָּא, וְחַד אָמַר עֲזִיזוּת לִבָּא, מַאן דְּאָמַר תְּבִירוּת לִבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד, כ): אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ. וּמַאן דְּאָמַר עֲזִיזוּת לִבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כט): מָגֵן עֶזְרֶךָ. תַּאֲלָתְךָ לָהֶם, תְּלִי אוֹתָן בִּיסוּרִין, הָבֵא עֲלֵיהֶם כָּל אָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (דברים ל, ז): וְנָתַן ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שֹׂנְאֶיךָ וגו׳.

**כג** תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם, יִרְמְיָה אָמַר: תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם, וּמֹשֶׁה אָמַר (שמות יז, יד): כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם, שְׁמוּאֵל אָמַר, עֲמָלֵק כְּמַשְׁמָעוֹ. זֵכֶר, זֶה הָמָן. מָחֹה, בָּעוֹלָם הַזֶּה. אֶמְחֶה, לָעוֹלָם הַבָּא. מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם, לוֹ וּלְכָל הַדּוֹר הַהוּא עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר שָׁלֹא יְהֵא נִין וְנֶכֶד לַעֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אִילֵּן זֶה שֶׁל עֲמָלֵק. גָּמָל זֶה שֶׁל עֲמָלֵק, רָחֵל זוֹ שֶׁל עֲמָלֵק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לְפִי שֶׁבִּקֵּשׁ לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת כַּנְפֵי הַשָּׁמַיִם, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע זֶה בָּא לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת כְּנָפֶיךָ, סֵפֶר תּוֹרָתְךָ שָׁנַתָּה לָהֶם, מִי יִקְרָא בּוֹ. דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁבִּקֵּשׁ לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהִתְפַּזֵּר מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, סד): מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אִימָתַי יֹאבַד שְׁמָם שֶׁל אֵלּוּ מִן הָעוֹלָם וְתֵעָקֵר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְעוֹבְדֶיהָ מִן הָעוֹלָם, וְיִהְיֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְחִידִי בָּעוֹלָם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד, ט): וְהָיָה ה׳ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, בְּשָׁעָה שֶׁתִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי ה׳. רַבִּי נָתָן אָמַר לֹא בָּא הָמָן אֶלָּא לְזַכֵּר יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (אסתר ט, כח): וְיֹמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם. **סְלִיק אַלְפָּא בֵּיתָא תְּלִיתָאָה**

## פרשה ד

**א** אֵיכָה יוּעַם זָהָב, רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר אֵיךְ כִּיסָּה דַהֲבָא, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (יחזקאל כח, ג): כָּל סָתוּם לֹא עָמְמוּךָ. וְרַבָּנָן אָמְרִין אֵיךְ שִׁנָּה דַהֲבָא. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר אֵיךְ עָמָה דַהֲבָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אֵיכָה יוּעַם זָהָב, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא, גֻּחָלִים, יָכוֹל עוֹמְמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר אֵשׁ, אִי אֵשׁ יָכוֹל שַׁלְהֶבֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר גֻּחָלִים, הָא כֵיצַד, מֵבִיא מִן הַלּוֹחָשׁוֹת הַלָּלוּ. תִּשְׁתַּפְּכָנָה אַבְנֵי קֹדֶשׁ, כַּד הֲווֹ חַבְרַיָּא נָפְקִין לְפַרַנְסָתְהוֹן, הֲווֹ קָרוּ עֲלֵיהוֹן תִּשְׁתַּפְּכָנָה אַבְנֵי קֹדֶשׁ. דָּבָר אַחֵר, מְדַבֵּר בְּיֹאשִׁיָּה, אֵיכָה יוּעַם זָהָב, שֶׁהָיָה דּוֹמֶה לְאַרְנְטָס שֶׁל זָהָב. יִשְׁנָא הַכֶּתֶם הַטּוֹב, שֶׁהָיָה גּוּפוֹ דּוֹמֶה לְאֶבֶן טוֹבָה וּמַרְגָּלִיּוֹת. תִּשְׁתַּפְּכָנָה אַבְנֵי קֹדֶשׁ, אֵלּוּ שִׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת שֶׁל דָּם שֶׁהָיָה יִרְמְיָה נוֹטְלָן וְקוֹבְרָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב לה, כד): וַיִּקָּבֵר בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו, וְכִי בִּכְמָה קְבָרוֹת נִקְבַּר, דְּאַתְּ אוֹמֵר בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו, אֶלָּא אֵלּוּ שִׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת שֶׁל דָּם שֶׁהָיָה יִרְמְיָה נוֹטְלָן וְקוֹבְרָן. דָּבָר אַחֵר, מְדַבֵּר בְּאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ דּוֹמִין לְאַרְנְטָס שֶׁל זָהָב, וְגוּפָן דּוֹמֶה לְאֶבֶן טוֹבָה וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, אֱמֹר לוֹ כְּבָר כְּתִיב [בני ציון].

**ב** בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים, מֶה הָיְתָה יַקְרוּתָן, עִירוֹנֵי שֶׁנָּשָׂא יְרוּשַׁלְמִית הָיָה נוֹתֵן לָהּ מִשְׁקָלָהּ זָהָב, וְכֵן יְרוּשַׁלְמִי שֶׁנָּשָׂא עִירוֹנִית, הָיוּ נוֹתְנִין לוֹ מִשְׁקָלוֹ זָהָב. דָּבָר אַחֵר, מֶה הָיְתָה יַקְרוּתָן, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא אִשָּׁה גְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ, הָיָה עוֹשֶׂה שַׁלְחָנוֹת יוֹתֵר מִן הַיְּצִיאוֹת, יְרוּדָה מִמֶּנּוּ הָיָה עוֹשֶׂה הוֹצָאוֹת יוֹתֵר מִן הַשַּׁלְחָנוֹת. דָּבָר אַחֵר, מֶה הָיְתָה יַקְרוּתָן, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם הוֹלֵךְ לִסְעוּדָה עַד שֶׁנִּקְרָא וְנִשְׁנֶה.

**ג** מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּאָדָם אֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה, אָמַר לִבֶּן בֵּיתוֹ לֵךְ וְהָבֵא לִי קַמְצָא רַחֲמִי, אָזַל וְאַיְיתֵי לֵיהּ בַּר קַמְצָא שָׂנְאֵיהּ, עָאל וְיָשַׁב בֵּין הָאוֹרְחִים. עָאל אַשְׁכְּחֵיהּ בֵּינֵי אַרִיסְטְיָא, אָמַר לוֹ אַתְּ שָׂנְאִי וְאַתְּ יָתֵיב בְּגוֹ בֵּיתָאי, קוּם פּוֹק לָךְ מִיגּוֹ בֵּיתָאי. אָמַר לוֹ אַל תְּבַיְּשֵׁנִי וַאֲנָא יָהֵיב לָךְ דְּמֵי דִסְעוּדְתָּא. אָמַר לֵיהּ לִית אַתְּ מְסוּבָּה. אָמַר לוֹ אַל תְּבַיְּשֵׁנִי וַאֲנָא יָתֵיב וְלִית אֲנָא אָכֵיל וְשָׁתֵי. אָמַר לוֹ לִית אַתְּ מְסוּבָּה. אָמַר לֵיהּ אֲנָא יָהֵיב דְּמֵי כָּל הָדֵין סְעוּדְתָּא. אָמַר לֵיהּ קוּם לָךְ. וְהָיָה שָׁם רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן אַבְקוּלָס וְהָיְתָה סֵפֶק בְּיָדוֹ לִמְחוֹת וְלֹא מִיחָה, מִיָּד נִפֵּיק לֵיהּ, אָמַר בְּנַפְשֵׁיהּ אִילֵּין מְסָרָיָין יָתְבִין

בְּשַׁלְוָותְהוֹן, אֲנָא אֵיכוּל קָרְצָהוֹן, מָה עֲבַד הָלַךְ אֲצָל הַשִּׁלְטוֹן אָמַר לוֹ אִילֵּין קוּרְבָּנַיָּא דְּאַתְּ מְשַׁלַּח לִיהוּדָאֵי לְמִקְרְבִינְהוּ אִינּוּן אָכְלִין לְהוֹן וּמְקָרְבִין אוֹחָרָנִים בְּחִילּוּפַיְיהוּ, נְזַף בֵּיהּ. אֲזַל לְגַבֵּיהּ תּוּב אֲמַר לֵיהּ כָּל אִילֵּין קוּרְבָּנַיָּי דְּאַתְּ מְשַׁלַּח לִיהוּדָאֵי לְמִקְרְבִינְהוּ אִינּוּן אָכְלִין לְהוֹן וּמְקָרְבִין אוֹחָרִין בְּחִילּוּפַיְיהוּ, וְאִם לֹא תַּאֲמִין לִי שְׁלַח עִמִּי חַד אִיפַּרְכוּ וְקוּרְבָּנַיָּא וְאַתְּ יָדַע מִיָּד שָׁאֵינִי שַׁקְרָן. עַד דְּאַתְיָא בְּאוֹרְחָא דְּמַךְ אִיפַּרְכוּ, קָם הוּא בְּלֵילְיָא וַעֲשָׂאן כֵּלֶן בַּעֲלֵי מוּמִין בַּסְּתָר. כֵּינָן שָׂרָאָה אוֹתָן הַכֹּהֵן הִקְרִיב אוֹחָרָנִין תַּחְתֵּיהוֹן. אֲמַר הַהוּא שְׁלִיחָא דְּמַלְכָּא לָמָּה לֵית אַתְּ מַקְרֵיב אִילֵּין קוּרְבָּנַיָּא, אֲמַר לֵיהּ לְמִחָר. אֲתָא יוֹם תְּלִיתָאָה וְלָא קָרְבְּהוֹן, שְׁלַח וַאֲמַר לְמַלְכָּא הַהוּא מִלְּתָא דִּיהוּדָאֵה קָאֲמַר קוּשְׁטָא קָאֲמַר, מִיָּד סְלִיק לְמַקְדְּשָׁה וְהֶחֱרִיבוֹ. הֲדָא דִּכְרִיאָתָא אָמְרִין בֵּין קַמְצָא וּבֵין בֶּן קַמְצָא חֲרַב מַקְדְּשָׁא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי עִנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל רַבִּי זְכָרְיָה בֶּן אַבְקוּלָס שָׂרְפָה אֶת הַהֵיכָל. דָּבָר אַחֵר, מָה הָיְתָה יַקְרוּתָן, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן מוֹלִיד חָסֵר וּבַעַל מוּם.

ד מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה שֶׁהָלַךְ לִכְרַךְ גָּדוֹל שֶׁבְּרוֹמִי אָמְרוּ לוֹ תִּינוֹק אֶחָד יֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין בַּקָּלוֹן, הָלַךְ שָׁם רָאָה תִּינוֹק אֶחָד יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי וּקְווּצוֹתָיו סְדוּרוֹת לוֹ עוֹמֵד עַל פִּתְחוֹ לְבָדְקוֹ, וְקָרָא עָלָיו הַפָּסוּק הַזֶּה (ישעיה מב, כד): מִי נָתַן לִמְשִׁסָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים. עָנָה הַתִּינוֹק אַחֲרָיו: הֲלוֹא ה׳ זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ, כֵּינָן שֶׁשָּׁמַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ קָרָא עָלָיו: בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז. וְזָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת וְאָמַר מֵעִיד אֲנִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁמַּבְטָח אֲנִי בָּזֶה שֶׁמּוֹרֶה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְהֶעֱבוֹדָה שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁאֶפְדֶּנּוּ בְּכָל מָמוֹן שֶׁיִּפְסְקוּ עָלָיו. אָמְרוּ לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁפָּדָאוֹ בְּמָמוֹן הַרְבֵּה, וְלֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וּמִנּוּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע. דָּבָר אַחֵר, מָה הָיְתָה יַקְרוּתָן, שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶן הוֹלֵךְ לִסְעוּדָה עַד שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִם מִי סוֹעֵד, וְלֹא הָיָה חוֹתֵם, עַד שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִם מִי חוֹתֵם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (שמות כג, א): אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס. דָּבָר אַחֵר, מָה הָיְתָה יַקְרוּתָן, שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶן הוֹלֵךְ לִסְעוּדָה אֶלָּא אִם כֵּן הוֹפֵךְ יַד אוּנְקְלִי שֶׁלּוֹ, וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעֲנֶנּוּ אַחֵר טַעֲנַת חִנָּם. דָּבָר אַחֵר, מָה הָיְתָה יַקְרוּתָן, שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶן טוֹעֵן טַעֲנַת חִנָּם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, זֶה מִנְהָג גָּדוֹל הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם פּוֹרְשִׂין מִטְפַּחַת עַל גַּבֵּי הַפֶּתַח, כָּל זְמַן שֶׁהַמִּטְפַּחַת פְּרוּשָׂה אוֹרְחִין נִכְנָסִין, נִסְתַּלְּקָה הַמִּטְפַּחַת אֵין רְשׁוּת לָאוֹרְחִין לְהִכָּנֵס אֶלָּא שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת. דָּבָר אַחֵר, מָה הָיְתָה יַקְרוּתָן, שֶׁהָיוּ מוֹסְרִין הַסְּעוּדָה לַשַּׁבָּת, אִם נִתְקַלְקֵל דָּבָר בַּסְּעוּדָה הָיוּ עוֹנְשִׁין אֶת הַשַּׁבָּח הַכֹּל לְפִי כְבוֹדוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהַכֹּל לְפִי כְבוֹד הָאוֹרְחִין. דָּבָר אַחֵר, מָה הָיְתָה יַקְרוּתָן, בְּשָׁעָה שֶׁאֶחָד מֵהֶן עוֹשֶׂה סְעוּדָה הָיָה צָר כָּל מִינֵי סְעוּדָה בַּמַּפָּה, וְכָל כָּךְ לָמָּה מִפְּנֵי אִיסְטְנִיסְיָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד אוֹכֵל דָּבָר שֶׁרַע לוֹ. אָמַר רַבִּי חִיָּא קָרָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּטַל יֵין קָרוּשׁ וּזְכוּכִית לְבָנָה, וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתָהּ לְבָנָה, שֶׁהָיְתָה מִתְקַפֶּלֶת.

ה מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד מִגְּדוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם, דַּאֲמַר לְטַלְיָא זִיל וְאַיְיתֵי לִי מַיָּא, וַהֲוָה מְצַפֵּי לֵיהּ עַל רֵישׁ אִיגְרָא, אֲתָא אֲמַר לֵיהּ לָא אַשְׁכָּחִית מַיָּא, אֲמַר לֵיהּ טְרוֹף קוּלְתָיךְ קוֹמַיי, וּטְרַף קוּלְתֵיהּ קוֹמוֹהִי וּטְרַף הוּא נַפְשֵׁיהּ מִן רֵישָׁא דְּאִיגְרָא וּנְפַל וָמֵת, וְנִתְעָרְבוּ אֲבָרָיו עִם הַחֲרָסִין, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי חֶרֶס.

ו גַּם תַּנִּים חָלְצוּ שַׁד הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן, אִילֶּן יְרוּדָאתָא כְּמִין מַסְווִין פְּרִיסִין עַל אַפֵּיהוֹן כַּד אִינּוּן מְנִיקִין בְּנֵיהוֹן דְּלָא יֶהֱווּן חָמְיָין בְּנֵיהוֹן סָמְקוּן וְאָכְלִין לְהוֹן.

ז דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אַמַּת הַמַּיִם שֶׁהָיְתָה בָּאָה מִן הַחֲנָיוֹת, עָמְדוּ הַמְצִיקִים הֶחֱרִיבוּהָ וּשְׁפָכוּהָ, וְהָיָה אָדָם מוֹלִיךְ אֶת בְּנוֹ לָאַמָּה וְלֹא מָצָא מַיִם, וְהָיָה מְדַבֵּק לְשׁוֹנוֹ לְחִכּוֹ בַּצָּמָא. עוֹלְלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם וגו׳, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אִם אֵין מִי שֶׁיִּתֵּן לָהֶם מִי יְנַחֲמֵם, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה טז, ז): וְלֹא יִפְרְסוּ לָהֶם עַל אֵבֶל. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר, אֵין מִי שֶׁיִּתֵּן לָהֶם פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה נח, ז): הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ. וְרַבָּנָן אָמְרִין אֵין לָהֶם מִי שֶׁעוֹמֵד בַּשּׁוּרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא יא, ג): כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה.

ח הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא אָמַר גְּלוּסְקִין וַחֲמַר עַתִּיק. הָאֲמֻנִים עֲלֵי תוֹלָע, טְרִיפוּן בְּקִיקְלָא.

ט וַיִּגְדַּל עָוֹן בַּת עַמִּי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר, נֶאֱמַר בְּשֶׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר בַּסְּדוֹמִיִּים, בַּסְּדוֹמִיִּים כְּתִיב (בראשית יח, כ): וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד, אֲבָל בְּשֶׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין נֶאֱמַר (יחזקאל ט, ט): וַיֹּאמֶר אֵלַי עָוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בִּמְאֹד מְאֹד. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אִית לִי חוֹרִי: וַיִּגְדַּל עָוֹן בַּת עַמִּי מֻחֲשַׁאת סְדֹם הַהֲפוּכָה כְּמוֹ רָגַע וְלֹא חָלוּ בָהּ יָדַיִם, אוֹתָן לֹא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּמִּצְווֹת, וְאֵלּוּ פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּמִּצְווֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן, וְכָל כָּךְ לָמָּה, בִּשְׁבִיל שֶׁהָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ.

י זַכּוּ נְזִירֶיהָ מִשֶּׁלָּהּ, אֵלּוּ שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אֶת הַשֵּׁלָג. צַחוּ מֵחָלָב, אֵלּוּ שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אֶת הֶחָלָב. אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים סַפִּיר גִּזְרָתָם, סַפִּיר זֶה דָּבָר קַל הוּא, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָלַךְ לִמְכֹּר סַפִּיר בְּרוֹמִי, אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ עַל מְנָת לְבָדְקוֹ אֶקָּחֶנּוּ, נָתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַסַּדָּן וְהִתְחִיל מַקִּישׁ עָלָיו בַּפַּטִּישׁ, נִבְקַע הַסַּדָּן וְנֶחְלַק הַפַּטִּישׁ וְהַסַּפִּיר עָמַד בְּמְקוֹמוֹ [ספרים אחרים: ספיר גזרתם, אמר רבי יודן כל גזרה וגזרה שהיתה בירושלים היתה קשה כספיר, ואם תאמר רך הוא אמר רבי פנחס כו׳].

**יא** חָשַׁף מִשְׁחוֹר תָּאֳרָם. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר כַּהֲדָא חַרְתָא, וְרַבִּי לֵוִי אָמַר כַּהֲדָא נָאנָא. לֹא נִכְרוּ בַּחוּצוֹת, אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק אֲרָאֶה בְּנֶחָמָה אַף עַל פִּי כֵן שֶׁהָיָה אַבָּא כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים אַחַר חֶרְבָּן לֹא חָזַר גּוּפוֹ עָלָיו כְּמוֹת שֶׁהָיָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: צָפַד עוֹרָם עַל עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כָעֵץ. [ספרים אחרים: לא נכרו בחוצות, אמר רבי אליעזר בר צדוק מעשה בעני אחד שבא ועמד על פתח בית אבא, אמר לי אבא צא וראה שמא מבני ירושלים הוא, הלכתי ומצאתי אותה אשה שנשל שערה, ולא היה אדם יודע אם זכר אם נקבה היא, ולא היתה תובעת אלא דבלה, לקים מה שנאמר: לא נכרו בחוצות צפד עורם על עצמם).

**יב** טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי חֶרֶב, בְּחֶרְבָּן רִאשׁוֹן שֶׁהָיוּ מֵתִים מֵרֵיחַ עוּכְבָנִיִּין, אֲבָל בַּחֶרְבָּן הָאַחֲרוֹן לֹא הָיוּ עוּכְבָנִיִּין, מֶה הָיוּ עוֹשִׂין לָהֶם, הָיוּ מְבִיאִים גְּדָיִים וְצוֹלִין אוֹתָן בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל עִיר, וְהָיָה אוֹתוֹ הָרֵיחַ מְפַעְפֵּעַ בָּהֶם וְהָיוּ מֵתִים, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: שֶׁהֵם יָזֵבוּ מְדֻקָּרִים מִתְּנוּבוֹת שָׂדָי.

**יג** יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא הִנִּיחוּ אוֹתִי לְפַשֵּׁט יָדַי בְּעוֹלָמִי, כִּיצַד, הָיְתָה לְאַחַת מֵהֶן כִּכָּר אַחַת וְהָיָה בָהּ כְּדֵי שְׁתֹּאכַלְנָה הִיא וּבַעֲלָהּ יוֹם אֶחָד, וְכֵינָן שֶׁמֵּת בְּנָהּ שֶׁל שְׁכֶנְתָּהּ, הָיְתָה נוֹטֶלֶת אוֹתוֹ הַכִּכָּר וּמְנַחֶמָה אוֹתָהּ בָּהּ, וְהֶעֱלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן לְמְצָוֹות, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן, וְכָל כָּךְ לָמָּה בִּשְׁבִיל שֶׁהָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ.

**יד** כִּלָּה ה׳ אֶת חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ, אָמַר רַבִּי אַרְבַּע אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְטוֹבָה וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְרָעָה. אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, י): וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים, (יואל ג, א): וְהָיָה אַחֲרֵי כֵן אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר וגו׳ וְגַם עַל הָעֲבָדִים וְעַל הַשְּׁפָחוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי, (יחזקאל לט, כט): וְלֹא אַסְתִּיר עוֹד פָּנַי מֵהֶם אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי אֶת רוּחִי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים. וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, כה): וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמָה אַפּוֹ, וּבְיחֶזְקֵאל כְּתִיב (יחזקאל ט, ח): בְּשָׁפְכְךָ אֶת חֲמָתְךָ עַל יְרוּשָׁלִַם, וּכְתִיב (איכה ב, ד): שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ, וְהָדֵין: כִּלָּה ה׳ אֶת חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ. וַיַּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן, כְּתִיב (תהלים עט, א): מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ, לָא הֲוָה קָרֵב צָרִיךְ לְמֵימַר אֶלָּא בְּכִי לְאָסָף, נְהִי לְאָסָף, קִינָה לְאָסָף, וּמָה אוֹמֵר מִזְמוֹר לְאָסָף, אֶלָּא מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה בֵּית חֻפָּה לִבְנוֹ וְסִידְּרָהּ וְכִירְּרָהּ וְצִירְּרָהּ, וְיָצָא בְּנוֹ לְתַרְבּוּת רָעָה, מִיָּד עָלָה הַמֶּלֶךְ לַחֻפָּה וְקָרַע אֶת הַוִּילָאוֹת וְשִׁבֵּר אֶת הַקָּנִים, וְנָטַל פַּרְגּוֹד שֶׁלּוֹ אִיבּוּד שֶׁל קָנִים וְהָיָה מְזַמֵּר. אָמְרוּ לוֹ, הַמֶּלֶךְ חֻפָּתוֹ שֶׁל בְּנוֹ וְאַתְּ יוֹשֵׁב וּמְזַמֵּר, אָמַר לָהֶם מְזַמֵּר אֲנִי שֶׁהָפַךְ חֻפָּתוֹ שֶׁל בְּנוֹ וְלֹא שָׁפַךְ חֲמָתוֹ עַל בְּנוֹ. כָּךְ אָמְרוּ לְאָסָף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶחֱרִיב הֵיכָל וּמִקְדָּשׁ וְאַתָּה יוֹשֵׁב וּמְזַמֵּר, אָמַר לָהֶם מְזַמֵּר אֲנִי שֶׁשָּׁפַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲמָתוֹ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים וְלֹא שָׁפַךְ חֲמָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיַּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֹדֹתֶיהָ.

**טו** לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ כֹּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל, אַרְבָּעָה מְלָכִים הָיוּ, מַה שֶּׁתָּבַע זֶה לֹא תָבַע זֶה, וְאֵלּוּ הֵן: דָּוִד, וְאָסָא, יְהוֹשָׁפָט, וְחִזְקִיָּהוּ. דָּוִד אָמַר (תהלים יח, לח): אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וגו׳, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה כֵן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל א ל, יז): וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם. מַהוּ לְמָחֳרָתָם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לִשְׁתֵּי לֵילוֹת וְיוֹם אֶחָד, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאִיר לוֹ בַּלֵּילוֹת בְּזִיקִין וּבְרָקִים, כְּמָה דְתֵנֵינָן תַּמָּן עַל הַזִּיקִין וְעַל הַזֵּוָעוֹת וְעַל הַבְּרָקִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יח, כט): כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי וגו׳. עָמַד אָסָא וְאָמַר, אֵין בִּי כֹחַ לַהֲרֹג לָהֶם, אֶלָּא אֲנִי רוֹדֵף אוֹתָם וְאַתָּה עוֹשֶׂה. אָמַר לוֹ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב יד, יב): וַיִּרְדְּפֵם אָסָא וגו׳ כִּי נִשְׁבְּרוּ לִפְנֵי ה׳ וְלִפְנֵי מַחֲנֵהוּ וַיִּשְׂאוּ שָׁלָל הַרְבֵּה מְאֹד, לִפְנֵי אָסָא אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לִפְנֵי ה׳ וְלִפְנֵי מַחֲנֵהוּ. עָמַד יְהוֹשָׁפָט וְאָמַר, אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לֹא לַהֲרֹג וְלֹא לְרַדֵּף, אֶלָּא אֲנִי אוֹמֵר שִׁירָה וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כ, כב): וּבְעֵת הֵחֵלּוּ בְרִנָּה וּתְהִלָּה וגו׳. עָמַד חִזְקִיָּהוּ וְאָמַר, אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לֹא לַהֲרֹג וְלֹא לְרַדֵּף וְלֹא לוֹמַר שִׁירָה, אֶלָּא אֲנִי יָשֵׁן עַל מִטָּתִי וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יט, לה): וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר וגו׳. כַּמָּה נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם, רַב אָמַר עֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה י, יט): וְנַעַר יִכְתְּבֵם, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל נַעַר לְהָיוֹת כּוֹתֵב יו״ד. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר שִׁשָּׁה, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל נַעַר לְהָיוֹת שׁוֹרֵט שְׂרִיטָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יז, ו): שְׁנַיִם שִׁלְשָׁה גַּרְגְּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר תִּשְׁעָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה יז, ו): אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה בְּסָעִפֶיהָ פֹּרִיָּה. רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי אָמַר אַרְבָּעָה עָשָׂר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה יז, ו): שְׁנַיִם שִׁלְשָׁה גַּרְגְּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה בְּסָעִפֶיהָ פֹּרִיָּה. בֵּין כְּדִבְרֵי אֵלּוּ בֵּין כְּדִבְרֵי אֵלּוּ הַכֹּל מוֹדִים שֶׁנִּבּוּכַדְנֶצַּר אֶחָד מֵהֶם הָיָה, אֶלָּא כֵּינָן שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵה וְהַחֲרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לָא בָּעֵי אֶלָּא מִצַּמְצָמָא יָתֵי מֵיעֱבַד לִי כְּמָה דַּעֲבַד לְסָבֵי, מָה עָשָׂה בָּא וְיָשַׁב בְּדַפְנֵי שֶׁל אַנְטוֹכְיָא, וְשָׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, עָשָׂה שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה, בְּכָל יוֹם מַקִּיף אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִכְבּשָׁהּ, וְכֵינָן שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִכְבּשׁ בִּקֵּשׁ לַחֲזֹר, נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלִבּוֹ הִתְחִיל מְמַדֵּד בַּחוֹמָה וְהָיְתָה שׁוֹקַעַת בְּכָל יוֹם טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ, וְכֵינָן שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ נִכְנְסוּ הַשּׁוֹנְאִים לִירוּשָׁלַיִם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ כֹּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם.

**טז** מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ, רַבִּי יוּדָן שָׁאַל לְרַבִּי אַחָא הֵיכָן הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל, תַּמָּן כְּתִיב (ויקרא יז, יג): וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצוּד צֵיד חַיָּה אוֹ עוֹף וגו׳ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר,

בְּרַם הָכָא כְּתִיב (יחזקאל כד, ז): כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צְחִיחַ סֶלַע שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל הָאָרֶץ לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר. וְכָל כָּךְ לָמָּה, לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת דָּמָהּ עַל צְחִיחַ סָלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת. שֶׁבַע עֲבֵרוֹת עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כֹּהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דָּם נָקִי, וְחִלְּלוּ אֶת הַשֵּׁם, וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְשַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה. וְכֵינָן שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן חַזָּייהּ לְדָמֵיהּ דְּזִכְרָיָה דַּהֲוָה קָא רָתֵיחַ, אֲמַר לְהוֹן מַאי הַאי, אָמְרוּ לֵיהּ דַּם פָּרִים וּכְבָשִׂים. אַיְיתֵי פָּרִים וּכְבָשִׂים וְלָא אִידּוּם, אַיְיתֵי כָּל מִינֵי דָמִים וְלָא אִידּוּם, אֲמַר לְהוֹן אִי אַמְרִיתוּ לִי מוּטָב וְאִי לָא אֶנָא מַסְרֵיקְנָא לְבִישְׁרָא דְּהַנָּךְ אֵינָשֵׁי בְּמַסְרֵיקִין דְּפַרְזְלָא, וְלָא אֲמַרוּ לֵיהּ. וְהַשְׁתָּא דַּאֲמַר לְהוּ הָכֵי, אֲמַרוּ לֵיהּ מַה נְּכַסֵּי מִינָּךְ, נְבִייָא כַּהֲנָא הֲוָה לָן, וַהֲוָה מוֹכִיחַ לָן לְשׁוּם שְׁמַיָּא קַבִּילוּ לָא קַבִּילְנָא מִינֵיהּ אֶלָּא קָאֵימְנָא עִילָּוֵיהּ וְקַטְלִינַן לֵיהּ. אֲמַר לְהוֹן אֲנָא פַּייְסְנָא לֵיהּ. אַיְיתֵי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה שָׁחַט עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. שָׁחַט סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. אַיְיתֵי פְּרִחֵי כְּהֻנָּה שָׁחַט עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. שָׁחַט תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. גָּחִין עִילָּוֵיהּ אֲמַר לֵיהּ: זְכַרְיָה, טוֹבִים שֶׁבַּעֲמְךָ אִבַּדְתִּי רְצוֹנְךָ שֶׁיֵּאָבְדוּ כֻּלָּם, לְאַלְתַּר נָח. וְהִרְהֵר נְבוּזַרְאֲדָן הָרָשָׁע תְּשׁוּבָה וְאָמַר וּמַה מִּי שֶׁמְּאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כָּךְ כְּתִיב בּוֹ (בראשית ט, ו): שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ, אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאִבֵּד נְפָשׁוֹת הַרְבֵּה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיָּד נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְרָמַז לַדָּם וְנִבְלַע בְּמְקוֹמוֹ. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ עֲוֹנוֹת כֹּהֲנֶיהָ הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהּ דַּם צַדִּיקִים.

**יז** נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת, סוּמִין שֶׁבָּהֶם אָמְרוּ מִי יַרְאֶה לָנוּ אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה שֶׁנִּגְלָךְ וּנְחַבְּקֶנּוּ וְנִשָּׁקֶנּוּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת נְגֹאֲלוּ בַּדָּם. חִגְרִין שֶׁבָּהֶם מָה הָיוּ אוֹמְרִין מִי יַרְאֶה לָנוּ אֶת הַדָּם שֶׁל זְכַרְיָה שֶׁנִּגְלָךְ וּנְפָרְכֵּס בָּהּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: בְּלֹא יוּכְלוּ יִגְעוּ בִּלְבֵשֵׁיהֶם.

**יח** סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ, רַבִּי חֲנִינָא פָּתַר קְרָא בִּבְנוֹת צִיּוֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה ג, טז): וַיֹּאמֶר ה׳ יַעַן כִּי גָּבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וגו׳, הַוְיָין שָׁיְיפָן בְּרוּמֵיהוֹן וּמְהַלְּכָן בְּגַסּוּת הָרוּחַ. וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן, כְּשֶׁהָיְתָה אַחַת מֵהֶן לוֹבֶשֶׁת אֶת תַּכְשִׁיטֶיהָ, הָיְתָה מַטָּה מִכָּאן וּלְכָאן אֶת גְּרוֹנָהּ בִּשְׁבִיל לְהַרְאוֹת אֶת תַּכְשִׁיטֶיהָ. וּמְשַׁקְּרוֹת עֵינַיִם, רַבִּי אַסִּי דְּקֵיסָרִין אָמַר שֶׁהָיוּ מְשַׁקְּרוֹת אֶת עֵינֵיהֶם בְּסִיקְרָא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר בְּקִלּוּרִית אֲדָמָה. הָלוֹךְ וְטָפוֹף תֵּלַכְנָה, כְּשֶׁהָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲרֻכָּה, הָיְתָה מְבִיאָה שְׁתֵּי קְצָרוֹת אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, כְּדֵי שֶׁתִּתְרָאֶה טָפָה עַל גַּבֵּיהֶן. וּכְשֶׁהָיְתָה אַחַת מֵהֶן קְצָרָה, הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת קַרְקוֹסִין עֲבִים כְּדֵי שֶׁתִּתְרָאֶה אֲרֻכָּה. וּבְרִגְלֵיהֶם תְּעַכַּסְנָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שֶׁהָיְתָה צָרָה צוּרַת דְּרָקוֹן עַל מִנְעָלֶיהָ. וְרַבָּנָן אָמְרִין שֶׁהָיְתָה מְבִיאָה זֶפֶק שֶׁל תַּרְנְגוֹל וּמְמַלְּא אוֹתוֹ אֲפַרְסְמוֹן וְנוֹתֶנֶת אוֹתוֹ בֵּין עֲקֵבָהּ לְמִנְעָלָהּ, וּכְשֶׁהָיְתָה רוֹאָה כַּתְּ שֶׁל בַּחוּרִים הָיְתָה דּוֹפֶקֶת עָלָיו וְהָיָה אוֹתוֹ הָרֵיחַ מַפְעִפֵּעַ בָּהֶן כָּאֳרֶס הַזֶּה שֶׁל עַכְנָא. וְהָיָה יִרְמְיָה אוֹמֵר לָהֶם עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַד שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ אוֹיְבִים, אָמְרוּ לוֹ אִם יָבוֹאוּ אוֹיְבִים עָלֵינוּ מָה הֵן יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה ה, יט): הָאֹמְרִים יְמַהֵר יָחִישָׁה מַעֲשֵׂהוּ לְמַעַן נִרְאֶה וְתִקְרַב וְתָבוֹאָה עֲצַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְנֵדָעָה. דּוּכְסָא רוֹאֶה אוֹתִי וְנוֹטְלַנִי וּמוֹשִׁיבַנִי עִמּוֹ בְּקִרוֹנִין, אָמְרָה לְיִרְמְיָה נֵדַע דְּמַאן יְהֵא קַיֶּימֶת אוֹ דִילָן אוֹ דִילֵיהּ. וְכֵינָן שֶׁגָּרְמוּ עֲוֹנוֹת וּבָאוּ שׁוֹנְאֵיהֶן, הָיוּ מִתְקַשְּׁטוֹת וְיוֹצְאוֹת לִפְנֵיהֶם כְּזוֹנוֹת, דּוּכְסָא רוֹאֶה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ, אִפַּרְכוֹס רוֹאֶה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ, אִיסְטְרָטוֹלִיס רוֹאֶה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וּמוֹשִׁיבָהּ עִמּוֹ בְּקִירוֹנִין. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָא קַיָּמָא דִּידִי וְקַיָּמָא דִּילְהוֹן, מֶה עָשָׂה קָדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר הֶלְקָה אוֹתָן בְּצָרַעַת, הָא מַה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא יד, נו): וְלִשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר הֶעֱלָה עַל רָאשֵׁיהֶם מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל כִּנִּים. וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר עָשָׂן שְׁפָחוֹת מְכוּתָּנִיּוֹת, מַהוּ מְכוּתָּנִיּוֹת, אָמָּנִין מְשַׁעְבְּדָן. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וַחֲלַפִי בַּר זְבִיד בְּשֵׁם רַבִּי אִיסִי, מַהוּ וְשִׁפָּח, וְשִׁפָּח, כְּדֵי לִשְׁמֹר זֶרַע קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב בְּעַמֵּי הָאָרָצוֹת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּדֵילִין מִן הַצָּרַעַת, מֶה עָשָׂה (ישעיה ג, יז): וַה׳ פָּתְהֶן יְעֶרֶה, רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעְנָם וְהָיָה מוֹצִיא דָּם עַד שֶׁמְּמַלֵּא כָּל הַקְּרוֹנִין, וְהָיָה אוֹתוֹ הַשִּׁלְטוֹן נוֹעֲצָהּ בְּרֹמַח וְנוֹתְנָהּ לִפְנֵי קְרוֹנִין, וְהָיְתָה קְרוֹנִין עוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן וּמַפְסֶקֶתְן, הוּא שֶׁיִּרְמְיָה אוֹמֵר: סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אַל תִּגָּעוּ, רַבִּי אַבָּא אָמַר לָשׁוֹן יָנֵי הוּא סִירוֹן סִירוֹן. כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר לֹא גָּלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּעֲלֵי מַצּוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

**יט** פְּנֵי ה׳ חִלְקָם, הֶחֱלִיקָן, מִן מֵאָה, מֵאָה. מִן מָאתַיִם, מָאתַיִם. דְּתַמָּן צָווּחִין לְמָאתָן, מָאתָן.

**כ** עוֹדֵינוּ תִּכְלֶינָה עֵינֵינוּ, מָה הָיוּ עוֹשִׂין עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָטִים, הָיוּ מְשַׁלְּחִין שֶׁמֶן לְמִצְרַיִם, וּמְבִיאִין תְּבוּאָה, וּמְשַׁלְּחִין לְבָבֶל, שֶׁאִם יָבוֹאוּ שׁוֹנְאִים יִהְיֶה לָהֶם כְּדֵי לְסַיְּעָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יב, ב): וּבְרִית עִם אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל. פַּעַם אַחַת בָּאוּ שׁוֹנְאִין וְשָׁלְחוּ אֵצֶל פַּרְעֹה נְכֹה כְּשֶׁהוּא מְפָרֵשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל, רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשִׁלְדוֹתֵיהֶן וְהָיוּ שָׁטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אָמְרוּ אִלּוּ לָאִלּוּ מַה טִּיבָן שֶׁל שִׁלְדוֹת הַלָּלוּ, אָמַר לָהֶם אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל אִלּוּ תַּחַת אֲבוֹתֵיכֶם עָמְדוּ, וְעָמְדוּ וְהִטְבִּיעוּ אוֹתָם בַּמַּיִם. אָמְרוּ וְכָךְ עָשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ וַאֲנַחְנוּ הוֹלְכִים וּמְסַיְּעִין לָהֶם, מִיָּד חָזְרוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לז, ז): הִנֵּה חֵיל פַּרְעֹה הַיֹּצֵא לָכֶם לְעֶזְרָה שָׁב לְאַרְצוֹ מִצְרָיִם, לְכָךְ נֶאֱמַר: בְּצִפְּיָתֵנוּ צִפִּינוּ אֶל גּוֹי לֹא יוֹשִׁעַ.

**כא** צָדוּ צְעָדֵינוּ מִלֶּכֶת בִּרְחֹבֹתֵינוּ וגו׳, חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה עָשְׂתָה בֵּיתָר אַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת, וְלָמָּה נֶחֱרְבָה, עַל שֶׁהִדְלִיקוּ נֵרוֹת לְחֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְלָמָּה הִדְלִיקוּ, אָמְרוּ הַבּוּלְיוֹטִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּאֶמְצַע הַמְּדִינָה, וְכַד הֲוָה סָלִיק חַד מִנְּהוֹן לְצַלָּאָה אָמְרוּ לֵיהּ בָּעִית לְאִיעַבְדָּא בּוּלְיוֹטִין, אֲמַר לְהוּ, לָא.

בָּעִית לְאִיעַבְדָא אַרְכּוֹנְטִיס, אֲמַר לְהוּ, לָא. אָמְרִי לֵיהּ מִבְּגִין דִּשְׁמַעִינַהּ דְּאִית לָךְ חַד אִיסָּא, אַתְּ בָּעֵי מַזְבְּנָא יָתֵיהּ לִי, אָמַר לוֹ לֵית בְּדַעְתִּי. וַהֲוָה כּוֹתֵב וּמְשַׁלַּח עוֹנְיֵיהּ לְבַר בֵּיתֵיהּ, אִין אָתֵי גְּבַר פְּלוֹנִי לָא תִשְׁבְּקוּנֵיהּ מֵיעַל לְאֵיסָּא דְּהוּא מַזְבְּנָא לִי, וַהֲוָה אָמַר הַהוּא גַּבְרָא, הַלְוַאי אִיתְבַּרַת רִיגְלֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא וְלָא סָלֵיק לַהֲדָא זָוִיתָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: צָדוּ צְעָדֵינוּ, צַדִּיאָה אוֹרְחָא מִלְּהַלָּכָא בְּאֵילִין פַּלְטָיֵיאתָא. קָרֵב קִצֵּנוּ, קִיצָא דְּהַהוּא בֵּיתָא. מָלְאוּ יָמֵינוּ, יוֹמָא דְּהַהוּא בֵּיתָא. אַף אֵינוּן לָא פָּשַׁת לְהוֹן טַב, דִּכְתִיב (משלי יז, ה): שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה.

**כב** קַלִּים הָיוּ רְדָפֵינוּ מִנִּשְׁרֵי שָׁמָיִם, טְרַכִינוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת יָלְדָה אִשְׁתּוֹ בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב, וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבֵלִים. נִשְׁתַּתֵּק הַוְּלַד בַּחֲנֻכָּה, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל נַדְלִיק, אוֹ לֹא נַדְלִיק, אָמְרוּ, נַדְלִיק, וְכָל מַה דְּבָעֵי לִימְטֵי עֲלָן יִמְטֵא. אַדְלִיקוּ, אֲזַלוּן וַאֲמָרוּן לִישָׁן בִּישׁ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל טְרַכִינוּס, אִילֵין יְהוּדָאִין כַּד יְלִידַת הֲווֹן מִתְאַבְּלִין, וְכַד מַיְיתַ וְלָדָא אַדְלִיקוּ בּוֹצִינַיָּיא. שָׁלְחָה וְכָתְבָה לְבַעְלָהּ, עַד דְּאַתְּ מַכְבֵּשׁ בַּרְבָּרַיָּין בֹּא וּכְבֹשׁ אִילֵין יְהוּדָאִין דְּמָרְדוּ בָךְ, סְלִיק לְאֵילְפָא וַחֲשִׁיב לְמֵיתֵי בַּעֲשָׂרָה יוֹמִין וַאֲיֵיתֵיהּ רוּחָא בְּחַמְשָׁא יוֹמִין, אֲתָא וַאֲשְׁכְּחִינוּן דַּהֲווֹ עָסְקִין בַּהֲדֵין פְּסוּקָא (דברים כח, מט): יִשָּׂא ה׳ עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר, אֲמַר לְהוּ אֲנָא הוּא נְשָׁרָא דַּחֲשִׁיבִית לְמֵיתֵי בְּעַשְׂרָה יוֹמִין וַאֲיֵיתֵנִי רוּחָא בְּחַמְשָׁא יוֹמִין, הִקִּיפָן לְגִיוֹנוֹתָיו וַהֲרָגָן. אָמַר לַנָּשִׁים הִשָּׁמְעוּ לְלִגְיוֹנוֹתַי וְאִם לָאו אֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתִי לָאֲנָשִׁים, אָמְרוּ עֲבִיד בְּאַרְעָאי מַה דְּעַבַדְתְּ בְּעִילָאי, מְיָד הִקִּיפָן לְגִיוֹנוֹתָיו וַהֲרָגָן, וְנִתְעָרְבוּ דָּמִים שֶׁל אֵלּוּ בְּדָמִים שֶׁל אֵלּוּ, וְהָיָה הַדָּם בּוֹקֵעַ וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְקִיפְרוֹס נָהָר. עַל הֶהָרִים דְּלָקָנוּ, רַבִּי אַיְבוּ אָמַר שָׁהָיוּ דּוֹלְקִין אַחַר הַמַּעֲבִיוֹת. רַבִּי יַעֲקֹב דִּכְפַר חָנִין אָמַר אֵלּוּ שֶׁהִצִּיתוּ אֵשׁ בִּירוּשָׁלַיִם. וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֵלּוּ דּוֹלְקִיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַל הֶהָרִים דְּלָקָנוּ.

**כג** רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ ה׳, רַבִּי וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי הָיוּ יוֹשְׁבִים וּפוֹשְׁטִין בְּמִגְלוֹת קִינוֹת עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה, שִׁירוּ בָּהּ אַלְפָּא בֵּיתָא אַחַת, אָמְרוּ אָנוּ יוֹצְאִים וְגוֹמְרִין אוֹתָהּ לְמָחָר, וּכְשֶׁעָלָה רַבִּי לְבֵיתוֹ נִכְשַׁל בְּאֶצְבָּעוֹ, אָמַר עַל עֲצָמוֹ (תהלים לב, י): רַבִּים מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע, אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אִלּוּ הָיִינוּ עוֹסְקִין בָּעִנְיָן הַזֶּה וְהִגִּיעַךְ כָּךְ, כָּךְ הָיִיתִי אוֹמֵר, עַכְשָׁיו עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, רוּחַ אַפֵּינוּ וגו׳. כֵּיוָן שֶׁעָלָה רַבִּי לְבֵיתוֹ נָתַן עַל הַמַּכָּה סְפוֹג יָבֵשׁ וְקָשַׁר עָלֶיהָ גְּמִי בַּחוּץ, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי מִמֶּנּוּ לָמַדְנוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לֹא שֶׁפְּסוֹג מְרַפֵּא אֶלָּא שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶת הַמַּכָּה, גְּמִי מִבַּיִת מוּכָן, וְאֵין קוֹרִין בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, אֲבָל שׁוֹנִין בָּהֶם וְדוֹרְשִׁין בָּהֶם, וְאִם הָיוּ צְרִיכִין לִבְדִיק וְלִקְרוֹת מְבִיאִין וְקוֹרִין. שְׁמוּאֵל אָמַר חֶרֶס כָּל שֶׁהוּא, רַבִּי זְעִירָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר מְגוּפַּת חָבִית וְחַרְסִית, מֵתָר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת, הִשְׁלִיכָן לָאַשְׁפָּה, אָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת. (תהלים לב, י): וְהַבּוֹטֵחַ בַּה׳ חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר בַּצְרָאָה וְרַבִּי תַּנְחוּם בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמְרוּ אֲפִלּוּ רָשָׁע וְחוֹזֵר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבְּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבּוֹטֵחַ בַּה׳ חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ.

**כד** שִׁישׁוּ וְשִׂמְחִי בַּת אֱדוֹם, זוֹ קֵיסָרִין. יוֹשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עוּץ, זוֹ פָּרַס. גַּם עָלַיִךְ תַּעֲבָר כּוֹס תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי.

**כה** תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן, רַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר טוֹבָה הָיְתָה הַסָּרַת טַבַּעְתּוֹ שֶׁל פַּרְעֹה עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם מֵאַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁנִּתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה, לְפִי שֶׁבָּזֶה הָיְתָה גְּאֻלָּה, וּבָזֶה לֹא הָיְתָה גְּאֻלָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר טוֹבָה הָיְתָה הַסָּרַת טַבַּעְתּוֹ שֶׁל אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל יִשְׂרָאֵל בְּמָדֵי מִשְׁשִׁים רִבּוֹא נְבִיאִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בִּימֵי אֲלִיָּהוּ, לָמָּה, שֶׁבָּזֶה הָיְתָה גְּאֻלָּה וּבָזֶה לֹא הָיְתָה גְּאֻלָּה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי טוֹבָה הָיְתָה מְגִלַּת קִינוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, מֵאַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁנִּתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם יִרְמְיָה, לָמָּה, שֶׁבָּהּ נָטְלוּ יִשְׂרָאֵל אֵיפּוֹכִי שְׁלֵמָה עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם בַּיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן. פָּקַד עֲוֹנֵךְ בַּת אֱדוֹם. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא לָמָּה נִבְרְאוּ הַיִּסּוּרִים, לְהִתְלַוּוֹת בַּיִת דְּאִית לְהוֹן לְמֵיזַל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן פָּקַד עֲוֹנֵךְ בַּת אֱדוֹם גָּלָה עַל חַטֹּאתָיִךְ. וְדִכְוָותֵיהּ לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (דברים ז, טו): וְהֵסִיר ה׳ מִמְּךָ כָּל חֹלִי וגו׳, וְאָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא לָמָּה נִבְרְאוּ הַיִּסּוּרִין לְהִתְלַוּוֹת בַּיִת דְּאִית לְהוֹן לְמֵיזַל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וּנְתָנָם בְּכָל שׂנְאֶיךָ; תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ וגו׳. **סָלִיק אַלְפָּא בֵּיתָא רַבְּיָתָא**

קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ וגו׳, וְהֲדֵין פְּסוּקָא; תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ וגו׳.

# פרשה ה

א זְכֹר ה׳ מֶה הָיָה לָנוּ, רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (משלי ל, לא): זַרְזִיר מָתְנַיִם אוֹ תָיִשׁ, בְּנַהֵג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם מְגַדֵּל שְׁנֵי זַרְזָרִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, כּוֹבֵשׁ אֶת הַגָּדוֹל לִפְנֵי הַקָּטָן בִּשְׁבִיל לָחוּס עַל מָמוֹנוֹ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הִכְתַּבְתָּ לָנוּ בְּתוֹרָתֶךָ (דברים כה, יז): זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, לִי עָשָׂה וּלְךָ לֹא עָשָׂה, לֹא הֶחֱרִיב אֶת מִקְדָּשְׁךָ. רַבָּנָן אָמְרִין אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָנוּ שֶׁלְּךָ וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁלְּךָ, מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה חָס עַל אֻמָּתְךָ. וּמֶלֶךְ אַלְקוּם עִמּוֹ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׂכְחָה מְצוּיָה בָּנוּ אֲבָל אֵין שִׂכְחָה מְצוּיָה בְּךָ, וְאֵין שִׂכְחָה לְפָנֶיךָ, לְפִיכָךְ אַתְּ זְכֹר (תהלים קלז, ז): זְכֹר ה׳ לִבְנֵי אֱדוֹם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר פַּגְּרוּ פַּגְּרוּ, וְרַבִּי לֵוִי אָמַר פַּנּוּן פַּנּוּן. מַאן דְּאָמַר פַּגְּרוּ פַּגְּרוּ, הָדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה נא, נח): חֹמוֹת בָּבֶל הָרְחָבָה עַרְעֵר תִּתְעָרְעָר. מַאן דְּאָמַר פַּנּוּן פַּנּוּן, הָדָא הוּא דִכְתִיב: עַד הַיְסוֹד בָּהּ, אֲפִלּוּ יְסוֹדוֹתֶיהָ מָטוּן. הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת חֻרְפָּתֵנוּ, רַבִּי יוּדָן אָמַר הַבָּטָה מִקָּרוֹב וּרְאֵיָה מֵרָחוֹק, הַבָּטָה מִקָּרוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, ו): וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים. וּרְאֵיָה מֵרָחוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, ד): וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק. רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר הַבָּטָה מֵרָחוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ, טו): הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה. וּרְאֵיָה מִקָּרוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב, כה): וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ.

ב נַחְלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים, בְּאֵיזוֹ הֶפְכָה (דברים כט, כב): כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם. יִרְמְיָה קוֹרֵא אוֹתָהּ נַחְלָתֵנוּ, יְשַׁעְיָה קוֹרֵא אוֹתָהּ (ישעיה סד, י): בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ. בָּא אָסָף וְאָמַר לֹא נַחְלָתֵנוּ הִיא וְלֹא בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ הִיא, אֶלָּא בָּאוּ גוֹיִם לְתוֹךְ שֶׁלָּךְ, הָדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים עט, א): אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעִיִּים.

ג יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַתֶּם בְּכִיתֶם וַאֲמַרְתֶּם לְפָנַי יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב, חַיֵּיכֶם אַף הַגּוֹאֵל שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַעֲמִיד מִכֶּם בְּמָדַי לֹא יִהְיֶה לוֹ אָב וְאֵם, הָדָא הוּא דִכְתִיב (אסתר ב, ז): וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר בַּת דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וָאֵם.

ד מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ, פַּעַם אַחַת עָלוּ הַמְּצִיקִים וְנָטְלוּ פִּתָּן וְיֵינָן וְשַׁמְנָן וּמֵימֵיהֶן, חָזְרוּ וּמָכְרוּ אוֹתָם לָהֶם, אָמְרוּ אוֹי לָנוּ שֶׁנִּתְקַיֵּם בָּנוּ הַפָּסוּק הַזֶּה: מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵינוּ בִּמְחִיר יָבֹאוּ.

ה עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ, אַדְרְיָאנוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת פַּקֵּיד וַאֲמַר אִי דַּאֲתֵינַן מַשְׁכַּחְנַן שַׁעֲרָא בִּיהוּדָאֵי אֲרִימוּן רֵאשֵׁיהּ מִינֵּיהּ, הָדָא הוּא דִכְתִיב: עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ. דָּבָר אַחֵר, עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ, עַל שֶׁבָּגַדְנוּ בְּצַוָּארֵנוּ בְּיוֹם צָרָה. יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַּח לָנוּ, נְבוּכַדְנֶצַּר שְׁחִיק עֲצָמוֹת צָוָה לִנְבוּזַרְאֲדָן וַאֲמַר לֵיהּ אֱלָהֵהוֹן דְּאִינּוּן מְקַבֵּל בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה הוּא וְיָדוּ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים, כֵּיוָן דַּאֲתָא כָּבֵישׁ לְהוֹן לָא תִּשְׁבְּקִינַן דִּיצַּלּוּן דְּלָא יַעְבְּדוּן תְּיוּבְתָּא, וֵאלָהֵהוֹן יְרַחֵם עֲלֵיהוֹן, וְהַהוּא גַּבְרָא נָחֵית בִּשְׁחוֹר אַפִּין, אֶלָּא לָא תְּהֵי מַפְלֵי עֲלֵיהוֹן. כֵּיוָן דִּכְבֵשׁ יַתְהוֹן כַּד הֲוָה קָאֵים חַד מִנְהוֹן הֲוָה נָסֵיב לֵיהּ וּמְפַסֵּל לֵיהּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים, טָרֵיף לֵיהּ קוֹמֵיהוֹן וְאִינּוּן מְהַלְכִין בְּעַל כָּרְחֵיהוֹן שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהוֹן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי נְבוּזַרְאֲדָן הוּא אַרְיוֹךְ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַרְיוֹךְ שֶׁהָיָה נוֹהֵם עַל הַשְּׁבִיָּה כְּאַרְיֵה, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לִפְרָת, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִפְרָת אָמַר לְהוֹן לְחַיָּלוּתָא שַׁבְקִינוּן דְּנִיחוּן, דִּי מִן כַּדִּין לֵית אֱלָהֵהוֹן חוֹזֵר עֲלֵיהוֹן, הָדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קלז, א): עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ, עַד לְשָׁם לֹא יָשַׁבְנוּ.

ו מִצָּרַיִם נָתַנוּ יָד אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם, מָה הָיוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עוֹשִׂין הָיוּ מְשַׁלְּחִין שָׁמָּן לְמִצְרַיִם וּמְבִיאִין תְּבוּאָה וּמְשַׁלְּחִין לְאַשּׁוּר, שֶׁאִם יָבוֹאוּ שׁוֹנְאִים יִהְיוּ כְּדַי לְסִיָּעָן, הָדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יב, ב): וּבְרִית עִם אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל.

ז אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם, אָמַר לְהוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדִידְכוֹן קַיֶּימִין. דָּבָר אַחֵר, אָמְרוּ לְהוֹן קַיֶּימִין בְּדִילָנָא.

ח עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָּנוּ, אִלּוּ מִצְרַיִם. פֹּרֶק אֵין מִיָּדָם, אִילּוּלֵי מֹשֶׁה. דָּבָר אַחֵר, עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָּנוּ, אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת. פֹּרֶק אֵין מִיָּדָם, אִילּוּלֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

ט בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ, אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הָרִאשׁוֹנִים עַל יְדֵי שֶׁהֵרִיחוּ מִקְצַת צָרָתָן שֶׁל אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת קָצְרָה רוּחָן, אֲבוֹתֵינוּ כְּתִיב בְּהוֹן (במדבר כא, ד): וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ. דָּנִיֵּאל אָמַר (דניאל ז, טו): אֶתְכְּרִיַת רוּחִי אֲנָה. יְשַׁעְיָה אָמַר (ישעיה כא, ג): עַל כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה. יִרְמְיָה אָמַר: בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ. אָנוּ שֶׁנְּתוּנִים בְּתוֹךְ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

י עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ, תְּרֵין אָמוֹרָאִין, חַד אָמַר כְּאִילֵּין כַּמְרָיָאתָא, וְחַד אָמַר כְּתַנּוּר שֶׁלֹּא הֻסַּק כָּל צָרְכּוֹ.

**יא** נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ, בְּיוֹזַרְאָדָן צִוָּה לַחֲלוֹתָיו אָמַר לָהֶם אֱלָהֲהוֹן שֶׁל אִלּוּ שׁוֹגֵא זִמָּה הוּא, הִזָּהֲרוּ אַל תִּגְּעוּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ נְשַׁיָּא הַוְיָן אַתְיָן וַאֲמָרָן לְגַבֵּר מִן דִּילָנָא אֲנַן אָכְלָן וּמִן דִּילָנָא אֲנַן מִתְכַּסִּים, אֶלָּא בִּלְבָד דְּיִתְקָרֵיָא שְׁמָךְ עָלָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה ד, א): וְהֶחֱזִיקוּ שִׁבְעָה נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד וגו׳, בַּר מִתְּלַת נָשִׁים שֶׁנִּתְעַצְּלוּ וְלֹא עָשׂוּ כֵן וְנִתְעַנּוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר: נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּחַלֹּת בְּעָרֵי יְהוּדָה, בְּחַלַּת כְּתִיב.

**יב** שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ, הֲוָה אַפּוֹטְרוֹפָּא עָלַל לְקַרְתָּא וַהֲוָה נָסֵיב טָבֵי דְקַרְתָּא וְתָלֵי לְהוֹן, בְּנֵי אֱנָשׁ סָבִין הֲווֹן אָתְיָין וּמְפַיְּיסִין לֵיהּ עֲלֵיהוֹן וְלָא הֲוָה מְקַבֵּל מִנַּיְיהוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר: שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זְקֵנִים לֹא נֶהְדָּרוּ.

**יג** בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ, אַתְּ מוֹצֵא שֶׁלֹּא הָיָה רַחַיִם בְּבָבֶל, וּכְשֶׁעָלָה נְבוּכַדְנֶצַּר הִטְעִינָן רַחַיִם וְהוֹרִידָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מג, יד): לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים כֻּלָּם, בָּרִחַיִם כְּתִיב. דָּבָר אַחֵר, בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ, לָשׁוֹן נִקְיָה הוּא. כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (שופטים טז, כא): וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים. וּנְעָרִים בָּעֵץ כָּשָׁלוּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תֵּינוֹקוֹת נִמְצְאוּ חֲרוּזִים בְּשׁוֹכָה אַחַת.

**יד** זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם, אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרַבִּי יִרְמְיָה מִזְּמְרֵיהוֹן שָׁבָתוּ.

**טו** שָׂבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ, אָמַר רַב חִסְדָּא בָּרְאשׁוֹנָה כְּשֶׁהָיְתָה אֵימַת סַנְהֶדְרִין עַל יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ אוֹמְרִין דְּבַר נְבָלָה בַּשִּׁיר, אֲבָל מִשֶּׁבָּטְלוּ הַסַּנְהֶדְרִין הָיוּ אוֹמְרִים דִּבְרֵי נְבָלָה בַּשִּׁיר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַב חִסְדָּא בָּרְאשׁוֹנָה כְּשֶׁהָיְתָה צָרָה בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל הָיוּ פּוֹסְקִים כְּנֶגְדָּהּ שִׂמְחָה, מִשֶּׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין בָּטַל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, ט): בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן. מִשֶּׁפָּסְקוּ אִלּוּ וְאִלּוּ שָׂבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל מְחוֹלֵנוּ.

**טז** נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ, רַבִּי יִרְמְיָה דְּשַׁבְשֶׁךְ נָטַל עֲטֶרֶת זַיִת וּקְשָׁרָהּ בְּרֹאשׁוֹ, שָׁמַע שְׁמוּאֵל וְאָמַר וְהָא נִיחָא לֵיהּ דְּאִיתְרִים רֵישֵׁיהּ וְלָא עֲבֵיד כֵּן, הֲוַת (קהלת י, ה): כִּשְׁגָגָה שֶׁיֵּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט, וְכֵן הֲוָה לֵיהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר: נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ אוֹי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ.

**יז** עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ, רַבִּי שִׁמְלָאי אָמַר צַעַר גָּדוֹל נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאִשָּׁה הַזֹּאת, מֵאַחַר שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת יְמֵי נִדָּתָהּ חוֹזֶרֶת וּמְשַׁמֶּרֶת יְמֵי זִיבָתָהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר הָאִשָּׁה הַזֹּאת עַל יְדֵי שֶׁפָּרְשָׁה מִבֵּיתָהּ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹרֵא אוֹתָהּ הַתּוֹרָה דָּוָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא טו, לג): וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ, אָנוּ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ מִבֵּית חַיֵּינוּ וּמִבֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ כַּמָּה יָמִים וְכַמָּה שָׁנִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁנִּקְרָא דָוִין, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ, לָמָּה עַל אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ.

**יח** עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם, וּכְבָר הָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא נִכְנָסִין לִרוֹמִי וְשָׁמְעוּ קוֹל הֲמוֹנָהּ שֶׁל רוֹמִי מִפּוּטְלָיְילוֹס עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל, הִתְחִילוּ הֵם בּוֹכִים וְרַבִּי עֲקִיבָא מְשַׂחֵק, אָמְרוּ עֲקִיבָא אָנוּ בוֹכִים וְאַתָּה מְשַׂחֵק, אָמַר לָהֶם וְאַתֶּם לָמָּה בְּכִיתֶם, אָמְרוּ לוֹ לֹא נִבְכֶּה שֶׁהַגּוֹיִם עוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְהֶוֹון מִשְׁתַּחֲוִים לַעֲצַבֵּיהוֹן, וְיוֹשְׁבִין בְּטַח וְשַׁאֲנָן וְשַׁלְוָה, וּבֵית הַדּוֹם רַגְלֵי אֱלֹהֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וּמָדוֹר לְחַיַּת הַשָּׂדֶה וְלֹא נִבְכֶּה. אָמַר לָהֶם לְכָךְ אֲנִי מְשַׂחֵק, אִם כֵּן לְמַכְעִיסָיו קַל וָחֹמֶר לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. פַּעַם אַחֶרֶת הָיוּ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם הִגִּיעוּ לַצּוֹפִים וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם, הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת וְרָאוּ שׁוּעָל אֶחָד יוֹצֵא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, הִתְחִילוּ הֵם בּוֹכִים וְרַבִּי עֲקִיבָא מְשַׂחֵק, אָמְרוּ לוֹ עֲקִיבָא לְעוֹלָם אַתָּה מְתַמֵּהַּ עָלֵינוּ, אָנוּ בוֹכִים וְאַתָּה מְשַׂחֵק, אָמַר לָהֶם אַתֶּם לָמָּה בוֹכִים, אָמְרוּ לוֹ וְלֹא נִבְכֶּה מָקוֹם שֶׁכָּתוּב בּוֹ (במדבר א, נא): וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת, וַהֲרֵי שׁוּעָל יוֹצֵא מִתּוֹכוֹ, וְעָלָיו נִתְקַיֵּם הַפָּסוּק: עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הָלְכוּ בוֹ, אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי לְכָךְ אֲנִי מְשַׂחֵק, חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ישעיה ח, ב): וְאָעִידָה לִי עֵדִים נֶאֱמָנִים אֵת אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְאֵת זְכַרְיָהוּ בֶּן יְבֶרֶכְיָהוּ, וְכִי מָה עִנְיַן אוּרִיָּה אֵצֶל זְכַרְיָה, אוּרִיָּה בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וּזְכַרְיָה בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, אֶלָּא מָה אָמַר אוּרִיָּה (ירמיה כו, יח): כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ וִירוּשָׁלַיִם עִיִּים תִּהְיֶה, וּמָה אָמַר זְכַרְיָה (זכריה ח, ד): עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלָיִם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים. וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ (זכריה ח, ה): וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲרֵי לִי שְׁנֵי עֵדִים אֵלּוּ, וְאִם קַיָּמִים דִּבְרֵי אוּרִיָּה יִהְיוּ קַיָּמִים דִּבְרֵי זְכַרְיָה, וְאִם יְבַטְּלוּ דִּבְרֵי אוּרִיָּה יְבַטְּלוּ דִּבְרֵי זְכַרְיָה, וְשָׂמַחְתִּי שֶׁנִּתְקַיְּמוּ דִּבְרֵי אוּרִיָּה וּלְבַסּוֹף דִּבְרֵי זְכַרְיָה עֲתִידִין לְהִתְקַיֵּם. וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ עֲקִיבָא נִחַמְתָּנוּ תִּתְנַחֵם בְּרַגְלֵי מְבַשֵּׂר.

**יט** אַתָּה ה׳ לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדוֹר וָדוֹר, וְכִי יֵשׁ יְשִׁיבָה בְּלֹא כִּסֵּא, וְיֵשׁ מֶלֶךְ בְּלֹא מַטְרוֹנָה.

**כ** לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר אָבִין אַרְבָּעָה דְּבָרִים אָמַר יִרְמְיָה, מְאִיסָה, וּגְעִילָה, עֲזִיבָה, וּשְׁכִיחָה. מְאִיסָה וּגְעִילָה דִּכְתִיב (ירמיה יד, יט): הֲמָאֹס מָאַסְתָּ אֶת יְהוּדָה אִם בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ, וְהוֹשֵׁב עַל יְדֵי מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (ויקרא כו, מד): לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים. עֲזִיבָה וּשְׁכִיחָה, דִּכְתִיב: לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים, וְהוֹשֵׁב עַל יְדֵי יְשַׁעְיָה, דִּכְתִיב (ישעיה מט, טו): גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אַרְבָּעָה דְּבָרִים אָמַר יִרְמְיָה, מְאִיסָה, וּקְצִיפָה, עֲזִיבָה, וּשְׁכִיחָה. מְאִיסָה הוֹשֵׁב עַל יְדֵי עַצְמוֹ, דִּכְתִיב (ירמיה לא, לו): כֹּה אָמַר ה׳ אִם יִמַּדּוּ שָׁמַיִם מִלְמָעְלָה וְיֵחָקְרוּ מוֹסְדֵי אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם ה׳. קְצִיפָה, הוֹשֵׁב עַל יְדֵי יְשַׁעְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז, טז): כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף.

**כא** הֲשִׁיבֵנוּ ה׳ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁלְּךָ הוּא וַהֲשִׁיבֵנוּ. אָמַר לָהֶם שֶׁלָּכֶם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, ז): שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם, נְאֻם ה׳, אָמְרָה לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁלְּךָ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פה, ה): שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר: הֲשִׁיבֵנוּ ה׳ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה. חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם, כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ג, כד): וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן. דָּבָר אַחֵר, חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (מלאכי ג, ד): וְעָרְבָה לַה׳ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת, כִּימֵי עוֹלָם, זֶה מִשֶּׁה, דִּכְתִיב (ישעיה סג, יא): וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ. וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת, כִּשְׁנוֹת שְׁלֹמֹה. רַבִּי אוֹמֵר: כִּימֵי עוֹלָם, כִּימֵי נֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, ט): כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי. וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת, כִּשְׁנוֹת הֶבֶל, שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עֲדַיִן בָּעוֹלָם.

**כב** כִּי אִם מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד מְאֹד, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אִם מְאִיסָה הִיא לֵית סְבָר, וְאִם קְצִיפָה הִיא, אִית סְבָר, דְּכָל מַאן דְּכָעֵיס סוֹפֵיהּ לְאִיתְרַצְיָא.